

KOLEDAR 1999

**GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA**

KOLEDAR UREDIL dr. Jože Markuža
ZA KOLEDAR ODGOVARJA Marko Tavčar
GRAFIKE ZA KOLEDARSKI DEL
PRISPEVAL Edi Žerjal
PLATNICO OBLIKOVAL Igor Devetak
FOTOGRAFIJO NA PLATNICI
PRISPEVAL Jurij Paljk
IZDALA Goriška Mohorjeva družba
ZALOŽILA Zadruga Goriška Mohorjeva
NATISNILA Tiskarna Budin v Gorici, 1998

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; **cs** cesar(ica);
c. uč cerkveni učitelj; **ev** evangelist;
dh duhovnik; **dk** diakon; **dv** devica;
kn knez; **kg** kneginja; **km** kmet;
kr kralj(ica); **oč** očak; **pr** prerok;
op opat(inja); **mč** mučen(ec)ka;
mh menih; **pp** papež; **pr** prerok;
rd redovni(k)ica; **sv** svetopisemski
(mož, žena); **sp** spokorni(k)ica;
šk škof; **pšč** puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); **vd** vdova; **ž** žena

ISSN 1124-6561

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI
DNE 26. AVGUSTA 1968 - ŠT. 69

KOLEDAR

za leto
1999

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

GORICA 1998

januar

prosinec • 31 dni • vodnar

- Lune - ščip**
(poino luna):
2. ob 03.50
zadnji krajec:
9. ob 15.22
mloj (novo luna):
17. ob 16.46
prvi krajec:
24. ob 20.15
ščip:
31. ob 17.07
- 1 P **NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2,16-21)
- 2 S Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč
- 3 N **2. nedelja po Božiču; Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 4 P Angela Fol., rd; Benedikta, mč
- 5 T Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 S **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 Č Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Ant., mč
- 8 P Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 S Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
- 10 N **Jezusov krst; Vilijem, šk; Agaton, pp**
Jezus ob krstu vidi Svetega Duha (Mt 3, 13-17)
- 11 P Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 T Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
- 13 S Hilarij (Radovan), šk c.uč; Veronika, dv
- 14 Č Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 P Pavel, pšč; Maver, op
- 16 S Marcel, pp; Berard, Oton in Peter, mč
- 17 N **2. navadna nedelja; Anton (Zvonko), op; Marijan, dk mč**
Jagnje božje odjemlje greh sveta (Jn 1, 29-34)
- 18 P Marjeta Ogr., rd; ZAČETEK MOLITVENE OSMINE
- 19 T Knut, kr; Marij in drugi mč
- 20 S Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mč
- 21 Č Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 P Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 S Emerencijana, mč; Ildefonz, šk
- 24 N **3. nav. ned.; Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 25 P Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 T Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
- 27 S Angela Merici, dv; Julijan, mč
- 28 Č Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
- 29 P Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 S Martina, dv mč; Hijacinta, rd
- 31 N **4. nav. ned.; Janez Bosco, rd us; Marcela, vd**
Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5, 1-12a)

*Resnična luč, ki razsvetljuje vsakega človeka,
je prihajala na svet. (Jn 1,9)*

ŠO N 22.205/1998.

februar

svečan • 28 dni • ribi

Lune - zadojaj

krajec:

8. ob 12.58

mrlaj:

16. ob 07.39

prvi krajec:

23. ob 03.43

- 1 P Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- 2 T SVEČNICA - GOSPODOVO DAROVANJE
- 3 S Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
- 4 Č Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh
- 5 P Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 S Pavel Miki in tov. mč; Amand, šk; Teofil, mč
- 7 N **5. nav. ned.; Rihard, kr; Adavkt in frigijski mč**
Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5, 13-16)
- 8 P Hieronim Emiliani, rd; Janez de Matha, rd
- 9 T Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 S Sholastika, dv; Vilijem Veliki, pšč
- 11 Č Lurška Mati božja; Saturnin, mč
- 12 P Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 S Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 N **6. nav. ned.; Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč**
Jesus daje novo postavo (Mt 5, 17-37)
- 15 P Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 T Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 S PEPELNICA; Aleš in tov. us. servitov
- 18 Č Simeon Jeruz., šk mč; Flavijan, šk
- 19 P Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 S Sadot in tov., mč; Leon Sicilski, šk
- 21 N **1. postna ned.; Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv**
Jesus se posti, hudič ga skuša (Mt 4, 1-11)
- 22 P Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 T Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 S Lucij, mč; Sergij, mč; (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 Č Valburga dv; Tarazij (Taras), šk
- 26 P Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 S Gabrijel Žal. Matere božje, rd; Baldomir, sp
- 28 N **2. postna ned.; Roman op; Hilarij, pp**
Jesusov obraz se je zasvetil ko sonce (Mt 17, 1-9)

Prišli pa bodo dnevi, ko jim bo ženin vzet, in takrat se bodo postili. (Mt 9, 15b)

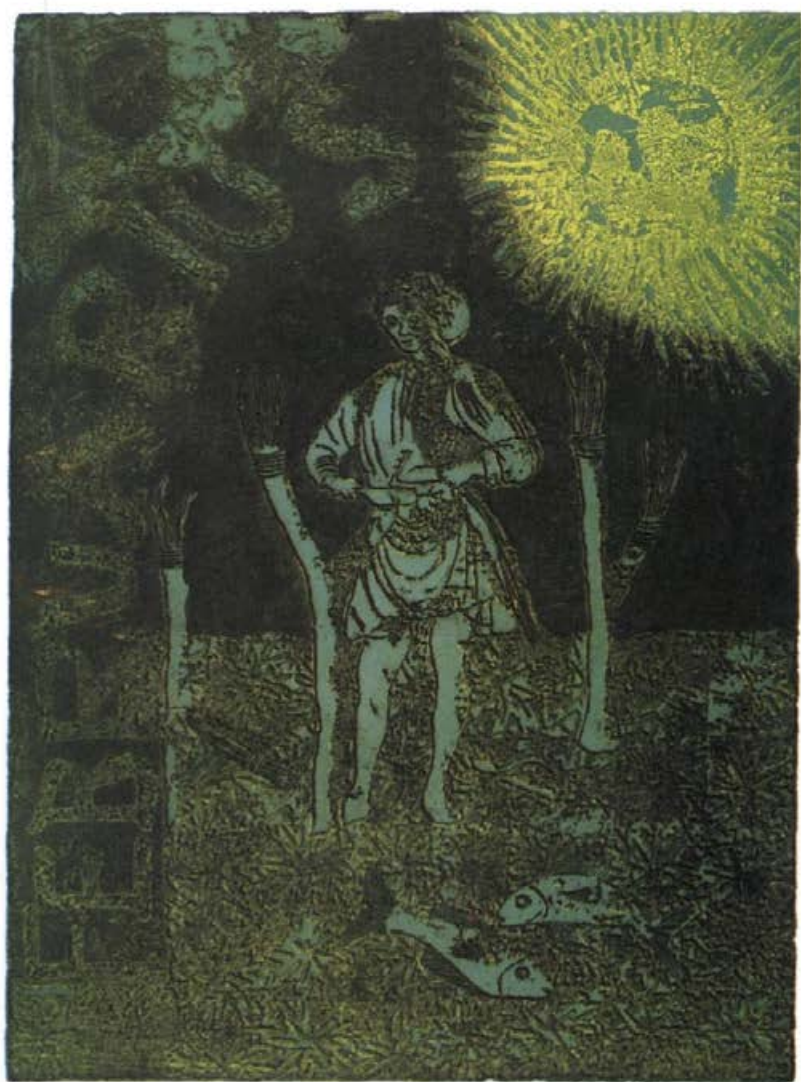

Fig. 1. Woman with fish, from the collection of the National Museum, Leningrad.

marec

sušec • 31 dni • oven

- Lune - štíp:** 1 P Albin, šk; Antonina, mč
2. ob 07.58 ☞ 2 T Neža Praška, dv; Henrik, rd
- zadnji krajec:** 3 S Kunigunda, cs; Marin, mč
10. ob 9.40 4 Č Kazimir, poljski kraljevič
- mlaj:** 5 P Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
17. ob 19.48 6 S Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
- prvi krajec:** 7 N **3. postna ned.; Perpetua in Felicita, mč; Gaudioz (Veselko), šk**
Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Mt 4, 5-42)
24. ob 11.18 8 P Janez od Boga, rd us; Beata, mč
- štíp:** 9 T Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c.uč
31. ob 23.49 ☞ 10 S 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
- 11 Č Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 12 P Doroteja (Dora), mč; Maksimiljan, mč
- 13 S Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
- 14 N **4. postna ned.; Matilda, kr; Florentina, op**
Jesus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-41)
- 15 P Klemen (Milko) Dvoržak, rd
- 16 T Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
- ☞ 17 S Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 18 Č Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
- 19 P JOŽEF, MOŽ DEVICE MARIJE IN JEZUSOV REDNIK; Sibilina, dv
- 20 S Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
- 21 N **5. postna ned.; Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč**
Jesus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)
- 22 P Lea, sp; Zaharija, pp
- 23 T Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
- ☞ 24 S Dionizij Palestinski, mč; Katarina Šved., rd
- 25 Č GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Dizma, desni razbojnik
- 26 P Ludgar, šk; Lara Krimaska, mč
- 27 S Lidija, mč; Rupert Salzburški, šk
- 28 N **6. postna ned. - cvetna; Bojan, kn mč; Sikst III., pp**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75; 27, 1-66)
- 29 P Bertold, rd; Ciril, dk
- 30 T Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
- ☞ 31 S Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

Moja duša poveličuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem Odrešeniku. (Lk 1,47)

MARTIUS

april

mali traven • 30 dni • bik

luno - zudoj

krojec

9. ob 03.51

mloj

16. ob 05.22

prvi krojec

22. ob 20.02

ščip

30. ob 15.55

- 1 Č VELIKI ČETRTEK; Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 P VELIKI PETEK; Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
- 3 S VELIKA SOBOTA; Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- 4 N **VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE; Izidor Seviljski, šk**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 5 P VELIKONOČNI PONEDELJEK; Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- 6 T Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
- 7 S Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
- 8 Č Albert, šk mč; Valter, op
- 9 P Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tolen, mč
- 10 S Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
- 11 N **2. velikonočna ned. - bela; Stanislav, šk mč; Gemma G., rd**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 12 P Zeno, šk; Julij, pp
- 13 T Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
- 14 S Valerijan in tov., mč; Lidvina, dv
- 15 Č Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 P Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
- 17 S Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 N **3. velikonočna ned.; Eleverij Ilirski, mč; Aponij, mč**
Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
- 19 P Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 T Teotim, šk; Hilda, dv; Suplicij, mč
- 21 S Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
- 22 Č Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 P Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 S Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
- 25 N **4. velikonočna ned.; Marko, ev; državni praznik**
Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10, 1-10)
- 26 P Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 T Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
- 28 S Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 Č Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 P Pij V., pp; Jožef Cotelengo, rd us

*Jezusa iščete, Nazarečana, križanega. Bil je obujen.
Ni ga tukaj. (Mr 16, 6)*

maj

veliki traven • 31 dni • dvojčka

Lune - zadnji

krojec:

8. ob 18.29

maj:

15. ob 13.05

prvi krojec:

22. ob 06.34

šcip:

30. ob 07.40

- 1 S **Jožef Delavec - mednarodni praznik dela**
- 2 N **5. velikonočna ned.; Atanazij, šk c. uč; Boris, kn**
Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)
- 3 P Filip (Zdenko) in Jakob ml., ap
- 4 T Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
- 5 S Gotard, šk; Angel, mč
- 6 Č Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 P Gizela, op; Flavij, mč
- 8 S Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 N **6. velikonočna ned.; Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op**
Na Jezusovo prošnjo prejmemo Svetega Duha (Jn 14, 15-21)
- 10 P Antonin, šk; Trsatska Maži božja
- 11 T Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 S Leopold Mandič, rd; Pankracij, mč
- 13 Č Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 P Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 S Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 N **GOSPODOV VNEBOHOD; Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk**
Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)
- 17 P Pashal Baylon, rd; Jošt, op
- 18 T Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 S Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 Č Bernardin Sienski, rd; Plavtila, sp
- 21 P Krispin, rd; Evtihij, mč
- 22 S Rita (Rijeta) Kasijaska, rd; Renata, sp
- 23 N **BINKOŠTI - Prihod Sv. Duha; Leon Rostovski, šk**
Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam (Jn 20, 19-23)
- 24 P Marija Pomočnica kristjanov
- 25 T Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 S Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 Č Avguštin Canterburyski, šk; Julij, mč
- 28 P German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 S Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 N **SVETA TROJICA; Kancijan in tov., oglejski mč**
Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jn 3, 16-18)
- 31 P Marijino obiskanje; Petronila, dv

S kakršno mero merite, s takšno se vam bo merilo in še navrglo se vam bo. (Mr 4, 24)

junij

rožnik • 30 dni • rak

Lune - zadnji

krajec:

7. ob 05.20

maj:

13. ob 20.03

prvi krajec:

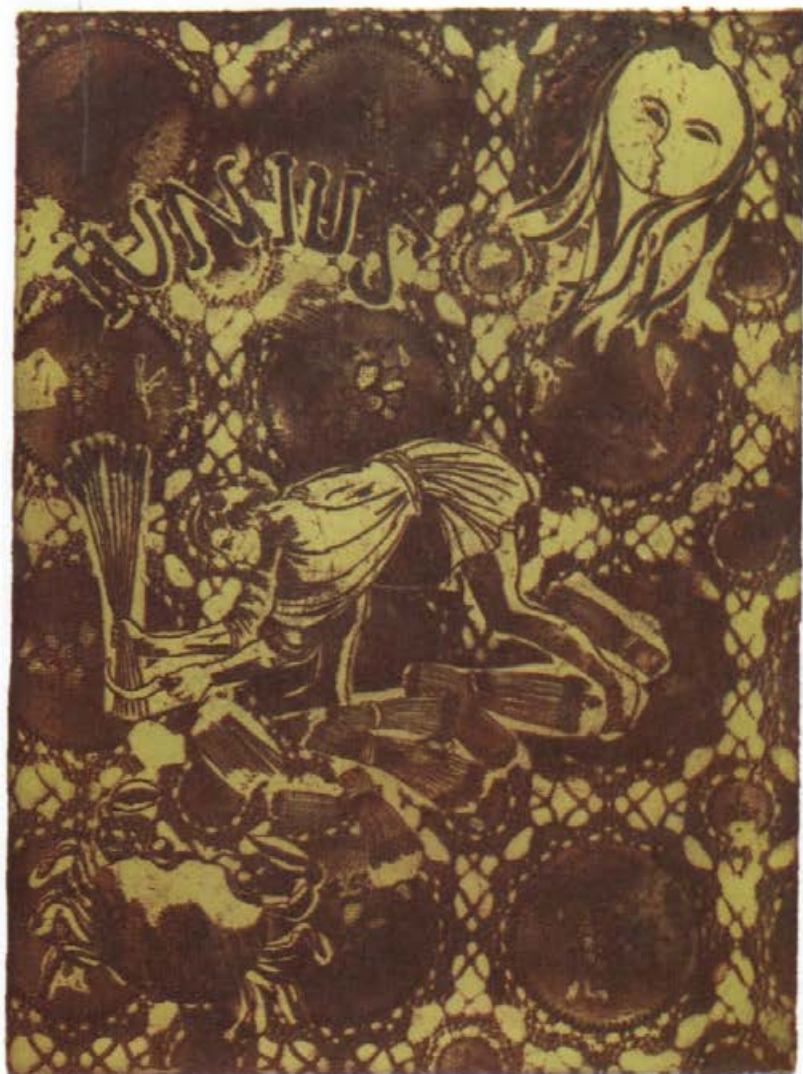
20. ob 19.13

ščip:

28. ob 22.37

- 1 T Justin, mč; Klavdij, op
2 S Marcellin in Peter, mč; Erazem, šk mč
3 Č Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
4 P Frančišek Carracciolo, rd us; Kvirin, šk mč
5 S Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
6 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Bertrand Oglejski, šk**
Jezus naša hrana in pijača (Jn 6, 51-58)
7 P Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
8 T Medard, šk; Viljem, šk
9 S Efreem Sirski, dk c. uč; Primož in Felician, mč
10 Č Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
11 P JEZUSOVO SRCE; Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
12 S BREZMADEŽNO MARIJINO SRCE; Janez Fak., rd; Adela, dv
13 N **11. nav. ned; Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk**
Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9, 36-38; 10, 1-8)
14 P Elizej, pr; Valerij, mč
15 T Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. mč
16 S Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
17 Č Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
18 P Marcellijan in Marko, mč; Marina, dv
19 S Romuald, op; Nazarij, šk
20 N **12. nav. ned; Silverij I., pp mč; Mihelina, sp**
Jezus nam daje poguma (Mt 10, 26-33)
21 P Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
22 T Tomaž More in Janez Fisher, šk mč; Niceta, oglej. šk
23 S Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh
24 Č ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA
25 P Eleonora, kr; Doroteja, dv
26 S Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
27 N **13. nav. ned.; Ema Krška, kg; Ladislav, kr**
Kristusa bomo vredni, če nosimo svoj križ (Mt 10, 37-42)
28 P Irenej (Hotimir), šk mč
29 T Peter in Pavel, prvaka apostolov
30 S Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

Položili so jih (bolne) pred njegove noge in jih je ozdravil, tako se je množica čudila. (Mt 15, 30b, 31)

julij

mali srpan • 31 dni • lev

Lone - zadnji

krajec:

6. ob 12.57

maj:

13. ob 03.24

prvi krajec:

20. ob 10.00

šcip:

28. ob 12.25

- 1 Č Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv ž
2 P Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
3 S Tomaž, ap; Heliodor, šk
4 N **14. nav. ned.; Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr**
Jezus je krotak in ponižen (Mt 11, 25-30)
5 P Ciril in Metod, ap (v slov. šk.); Anton M., dh;
6 T Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
7 S Izaija, pr; Vilibald, šk
8 Č Kilijan, šk mč; Prokop, mč
9 P Veronika Giuliani, op; Gorkumski mč
10 S Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp
11 N **15. nav. ned.; Benedikt, op; Olga Kijevska, kg**
Sejavec seje božje seme (Mt 13, 1-23)
12 P Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
13 T Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
14 S Kamil de Lellis, dh; Francišek Solan, rd
15 Č Bonaventura, šk, c. uč; Vladimir Kijevski, kn
16 P Karmelska Mati božja; Elvira, op
17 S Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
18 N **16. nav. ned.; Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk**
V božjem kraljestvu so dobri in slabi (Mt 13, 24-43)
19 P Avrea (Zlatka), dv; Arsen, dk pšč
20 T Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
21 S Lovrenc iz Brindisija, dh; Danijel, pr
22 Č Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
23 P Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
24 S Krištof, mč; Kristina, mč; Boris in Gleb, kn mč
25 N **17. nav. ned.; Jakob, st. ap; Olimpija, vd**
Božje kraljestvo je vredno žrtve (Mt 13, 4-52)
26 P Joahim in Ana, starša Device Marije
27 T Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
28 S Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
29 Č Marta iz Betanije, sv ž; Olaf, kr
30 P Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč
31 S Ignacij Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

Oče, grešil sem zoper nebo in pred teboj. Nisem več vreden, da bi se imenoval tvoj sin. (Lk 15, 21)

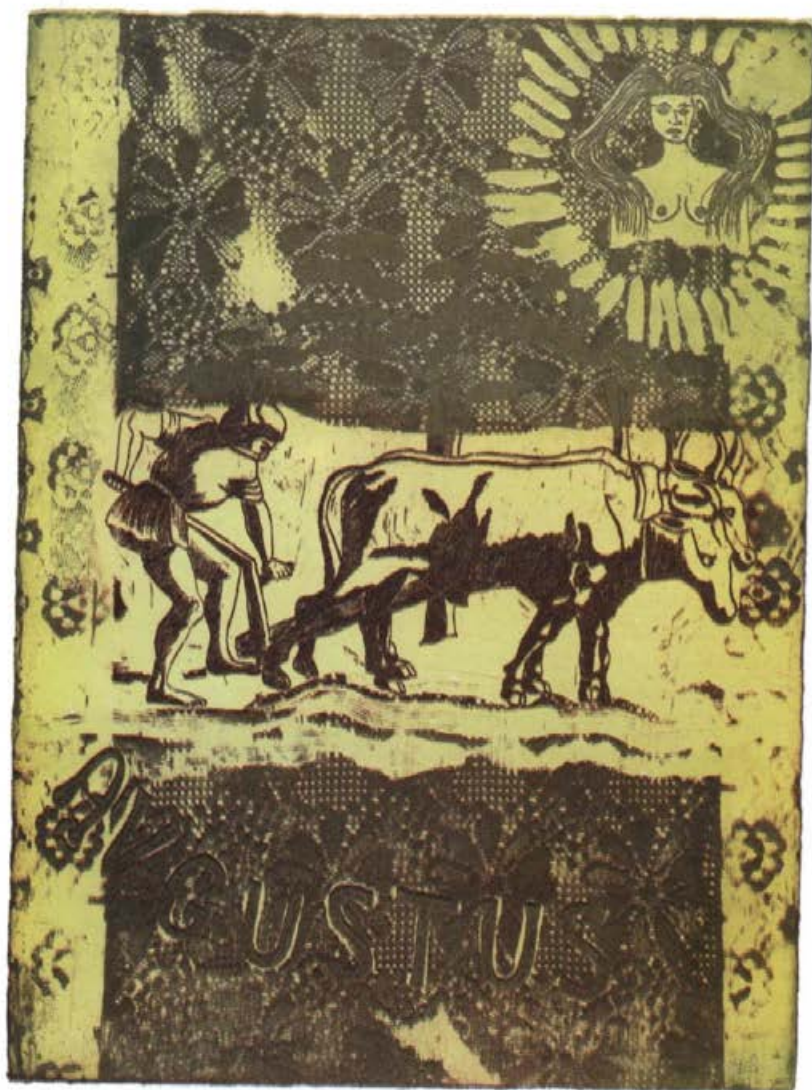

avgust

veliki srpan • 31 dni • devica

- Lune - zednji
- krajec:
4. ob 18.27
- mioj:
11. ob 12.09
- prvi krajec:
19. ob 02.47
- scip:
27. ob 0.48
- 1 N **18. nav. ned.; Alfonz de Liguori, šk c. uč**
Jezus nasiti vsa množico s kruhom (Mt 14, 13-24)
- 2 P Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
- 3 T Lidija, sv ž; Avguštin Kazotič, šk
- 4 S Janez M. Vianney, dh
- 5 Č Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr
- 6 P JEZUSOVA SPREMNITEV NA GORI
- 7 S Sikst II., pp in tov. mč; Kajetan, dh
- 8 N **19. nav. ned; Dominik (Nedeljko), rd us**
Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33)
- 9 P Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
- 10 T Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
- 11 S Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
- 12 Č Hilarija, mč; Inocenc XI., pp
- 13 P Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mč
- 14 S Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
- 15 N **MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč**
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 P Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
- 17 T Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
- 18 S Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
- 19 Č Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 P Bernard, op c. uč; Samuel, pr
- 21 S Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
- 22 N **21. nav. ned.; Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago), op**
Kristus obljudi Petru ključe kraljestva (Mt 16, 13-20)
- 23 P Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
- 24 T Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
- 25 S Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
- 26 Č Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 P Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
- 28 S Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
- 29 N **22. nav. ned; Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč**
Odpoved nas privede h Kristusu (16, 21-27)
- 30 P Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
- 31 T Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

Ljubezen nikoli ne mine. (1 Kor 13, 8a)

september

kimavec • 30 dni • tehtnica

lune - zodijski

krajec: ①

2. ob 23.17

mloj:

9. ob 23.02

prvi krajec:

17. ob 21.06

ščip:

25. ob 11.51

- 1 S Egidij (Tilen), op; Verena, dv
2 Č Maksima, mč; Emerik, kr
3 P Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
4 S Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
5 N **23. nav. ned.; Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč**
Brata je treba klicati k spreobrnitvi (18, 15-20)
6 P Petronij, šk; Evelina, mč
7 T Regina, dv mč; Bronislava, rd
8 S ROJSTVO DEVICE MARIJE; Hadrijan, mč
9 Č Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
10 P Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
11 S Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
12 N **24. nav. ned.; Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč**
Odpuščenje nima meje (Mt 18, 21-35)
13 P Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
14 T POVIŠANJE SV. KRIŽA; Notburga, dv
15 S Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, mč
16 Č Kornelij, pp, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
17 P Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
18 S Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
19 N **25. nav. ned.; Januarj, šk mč; Teodor (Božidar), šk**
Bog je boljši kakor človek (Mt 20, 1-16a)
20 P Andrej Kim, dh, in Korejski mučenci
21 T Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
22 S Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
23 Č Lin, pp; Marta Perzijska, dv mč
24 P Marija Devica, rešiteljica jetnikov; Gerard, šk
25 S Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
26 N **26. nav. ned.; Kozma in Damijan, mč; Nil, op**
Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)
27 P Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
28 T Venčeslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Riuz in jap. mč
29 S Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30 Č Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

Da le živite tako, kakor je vredno Kristusovega evangelija. (Flp 1, 27)

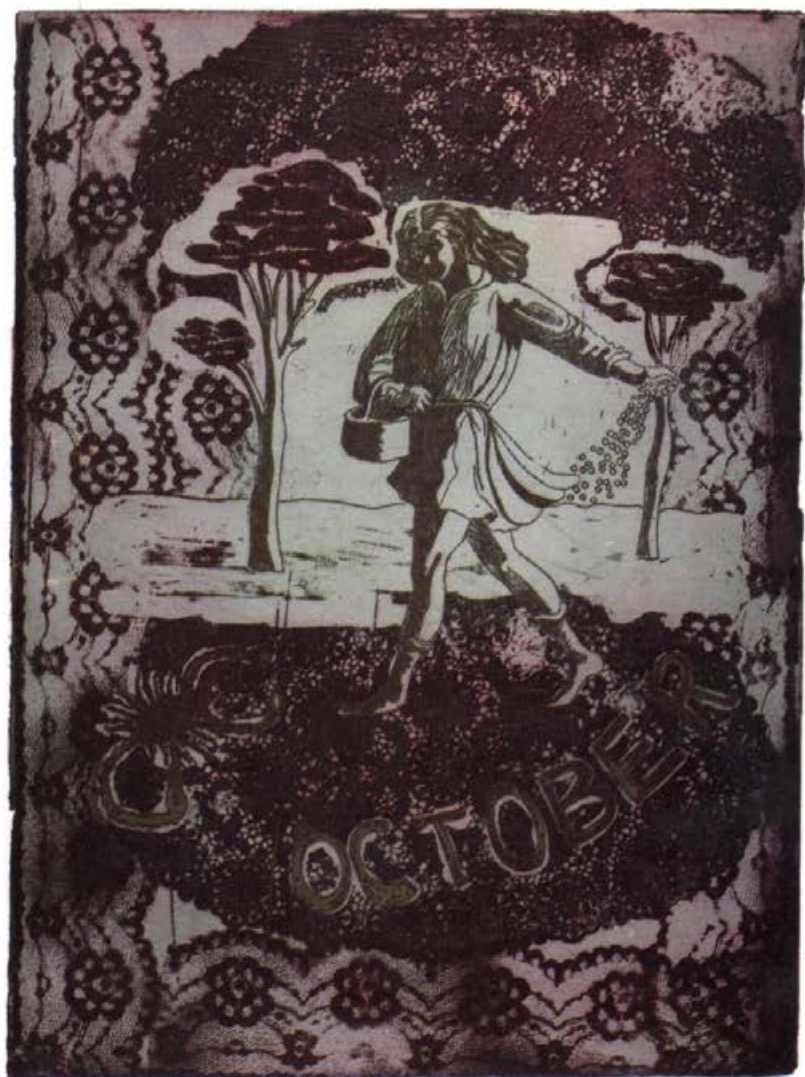

oktober

vinotok • 31 dni • škorpion

- Luna • zadnji
krajec:
2. ob 05.02
mlaj:
9. ob 12.34
prvi krajec:
17. ob 16.00
štip:
24. ob 22.02
zadnji krajec:
31. ob 13.04
- 1 P Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč; Remigij, šk
2 S Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
3 N **27. nav. ned.; Kandit (Zarko), mč; Evald, mč**
Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21, 33-43)
4 P Frančišek Asiški, rd us; Petronij, šk
5 T Marcelin, šk; Flavija, mč
6 S Bruno, rd us; Renato, šk
7 Č Rožnovenska Mati božja; Marko I., pp
8 P Sergij Tržaški, mč; Pelagija, sp; Demetrij Sol., mč
9 S Dioniz, šk in tov. mč; Janez Leonardi, dh
10 N **28. nav. ned.; Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč**
Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22, 1-14)
11 P German, šk; Aleksander Sauli, šk
12 T Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
13 S Edvard, kr; Koloman, mč
14 Č Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
15 P Terezija Velika Avilska, rd c. uč; Avrelija, dv
16 S Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
17 N **29. nav. ned.; Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk**
Imamo dolžnost do Boga in sveta (Mt 22, 15-21)
18 P Luka, ev; Julijan, pšč
19 T Izak Jagues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
20 S Vendelin, op; Irena (Miroslava), mč
21 Č Uršula, dv mč; Celina, sp
22 P Marija Saloma, sv ž; Bertilda, rd
23 S Janez Kapistran, rd; Severin, mč
24 N **30. nav. ned.; Anton M. Claret, rd us; Martin, op**
Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
25 P Krizant in Darija, mč; Krišpin, šk mč
26 T Lucijan, mč; Florij, mč
27 S Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
28 Č Simon in Juda Tadej, ap; Cirila, dv mč
29 P Mihael Rua, rd; Narcis, šk
30 S Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
31 N **31. nav. ned.; Volbenek, šk; Kvintin, mč**
Jezus vabi k delom po veri (Mt 23, 1-12)

*Bodite gostoljubni drug do drugega brez godrnjanja.
(1 Pt 4, 9)*

november

listopad • 30 dni • strelec

luno • mioj:

8. ob 04.34

prvi krajec:

16. ob 10.03

štip:

23. ob 08.04

zodnji krajec:

30. ob 0.19

- 1 P VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 T SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH**
- 3 S** Just Tržaški, mč; Viktorin Ptuj., šk mč
- 4 Č** Karel (Drago) Boromejski, šk
- 5 P** Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč
- 6 S** Lenart (Narte), op; Sever, šk
- 7 N 32. nav. ned.; Engelbert, šk; Ernest, mč**
Čuječnost za božji prihod (Mt 25, 1-13)
- 8 P** Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk
- 9 T** Posvetitev lateranske bazilike; Teodor (Božidar, Darko), mč
- 10 S** Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh
- 11 Č** Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
- 12 P** Jozafat Kunčević, šk mč; Kunibert, šk; Emilijan (Milan), sp
- 13 S** Stanislav Kostka, rd; Bric, šk
- 14 N 33. nav. ned.; Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd**
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)
- 15 P** Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn
- 16 T** Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd
- 17 S** Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogr., rd
- 18 Č** Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr
- 19 P** Neža Asiška, dv; Barlam, mč
- 20 S** Edmund, kr mč; Feliks Valois, rd
- 21 N JEZUS KRISTUS - KRALJ VESOLJSTVA; Marijino darovanje**
Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46)
- 22 P** Cecilija, mč
- 23 T** Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op
- 24 S** Andrej Dung-Lac in tov., vietnam. mč; Krizogon, mč
- 25 Č** Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč
- 26 P** Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op
- 27 S** Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk
- 28 N 1. adventna ned.; Katarina Labourè, dv**
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)
- 29 P** Saturnin, mč; Radogost, šk
- 30 T** Andrej, ap; Justina, dv mč

*Jaz sem vstajenje in življenje; kdor vame veruje,
bo živel, tudi če umre. (Jn 11, 25)*

december

gruden • 31 dni • kozorog

Lune - mlaj:

7. ob 23.32

prvi krojec:

16. ob 01.50

šcip:

22. ob 18.31

zadnji krojec:

29. ob 15.04

- 1 S Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
2 Č Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
3 P Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
4 S Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
5 N **2. adventna ned.; Saba (Sava), op; Krispina, mč**
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
6 P Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
7 T Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
8 S **BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE - BREZMADEŽNA**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
9 Č Valerija, mč; Peter Fourier, rd
10 P Loretska Mati božja; Melkijad, pp
11 S Damaz I., pp; Danijel Stilit. pšč
12 N **3. adventna ned.; Ivana Frančiška de Chantal, rd**
Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn 1, 6-8, 19-28)
13 P Lucija, dv mč; Otilija, op
14 T Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
15 S Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
16 Č Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
17 P Lazar iz Betanije; Vivina, dv
18 S Teotim in Baziljan, mč; Gracijan, šk
19 N **4. adventna ned.; Urban V., pp; Favsta, pp**
Glej, spočela boš in rodila Sina (Lk 1, 26-38)
20 P Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
21 T Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
22 S Demetrij Afriški (Mitja), mč; Francesca Cabrini, rd
23 Č Janez Kancij, dh; Viktorija, mč
24 P **BOŽIČNA VIGILIJA - SVETI VEČER**; prastarša Adam in Eva
25 S **BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1, 1-18)
26 N **SVETA DRUŽINA; Štefan, dk prvi mč**
Dete je rastlo in bilo bolj in bolj modro (Lk 2, 2-40)
27 P Janez, ap ev; Fabiola, sp
28 T Nedolžni otroci, mučenci
29 S Tomaž Becket, šk mč; David, kr
30 Č Evgen, šk; Liberij, šk
31 P Silvester I., pp; Melanija, op

Glej, vse delam novo!... Jaz sem Alfa in Omega, začetek in konec. (Raz 21, 5a, 6b)

leto 1999

19. DECEMBER 1998
23. KEIHAK 1715
13. TÉBETH 5759
13. RAMADAN 1419

POMLAD
POLETJE
JESEN
ZIMA

16. FEBUARJA bo mrk kolobarjast. Začetek ob 04.52, maksimum ob 07.34 in konec ob 10.15. Ozek kolobar okoli Sonca bo viden le v omejenem pasu Avstralije in na jugu Indijskega oceana. Mrk bo viden kot delen na jugu Afrike, v Avstraliji, Novi Zelandiji in na otokih med Avstralijo in Azijo.

31. JANUARJA bo mrk polsenčen. Začetek ob 15.04, maksimum ob 17.17, konec ob 19.30. Mrk bo viden v Evropi, Afriki, Aziji, Avstraliji in deloma na zahodu Severne Amerike.

NB Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletna (legalna) ura, je treba prišteti eno uro.

ASTRONOMSKE PODATKE IZBRAL
dr. Pavel Zlobec

1. JANUAR NAŠEGA (GREGORIJANSKEGA) KOLEDARJA JE

po julijanskem koledarju
po koptskem koledarju
po judovskem koledarju
po muslimanskem koledarju

ZAČETEK LETNIH ČASOV

21. marca ob 02.47
21. junija ob 20.50
23. septembra ob 12.33
22. decembra ob 8.45

SONČNA MRKA

11. AVGUSTA bo mrk popoln. Začetek ob 09.26, maksimum ob 12.03 in konec ob 14.40. Sonce bo videti popolnoma zatemnjeno v pasu, ki bo prečkal Francijo, Nemčijo, Avstrijo, Madžarsko, Romunijo, Turčijo, Iran, Pakistan ter Indijo. To bo zadnji mrk tega stoletja, ki bo viden v srednji Evropi. V Trstu bo začetek mrka ob 10.19.12, maksimum ob 11.43.13 in konec ob 13.07.43. Sonce bo ob največji potemnitvi v Trstu zastrto 95%, v Ljubljani 97% in v Mariboru 99%. Mrk bo viden kot delen na zelo širokem območju in sicer na vzhodu Severne Amerike, v Groenlandiji, Evropi, Aziji in severni Afriki.

LUNINA MRKA

28. JULIJA bo mrk delen. Začetek ob 09.56, maksimum bo ob 12.33 in konec ob 15.11. Viden bo v vzhodnem delu Azije, Avstraliji in v obeh Amerikah.

OPOMBA O ŠTETJU STOLETIJ: ker se je 1. stoletje začelo s 1. januarjem leta, se je to izteklo z 31. decembrom leta 100. XX. stoletje se je začelo s 1. januarjem leta 1901 in se bo končalo z 31. decembrom leta 2000. Začetek XXI. stoletja ter obenem tretjega tisočletja bo 1. januarja leta 2001.

Kazimir Humar

Škof Slomšek med blaženimi

SVETNIK ZA VES SLOVENSKI NAROD IN ZA VSO KATOLIŠKO CERKEV

Blaženi Anton Martin Slomšek

Dolgo smo Slovenci čakali, da je Kongregacija za zadeve svetnikov sprejela končno odločitev, da se škof Anton Martin Slomšek uradno prišteje med blažene. To odločitev Kongregacije je prvi sporočil javnosti sedanji mariborski škof dr. Franc Kramberger. Bil je navzoč, ko je komisija za blažene sprejela to odločitev v petek, 3. julija 1998. "Upali smo, da bo to novico sporočil že sv. oče ob svojem obisku v Sloveniji. Toda očitno po-

stopek ni bil še zrel, zato je naše veselje tem večje danes, ko je končno zaključen uradni postopek, četudi ni še znano, kdaj bo sv. oče javno prištel Slomška med blažene." Samostojna neodvisna Republika Slovenija bo sedaj uradno dobila tudi svojega nebeškega zavetnika.

Ob tej novici se vsi zamislimo na Slomškovo geslo: "Sveta vera bodi vam luč". Škof Slomšek je namreč najprej bil mož vere. Saj je Kristusu najprej poudarjal in zahteval vero. Zato je odvrnil apostolu Tomažu: "Blagor tistim, ki niso videli in so verovali." Slomšek je najprej oznanjal vero v Jezusa Kristusa na Bizeljskem, potem kot spiritual bogoslovcem v Celovcu, nato kot župnik v Vuzenici, nazadnje kot škof v Št. Andražu na Koroškem in končno kot škof v Mariboru. Bil je mož vere, kot pričajo vsi njegovi življenjepisci in pričajo tudi njegova pastirska pisma.

"Sveta vera bodi vam luč." Te potrebuje na poseben način slovensko ljudstvo, ko se je ootreslo diktatur, ki so namesto vere v Kristusa hotele vero v razne diktatorje in v razne politične sisteme. Zato naj bo prva prošnja do novega blaženega "Blaženi Slomšek, utrdi nas v veri".

Druga značilnost A.M. Slomška je bila njegovo prepričanje, da je za utrjevanje vere potrebna izobrazba v materinem jeziku, saj gre vera do srca v materinem jeziku. Iz tega prepričanja je zasnoval svojo idejo o nedeljskih šolah. Samo ljudstvo, ki zna brati in pisati v materinem jeziku, bo ostalo tudi trdno v veri. *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* je njegov učbenik, iz katerega so se učili brati in pisati njegovi verniki slovenskega jezika, saj v nemškem jeziku to ni bilo potrebno. Da bi njegovo ljudstvo imelo tudi domače branje in se utrjevalo v veri in poštenosti, si je zamislil posebno društvo za izdajanje dobrih knjig. Iz te zamisli je nastala Družba sv. Mohorja, kateri se moramo zahvaliti, da so naši ljudje imeli zmeraj dovolj dobrega branja in tako tudi z branjem utrjevali svojo vero in rastle v poštenosti ter omiki oziroma kulturi. Tudi Slomšku se moramo zahvaliti, da smo bili in smo še vedno med najbolj kulturnimi narodi v Evropi. Mnogi so pozneje k temu pripomogli, začel je pa Slomšek.

"Sveta vera bodi vam luč, materina beseda bodi vam ključ do zveličavne omike." Tega gesla se držijo naši škofje, ki so ustanovili privatne gimnazije v Mariboru, v Šentvidu in sedaj še koprška škofija v Vipavi. Tega smo se držali duhovniki za časa fašizma in naše otroke učili verouk v zakristijah ter jih poleg verskih resnic učili tudi slovensko brati in pisati.

Andrej Bratuž

Kardinal Alojzij Ambrožič

Sto let je poteklo, odkar smo Slovenci dobili svojega prvega kardinala, ki je bil takratni goriški nadškof dr. Jakob Missia. Imenoval ga je takratni papež Leon XIII., in sicer leta 1899. Umrl pa je že leta 1902. Letos pa je papež Janez Pavel II. imenoval slovenskega rojaka, torontskega nadškofa, msgr. dr. Alojzija Ambrožiča za kardinala rimske Cerkve in mu podelil kot tradicionalno znamenje vezi z Rimom rimsko cerkev sv. Marcelina in Petra blizu Laterna. S tem je postal dr. Ambrožič drugi slovenski kardinal nasploh. To gotovo tudi je, čeprav je formalno štet med kanadske cerkvene kneze, saj vodi največjo katoliško škofijo v tej severnoameriški državi.

Lojze Ambrožič se je rodil v Gabrju pri Dobrovi v ljubljanski škofiji leta 1930. Ob koncu druge svetovne vojne se je njegova družina odločila za odhod iz domovine. Najprej je doštudiral še na slovenski gimnaziji v begunstvu v Avstriji, nato pa se je skupno s svojimi preselil v Kanado. Tu je postal duhovnik. Nato je nadaljeval biblični študij v Rimu in v Würzburgu v Nemčiji. Po dokončanem študiju se je spet vrnil v novo domovino Kanado, kjer je postal profesor v torontskem semenišču. Kmalu pa ga je doletelo (leta 1976) imenovanje za torontskega pomožnega škofa. To nalogo je opravljal vrsto let in se posebej zanimal za probleme priseljencev. Kasneje je postal tudi nadškof koadjutor kardinalu Carterju in po njegovem umiku tudi redni nadškof in metropolit v Torontu. In prav na tem mestu je upravičeno dočkal imenovanje v kardinalski zbor.

SLOVESNA PROGLASITEV V RIMU Zelo svečano je v drugi polovici februarja potekal v Rimu obred in konzistorij, na katerem je sveti oče podelil kardinalski klobuk nad dvajsetim nadškofom oz. prelatom z vseh

Kardinal Alojzij Ambrožič

delov sveta. Pet je bilo Italijanov, nato so sledili cerkveni dostojanstveniki od Francije in Španije do afriškega in azijskega sveta. V glavnem so vsi novi kardinali rezidencialni nadškofje, nekateri pa prihajajo tudi iz diplomacije ali drugih področij. Sam konzistorij je bil na Trgu sv. Petra ob prisotnosti več desettisoč vernikov, zlasti iz krajev, od koder so novi kardinali. Med temi je bilo zelo lepo število romarjev iz Slovenije in Kanade, pa tudi zamejstva. Lepo je bilo gledati, kako je na tem edinstvenem trgu plapolala velika slovenska zastava, ki so jo prisotni Slovenci svečano vihteli. Papež je vsem novoimenovanim podelil kardinalski biret v znamenje novega dostojanstva, naslednji dan pa še prstan.

Popoldne so novi kardinali sprejemali vljudnostne obiske v prostorih Apostolske palače. Za to priliko so razni zgodovinski apartmaji in sobane kar mrgoleli obiskovalcev. Ob barvitih uniformah švicarskih straž, ki so vodile posamezne obiskovalce, so se prepletali talarji raznih barv, meniške obleke, pa vsakdanje noše vernikov. Kardinal Ambrožič je sprejemal svoje obiskovalce v sobani "svetih" v apartmaju Borgia. Zvečer pa je bila v veliki dvorani papeške univerze Urbaniana posebna slovesna prireditev v počastitev slovenskega kardinala. Udeležilo se je več sto Slovencev z vseh koncev in krajev. Na njej je vse pozdravil najprej rektor Slovenika msgr. dr. Maksimiljan Jezernik, nakar je sledilo več drugih pozdravov. Nato je v daljšem posegu spregovoril sam kardinal Ambrožič in povedal marsikaj zanimivega o sebi, svojem delu, o odnosu do slovenske in kanadske stvarnosti itd. Vse je lepo spremljala tudi slovenska pesem, ki tudi tu ni mogla manjkati. Prisostvovali so tudi diplomatski predstavniki Republike Slovenije v Rimu in v Vatikanu.

VLOGA KARDINALOV Kdo pa so pravzaprav kardinali? To je najvišje dostojanstvo za papežem v katoliški Cerkvi in ima že zelo stare korenine. V začetku je šlo predvsem za glavne rimske župnike (*cardinalis* - lat. glavni), ki so bili ob strani rimskemu škofu - papežu. V poznejšem srednjem veku je prišlo do točnih navodil o volitvah papeža in kardinali so postali njegovi volilci in izmed njih je bil skoraj vedno izvoljen novi papež, kar velja v bistvu še danes. Kardinali so se skozi ves čas delili na tri stopnje - škofove, duhovnike in diakone. Danes so sicer ohranili to delitev, a je le formalna, ker so pravzaprav vsi kardinali tudi nadškofje (razen redkih izjem). Kardinal je bil lahko tudi laik, neduhovnik, kar se je sicer dogajalo v prejšnjih zgodovinskih obdobjih. Danes so, kot že rečeno, kardinali volilci novega papeža v konklavu, vodijo razne večje nadškofije po celem svetu ali pa so vrhovni predstojniki oz. prefekti osrednjih cerkvenih kongregacij (nekakih ministrstev). Zunanja znamenja njihovega dostojanstva so škrlatni biret in talar ter pas, poleg drugih znamenj, ki jih imajo tudi škofove (prstan, verižica s križem, kapica "solideo" in seveda mitra s pastoralom). Skupno sestavljajo kardinali (ki jih je papež Pavel VI. določil na število 120) kardinalski zbor ali kolegij, ki ima svojega dekana. Seveda je

danes število kardinalov sicer preseglo to mejo, saj gre tudi za načelo, da kardinali z nad osemdesetletno starostjo ne morejo več v konklave za volitve papeža. Tako naj bi uradno število kardinalov veljalo le za v vsem še aktivne cerkvene kneze. Pomembno vlogo ima zlasti kardinal - državni tajnik, ki je nekak ministerski predsednik v Vatikanu. Svojo posebno vlogo pa ima še kardinal - kamerlengo, ki med papeževo smrtjo in izvolitvijo

*Kardinal
Alojzij
Ambrožič med
sprejemom
v Kulturnem
centru Lojze
Bratuž*

novega papeža vodi posle katoliške Cerkve. Kot je torej iz zapisanega razvidno, kardinal ni le časten naslov, ampak prinaša tudi nove naloge in odgovornosti. To je potrdil tudi Janez Pavel II. v svojem govoru novim kardinalom na februarškem konzistoriju. Med tem je jeseni novi kardinal obiskal Evropo. Najprej se je ustavil v Rimu, kjer je prevzel od papeža dodeljeno cerkev sv. Marcelina in Petra. Kasneje je bil v Ljubljani, kjer je imel v stolnici slovesno mašo. Vmes pa je bil kardinal Ambrožič tudi v Gorici (7. okt. 1998) in se tu srečal z goriškimi Slovenci v Kulturnem centru L. Bratuž.

Dolgo let smo Slovenci čakali, da pridemo spet do svojega kardinala. To se je zgodilo skoraj sto let po kardinalu Missiji. Prav gotovo pa si slovenska Cerkev tudi v matični domovini pričakuje, da bi dobila doma svojega cerkvenega kneza. Saj bi to bilo tudi prav. Zagreb je npr. že od povojnih let, od kardinala Stepinca dalje, vedno zasedal mesto v kardinalskem kolegiju (sedaj je že upokojeni nadškof kardinal Kuharič). To bi zaslužila gotovo tudi Ljubljana s svojim metropolitom ali katerakoli osrednja slovenska Cerkev s svojim visokim predstavnikom.

Koledar jubileja 2000

| s.č.

Odprtje svetih vrat leta 1983

"Obhajanje velikega jubileja bo istočasno v Sveti deželi, v Rimu in v krajevnih Cerkvah po vsem svetu," je napovedal Janez Pavel II. v apostolskem pismu V zarji tretjega tisočletja. Duhovno in organizacijsko pripravo je papež zaupal Osrednjemu odboru, ki ga sestavlja osem komisij in štirje posebni odbori. Eden od teh je odbor za sveto leto v Rimu, ki je konec maja 1998 objavil koledar svetoletnih slavij v večnem mestu. Začela se bodo z odprtjem svetih vrat bazilike sv. Petra na sveti večer 1999, zaključila pa z njihovim zaprtjem na praznik Gospodovega razglašanja, 6. januarja 2001. Ob običajnih romanjih z obiskom glavnih rimskih bazilik bo v letu velikega jubileja slovesna podelitev vseh sedmih zakramentov, novost bo svetoletno romanje vernikov raznih stanov in poklicev: od umetnikov in politikov, do časnikaarjev, športnikov in mnogih drugih.

Petek, 24. decembra 1999: Sveti večer: papež bo z udarcem kladiva odprl sveta vrata bazilike sv. Petra in s tem simbolično naznanil začetek svetega leta. Sveta vrata predstavljajo Kristusa, ki je dejal: "Jaz sem vrata... kdor vstopi skozme, se bo rešil." Vrata so tudi simbol božjega usmiljenja, ki je odprto za vse, ki ga iskreno želijo. Končno predstavljajo tudi Kristusovo Mater Marijo, po kateri je na svet "vstopil" naš Odrešenik. Po odprtju svetih vrat bo papež v baziliki daroval polnočnico.

Sobota, 25. decembra: Božič - rojstvo Gospodovo: odprtje svetih vrat v baziliki sv. Janeza v Lateranu in Marije Snežne. Dnevna maša. Božična poslanica, voščilo in papežev blagoslov "urbi et orbi". Začetek svetega leta v Sveti deželi in v krajevnih Cerkvah vsega sveta.

Petek, 31. decembra: V baziliki sv. Petra molitveno bedenje ob prehodu v novo tisočletje.

Sobota, 1. januarja 2000: Slovesni praznik Marije, svete Božje Matere, svetovni dan miru. Maša v baziliki sv. Petra. Svetovni dan miru se obhaja na dan civilnega (koledarskega) novega leta od 1968 in vsako leto papež za ta dan napiše poslanico, namenjeno ne le verujočim, temveč tudi "vsem ljudem dobre volje".

Nedelja, 2. januarja: Bazilika sv. Petra: svetoletno slavje otrok, ki so podobni Jezusu, ko je po Materi Mariji postal pravi človeški otrok. V razvitih deželah sveta otrok ne marajo, v tretjem svetu pa mnogo otrok umira od lakote.

Torek, 18. januarja: Začetek molitvene osmine za edinost kristjanov. Odprtje svetih vrat bazilike sv. Pavla zunaj obzidja. Ekumensko molitveno bogoslužje. "Med najbolj gorečimi prošnjami te ure, ko se približuje novo tisočletje, Cerkev prosi Gospoda, da bi zrastle edinost med vsemi kristjani različnih veroizpovedi vse do dosege polnega občestva. Izražam željo, da bi bil jubilej milostna priložnost rodovitnega sodelovanja v tem, da se skupaj povežejo stvari, ki nas združujejo in jih je zanesljivo več kot tistih, ki nas ločujejo" (Janez Pavel II., V zarji tretjega tisočletja).

Sreda, 2. februarja: Jezusovo darovanje, Svečnica. Maša in slavje luči v baziliki sv. Petra. Jubilejno romanje "posvečenega življenja": redovnikov in redovnic, katerih poglavitni poklic je molitev in prizadevanje za svetost v samoti, vendar v živi povezanosti z vsakdanjim življenjem, kjer se gradi božje kraljestvo.

Petek, 11. februarja: Lurška Mati božja, svetovni dan bolnikov. V baziliki sv. Petra maša, med mašo podeljevanje zakramenta svetega maziljenja. Jubilejno romanje bolnikov in zdravstvenih delavcev.

Petek, 18. februarja: Spomin blaženega fra Angelica (ok. 1400-1455), slikarja, ki ga je papež Janez Pavel II. ob njegovi razglasitvi za blaženega postavil za zavetnika umetnikov, zato bo ob njegovem godu svetoletno romanje umetnikov.

Nedelja, 20. februarja: Svetoletno romanje stalnih diakonov. Ustanova diakonov, poročenih mož, ki jih poznamo iz prve Cerkve, je spet zaživela po drugem vatikanskem koncilu. Diakoni so posvečeni sodelavci duhovnikov.

Sreda, 22. februarja: Spomin prihoda sv. Petra, prvega papeža, v Rim (Sedež sv. Petra): svetoletno srečanje članov rimske kurije, papeževih sodelavcev v Vatikanu.

Ponedeljek, 19. marca: Praznik sv. Jožefa, svetoletno romanje obrtnikov, rokodelcev.

Sobota, 25. marca: Slovesni praznik Gospodovega oznanjenja. Bazilika Oznanjenja v Nazaretu: bogoslužno slavje v povezavi z baziliko sv. Marije Velike v Rimu in glavnimi marijanskimi svetišči sveta. Slavje bo posvečeno razmišljanju o dostojanstvu žene, ki ga je posvetila Marija s svojim materinstvom.

Ponedeljek, 10. aprila: Svetoletno romanje izseljencev, pregnancev in beguncev. Vsi ti ljudje so žrtve vojn in zaslepljenosti ljudi in njihovo število grozljivo narašča (Ruanda, Bosna, Kosovo).

Torek, 18. aprila: Torek velikega tedna: v glavnih rimskih bazilikah (sv. Petra v Vatikanu, sv. Janeza v Lateranu, Marije Snežne in sv. Pavla) spokorno bogoslužje z osebno spovedjo. "Cerkev ne more prestopiti praga novega tisočletja, ne da bi spodbudila svoje otroke, da se v kesanju očistijo zmot, nezvestob, nedoslednosti in zamud" (Janez Pavel II.).

Nedelja, 23. aprila: Velika noč Gospodovega vstajenja. V baziliki sv.

Petra velikonočna vigilija, med katero bo papež podelil katehumenom zakramente uvajanja v krščanstvo (krst, birmo, evharistijo). Dopoldne slovesna maša vstajenja na Trgu sv. Petra, po njej papeževa velikonočna poslanica, voščila in blagoslov "urbi et orbi" (mestu in svetu).

Ponedeljek, 1. maja: Praznik sv. Jožefa Delavca. Svetoletno romanje delavcev: katoliški socialni nauk razglša, da ima vsak človek pravico do dela, zavrača kapitalistično gledanje, ki hoče človeka zaslužniti.

Nedelja, 7. maja: Kolosej: ekumenski spomin "novih mučencev". "Na koncu drugega tisočletja je Cerkev znova postala Cerkev mučencev... Pričevanje za Kristusa do prelitja krvi je postalo skupna dediščina pravoslavni, anglikancev in protestantov" (Janez Pavel II.). Svoje mučence za Kristusa ima tudi Cerkev na Slovenskem (del pričevanj je zbranih v knjigi Palme mučeništva).

Nedelja, 14. maja: Bazilika sv. Petra: mašniško posvečenje in svetovni dan molitve za duhovne poklice, ki je vsako leto na četrto velikonočno nedeljo - nedeljo Dobrega Pastirja.

Četrtek, 18. maja: Osemdeseti rojstni dan papeža Janeza Pavla II. (voščimo mu, da bi ga res dočakal!). Ta dan naj bi se okoli njega na Trgu sv. Petra zbrali duhovniki z vsega sveta, takrat bo namreč njihovo svetoletno romanje.

Četrtek, 25. maja: Svetoletno romanje znanstvenikov. Nekateri še vedno pogrevajo "pravljico" o nasprotju med vero in znanostjo, resni ljudje pa dobro vedo, da se vera in znanost dopolnjujeta.

Nedelja, 28. maja: Svetoletno romanje rimske škofije. Papež je kot naslednik apostola Petra ne le poglavar katoliške Cerkve, ampak tudi rimski škof.

Nedelja, 4. junija: Svetovni dan sredstev javnega obveščanja - svetoletno romanje časnikarjev.

Nedelja, 11. junija: Binkošti. V baziliki sv. Petra svetovni dan molitve za sodelovanje med različnimi verstvi.

Nedelja, 18. junija: Praznik Svete Trojice: bazilika sv. Janeza v Lateranu - slavje ob odprtju mednarodnega evharističnega kongresa. "Kristus je edina pot pristopa k Očetu, da bi poudaril njegovo živo in odrešenijsko navzočnost v Cerkvi in v svetu, zato bo v Rimu ob priložnosti velikega jubileja mednarodni evharistični kongres." (Janez Pavel II.).

Nedelja, 9. julija: Svetoletno slavje po zaporih.

Sobota, 6. avgusta: Vigilija praznika Gospodove spremenitve. Molitveno bedenje v baziliki sv. Marije Snežne.

Torek, 15. avgusta: Marijino vnebovzetje: začetek petnajstega svetovnega dneva mladih. "Prihodnost sveta in Cerkve pripada mladim rodovom; rojeni v tem stoletju, bodo zreli v prihodnjem prvem stoletju novega tisočletja. Kristus pričakuje mlade." (V zarji tretjega tisočletja).

Petek, 15. septembra: Začetek mednarodnega mariološkega in marijan-

skega kongresa. Marija je najtesneje povezana z jubilejem leta 2000: povod jubileja je rojstvo Jezusa, njenega Sina.

Nedelja, 17. septembra: Svetoletno romanje starejših.

Torek, 3. oktobra: Dan za dialog med Judi in kristjani.

Nedelja, 8. oktobra: Z mašo v baziliki sv. Petra se prične jubilejno leto za škofe ob začetku desete škofovske sinode, ki bo razpravljala o uresničevanju smernic drugega vatikanskega koncila. Posvetitev Mariji za novo tisočletje.

Sobota, 14. oktobra: Svetovno srečanje svetega očeta z družinami.

Nedelja, 15. oktobra: Obhajanje zakramenta svetega zakona na Trgu sv. Petra, svetoletno romanje družin. "Cerkev je kot eno svojih nalog priznala to, da ovrednoti dostojanstvo zakona in družine" (Janez Pavel II.).

Nedelja, 22. oktobra: Svetovni misijonski dan - maša v baziliki sv. Petra. Cerkev je po svojem bistvu misijonarska, saj je bila ustanovljena z Jezusovim naročilom apostolom: "Pojdite po vsem svetu..."

Nedelja, 29. oktobra: Svetoletno srečanje športnikov na rimskem olimpijskem stadionu.

Nedelja, 5. novembra: Svetoletno romanje zastopnikov javnega reda.

Nedelja, 19. novembra: Svetoletno romanje vojakov in policistov, maša v cerkvi sv. Petra.

Petek, 24. novembra: Začetek svetovnega kongresa o apostolatu laikov, ki so v vsakem oziru polnopravni člani Cerkve; njihova vloga je bila opredeljena na drugem vatikanskem koncilu, vendar te smernice še niso bile uresničene.

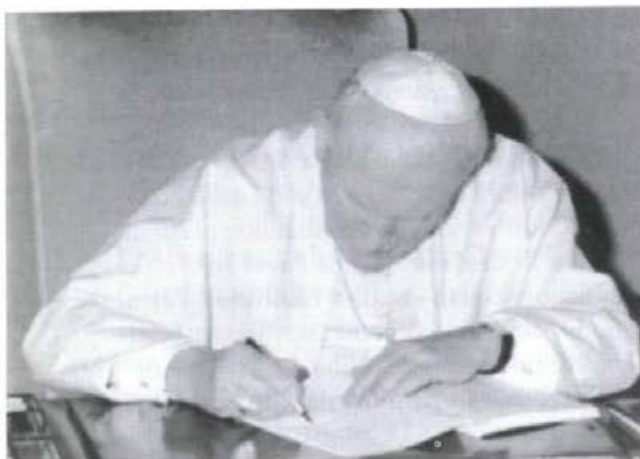
Nedelja, 31. decembra 2000: v baziliki sv. Petra molitveno bedenje ob prehodu v prvo leto novega tisočletja v znamenju Jezusa Kristusa, ki je "prvi in poslednji" in so njegovi "vsi časi in vek".

Petek, 5. januarja 2001: Vigilija praznika Gospodovega razglašenja (Svetih Treh kraljev). Maša v baziliki sv. Janeza v Lateranu, sv. Marije Snežne in sv. Pavla zunaj obzidja, po maši zaprtje svetih vrat. Zaključek svetega leta v Sveti deželi, kjer pričakujejo ob tem slavju okoli 4 milijone romarjev, če bodo politične razmere dopuščale. Istega dne se zaključi tudi sveto leto po krajevnih Cerkvah povsod po svetu.

Sobota, 6. januarja: Praznik Gospodovega razglašenja (Sveti Trije kralji). Papež zazida sveta vrata bazilike sv. Petra v Vatikanu in s tem se zaključi sveto leto velikega jubileja leta 2000.

Apostolsko pismo o nedelji

Rafko Valenčič

Papež Janez Pavel II. podpisuje svoje apostolsko pismo Gospodov dan.

Na binkoštno nedeljo, 31. maja 1998, je papež Janez Pavel II. podpisal apostolsko pismo *Gospodov dan* (Dies Domini), ki govori o pomenu in praznovanju nedelje. Pismo je bilo objavljeno v torek, 7. julija 1998. V letu Svetega Duha, drugem letu priprave na jubilej leta 2000, je prav, da kristjani premislijo, kakšen pomen ima nedelja za vero in krščansko življenje. Pri tem ima dvatisočletno krščansko izročilo pomembno vlogo,

da spoznamo religiozno vsebino in bogastvo nedelje ter krščanstvo v celoti.

Ob izvolitvi za papeža, 16. oktobra 1978, je Janez Pavel II. nagovoril svet z besedami: "Ne bojte se! Odprite vrata Kristusu!" V apostolskem pismu *Gospodov dan* ponavlja ta klic: "Ne bojte se darovati svoj čas Kristusu!" To je čas počlovečenja, svetlobe in upanja. Takšen klic je še kako na mestu v času, ko nedelja zgublja svoj pomen. Res je, da ima nedelja v sedanjem svetu mnoge pozitivne in pristno človeške prvine, kot so: čas za odmor in počitek, za kulturne in družabne dejavnosti, čas za poglobitev družinskih in prijateljskih vezi. Toda nedeljo ogrožajo tudi hude nevarnosti: nove družbeno-ekonomske razmere, ki so delovni čas raztegnile tudi na nedeljo, konec tedna (week-end) mnogi razumejo kot čas, ki ga bodo preživeli daleč od kraja bivanja in dela; razne politične, kulturne, družbene in športne prireditve pogosto ovirajo primarno obhajanje nedelje. Sodobni človek rad praznuje; vprašanje je, ali zna praznovati tako, da je to izraz presežne dimenzije njegovega bivanja. Vedno manjša udeležba pri nedeljski maši, značilna za mnoge dežele, je posledica družbenih sprememb in nove kulture, ki slabi versko prepričanje in človeka odtujaše njemu samemu. Tudi pomanjkanje duhovnikov, ki bi z obhajanjem evharistije ljudem pomagali ohraniti verski in človeški značaj nedelje, je dodaten vzrok za razvrednotenje nedelje. Sodobni človek je utrujen od dela, pehanja za uspehom in napredkom, še bolj pa je utrujen zaradi pomanjkanja smisla življenja, ki ga more na svoj način dati ravno pristno obhajanje nedelje.

V povezavi s svetopisemskim sporočilom in dvatisočletno krščansko tradicijo želi apostolsko pismo Gospodov dan priklicati v spomin tiste verske in človeške razsežnosti nedelje, ki bodo nagovorile današnjega človeka.

NEDELJA - GOSPODOV DAN Za razumevanje nedelje je potrebno najprej priklicati v spomin svetopisemsko poročilo o stvarjenju sveta. Po šestih dnevih ustvarjanja je Bog "sedmi dan (šabat) dokončal delo, ki ga je naredil, in počival je sedmi dan od vsega dela, ki ga je storil. In Bog je blagoslovil sedmi dan in ga posvetil" (1 Mz 2, 2-3). Svetopisemski pisatelj občuduje Boga in njegovo stvarstvo. Vse, kar je ustvarjeno, je "bilo (zelo) dobro" (prim. 1 Mz 1, 10.12.18.21.25.31). Božji odnos do stvarstva je odslej vzorec, po katerem mora ravnati človek, ki mu je Bog zaupal stvarstvo, naj mu gospoduje in ga dopolnjuje (prim. 1 Mz 1, 28).

Ko svetopisemski pisatelj govori o tem, da je Bog po šestih dneh ustvarjanja "počival od vsega svojega dela" (1 Mz 2, 3), ne misli na utrujenost Boga, marveč s tem pokaže na tisto razsežnost Božjega življenja, ki izraža veselje nad lepoto stvarstva. Sobota, dan Božjega počitka, je podoba Božjega gospostva nad vsem, kar je ustvaril; je praznik zaveze Jahveja s človekom in stvarstvom. Sobota je dan, ki daje vsem drugim dnevom njihov pravi pomen. Ko človek počiva, daje svojemu življenju in delu izvorni pomen. Zaveda se, da je ustvarjen od Boga in za Boga; tako tudi vse stvarstvo, čas in kozmos. V človekovi hvalnici Bogu je izražena hvalnica vsega stvarstva. Človekovo delo je delo v Gospodu, njegov počitek je počitek v Gospodu. Prvenstveni smisel vsemu daje Bog, ne človek; počitek ni prekinitev dela, marveč slavljenje božjih del; je podoba tistega bivanja v Bogu, ki se bo uresničilo ob koncu časov, ob večnem prazniku.

NEDELJA - DAN VSTALEGA KRISTUSA Kar je Bog uresničil po stvarjenju, je v Kristusu dopolnjeno po odrešenju. Od sobote, ki je v starozaveznem sporočilu sedmi dan, prehajamo k prvemu dnevu tedna, nedelji, ki je Kristusov vstajenski dan. Novozavezna poročila govore, da se je vstajenje zgodilo "prvi dan v tednu" (prim. Mk 16, 2.9). Na isti dan se je Jezus prikazal učencema na poti v Emavs (prim. Lk 24, 13-35) in dvanajsterim apostolom (prim. Lk 24, 36). Na nedeljo je prišel Sveti Duh nad zbrane apostole (prim. Apd 2, 1); tedaj so bili mnogi krščeni (prim. Apd 2, 41). Od vsega začetka so kristjani obhajali nedeljo v spomin na Kristusovo vstajenje. Odslej je "Gospodov dan" razpoznavno znamenje za kristjane, ki so ga zabeležili tudi poganski pisatelji. Zgodovinar Plinij Mlajši pravi, da se kristjani "zbirajo na določen dan pred sončnim vzhodom in prepevajo hvalnice Kristusu kot Bogu" (Pisma, 10, 96, 7).

Nedelja izraža še druge teološke vsebine. Tako cerkveni očetje nedeljo imenujejo "osmi dan", to je dan, ki označuje večnost, to je prihodnost, ki nikoli ne mine. Sv. Avguštin jo označuje kot poslednji čas, kot "mir v

počitku, mir sobote, mir brez večera" (Izpovedi, 13, 50). Prav tako je nedelja dan Kristusa, Luči. Kristus je resnična "luč sveta" (Jn 9, 5), ki "razsvetljuje vsakega človeka" (Jn 1, 9). Nedelja je tudi dan Svetega Duha, ki je na prvi dan v tednu prišel nad apostole in nad njih razlil svoj ogenj in darove (prim. Apd 2, 23). Iz naštetih vsebin nedelje je lažje razumeti, zakaj je nedelja "dan vere", tiste vere, ki jo verniki z obhajanjem izražajo, pa tudi vere, ki se v obhajanju potrjuje in hrani.

NEDELJA - DAN CERKVE Kristusova obljava: "Jaz sem z vami vse dni do konca sveta" (Mt 28, 20) se uresničuje na poseben način v obhajanju evharistije, ki je spomin in stalno ponavzročanje Kristusa v zbranem občestvu. Krščanski poklic je osebni klic, vendar vedno tudi klic v občestvu Cerkve, ki je občestvo Kristusovih učencev. Zato je "nedeljsko obhajanje Gospodovega dneva in Gospodove evharistije središče življenja Cerkve" (Katekizem katoliške Cerkve, 2177). Med nedeljskim in vsakdanjim obhajanjem evharistije ni razlike, saj vrednost evharistije ne izhaja iz časovnega merila, marveč iz Kristusa, ki je vedno in povsod pričujoč. Nedeljska maša zbira vse Božje ljudstvo, ki se na poseben način spominja

Dr. Karl Bonutti, novi slovenski veleposlanik pri Sv. sedežu, na sprejemu pri papežu Janezu Pavlu II. 7. sept. 1998

Gospodove smrti in vstajenja; je prostor, kjer se Cerkev zbira in hkrati uresničuje. Vsako občestvo, združeno pri maši, je združeno tudi z vesoljno Cerkvijo. To izražajo mašna besedila, prošnje vernikov, spomin papeža, škofov, verujočih, iskalcev resnice in vseh ljudi. Nedeljska maša mora biti v središču vse dejavnosti župnije, čemur so podrejene vse druge dejavnosti. To velja tudi za razne skupine in gibanja, ki naj se ob nedeljah udeležijo skupnega evharističnega bogoslužja. Cerkev, zbrana pri maši na konkretnem kraju, je "zakrament za notranjo zvezo z Bogom in za edinost vsega človeš-

kega rodu" (Dogmatična konstitucija o Cerkvi, 1).

Pismo posebej razlaga pomen zapovedi udeležbe pri nedeljski maši. Za prve kristjane je to bila samo po sebi umevna dolžnost, za katero so bili pripravljene sprejeti preganjanja in trpljenje. Njihovo ravnanje je izhajalo iz prepričanja, da kot kristjani ne morejo živeti brez svetih skrivnosti. Šele pozneje je Cerkev zaradi opuščanja maše postavila zapoved obvezne udeležbe. Bolj kot poudarjanje zapovedi je danes potrebno, da kristjan spozna, kakšen pomen ima za njegovo vero srečanje s Kristusom v

krščanskem občestvu. Škofje imajo vsa pooblastila in dolžnost, da vernikom omogočijo prisostvovanje pri maši ob sobotah zvečer, na večer pred prazniki, da duhovnikom dovolijo imeti ob nedeljah več maš glede na potrebe vernikov. V primerih, ko so verniki zaradi različnih razlogov

*Ciril-
metodova
nedelja na
Vejni. Z
novomašnikom
Vasjo
Kesojevičem
so somaševali
(z leve)
srebrnomašnik
Anton
Bedenčič,
zlatomašnik
Rudi Bogatec,
(z desne)
zlatomašnik
Anton Prinčič
in srebrno-
mašnik
Milan Nemač.*

z doma, naj se udeležijo nedeljske maše v kraju, kjer se trenutno zadržujejo. V krščanskih občestvih, kjer ni stalnega duhovnika, naj škofje poskrbijo, da bo vernikom čim pogosteje omogočeno biti pri nedeljski maši ali pri posebej pripravljenem bogoslužnem opravilu. Spremljanje maše po radiu ali televiziji je dobrodošlo za vse tiste, ki zaradi starosti, bolezni ali drugih razlogov ne morejo biti pri maši. Drugi pa so se dolžni osebno udeležiti nedeljske maše.

NEDELJA - DAN ZA ČLOVEKA Nedelja je dan veselja, ki ga vliva resnica o Kristusovem vstajenju. Kakor so se "učenci razveselili, ko so videli Gospoda" (Jn 20, 20), tako se sedaj veselijo kristjani. Veselje je evangeljska vrednota in obljuba. Nedelja je poseben vir in razlog veselja, ki ga imenujemo krščansko veselje in je hkrati tako človeško. Zakon veselja je zapisan globoko v človekovo notranjost. Svoje gospostvo in veselje človek izraža tudi v počitku. Dalj časa je bila nedelja za kristjane predvsem dan za obhajanje bogoslužja, medtem ko se je kot dan počitka uveljavila šele postopoma. Kristjani so namreč živeli v poganski kulturi, ki je čase in praznovanja obhajala na drug način. Šele v 4. stoletju so v rimskem imperiju uvedli sedanji tedenski ritem.

V svetopisemskem sporočilu sta tako delo kot počitek sveta stvar; oboje je del božjega zakona (prim. 1 Mz 2, 2-3; 2 Mz 20, 8-11). Počitek je z ene strani znamenje človekovega gospostva nad naravo, z druge strani pa čas, ki ga človek posveti Bogu v molitvi, hvalnici in občudovanju. Danes

je težje kot nekdanj zagotoviti človeku potreben čas za počitek. Svet dela marsikje kaže oblike nove sužnosti, odvisnosti od delovnega časa in ritma, zaradi revščine in socialnih krivic pa mnogi ne morejo uveljavljati pravice do dela. Podobno je bilo tudi v (prvih) stoletjih, ko je Cerkev z zapovedjo želela zagotoviti služinčadi in sužnjem nedeljski počitek, da bi mogli obhajati nedeljo kot Gospodov dan. Papež Leon XIII. je v okrožnici *Rerum novarum* (1891) navedel pravico do nedeljskega počitka kot eno izmed pravic, ki jih mora država zagotoviti človeku. Gre za zagotovitev osebnih, družinskih, verskih, kulturnih in drugih vrednot, ki bi brez dneva počitka ostale okrnjene. Počitek v tem primeru ni zgolj fiziološka potreba, marveč teološka stvarnost. V njem človek odkriva tiste dimenzije bivanja, ki mu pogosto ostanejo zastrte. V tem primeru počitek ni brezdelje, marveč dejavnost, ki dopolnjuje, še več, ki daje smisel vsem drugim dejavnostim.

Na poseben način je nedelja dan solidarnosti z drugimi; je dan, ki je posvečen apostolatskim in karitativnim dejavnostim. Tako je ravnala prva Cerkev, ko je zbirala sredstva za potrebne (prim. 1 Kor 16, 2), ko je po končanem evharističnem bogoslužju obhajala "agape" (prim. 1 Kor 11, 20-22).

NEDELJA - DAN NAD VSEMI DNEVI Čas ima v krščanstvu pomembno vlogo. V času je Bog ustvaril svet, v polnosti časov je Kristus prišel na svet in izvršil delo odrešenja. Cerkveno leto je zasnovano tako, da nas vedno znova spominja na dogodke odrešenja. Nedelja je tedenska velika noč, hkrati je tudi podoba razodetja Božjega veličastva ob koncu časov. V obhajanju nedelje imata Velika noč in binkoštni praznik posebno mesto; oba praznika obhajamo na nedeljo. Nanju se Cerkev pripravlja z daljšim obdobjem: s štiridesetdnevno postom in z molitvijo na prihod Svetega Duha. Tudi drugi prazniki, ki jih ne obhajamo na nedeljo, kot so Božič, Marijini prazniki, spomini mučencev in svetnikov, prejemajo svoj pomen od nedelje in usmerjajo misli kristjana na Kristusa, ki mu pripada središčno mesto. Tako je nedelja osrednji vzorec za razumevanje in obhajanje liturgičnega leta, praznikov in navadnih dni.

• • •

Apostolsko pismo *Gospodov dan* izraža skrb Cerkve, da bi nedelja ohranila verske in človeške vrednote, ki bogatijo naše življenje. Bolj kot zapoved je potrebno nedeljsko bogoslužje in počitek razumevati kot zahtevo, vpisano v človeško naravo in krščansko eksistenco. Kristjan naj bi spoznaval, da ne more svoje vere živeti brez udeležbe pri nedeljski maši, v kateri se uresničuje najvišja oblika povezanosti z Bogom in z brati. Bolj kot nevarnosti za obhajanje nedelje bi morali kristjani videti v razvoju sedanjega sveta nove možnosti za takšno obhajanje, ki izraža novost in bogastvo življenja in odrešenja, kajti *Gospodov dan* je dan veselja, je dan vstalega Kristusa.

V sklepnih misli se pismo ozira na Marijo, ki je mati Kristusa in mati Cerkve. Uči nas, kako - tudi pri nedeljskem bogoslužju - poslušati, razumovati in ohranjati Božjo besedo v svojem srcu (prim. Lk 2, 19), kako stati pod križem in darovati s Kristusom svoje življenje Bogu. Z Marijo smo povezani tudi v velikonočnem veselju in molitvi. Jubilej leta 2000 bo prišel in prešel, nedelja kot osrednji krščanski praznik pa bo ostala. V njej se bodo kristjani vedno znova srečevali z Vstalim Kristusom, deležni bodo njegovega odrešenja in tako postajali njegovi pričevalci sredi sveta.

Jože Aleksij Markuža

Jutri

Jutri,
jutri bo
poslednji dan,
dan sodbe in milosti,
dan ljubezni in miru.
Jutri, pride Gospod!
Jutri bo nov dan,
dan brez večera,
večnost.
Jutri,
jutri bo nov človek,
novo nebo in nova zemlja,
jutri bo novo človeštvo.
Staro premine,
novo začenja.
Jutri, pride Gospod!

Jesenske barve

V zarji
rumeno zelenega dne,
šelesenje besed,
potovanje v čas
brez povratka.

V jasnini
zlato rdeče obarvani
popotni obraz,
spominja na življenje
srce in čas.

Tiha stopinja
skozi mrzli mrak noči,
temno zelene barve,
vodi človeka
v brezmejnost sanj.

Marija, Mati ljubljena

s.č.

Angel prinaša sv. Joahimu Marijino ime (Leopold Layer).

"Marijino češčenje je bistvena sestavina pobožnosti Cerkve," piše papež Pavel VI. v svoji apostolski spodbudi O Marijinem češčenju (1974). "Kakor zavzema Marija v božjem odrešenjskem načrtu edinstveno mesto, tako ji pristoji posebno češčenje." Pomen zdrave pobožnosti do Marije lepo utemelji Tomaš Špidlik v svoji knjigi Osnove krščanske duhovnosti: "Resnični in popoln ideal krščanske popolnosti je Jezus Kristus, luč sveta. S pobožnostjo do Marije ta luč ni zatemnjena. Nasprotno, njen sijaj in moč prideta še bolj do izraza. Kaj bi bil Odrešenik, če ne bi bilo odrešenih? Marija je podoba človeka, ki ga je Kristus popolnoma odrešil. Kdor torej hoče videti, kakšen je učinek Kristusovega odrešenja, naj se ozre na Marijo.

Odrešenje je milost; Božja Mati je 'milosti polna'. V njej bolje vidimo, kaj more milost narediti iz človeka, na kakšno višino ga more dvigniti.

ŠOPEK ŠMARNIC ZA MATER Priljubljena majniška marijanska pobožnost, ki se je na Slovenskem ukoreninila sredi prejšnjega stoletja, je pri nas dobila izvorno ime "šmarnice" po močno dišeči cvetlici, ki v tem mesecu cvete. Šmarnice so ljudska pobožnost, pri kateri pojemo Marijine pesmi, molimo ali pojemo lavretanske litanije in beremo določeno šmarnično branje. Majniško pobožnost so prvič opravljali v ljubljanskem bogoslovnem semenišču leta 1851, prvo šmarnično branje (Mesec Marije) pa je po francoskem izvirniku pripravil Davorin Trstenjak že leta 1842. Zdaj je šmarnična pobožnost skoraj redno povezana z mašo, prvotno pa so se k njej zbirali posebej in sicer v velikem številu. Slovenski cerkveni skladatelji so zložili lepo število pesmi prav za šmarnično pobožnost (Spet kliče nas venčani maj, Že slavčki žvrgolijo...).

MATI POVEZANA S SINOM Po drugem vatikanskem koncilu preurejeni bogoslužni koledar "v teku leta razvije celotno Kristusovo skrivnost, hkrati pa v letnem krogu bolj organsko in še tesneje povezuje spomin Matere s

skrivnostjo Sina" (papež Pavel VI.). Češčenje Matere božje je staro tako kot krščanstvo. Kljub temu češčenju vse do 5. stoletja posebnih Marijinih praznikov ni bilo. Zdaj je v katoliškem bogoslužnem koledarju skozi leto 16 Marijinih praznikov in godov: 1. januarja je slovesni praznik Marije, svete Božje Matere; 2. februarja je praznik Jezusovega darovanja (Svečnica), ki je bil nekdanj bolj marijanski kot je zdaj; 11. februarja je neobvezni god Lurške Matere božje, obenem svetovni dan bolnikov; 25. marca je slovesni praznik Gospodovega oznanjenja, ko je Marija izrekla svoj veliki "zgotovi se"; 24. maja pri nas obhajamo obvezni god Marije, Pomočnice kristjanov; na binkoštni ponedeljek, ki je ponavadi v maju, imamo praznik Marije, Matere Cerkve; v soboto po drugi nedelji po binkošti pa neobvezni god Marijinega brezmadežnega Srca. Zadnji dan maja je praznik Obiskanja Device Marije; 16. julija je spominski god Karmelske Matere božje; 5. avgusta pa Marije Snežne. Med najstarejše Marijine praznike spada Marijino vnebovzetje (slovesni praznik) 15. avgusta; teden za njim je obvezni god Device Marije Kraljice. 8. septembra je praznik Rojstva Device Marije (mali šmaren); 15. septembra god Žalostne Matere božje; 7. oktobra je god Rožnovenske Matere božje; 21. novembra obvezni god Darovanja Device Marije. Venec Marijinih dni v letu sklene slovesni praznik njenega Brezmadežnega spočetja (8. decembra).

MARIJINE MAŠE Marije, Matere našega Odrešenika, se spominjamo v evharistični molitvi pri vsaki maši. Pod raznimi vidiki skrivnosti odrešenja častimo Marijo na njene praznike, posejane v letu. Že v srednjem veku se je uveljavilo češčenje Matere božje ob sobotah, katerega začetnik naj bi bil irski menih Alkuin (735-804), "šolski minister" na dvoru Karla Velikega. Sestavil je več mašnih obrazcev na čast Božji Materi. Zakaj je Mariji posvečena prav sobota? Po starem izročilu naj bi Marija po krvavem velikem petku, ko je Jezus umrl na križu in bil položen v grob, edina verovala v božanstvo svojega Sina in v njegovo zmagoslavno vstajenje. Ti mašni obrazci so bili sprejeti za vso Cerkev. V prenovljenem Rimskem misalu imamo šest obrazcev maš v čast Devici Mariji, namenjenih za bogoslužje ob sobotah ali prostih dnevih. Sredi Mariji posvečenega leta 1987/1988 smo tudi v slovenskem prevodu dobili izbor "Marijinih maš" - bogatih besedil za vse dele mašnega obreda vključno s hvalospevom. Vseh teh besedil je 46 in Kongregacija za bogoslužje jih je izdala 15. avgusta 1986. V slovenskem prevodu (Ljubljana 1988) jih najdemo 11. Za adventni čas: Devica Marija, izvoljena Izraelova potomka in Obiskovanje Device Marije. Za postni čas: Sveta Marija, Gospodova učenka in Devica Marija pod Gospodovim križem. Za velikonočni čas: Marija v dvorani zadnje večerje. Za čas med letom je šest maš: Sveta Marija, nova Žena, Sveta Marija, Gospodova dekla; Sveta Marija, Gospodovo svetišče; Podoba in mati Cerkve I; Podoba in mati Cerkve III; Marija, varuhinja vere.

"MARIJI ČEM PEVATI, DOKLER ŽIVIM" Ob čudovitem liku nebeške Materice srce vernega človeka preplavi veselje. Veselje se prelije v pesem. Ni čudno, da je med slovenskimi cerkvenimi pesmimi največ tistih, ki pojo čast Mariji, kličejo njeno materinsko pomoč in se ji zahvaljujejo. Tudi največji glasbeni mojstri so se navdihovali ob Mariji. Skladatelje je najbolj privabljala Marijina hvalnica Moja duša poveličuje Gospoda (Magnificat). Polifonske skladbe na to besedilo se pojavijo v prvih desetletjih 15. stoletja: v dobrih sto letih je nastalo okoli 1000 skladb! Samo francoski skladatelj Orlando di Lasso jih je zložil 100. Protestant Johann Sebastian Bach je komponiral več Magnifikatov na latinsko ali nemško besedilo, ki so namenjeni za večernice (del molitvenega bogoslužja, v katero je vključena Marijina hvalnica) ali za koncertne dvorane. Od novejših skladateljev je več Magnifikatov komponiral Poljak Krzystof Penderecki. Veliko skladateljev je uglasbilo pesem Stabat Mater (Mati žalostna je stala): Dvoržak, Gounod, Haydn, Rossini, Schubert, Verdi. Na latinsko besedilo molitve Zdrava Marija (Ave Maria) so nastale premnoge skladbe, od katerih sta najbolj slavni Gounodova in Schubertova. Lepše kot vse umetne skladbe zvenijo koralni (gregorijanski) napevi Marijinih pesmi, ki se molijo ali pojejo ob sklepu molitvenega bogoslužja: Salve Regina (Pozdravljena, Kraljica), Regina coeli (Raduj se, Kraljica nebeška), Alma Redemptoris Mater (Premila Mati Zveličarjeva), Ave Regina coelorum (Zdrava, o nebes Kraljica). Vzhodno bogoslužje pozna himno Akatistos ("ki se poje stoje"), ki v 24 kiticah opeva Marijine odlike.

SLEDOVI MARIJINEGA ČEŠČENJA V PALESTINI Češčenje Jezusove Matere in Matere Cerkve v Palestini, zibelki krščanstva, potrjujejo številne

*Marijina hiša
v Nazaretu
v baziliki
Marijinega
oznanjenja*

arheološke najdbe in prastara bogoslužna besedila. V Nazaretu so odkrili napis "Ave Maria", našli so številne drobne predmete, ki pričajo o navzočnosti Marije v življenju tamkajšnjih kristjanov. Pri svetišču sv. Gabrijela v Nazaretu, zgrajenem na kraju, kjer naj bi nadangel Gabrijel pozdravil Marijo, so našli glinasto ploščico s tem prizorom. Muzej v Amanu, glavnem mestu Jordanije, hrani zlat prstan, ki ima vrezano ime lastnice in pa prošnjo: "Božja Mati, pridi na pomoč svoji dekli!". Božji Materi Mariji na čast so v stari Palestini zrastle številne cerkve, katerih ostanki so se ohranili. Na apsidi cerkve v samostanu sv. Katarine na Sinaju je mozaik iz 6. stoletja, ki predstavlja Marijo kot srednico milosti. Dajejo ji vladarski naslov "Gospodarica". V ohranjenem tlaku cerkve v Madabi (Jordanija) beremo napis: "Za časa našega predobrega očeta škofa Teofana je bilo dokončano to prelepo delo - mozaik slavne in častitljive hiše svete in brezmadežne Gospe, božje Matere /Theotokos/, po zaslugi meščanov, ki ljubijo Kristusa." V Bostri, v današnji Siriji, so našli napis s prošnjo, da bi "Božja Mati, prečista Devica Marija, ki jo častimo s himnami in je brez madeža ter polna božjih darov", pomagala svojim vernim. Stari napisi Marijo najpogosteje naslavljajo "Božja Mati" (Theotokos ali Theometeora). Marija in Jezus sta najtesneje povezana v vseh izpovedih vere (apostolski, nicejsko carigrajski - mašni). V ljudski pobožnosti je bila Marija vedno mogočna priprošnjica pred prestolom božje milosti.

PET PRVIH SOBOT Z MARIJO Sobota je po izročilu Marijin dan in mnogi verni ljudje ga posvetijo nebeški Materi z molitvijo in dobrimi deli. Obstoji tudi pobožnost prvih sobot vsakega meseca, ki je nastala v Franciji za časa velike revolucije (1789). Začetnik te pobožnosti je bil Picot de Cloroviere, ustanovitelj "hčera Marijinega brezmadežnega Srca". Namen te pobožnosti je zadoščevati za žalitve, prizadejane Mariji. Prve sobote v mesecu so nekaj podobnega kot devet prvih petkov v čast Srcu Jezusovemu. Priporočen je pobožen prejem sv. obhajila v čast brezmadežni Devici v duhu zadoščevanja. Takšno obhajanje prvih sobot je zelo priporočal papež sv. Pij X. To pobožnost je potrdila Marija pri svojem tretjem prikazovanju trem pastirčkom v Fatimi, 13. julija 1917, ko jim je rekla: "Ko boste videli neko noč osvetljeno z neznano lučjo, vedite, da je veliko znamenje, ki vam ga Bog daje, da bo svet kaznoval zaradi njegovih hudih pregreh z vojno, lakoto in preganjanji Cerkve in svetega očeta. Da to preprečim, bom prišla prosit za posvetitev Rusije mojemu brezmadežnemu Srcu in za zadostilno obhajilo prve sobote." Lucija, najstarejša in edina še živeča od fatimskih pastirčkov, pravi, da ji je fatimska Gospa dejala: "Glej, moje srce, ki je obdano s trnjem, s katerim ga nehvaležni ljudje vsak trenutek prebadajo s svojimi žalitvami in s svojo nehvaležnostjo! Vsaj ti me skušaj tolažiti in v mojem imenu oznanjaj, da bom vsem, ki bodo pet zaporednih prvih sobot v mesecu opravili sveto spoved in prejeli sveto obhajilo, molili en del rožnega venca in ostali v moji družbi četrte ure v

premišljevanju skrivnosti rožnega venca z zadostilnim namenom, pomagala ob smrtni uri z milostmi, ki so potrebne za zveličanje."

STO PETDESETKRAT ZDRAVA MARIJA Najbolj preprosta, najbolj razširjena in najbolj rodovitna oblika češčenja Matere božje je molitev rožnega venca. Ta pobožnost, ki je postala vsakdanja duhovna hrana nešteti vernih ljudi, je zrasla iz otroške vere preprostih src pred približno sedemsto leti. Korenine je pognala povsod in oklenili so se je verniki vseh slojev. Vse je obogatila, saj je to najlepša šola življenja s Kristusom pod Marijinim vodstvom. Pri molitvi rožnega venca v duhu spremljamo Jezusovo in Marijino življenje - od oznanjenja do poveličanja v nebeški slavi - in ob premišljevanju teh skrivnosti se nadihamo ozračja vere, upanja in ljubezni. Rožni venec sestoji iz 150 zdravamarij, ki jih 15 očenašev deli na petnajst "desetek", v katerih premišljujemo skrivnosti odrešenja. "Zakaj je bilo določeno število 150?" sprašuje p. Tomaž Špidlik, in odgovarja: "Razlog za to število je dovolj jasen. Menihi so vsak dan zmolili 150 psalmov; tretjino pa samo tisti, ki so imeli mnogo drugega nujnega dela. Dodajali so še psalme v čast Devici Mariji. Tisti, ki niso znali brati, so molili enako število očenašev in zdravamarij... Prvih 50 so zmolili zjutraj na čast oznanjenju, drugih 50 opoldne na čast Gospodovemu rojstvu, tretjo skupino pa zvečer v počastitev Vnebovzete." Pri molitvi rožnega venca premišljujemo skrivnosti Jezusove mladosti (veseli del), njegovega trpljenja in smrti (žalostni del) ter poveličanja Jezusa in Marije (častitljivi del). "To premišljevanje po svoji naravi nagiblje duha k sklepom, ki usmerjajo vsakdanje življenje" (papež Pavel VI.).

*Marijina božja
pot na
Kostanjevici
pri Novi
Gorici*

Andrea Bellavite

Druga sinoda goriške Cerkve

*Slovesni
sklep sinode
v oglejski
baziliki*

Drugo sinodo goriške nadškofije je nadpastir Anton Vital Bommarco prvič nakazal dne 6. februarja 1993 pri sv. maši, ki jo je daroval ob 10-letnici škofovske službe. Zamisel se mu je porodila ob sklenitvi drugega pastirskega obiska, ki ga je bil komaj izpeljal in je trajal dve leti. Začutil je, da bi bilo treba marsikaj preveriti, zlasti pa dati novega zagona škofijskemu pastoralnemu življenju.

Šele leto kasneje je Škofijski duhovniški svet ustanovil na pobudo gospoda nadškofa komisijo in ji zaupal nalogo, naj poizve najprej za mnenje duhovnikov in nato župnijskih svetov, če je primerno, da se podamo na tako zahtevno pot. Čeprav ni manjkalo motiviranih pomislekov, je vendar večina bila za to, da pričnemo to "skupno potovanje", kar izraz "sinoda" po grški etimologiji pomeni. Odločitev je bila izglasovana na skupni seji Škofijskega duhovniškega in pastoralnega sveta na večer 11. februarja 1995.

Ustanovila se je sinodalna komisija, ki jo je sestavljalo kakih 40 predstavnikov iz raznih škofijskih stvarnosti, ki je izdelala t.i. delovni osnutek ("instrumentum laboris"), to je dokument, ki je načrtoval glavne sinodalne teme. Na prvem pripravljalnem srečanju sta se določila datuma uradnega začetka in uradne sklenitve sinode s slovesnim bogoslužjem v oglejski baziliki in sicer odprte na binkoštni predvečer leta 1996, sklep pa na binkoštni večer leta 1998.

TEOLOŠKO OBZORJE Že sama škofijska stvarnost, ki je značilna zaradi prisotnosti raznolikih kulturnih in socialnih danosti, je od vsega začetka

usmerjala sinodalno razmišljanje na teološko obzorje skrivnosti Presvete Trojice.

Bog je "eden" po svojem bitju in Stvarnik vesolja. A njegova "edinost" se razodeva in izraža v odnosu ljubezni, ki veže "osebe" Očeta in Sina in Svetega Duha. Ta božja osnovna edinost, ki se izraža v bogastvu medsebojnih odnosov, mora biti vzor za Cerkev, ki je vesoljna in obenem krajevno določena. To velja še posebej za goriško delno Cerkev. Saj je njena zgodovina zaznamovana s prisotnostjo različnih narodov, s trenutki velikih medsebojnih izmenjav kulturnih bogastev, a žal tudi s trenutki velikega trpljenja in delitev. Prav zato je poklicana, da "spreminja meje v mostove", kakor je rad poudarjal goriški rojak škof L. Fogar, in se pogumno ozira v prihodnost, ki jo mora složno graditi in čutiti raznolikost kot bogastvo ter spodbudo za vzajemno sodelovanje, kakor nas je bodril sv. oče Janez Pavel II. na nepozabnem srečanju v Gorici dne 2. maja 1992.

V globoki zavesti, da ni mogoča prenova občestvenega krščanskega življenja brez predhodnega prisluha Božji besedi in bogoslužnega verske-

*Udeleženci
sinodalnih
komisij
v centru
L. Fogar
v Gorici*

ga doživljanja, je bila ena izmed prvih skrbi sinodalnih komisij, da bi razmišljale in zasledovale ter izpostavljale takšne prijeme, ki bi omogočale boljši prisluh Božji besedi in boljše bogoslužno doživljanje skrivnosti Troedinega Boga. Saj brez pristnega verskega izkustva in brez dejavne zavesti "misijonske" razsežnosti, ki kristjana trga iz individualne zaprtosti in ga ljubezensko odpira sočloveku, zlasti malemu, šibkejšemu in revnejšemu, življenje krščanskega občestva hira in umira.

Vodilni motiv sinode je bil vzet iz psalma 27: "Pokaži mi, Gospod, svoje obličje". S tem smo nakazali upanje, da lahko odkrijemo temeljni smisel našemu življenju le v srečanju z Jezusom Gospodom, saj le On lahko razodene Očetovo obličje tistemu, ki ga po milosti Svetega Duha prepoznava.

PRVO OBDOBJE: ANALIZA POLOŽAJA Pripravljalni komisiji je bilo pri srcu, da zajame sinodalno potovanje predvsem predstavnike župnijskih in drugih škofijskih združenj, a tudi predstavnike širših socialnih in kulturnih danosti in ustanov prisotnih na škofijskem ozemlju. Dejansko so pristopili le predstavniki duhovnikov in redovnikov ter laičnih krščanskih ustanov. Žal ni bilo dovolj časa ali posluha, da bi sinodalna razprava zajela širši krog. Vsekakor bo treba izsledke, ki jih je sinoda dosegla, posredovati čim širšemu krogu ljudi in tako pospeševati nova izkustva o Cerkvi in o bivanjskem odnosu kristjanov do področja goriške nadškofije.

Izhodišče za delovni osnutek (*instrumentum laboris*) so bile štiri velike konstitucije 2. Vatikanskega cerkvenega zbora in sicer o Božji besedi (*Dei verbum*), o naravi in istovetnosti Cerkve (*Lumen gentium*), o bogoslužju (*Sacrosanctum Concilium*) in o Cerkvi v sedanjem svetu (*Gaudium et spes*).

Sinoda bi rada izpostavila in razčlenila z aktualizacijo, ki bi bila primerena za naše okolje, nekatere vidike omenjenih konstitucij.

Delo je bilo tematsko porazdeljeno 12 komisijam. Predsedovali so jim tako duhovniki kot laiki. Referati, ki so jih predhodno pripravili nekateri strokovnjaki (profesorji), so sinodalnem zboru zlasti v prvem obdobju veliko pomagali. Nanašali so se na pomembne trenutke v zgodovini goriške nadškofije, na sedanjo kulturno in filozofsko misel, na sociološko analizo sedanjega duhovnega utripa, na izvirnost naše stvarnosti, ki jo zaznamuje prisotnost raznih jezikovnih in kulturnih danosti.

Prvo obdobje, rekli bi mu lahko analitično obdobje, je trajalo do prvih mesecev leta 1997. Tedaj je sinodalni zbor odobril in dal objaviti izsledke tega obdobja v elaboratu z naslovom *Obraz neke Cerkve*. V le-tem se izpostavljajo sončne in senčne strani škofijskega položaja ter se nakazujejo glavne teme za 2. in 3. obdobje sinodalnega delovanja, ki naj bi bilo posvečeno načrtovanju prihodnje poti.

DRUGO IN TRETJE OBDOBJE: NAPOR NAČRTOVANJA Ugotavljanje "sončnih in senčnih" strani ni bilo ravno težko. Težja in veliko bolj zapletena se je izkazala naslednja naloga. Ugotovljena so bila vprašanja, a kako jih pričeti pravilno razreševati? Kakšen naj bo globalen načrt in kakšne konkretne pobude, da jih lahko pričnemo metodično uresničevati? Delovanje po komisijah je postajalo vedno bolj naporno.

Križala so se mnenja in pojmovanja o svetu in o Cerkvi. Ta raznolikost se je izkazala kot "križ" in "veselje" sinodalne dejavnosti. "Križ" je predstavljalo nerazpoloženje, da prisluhnemo nekemu, ki misli drugače kot mi, in priznamo "dušo resnice" tudi v idejah, ki so različne od naših. "Veselje" je prihajalo od ugotovitve, da le z dialogom in soočenjem v duhu ljubezni lahko ovrednotimo dobroto, ki sniva v vsakomur izmed nas.

Ob izteku meseca junija 1997 je bil sinodalni zbor seznanjen z dotodanjim delom po komisijah. Le-to je bilo povzeto v elaboratu pod naslovom *Skupaj hodimo v Gospodovi svetlobi*. Spričo širine in raznolikosti

dotedanjih prispevkov se je marsikoga lotila nekaka panična bojazen, da v teku leta, ki smo ga imeli še na razpolago, ne bo mogoče konstruktivno obdelati vseh nakazanih tem. Vendar so se komisije jeseni spet pogumno začele sestajati s trdno voljo, da zaupano delo izpolnijo. Tako so uspele okrog Božiča 1997 izročiti sinodalnemu tajništvu svoje sinteze. Teža dela se je v glavnem prevalila na ramena predsedstva in tajništva sinode. V nelahkem, a vendar iskrenem dialogu, s popravki in poglobitvami, je nastajal sklepni dokument, ki bi moral biti dan na glasovanje sinodalnemu zboru začevši s februarjem 1998. Vrstila so se splošna zborovanja tako v avditoriju L. Fogar kot v Kulturnem centru L. Bratuž, kjer je bil 9. maja 1998 odobren dokončni dokument druge sinode goriške nadškofije. Tekst, ki ga je nadškof slovesno podpisal na zadnjem delovnem sinodalnem zborovanju v goriški stolnici dne 30. maja 1998, bo objavljen v italijanskem in v slovenskem jeziku v začetku pastoralnega leta 1998-1999.

NEKAJ OSNOVNIH PODATKOV O SESTAVI SINODALNEGA ZBORA Vseh sinodalcev je bilo okrog 310. Sleherni župniji sta predstavljala župnik in en župljan. Med sinodalci so nadalje bili predstavniki škofijskih laičnih združenj, predstavniki redovnikov in redovnic ter skupina pomembnih predstavnikov kulturnega in družbenega življenja.

Predsedstvo so sestavljali: nadškof, škofovi vikarji, univ. prof. Giuliano Giorio, prof. Luigina Morsolin-Cotti, generalni tajnik sinode prof. Andrea Bellavite. S predsedstvom je neposredno sodelovalo delovno tajništvo, ki ga je sestavljalo 10 članov. Sinodalci so bili razdeljeni med 12 komisij. Vsaka komisija je štela od 20 do 25 članov. Število 12 je odgovarjalo 12 poglavjem oz. temam začetnega delovnega osnutka, kajti vsaki komisiji je bilo izročeno v študijski pretres eno izmed poglavij. Splošnih sinodalnih zborovanj je bilo 10. Vsaka komisija se je sestala povprečno 20 krat in je izdelala sintetično poročilo, ki pripada sinodalnim dokumentom. Uradni dokumenti so tiskani v italijanskem in slovenskem jeziku.

OSNOVNE SINODALNE TEME Temeljna sinodalna dejavnost se je odvijala v komisijah. Ta dejavnost je nakazala nekatera osnovna načela, ki naj bi bila smerokaz za posinodalno potovanje goriškega škofijskega občestva. Naj jih navedemo:

a) Prvo izpostavljeno sinodalno načelo bi lahko imenovali *občestvo v bogastvu raznolikosti*. Nihče ne sme odrekati posamezniku in skupnosti, da primerno ohranjata, gojita, izpričujeta in braniata svojo narodno in kulturno istovetnost. Cerkev mora človeka pri tem pravilno podpirati, ker se zaveda, kako globoke in življenjske so vezi med narodno istovetnostjo in verskim izkustvom, a tudi kako so izpostavljene čerem nacionalizma in fanatizma. Zato Cerkev, ki živi na goriškem mejnem območju, mora govoriti tudi o preseganju mejà in razdeljenosti. Z vsemi, ki verujejo v edinost, si mora prizadevati za sožitje, spravo in mir.

Ob iskrenem priznanju kultur in jezikov, ki so tu prisotni, kot so italijanski, slovenski, furlanski in še kak drugi jezik, mora biti goriška Cerkev na strani vseh, ki bi radi gradili most med seboj in delali za to, da bi se mogel vsakdo veseliti duhovnega bogastva sosedu. Posinodalna goriška Cerkev je poklicana, da ostane zvesta naročilu papeža Janeza Pavla II., naj bo "vidno znamenje edinosti in dialoga".

b) V pastoralnem življenju, v katehetskimi napotkih, v bogoslužju, v krščanskem pričevanju ne gre prezreti *ekumenske razsežnosti*. Katoliški verniki vedno bolj delimo ta naš mali prostor s kristjani drugih veroizpovedi, pa tudi z nekrščanskimi verniki in z ideološkimi neverniki. To mora vzbujati v nas željo in voljo predvsem za dialog in sožitje s kristjani drugih veroizpovedi, saj so vendar poklicani k prisluhu iste Božje besede. Ob tem pa se moramo potruditi, da bolje spoznamo in ovrednotimo tudi ostale verske in filozofske nazore, ki jih izpoveduje ne malo ljudi živečih na našem ozemlju. Dojeti moramo njihovo govornico, da se bomo mogli z njimi odprto in prijateljsko soočiti. Le tako jim morda utegnemo verodostojno predočiti evangelij Jezusa Kristusa kot lepo novico za njihovo življenje.

c) Takšno občestvo v raznolikosti izpostavlja potrebo, da potrdimo in razširimo *misijonarski in vesoljnostni poklic*, ki že od zdavnaj označuje našo škofijo. Pri srcu nam mora biti, da spoznamo poleg svoje ožje problematike tudi velika vprašanja, ki tarejo ljudi na svetovni ravni. Zaskrbljeni moramo biti nad takšnim svetovnim gospodarskim redom, ki sloni na izkoriščanju ubogih; zaskrbljeni moramo biti tudi nad takšnimi političnimi sistemi, v katerih mogočneži samovoljno odločajo o življenju ljudstva.

V prvih sedemdesetih letih je naš misijonarski poklic zadobil zahtevno obliko neposrednega sodelovanja goriške Cerkve s krajevnima Cerkvama v Bouakekeju in Jamoussoucroju na Slonokoščeni obali. Ne pozabimo tudi na delež lepega števila goriških misijonarjev v Afriki kakor tudi na drugih

Sklep
sinodalnega
zborovanja
v goriški
stolnici

celinah ter goriških laikov v sklopu mednarodnega prostovoljnega dela.

d) Podobno pozornost bi morali posvetiti kulturnemu bogastvu ljudi, ki so pričeli prihajati k nam v zasledovanju dela ali z upanjem, da ubežijo lakoti, nasilju, vojnem, ki razsajajo v tolikih predelih našega planeta. Gre za brate in sestre, ki tu med nami razodevajo trpljenje in veselje Kristusovega obličja.

Končno se moramo zavedati, da živimo v sekularizirani in multikulturni družbi, ki si vsaj podzavestno želi dialoga in srečanja. Priznati moramo, da je za vedno konec nekdanjega posplošenega krščanskega okolja, ki bi samodejno podpiralo in zagotavljalo vero. Zato moramo preiti iz pastoralne dejavnosti, ki bi le zagotavljala in ohranjela vero, v pastoralo, ki naj bo predvsem misijonsko usmerjena tudi z novimi kulturnimi prijemi, sicer bo postalo naše sporočanje življenjsko nezanimivo in jalovo.

Omenjene osnovne teme so nakazane v uvodnem delu dokončnega dokumenta in razvite v prvem in drugem delu. V prvem delu je govor o kulturi, karitativni in misijonski razsežnosti Cerkve, brez katerih Cerkve ni.

Drugi del povzema v glavnem končne elaborate sinodalnih komisij in vsebuje vrsto konkretnih predlogov. Le-ti naj bi bili nekak vzor za nadaljno obdelavo, ki je v posinodalnem obdobju zaupana krščanskim občestvom, zlasti pastoralnim svetom.

Nakazani so prijemi, ki naj omogočajo boljšo pastoralo družin, mladih, bolnih in trpečih. Izražena je želja, da se ustanovi stalno "opazovališče" za razbiranje in tolmačenje vprašanj, ki se pojavljajo na škofijsko družbeni ravni. Morali bi si umisliti primerem "prostor" za vzgojo vere in ovrednotenje duhovnega bogastva, ki ga predstavlja raznolika istovetnost ljudi in skupnosti na ozemlju goriške nadškofije.

• • •

Morda bralec dokončnega dokumenta ne bo težko priznati, da je sinoda dokaj jasno in izvirno dojela in nakazala, kakšna naj bi bila splošna smer poti za naše škofijsko občestvo. Obenem pa bo verjetno začutil, da sinoda ne nudi dovolj konkretnih prijemov za razreševanje današnjih vsakdanjih vprašanj. Žal mu bo, da ni bilo dovolj poglobljeno razmišljanje o nekaterih perečih temah, kot je npr. odnos cerkvenega občestva do delavskega, šolskega in splošno kulturnega sveta. Tudi vprašanja glede navodil za obhajanje zakramentov ali vloge raznih komponent cerkvenega občestva so ostala precej odprta.

Vse to nas potrjuje v zavesti, da se sinoda ni končala s slovesnim bogoslužnim sklepom v oglejski baziliki dne 31. maja 1998. Dosegli smo le vmesni cilj. Odslej moramo ponovno na pot z željo in voljo, da izpolnimo, kar smo komaj zastavili. Zlasti pa se ne smemo bati zastaviti novih in današnjemu utripu sveta primernejših in pogumnejših oblik pastoralne dejavnosti. Sinodalna pot se mora torej nadaljevati.

(prev. Oskar Simčič)

Angel Kosmač

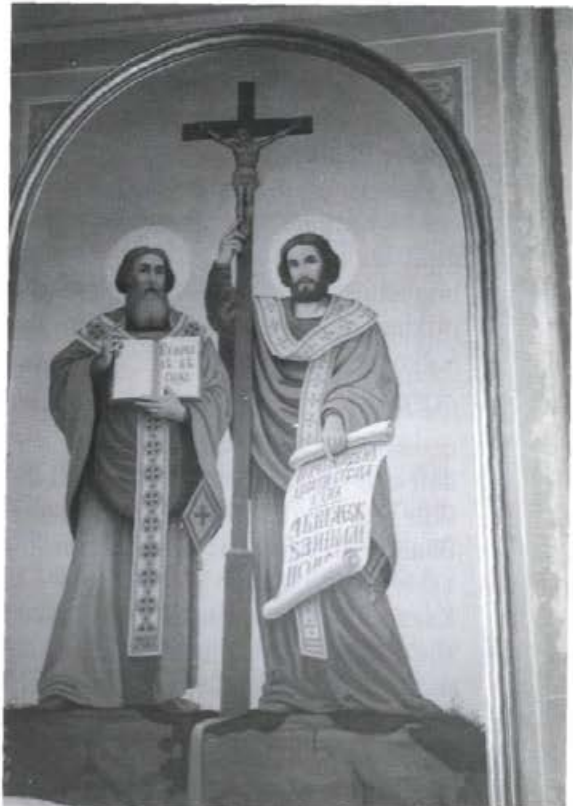
Prisotnost sv. Cirila in Metoda na Primorskem

UVODNA BESEDA Solunska brata upravičeno imenujemo Apostola Slovanov in začetnika slovanske književnosti. S tem hočemo poudariti, da so bili vsi slovanski narodi deležni njunega misijonskega delovanja in kulturne dediščine. Razumljivo, da se to ni zgodilo pri vseh slovanskih narodih na enak način ter v enaki meri. Osebo in neposredno sta pač delovala le med nekaterimi slovanskimi rodovi. Največ med Moravani in Panonskimi Slovenci. Pri drugih narodih sta delovala po svojih učencih ali pa se je njun vpliv pojavil veliko pozneje tako na verskem kakor tudi na kulturnem področju.

Slovenski narod je bil deležen apostolske vneme svetih bratov iz prve roke in neposredno, vsaj na svojem skrajnem Vzhodu. To so bili naši predniki v takratni Spodnji Panoniji, ki so živeli na ozemlju okoli Blatnega jezera vsaj do 10. stoletja, ko so to pokrajino nasilno osvojili ogrski rodovi. Ti naši predniki v Panoniji so imeli namreč odličnega voditelja, kneza Koclja (861 - 874), ki je za svoje ljudi vzorno skrbel ter jim postavil celo prve domače šole in tako ustvaril pogoje za poglobljeno versko in kulturno življenje.

Ta mož, ki bi zaslužil bolj odlično mesto v naši zgodovini, tudi cerkveni, je iz Moravske povabil v svojo deželo sv. brata Cirila in Metoda, ki sta odločilno vplivala k oblikovanju krajevne Cerkve v Panoniji. Zlasti kar se tiče vzgoje domačega naraščaja. Škoda, da sta se zadržala v Panoniji le nekaj mesecev na svoji poti proti Rimu. Dobila sta vsaj 50 novih učencev, s katerimi sta tudi potovala v večno mesto. Med temi učenci so bili prvi slovenski novomašniki, ki so pozneje delovali med našimi ljudmi.

Ker je Panonija kneza Koclja takrat segala na svoji zahodni strani močno

Sveta brata Ciril in Metod (cerkev nadangela Mihaela v Biljani v goriških Brdih)

preko Drave, smemo reči, da so bili tudi prebivalci današnje vzhodne Štajerske deležni neposrednega apostolskega delovanja solunskih bratov. Podobno kot so to bili predniki današnjih slovenskih prebivalcev v Prekmurju. Panonija kneza Koclja pa je na tem svojem bolj zahodnem področju mejila naravnost z veliko kneževino v Karantaniji, kjer so prav tako strnjeno živeli slovenski rodovi, ki so s Slovenci v Panoniji tvorili eno samo jezikovno enoto.

Da je vpliv misijonarskega delovanja sv. Cirila in Metoda segal tudi v Karantanijo, čeprav se je tu bolj učinkovito kazala oblast salzburških škofov, se da razbirati celo iz odličnih virov, med katere spada tudi "Conversio Bagaoriorum et Carantanorum", ki govori o spreobrnjenju Bavarcev in Karantancev. Ta odlični zgodovinski vir namreč poroča med drugim, da je uspeh Cirilovega in Metodovega delovanja za slovansko bogoslužje imelo celo za posledico, da je ljudstvo v Karantaniji začelo odklanjati latinsko bogoslužje in se je morala nemška duhovščina vrniti v Salzburg.

POTOVANJE SOLUNSKIH BRATOV SKOZI PRIMORSKO Vsi ostali Slovenci, vključno torej tudi oni na Primorskem, ki so cerkveno - pravno pripadali oglejskemu patriarhu, so bili deležni le posrednega delovanja solunskih bratov. Zelo verjetno sta namreč po tem našem ozemlju potovala v Benetke in Rim. Pač po stari rimski cesti, ki je skozi Notranjsko in Vipavsko dolino vodila naravnost v Oglej, kjer so se stekale tudi ceste iz Karantanije. Prav gotovo sta slovanska blagovestnika na tem svojem misijonskem potovanju srečevala naše ljudi iz Primorja. Sicer sta morala nujno skozi Oglej, čeprav se v virih o tem ne govori, že zaradi posvetitve njunih učencev, ker sama nista imela takega dovoljenja.

Taka pot v Oglej pa je bila potrebna tudi zato, da sta sveta brata lahko razčistila svoj pravni položaj, ker sta v Spodnji Panoniji delovala tudi na ozemlju oglejskega patriarha. Sicer so si bili cerkveni krogi v Ogleju in v Carigradu tudi idejno bolj blizu in bi bila podpora oglejskega patriarha pastoralnim načrtom solunskih bratov dobra utež sredi težavnih odnosov do frankovskih oblasti in do bavarskih škofov, zlasti v zadevi slovanskega bogoslužja. Končno so bile Benetke kot odlično trgovsko središče še najboljše pot na Vzhod. Torej tudi v domovino svetih bratov in v sam Carigrad. Znano je namreč, da se je sv. Metod poslužil te poti v Rim ter iz Rima tudi pozneje, ko je po smrti sv. Cirila ostal sam s svojimi učenci, čeprav si ni mogel prav veliko obojetati v zadevi slovanskega bogoslužja od strani latinskih duhovnikov. Zlasti če to primerjamo z razpravo, ki jo je vodil v Benetkah že brat Konstantin na svoji poti v Rim.

Vsekakor lahko mirno sklepamo, da ugodna rešitev tega vprašanja v Rimu, ko je papež Hadrijan II. dovolil rabo slovanskega jezika v bogoslužju takoj za latinskim jezikom, ni mogla ostati brez pozitivnih posledic tudi za naše prednike na Primorskem in na Kranjskem, ki so bili v cerkvenem

pogledu odvisni od oglejskega patriarha in so imeli kot obredni jezik latinščino kakor povsod na Zahodu, kjer je bil vpeljan rimski obred. Slovansko bogoslužje je pač moralo biti pri našem ljudstvu na Primorskem dobrodošlo, če se je pozneje tako dolgo obdržalo.

V potrdilo te domneve govori tudi dejstvo, da je imela oglejska Cerkev, kot važna cerkvena postojanka na Zahodu, neko svojo izredno prednost, na katero je bila močno navezana. To je bil tako imenovani "ritus patriarchinus" ali skratka oglejski obred. Podobno kot so imeli v Milanu "ritus ambrosianus", ki še danes obstaja, v Španiji pa spet drugi obred, ki je znan pod imenom "ritus mozarabicus". Prav ta krajevni obred je pomenil oglejski Cerkvi neko posebno mesto v Zahodni Cerkvi. Morda tudi zato ni bilo v oglejski Cerkvi nikoli odkritega nasprotovanja glagolskemu bogoslužju, niti pozneje, ko se je to razširilo po Istri in nekaterih kvarnerskih otokih, pa tudi po nekaterih slovenskih krajih na Primorskem in Kranjskem.

METODOVI UČENCI V NAŠIH KRAJIH Novo poglavje se je za to cerkveno pokrajino začelo po smrti sv. Metoda (885), ko so se na to ozemlje zatekli vsaj nekateri izgnani Metodovi učenci in se morda tudi za stalno naselili, ker so tukaj bili izven cerkvenopravnega področja salzburških škofov. Zgodovinski viri nam sicer tega naravnost ne omenjajo. Vendar, če že priznamo, da so se učenci sv. Metoda razkropili po mnogih slovanskih in neslovanskih deželah, zakaj ne bi smeli vsaj nekateri od njih izbrati za svoje novo delovno področje prav najbližje kraje na ozemlju oglejskega patriarhata, kjer se slovanskemu bogoslužju ni nikoli odkrito nasprotovalo.

S tem so bili že postavljeni pogoji za češčenje slovanskih blagovestnikov med našimi predniki na Primorskem, kar je dobilo najpristnejši izraz prav v glagolskem bogoslužju. Sicer drži, da so prvi začetki glagolice na tem našem ozemlju dokaj temni in neraziskani, ker "nam še primanjkuje kritične zgodovine o vpeljavi in razširjenju glagolice po Istri in sosednjih slovenskih deželah".

Vendar se zdi zelo verjetno, da bi se ti prvi začetki glagolice na Primorskem ne mogli dolgo obdržati, če ne bi prišlo v naslednjih desetletjih do ponovnega oživljanja glagolskega bogoslužja po drugih učencih sv. Metoda, ki so se iz velike Moravske zatekli v Ohrid in tam postavili temelje velikega glagolskega središča, ki je postalo važno predvsem za kulturo makedonskega naroda, ki se še danes hvaležno spominja delovanja solunskih bratov na makedonskih tleh. Zgodovina govori o Klimentu, Naumu, Angelariju in drugih učencih sv. bratov. O življenju in delovanju zlasti sv. Klimenta Ohridskega govori obširno njegov grški življenjepis, ki je znan pod imenom "Žitje Klimenta Bolgarskega", ki se imenuje tudi "Bolgarska legenda".

Žal so se razmere v Makedoniji temeljito spremenile, ko je bizantinski cesar Vasilij II., znan po imenu kot "Ubijalec Bolgarov", uničil l. 1018 Samuelovo državo makedonskih Slovanov in je tudi Ohrid padel v bizan-

tinske roke. S tem pa je bilo tudi konec velikega kulturnega središča in glagolske šole, ki je vzgojila kar nekaj tisoč učencev tako za cerkvene kakor za državne službe. Razumljivo, da so se mnogi učenci znašli ponovno v izgnanstvu. Pot je vsaj nekatere vodila proti severu, ob Dalmaciji in Liburniji vse do Istre in naših krajev v Primorju. Nekatere je pot peljala tudi v notranjost dežele. Glagolica je tako kot dediščina svetih bratov Cirila in Metoda ponovno pridobila stare postojanke, verjetno pa pridobila v naših krajih tudi novih prijateljev.

DUHOVNIKI GLAGOLJAŠI NA SLOVENSKIH TLEH To je bil že drugi val duhovnikov - glagoljašev pri nas. Vendar je nekaj stoletij pozneje sledil še tretji, vedno pod pritiskom političnih razmer na Balkanu. Turki so namreč vse bolj preplavljali hrvaške dežele in so tudi duhovniki - glagoljaši iskali zavetje na severu. Tako se je zgodilo, da so naši kraji v Primorju spet nudili gostoljubje v svojih cerkvah slovanskemu bogoslužju. To je bilo mogoče tudi zato, ker takratne narodnostno - jezikovne meje niso bile še tako radikalno začrtane, kot so danes. Hrvaške in slovenske pokrajine so se neredkokrat znašle tudi v isti državni skupnosti.

Da so hrvaški duhovniki lahko nemoteno prihajali v slovenske kraje in so mnogi tudi tukaj ostali, je pripisati tudi dejstvu, da je zlasti v času protestantizma na Slovenskem, število latinskih duhovnikov občuteno padlo in je bila njihova izobrazba pogostoma tudi zelo pomanjkljiva. Tako se je lahko ob latinskem bogoslužju tiho

razširjala tudi glagolica, čeprav ni mogla na slovenskih tleh nikoli prav dozoreti.

Brez dvoma bi ta staroslovanski vpliv glagolice našel v slovenskem slovu bolj odločen odziv, če ga ne bi skoraj nenadoma prekinili slovenski protestantski pisatelji, ki so glagolske črke zamenjali najprej z nemškimi črkami, pozneje pa naravnost z latinico. O tem ima svoje poročilo sam Primož Trubar, glavni zastopnik reformacije na Slovenskem. V predgovoru

Assemanijev glagolski evangelistar v Vatikanu iz 10. stoletja

ru namreč Evangelija sv. Matevža l. 1555 piše dobesedno: "Ljubi Slovenci! Vom inu nom je vedejoč, da le ta naša slovenska beseda do seh mal se nej z latinskimi temuč le ta krovaška s krovaškimi puštabi pisala". Z besedo "krovaškimi puštabi" je mišljena prav glagolica, ki se je vse do takrat rabila med Slovenci.

Da je treba to splošno pravilo raztegniti predvsem na Primorsko, to se pravi na Koprsko, Tržaško, Goriško in celo Beneško Slovenijo, nam je deloma še danes na razpolago dolga vrsta dokazov, ki jih lahko razdelimo v glagolske rokopise, glagolske knjige in glagolske napise.

GLAGOLSKI ROKOPISI NA PRIMORSKEM Da se je glagolica prosto razširila vse do tržaškega mesta in morda našla zavetje celo za samim mestnim obzidjem, nam pričajo zlasti številni glagolski rokopisi, ki so se nekoč hranili v župnijskem arhivu v Dolini pri Trstu. Gre za prafaro, ki je še v poznem srednjem veku mejila z mestno župnijo sv. Justa in imela nekajkrat za svoje župnike tudi tržaške naslovne škofo. Prvi župnik je omenjen že l. 1331. Njeno župnijsko ozemlje pa je še v začetku tega stoletja vključevalo kar 34 podružnic, od katerih so mnoge postale poznejše samostojne župnije. Seznam glagolskih rokopisov je kar obsežen. Gre predvsem za urbarje podružnih cerkva in bratovščin. Pa tudi za matično knjigo in oporoko. Časovna doba teh rokopisov obsega manj kot sto let, in sicer druga polovica 16. sotletja in prva polovica 17. stoletja. Naj bodo rokopisi tukaj zaznamovani po nekem vrstnem redu, kakor so bili pisani:

- *Urbar cerkve v Zabrežcu*, ki nosi letnico 1548 in se zdi zato najstarejši glagolski rokopis v Dolini. Torej iz časa, ko še ni bilo niti nekdanje cerkve sv. Marine, ampak le neka manjša kapelica, posvečena sv. Antonu puščavniku.

- *Urbar cerkve sv. Ivana v Boljuncu 1578*
- *Urbar cerkve sv. Antona v Prebenegu 1580*
- *Urbar cerkve sv. Socerba* v istoimenski vasi, ki gre od leta 1583 do 1607
- *Urbar cerkve in Bratovščine sv. Marije na Pečah* (pri Boljuncu) 1605
- *Urbar cerkve in Bratovščine sv. Roka pri Boljuncu* od leta 1603 do 1607
- *Matična knjiga* od leta 1605 do 1617
- *Oporoka Luke Jerjana iz leta 1596* - ta rokopis na enem samem listu je bil še do nedavnega edina glagolska listina prisotna v dolinskem arhivu.

• • •

Kje je ostalih sedem rokopisov zremo le iz knjige Boža Milanovića z naslovom: "Hrvatski narodni preporod u Istri", I. Pazin 1967, str. 80. Sam avtor te knjige je namreč poslal te rokopise na Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti v Zagreb. Navedena je letnica: okr. l. 1930. Ni pa naveden razlog, ki bi se dal tolmačiti kot strah pred fašističnimi oblastmi v Italiji, ki bi lahko te rokopise uničile, da bi v svoji gonji proti Slovencem in Hrvatom odstranile vsak dokaz slovanske prisotnosti na Tržaškem in

v Istri. Žal, da se ni ohranilo niti kako potrdilo o tem postopku, ki bi lahko dalo pravico, da se rokopisi vrnejo zakonitim gospodarjem sedaj, ko ni več razloga, da se take listine zavarujejo in skrijejo.

Važnost teh rokopisov je predvsem v tem, da so bili pisani na slovenskih tleh in so jih naši ljudje tudi uporabljali skoraj za obdobje enega stoletja. Ostaja možnost, da so jih pisali hrvaški duhovniki, kakor bi lahko izviralo iz podrobne analize posameznih besed. Druga značilnost dolinskih rokopisov je v tem, da so dodane neke beležke tudi v latinskem in italijanskem jeziku. To sta pravzaprav jezika, ki sta po l. 1607 glagolico resnično zamenjala tudi v poslovanju dolinskega arhiva. Kakšni so bili pravi vzroki, da je do tega prišlo, je treba šele raziskati. Morda se je izčrpalo število glagolskih duhovnikov, zlasti po Tridentinskem cerkvenem zboru, ki je uzakonil nova semenišča za vzgojo duhovnikov in je bil poudarek samo na latinskem jeziku.

Morda bo koga zanimalo, da se tudi v Trstu hranijo nekatere glagolske listine. Tržaška mestna knjižnica (Biblioteca civica di Trieste) hrani namreč vsaj dva fragmenta nekega glagolskega brevirja, v katerem je zabeležena letnica 1492, vendar bi po jezikovni in paleografski analizi utegnili biti veliko starejša, morda celo iz 13. stoletja. Drugi glagolski rokopis je knjiga Bratovščine sv. večerje iz cerkve sv. Marije na Ugljanu pri Zadru iz l. 1617 do 1872, ki vsebuje zapisnik o ustanovitvi bratovščine ter njena pravila.

GLAGOLSKI NAPISI Veliko bolj številni kot rokopisi so glagolski napisi, ki segajo nekateri v Istri in na Kvarnerskih otokih celo v 11. stoletje. Na Slovenskem so se glagolski napisi pojavili pozneje, od 15. st. dalje. Zadnji je iz l. 1630; med prvimi pa je glagolski napis v cerkvi sv. Frančiška v Čedadu, ki pa nosi samo letnico 1402.

Do sedaj je še najbolj temeljito proučil glagolske napise na Hrvaškem in pri nas na Slovenskem znani hrvaški strokovnjak dr. Branko Fučić, ki je napisal svoje monumentalno delo: "Glagolski nadpisi" (Zagreb 1982). Iz tega dela povzamemo, da je na Slovenskem vsaj 25 krajev, kjer je bilo odkritih nad 80 glagolskih napisov, po večini grafitov, pa tudi izklesanih ali naslikanih zapisov in podpisov. Največkrat so ti napisi na cerkvenih zidovih, na zvonikih, za oltarjem, kamnitih ploščah in podobno.

Če se omejimo na Primorsko, je še najbolj zastopana Slovenska Istra, točneje koprsko zaledje. Pri tem izstopajo predvsem Hrastovlje s svojo čudovito cerkvijo, vso poslikano s freskami Janeza iz Kastva iz l. 1490 in s številnimi glagolskimi grafiti na samih freskah. Ne daleč od Hrastovelj je prav tako stara cerkev v Predloki, ki se ponaša z glagolskimi napisi na veliki kamniti kustodiji, ki ta nenavadni tabernakelj datirajo v l. 1466. Glagolski napis v tej cerkvi je tudi na posebni marmornati plošči, ki je vzdana v zvoniku ob glavnih vratih.

Če potujemo naprej proti Kopru, bomo našli manjšo kustodijo z glagolskim napisom tudi v podružni cerkvi sv. Petra v Gažonu pri Šmarjah.

Nekaj podobnega je tudi v cerkvi v Kortah nad Izolo. Sicer so še mnoge druge cerkve v okolici Kopra zaznamovane z glagolskimi napisi: Pomjan, Koštabona, Puče, Sv. Anton, Zanigrad v dolini Rižane. V Črnem kalu so s takimi napisi zaznamovane celo nekatere kmečke hiše ali bolj kamniti portali v njih.

Če nadaljujemo pot v notranjost Primorske, naletimo na glagolske napise v božjepotni cerkvi v Vremah, pa tudi v Misličah in Vatovljah v Brkinih. Ne daleč od tam tudi v Jablanici in Podgrajah pri Ilirski Bistrici. Nato še v Dolenji vasi pri Senožečah, kjer so napisi skoraj popolnoma v slovenski obliki. V Vipavski dolini se ponašajo z glagolskim napisom v cerkvi sv. Danijela v Dornberku.

Če se vrnemo na Tržaško, naletimo na glagolske napise predvsem v cerkvi sv. Marije med Kontovelom in Prosekom. Na samem Kontovelu je star napis na portalu stare stanovanjske hiše. Končno je vsaj z nekaj glagolskimi črkami zastopano celò tržaško mestno središče. V mestnem lapidariju pod cerkvijo sv. Justa se namreč hrani portal iz l. 1500, ki vsebuje nekaj glagolskih črk.

Da so obstajali taki napisi tudi v Trstu in na Čedadskem, nam poroča celo tržaški zgodovinar Pietro Kandler (1804 - 1872), ki pravi, da jih je sam videl na pokopališčih, na cerkvenih zgradbah in še kje.

Vsi ti glagolski napisi po svoje pričujejo, da je bila glagolica doma tudi na Primorskem, tako v cerkvi kakor tudi med narodom, ki je glagolske napise rad vnašal tudi v svoja stanovanja. Škoda, da se o tem bolj malo govori in še manj piše. Če postavljamo začetke slovenske književnosti v čas Primoža Trubarja, kam naj postavimo prejšnje generacije?

Ali res niso bile zmožne niti najmanjšega kulturnega udejstvovanja? Kako napolniti praznino, ki sega v čas od sv. Cirila in Metoda do Primoža Trubarja? Ali ne bi bilo primerno priznati našemu narodu možnost, da je tudi z glagolico bogatil svoja duhovna obzorja? In to za nekaj stoletij, ki gredo ob Brižinskih spomenikov vse do protestantske dobe. Nič zato, če smo nekaj skupnega delili s Hrvati. Saj nas je zgodovina postavila v skupen

Cerkev Matere božje med Prosekom in Kontovelom, kjer so glagolski napisi.

boj že proti turški nevarnosti in tudi v fevdalni dobi proti graščakom. Dovolj zgovorna je zgodba Matije Gubca, a tudi kralja Matjaža.

Zakaj ne prišteti med začetke slovenske književnosti tudi t.i. "Kijevske liste", ki so v prvotni glagolici nastali v območju Ciril-Methodovega apostolata?

GLAGOLSKE KNJIGE NA PRIMORSKEM Znano je, da je bil prvi glagolski misal natisnjen že l. 1483, torej komaj 50 let po iznajdbi tiska, verjetno v Benetkah. En tak izvod so imeli še do nedavnega v Ricmanjih pri Trstu. Danes je takih izvodov ohranjenih na vsem svetu še 10. Zdi se, da je bil ricmanjski glagolski misal še najbolj popoln. Dal je celo povod, da so v Ricmanjih zahtevali slovansko bogoslužje v svoji cerkvi. Kako in zakaj je moral misal iz Ricmanj, je razlaga dana že zgoraj, kjer je bil govor o glagolskih rokopisih iz Doline, ki so našli pot v Zagreb. Domnevamo, da je ista oseba poskrbela tudi za glagolski misal, ki pa je nadaljeval pot dalje v Beograd, kjer je našel gostoljubje, kakor se zdi, v Srbski narodni knjižnici. Tukaj je doživel tudi svoje uničenje pri bombardiranju Beograda l. 1941 po nemški vojski.

Podoben glagolski misal, vendar novejši izdaje, ki je bil last župnije v Dolini, je moral isto pot v begunstvo. Ta je sedaj shranjen v Zagrebu na Jugoslovanski akademiji znanosti in umetnosti. Mikrofilmirana kopija tega misala se hrani v Narodni in študijski knjižnici v Trstu.

Stari glagolski misal so imeli svoj čas tudi v Kamnjah na Vipavskem, v cerkvi sv. Mihaela. Zano je, da se je tam opravila glagolska liturgija že l. 1583 v prisotnosti škofa iz Vidma, kakor je razvidno iz zapisa na izstrganem listu iz misala, ki se hrani v dekanijemskem uradu v Černičah.

Da je glagolica segla preko goriške dežele tudi v Beneško Slovenijo, nam zgovorno pričujeta vsaj dve glagolski knjigi, ki jih je l. 1906 našel v Špetru Slovenov prof. Ivan Trinko. Gre za glagolski misal iz l. 1741 in za glagolski brevir iz l. 1648. Obe knjigi sta tiskani v Rimu v tiskarni Propagande. Domneva se torej, da so bili istrski in dalmatinski duhovniki - glagoljaši nameščeni tudi na Čedajskem. Vendar je morala glagolica pozneje utihniti in dati mesto t.i. "Ščavetu" ali "Slavetu". Kot priloga misalu iz l. 1721 je namreč dodan fragment z nazivom "Ščavet ali Evangelium vulgare".

Na Koprskem, kjer je glagolsko bogoslužje vztrajalo še največ časa, do okrog l. 1830, se je ohranil le en glagolski misal. In še ta je močno okrnjen. Hranijo ga v Krkavčah. Vemo pa, da se je glagolsko bogoslužje vršilo še marsikje po slovenski Istri. Tako je znano, da so imeli v Šmarjah nad Koprom še l. 1833 svojega duhovnika - glagoljaša. Torej še potem, ko se je bila koprška škofija združila s tržaško (1832).

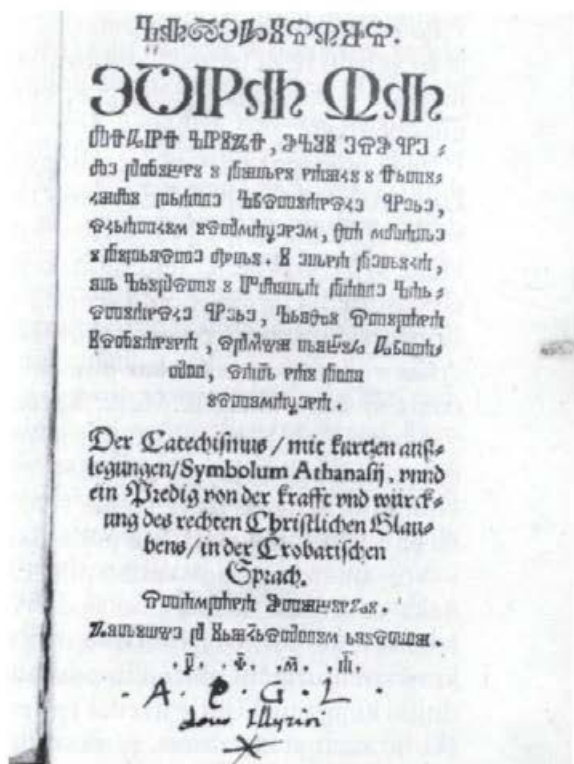
ŠE NEKAJ PRIČEVANJ O GLAGOLICI V NAŠIH KRAJIH Za tržaško škofijo je posebno zanimivo poročilo, ki ga je l. 1603 poslal v Rim škof Ursinus de Berthis (1597 - 1620). Po tem poročilu je v škofiji mnogo

duhovnikov "ex ritu illirico et Sclavonico", kar pomeni duhovnikov-glagoljašev. Podobno poročilo je poslal v Rim (1650) škof Anton Marenzi (1646-1662): govori namreč o župniji Trnovo (Ilirska Bistrica) in še posebno o podružnici Podgraje, kjer je bil nastavljen duhovnik - glagoljaš.

Za mesto Koper so dragocena pričevanja italijanskih virov, ki odkrito govorijo o glagolskem bogoslužju, ki je bilo takrat v navadi v samem mestu. Gre za zgodovinarja, redovnika - karmeličana Ireneo della Croce, ki je napisal knjigo "Historia della città di Trieste" (Venezia 1698). Dobro stoletje pozneje se je z istim pričevanjem pojavil zgodovinar G. Mainati v knjigi iz l. 1819: "Croniche di Trieste" (I, 214). Nič manj prepričljiv je cerkveni zgodovinar kardinal Baronio, ki se prav tako dotakne tega vprašanja v koprski škofiji.

Za glagolico v celotnem oglejskem patriarhatu pa je še najbolj pomembno sporočilo škofa Blaža Mandavia (1601-1645), ki se hrani v arhivu rimske kongregacije Propaganda fide in nosi datum 13. avgusta 1626. Ta škof se je namreč kot vizitator več časa mudil na ozemlju patriarhata in obiskal vse važnejše kraje. Poročilo o glagolskem bogoslužju je sledeče: "Le chiese che usano la lingua illirica e li caratteri di S. Girolamo del rito catolico romano sono: Gran parte del Patriarcato di Aquilea per le provincie di Carinthia, Stiria e Cragno. Gran parte delle diocesi d'Istria, cioè di Trieste, Capodistria, Cittanova, Parenzo, Pola e Pedena. Parte delle diocesi Gurcense e della Labacense nella Carniola e Cragno. Come anco le commende Teutoniche così nella Carniola come nella Croazia". Razumljivo, da so besede "lingua illirica e li caratteri di S. Girolamo" vedno označevale glagolico v bogoslužju.

Za bogoslovno semenišče v Gorici, ki je bilo ustanovljeno l. 1818, je prav tako znano, da se je že takoj v začetku poučevala glagolica, čeprav le za bogoslovce s Krka, Cresa in z Lošinja, kjer se je glagolsko bogoslužje dobro držalo tudi pozneje. Temu pouku glagolice v semenišču je dal še posebno nov zagon znani prof. Štefan Kocjančič, ki je v ta namen

Katekizem v glagolici, izdan v Tübingenu 1561.

poskrbel veliko glagolskih bogoslužnih knjig in drugih pripomočkov, ki se še danes hranijo v semeniški knjižnici v Gorici. Študij glagolice se je ohranil skoraj do konca 19. stoletja. To se pravi, da se je obdržal tudi potem, ko je glagolsko bogoslužje v Istri skoraj povsod utihnilo.

PROPADANJE GLAGOLICE V ISTRI IN POSKUSI OBNOVITVE Razlogov za propadanje glagolskega bogoslužja tudi v Slovenski Istri je vsekakor več. Glavni je morda že v tem, da so se slovenski reformatorji odločili, da sprejmejo latinico za oblikovanje slovenske književnosti, ki se je tako začela razvijati na povsem novih temeljih. S tem je bil zadan smrtni udarec tudi glagolici na slovenskih tleh.

Kot nujna posledica te odločitve reformatorskih pisateljev se je kmalu pojavilo dejstvo, da je bilo že proti koncu 17. stol. duhovnikov - glagoljašev vse manj. Tudi naraščaja ni bilo od nikoder. K temu je brez dvoma pripomogel tudi že omenjeni Tridentinski cerkveni zbor (1545-1563), ki je močno priporočal ustanovitev semenišč za vzgojo duhovnikov, tako malih kakor velikih semenišč za bogoslovce. Poskrbljeno je bilo torej za višjo izobrazbo le - teh (gimnazija, filozofija, bogoslovne vede). Seveda je to veljalo le za latinske duhovnike, ki so kmalu gledali kakor "zviška" na stare duhovnike - glagoljaše, ki take možnosti višje izobrazbe sploh niso poznali.

Tega nujnega vprašanja za ohranitev glagolice se je prvi zavedal znani koprski škof Paolo Naldini (1686 - 1713), ki je večinoma s svojimi lastnimi sredstvi ustanovil l. 1710 "ilirsko semenišče" v Kopru za slovenske duhovnike svoje škofije. O tem obširno govori v svoji knjigi "Coreografia ecclesiastica di Giustinopoli" (Venezia 1700). Tako zvmemo, da je bil v samem Kopru samostan Tretjerednikov sv. Frančiška, kjer se je služba božja vršila v ilirskem jeziku, kar pomeni - v glagolici (... dove i Divini Uffici, come al sacro altare le Messe, li recitano nell'idioma Illirico).

Koprskemu škofu Valdiniju je treba vsekakor dati vse priznanje za njegovo dobro voljo pri ohranjanju glagolskega bogoslužja. Bila je pač dobra injekcija, ki pa ni rodila velikih in odločilnih sadov, razen morda da se je umiranje glagolice podaljšalo za dobro stoletje. Nekateri gredo v svoji analizi vzrokov veliko dlje. Celo v l. 1596, ko se je v Ogleju vršila neka cerkvena sinoda pod vodstvom patriarha Frančiška Barbara. V resnici je šlo pri tem zborovanju za to, da se odpravijo postopoma razni krajevni liturgični običaji in povsod uvede rimski obred z novimi obrednimi knjigami, ki jih je uvedel Tridentinski cerkveni zbor. Da so zborujoči škofje vzeli stvar za res, je razvidno tudi iz tega, da so za enotnost v bogoslužju žrtvovali celo starodavni oglejski obred (ritus patriarchinus), ki se je prav tako počasi izgubljal na oltarju novih časov reformirane liturgije.

S temi odloki cerkvene sinode v Ogleju glagolica še ni bila prepovedana, vendar se je naglasila potreba, da se glagolske bogoslužne knjige pregle-

dajo in popravijo in, čeprav počasi in previdno, naj se vpelje latinščina v bogoslužje na celotnem oglejskem ozemlju. Ob tem, ko se je latinski jezik polagoma vračal v cerkev in pridobival na moči, je glagolsko bogoslužje vse bolj životarilo tudi tam, kjer je v resnici še obstajalo.

Po drugi strani ne smemo prezreti dejstva, da se je po l. 1848, pomlad narodov, začela prebujati narodna zavest, večkrat tudi pod vplivom liberalnih krogov. Med Slovenci se je zato začela javljati zahteva po staroslovanskem jeziku v bogoslužju tudi iz narodnoobrambnih namenov, predvsem proti italijanskim nacionalističnim krogom v Trstu in v Istri. Najbolj zgovoren dokaz za to je bil večletni cerkveni razkol v Ricmanjih pri Trstu. Zahteva po staroslovanskem bogoslužju je postala skoraj nalezljiva, zlasti za okoliške kraje, kakor v Rojanu in v Boljuncu in celo na Vipavskem. Čeprav so bili prisotni še drugi razlogi za tako zahtevo, nam vse govori, da je v naših ljudeh gorela tiha želja, da se obnovi bogoslužje v razumljivem domačem jeziku, kakor sta ga vpeljala že med naše prednike sv. brata Ciril in Metod.

Poudariti je še treba, da je zavzela svoje negativno stališče do glagolice tudi politična oblast v Avstriji. Že l. 1818 je namreč z odlokom začela izključevati uporabo glagolice v notarskih aktih. Leto pozneje (1819) pa je avstrijska oblast prepovedala poučevanje glagolice v šolah, na primer na Krku, kjer je bila že stara šolska tradicija. Poučevanje glagolice je torej ostalo le še v semeniščih in v cerkvi. V goriškem semenišču je tak pouk prenehal l. 1862. Pozneje se je le še začasno obnovil na prošnjo samih bogoslovcev. Avstrijska oblast je postala še bolj previdna in nezaupna do glagolice po l. 1848 in pozneje, ko je v političnih krogih prevladalo mnenje, da se za glagolico skriva nič manj kot ruska propaganda in celo panslavizem, kar naj bi vlivalo ognja marčni revoluciji.

Božo Milanović omenja med razlogi za propadanje glagolice v Istri tudi veliko nerazpoloženje, ki je zajelo italijanske nacionalistične kroge, ki so začeli močno pritiskati na škofo in celo na politično oblast na Dunaju, naj se odločno prepove vsaka oblika glagolskega bogoslužja. V tem so tudi korenine za istrski nacionalizem in celo iredentizem, na katera morda slovensko in hrvaško ljudstvo nista bila pripravljena. Začelo se je namreč že s propadom Beneške republike (1797), ko so bila tudi njena ozemlja v Istri priključena Avstriji, vendar je prav glagolica prilivala novega olja nacionalističnim podvigom, ki so se nadaljevali skoraj vse do 1. svetovne vojne in pozneje.

Resnici na ljubo moramo pripomniti, da je rimska kongregacija De propaganda fide poskrbela kar nekaj izdaj glagolskih knjig. Tako se je od l. 1628 do 1791 zvrstilo kar 20 izdaj glagolskega misala in brevirja, vendar v ruski recenziji, da bi se na kak način približali pravoslavnim. Duhovniki - glagoljaši niso bili najbolj zadovoljni s tako izdajo in rusizmi. Sledila je od strani iste kongregacije v Rimu (Typografia Poliglotta) nova izdaja

glagolskega misala l. 1893 po starih rokopisih in brez rusizmov, ki je bila hvaležno sprejeta. Zadnja izdaja iz l. 1927, "Rimski misal v staroslovan-skem jeziku", je tiskan kar v latinskih črkah, ker duhovniki - glagoljaši skoraj niso več poznali glagolskih črk.

Zanimivo, da je papež Pij XII. po 2. svetovni vojni izrecno dovolil vsem jugoslovanskim škofom, da lahko povsod obnovijo glagolsko bogoslužje. Po nekod v Istri so to prednost tudi izkoristili vsaj začasno. Vendar je kmalu prišlo do 2. Vatikanskega koncila (1962 - 1965), ki je vpeljal v Cerkvi bogoslužje v domačem jeziku. S tem je bilo tudi konec več kot tisočletnega prizadevanja za staroslovanski jezik v bogoslužju, ki ga še danes imenujemo glagolsko bogoslužje in ima za začetnike solunska brata in njune učence.

CERKEV SV. KLEMENTA PRI TRSTU Če bi še potrebovali kakšno znamenje prisotnosti češčenja sv. bratov Cirila in Metoda na Tržaškem, bi nam lahko to nudila nekdanja cerkev sv. Klementa, papeža in mučenca, pri Orehu, ne daleč od sedanje državne meje med Slovenijo in Italijo, na glavni poti, ki vodi v Koper. Češčenje sv. Klementa je bilo namreč tudi marsikje na Slovenskem tesno povezano s češčenjem solunskih bratov, ki sta v Kersonu na Krimu našla relikvije tega rimskega papeža, ki je tam prestajal svoje izgnanstvo in umrl mučeniške smrti ok. l. 101. Bil je četrti rimski škof od l. 92 dalje in tretji naslednik sv. Petra.

Ta cerkev je bila bolj znana v srednjem veku, ker so jo oskrbovali templarji, ki so tudi vodili romarje v Sveto deželo. Cerkev je bila precej prostorna s petimi oltarji in je služila kot župnija za slovenske vernike od Črnega kala vse do mestnega obzidja v Miljah, kjer se je začinjalo mesto in župnija za italijanske vernike. Sama cerkev je stala na močvirnatem kraju pri mostu čez reko Osp, na križpotu dveh večjih cestnih žil, od katerih je ena povezovala Trst in Koper, druga pa osapsko dolino z mestom Milje. Svoj čas je kraj pripadal Beneški republiki, ki je nehala obstajati l. 1797. Cerkvenopravno je cerkev spadala pod koprsko škofijo in služila raznim vasem v okolici: Plavje, Elerji, Štramar, Korošci, Mačkolje, Osp, in še kaj. Okoli cerkve je bilo večje pokopališče, ki je prav tako služilo širši okolici. Zaradi močvirnate zemlje in bližnjih solin je voda večkrat udirala v cerkev in na pokopališče. Morda je bil prav to razlog, da so cerkev prenesli na bolj zdrava in trdna tla, globoko v notranjost osapske doline, kjer je še danes vaško pokopališče. Prenesli so tudi oltar sv. Petra in s tem novo cerkev posvetili temu svetniku. Pozneje so tudi to cerkev prenesli bolj v notranjost doline, v samo vas Osp, in jo posvetili sv. Tomažu apostolu. Tu je še danes sedež župnije, ki pa je oskrbovana od drugot. Razni kamni od nekdanje cerkve se hranijo kot dragocen spomin po raznih hišah v okolici. Tu pa tam pa se še najdejo osebna imena: Klemen ali v ženski obliki - Klementa, Klementina, ki morda spominjajo na stare čase in nekdanjo cerkev sv. Klementa.

Morda bi veljalo spomniti še na neko značilnost tega kraja. Po starem ljudskem izročilu naj bi slovenski ljudje iz bližnje in daljne okolice prihajali v preteklosti do te cerkve, zlasti ob prazniku Svetih Treh kraljev ali Razglašenja Gospodovega, da bi se oskrbeli za vse leto z blagoslovljeno vodo. Ves ta običaj močno spominja na vzhodni obred krstne vode in na praznik Epifanije v vzhodni Cerkvi, ki se še danes zelo slovesno obhaja. Nekateri povezujejo z nekdanjo cerkvijo sv. Klementa pri Orehu tudi razne glagolske napise, ki so še danes vidni v bližnji okolici, kakor v Črnem kalu, Predloki in v Hrastovljah. Vse kaže, da duh solunskih bratov še vedno veje nad temi kraji.

ZNAMENJA OBNOVLJENEGA ČEŠČENJA SV. CIRILA IN METODA Devetnajsto stoletje je minilo v prenehanju glagolice ali slovanskega bogoslužja v Istri in na Primorskem. Vendar dediščina sv. bratov ni še povsem izumrla. Nasprotno. Še so ostala nekatera znamenja starih časov. Porodile so se celo nove oblike, ki naj še naprej spominjajo in budijo zavest, da smo še bogato obdarjeni z darovi, ki sta jih trosila solunska brata našim prednikom pred več kot tisoč leti in se še niso povsem izčrpali.

Za hrvaški narod v Istri je bilo vsekakor pomembno, da se je kot neko nadomestilo za glagolico pojavil "Slavet". Istrski duhovniki so tako vsaj nekatere dele sv. maše opravljali v domačem jeziku (Slava, Evangelij, Vera, Prefacij in še kaj). Tudi primerne bogoslužne knjige so se lahko tiskale v novejšem hrvaškem jeziku, na primer obredniki. Razumljivo, da italijanskim duhovnikom to ni bilo všeč in so pri tem delali težave.

Tudi Slovenci na Primorskem smo se posluževali nekaj takih liturgičnih olajšav v svojem jeziku. Zlasti je to veljalo pri delitvi zakramentov in blagoslovov, pa tudi pri raznih procesijah. L. 1922 smo dobili prvi obrednik za slovesno Telovsko procesijo, l. 1934 pa tudi obrednik za delitev zakramentov.

Seveda so si naši ljudje veliko pričakovali, da bo kaj novega prineslo l. 1885, ko se je obhajala 1.000 - letnica smrti sv. Metoda. To še posebno, ko je papež Leon XIII. že l. 1880 izdal znano okrožnico "Grande munus" o sv. bratih Cirilu in Metodu in sploh o slovanskih krščanskih narodih.

Vendar so mnogi upi na morebitne liturgične spremembe ostali neizpolnjeni. Sicer je na to opozoril avstrijske škofe l. 1887 že takratni apostolski nuncij na Dunaju Galimberti: naj ne bi nihče pričakoval preranih sprememb v bogoslužnem jeziku.

Velik dogodek za Cerkev na Slovenskem je bila ustanovitev Bratovščine sv. Cirila in Metoda po lavantinskem škofu Antonu Martinu Slomšku l. 1851. Že nekaj let pozneje (1854) se je Bratovščina pojavila na Primorskem, tako na Tržaškem kot na Goriškem, s številnimi člani. Leta 1891 se je Slomškova bratovščina obnovila in dobila novo ime: Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, ki še danes deluje tako v Trstu kot v Gorici kot izrazita ekumenska ustanova.

Sama Bratovščina sv. Cirila in Metoda v Trstu pa je že proti koncu prejšnjega stoletja dobila drugačno razsežnost: neke vrste krovna organizacija slovenskih cerkvenih pevskih zborov v mestu, ki je imela tudi narodnoobrambni namen v času, ko so nasprotni krogi težko prenašali celo nabožno petje v cerkvi.

Še bolj izrazita ustanova, ki je nosila ime sv. bratov, je bila "Šolska družba sv. Cirila in Metoda" (1885 - 1930), ki pa je imela strogo vzgojni značaj. Ustanavljala je namreč domače šole v mestu in okolici kot protitež asimilacijski politiki italijanske ustanove "Lega nazionale".

Znamenja obnovljenega češčenja solunskih bratov na Primorskem so bile zlasti nove cerkve njima v čast: ponekod pa tudi sami oltarji in kipi po naših cerkvah. Na tržaškem Krasu je l. 1898 nastala na Padričah podružna cerkev sv. Cirila Metoda. Ob glavni poti iz Trsta na Reko je tržaški škof Andrej Karlin posvetil veliko župnijsko cerkev v Podgradu, ki je prav tako posvečena sv. bratoma Cirilu in Metodu. Na Goriškem so podobno cerkev zgradili v Šmarjah na Vipavskem. Pri Sv. Ivanu v Trstu so l. 1906 dobili na glavni oltar dva velika kipa sv. bratov, ki stojita še danes. Pripomniti je treba, da je med obema vojnama mnoge cerkve na Primorskem bogato poslikal umetnik Tone Kralj, ki je skoraj v vsaki cerkvi pustil tudi sliko sv. bratov, ponekod tudi na cerkvenih zastavah. Taka zastava s sliko sv. bratov se hrani tudi v kapeli sv. Bogdana - Leopolda Mandiča pri Domju, ki se vsako leto na ciril-metodovo nedeljo nosi v Marijino svetišče na Vejno, kjer se obhaja liturgični praznik sv. Cirila in Metoda. V kriпти te cerkve je namreč oltar sv. bratov, ki ga je izdelal umetnik Tone Kralj. Tu se hranijo tudi relikvije sv. Cirila, ki so še najlepše bogastvo za nas vse.

Isti umetnik, Tone Kralj, ki je tudi na Goriškem, zlasti med obema vojnama, poslikal lepo število cerkva, je skoraj povsod dopolnil svoje delo s slikami solunskih bratov. Naj bodo tukaj omenjene le nekatere važnejše župnijske cerkve v goriškem predmestju: cerkev v Pevmi, cerkev v Štandrežu in cerkev v Sovodnjah, vse v goriški nadškofiji, ki so zaznamovane s slikami sv. bratov Cirila in Metoda.

Pred desetimi leti (1988) pa je nastala na Krasu nova podružna cerkev posvečena sv. Cirilu in Metodu. To je cerkev v Cerovljah, v župniji Mavhinje, kjer se hrani tudi večja ikona sv. bratov. Za to si je prizadeval takratni župnik v Mavhinjah in znani ekumenski delavec, dr. Jože Markuža.

Vse to dokazuje, da duh solunskih bratov še vedno živi med našim narodom na Primorskem, naj bo na tej ali drugi strani državne meje.

LITERATURA - Acta Ecclesiastica Sloveniae 7, Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih, Ljubljana 1985.

- Bonazza Sergio, Glagolica na Tržaškem, Goriškem in Čedadjskem, Goriški letnik 4-5 - 1977/78, str. 103 - 116, Nova Gorica 1978.

- Broz Ivan, Critice iz hrvatske književnosti, Zagreb 1888.

- Cerkev na Slovenskem, Zgodovinski oris koprške škofije, 244 - 245, Ljubljana 1971.

- Brajša Stojan, Dediščina svetih bratov, Kraljestvo božje 1963, 85 - 94, Rim - Trst
- Cuscito Giuseppe, Storia di Trieste cristiana attraverso le sue chiese I, Trieste 1982.
- Fekonja Andrej, Razširjava kristjanstva med Slovenci, str. 115 - 195, Letopis Matice Slovenske 1884, Ljubljana.
- Fučič Branko, Glagolski nadpisi, Zareb 1982.
- Fučič Branko, Glagolica u Istri, Danica 1947, str. 105 - 118, Zagreb.
- Grivec Franc, Slovenska blagovestnika sv. Ciril in Metod, Celje 1963.
- Grivec Franc, Slovenski knez Kocelj, Ljubljana 1938.
- Grivec Franc, Zarja stare slovenske književnosti, Ljubljana 1942.
- Grivec Franc, Žitja Konstantina in Metodija, Ljubljana 1951.
- Gruden Josip, Akvilejski patriarh za dobe sv. Cirila in Metoda in njih razmerje do slovenskega bogoslužja, Katoliški obzornik 1905, str. 9 - 20.
- Gruden Josip, Glagolica med Beneškimi Slovenci, Izvestja Muzejskega Društva za Kranjsko 1906, str. 30 - 33.
- Gruden Josip, Glagolica v Akvilejski metropoliji in njen pomen za slovensko slovstvo, Katoliški obzornik 1905, str. 141 - 157.
- Ireneo della Croce, Historia della Città di Trieste, Venezia 1698.
- Koren Anton, Katoliška področja cirilmetodijske slovansko - krščanske dejavnosti, Kraljestvo božje 1966, str. 99 - 120, Rim-Trst.
- Koren Anton, Slovenski doprinos k spoznanju sv. Cirila in Metoda, Kraljestvo božje 1963, str. 95 - 100, Rim-Trst.
- Korolevskij Cyrille, Liturgie en langue vivante, Paris 1955.
- Kosmač Angel, Bogoslužje in misijonska metoda svetih bratov, Kraljestvo božje 1963, str. 51 - 56, Rim-Trst.
- Kosmač Angel, Glagolica - dediščina svetih bratov Cirila in Metoda, Koledar GMD 1985, str. 72 - 84, Gorica.
- Kosmač Angel, Sveta brata in edinost Cerkve, Kraljestvo božje 1963, str. 57 - 62, Rim-Trst.
- Krajnik Pavel, Ob 1100 - letnici prihoda sv. Cirila in Metoda med Slovane, Zbornik "Svobodna Slovenija" 1954, str. 10 - 15, Buenos Aires.
- Lacko Michele, Cirillo e Metodio - apostoli degli Slavi, Milano 1982.
- Lacko - Olšr - Sakač - Vodopivec - Eldarov - Boyle, Cirillo e Metodio - i santi apostoli degli Slavi, Roma 1964.
- Lago L. - Rossit C., Descriptio Histriae, Trieste 1981.
- Lempl T., Kritične beležke o potovanjih svetega Metoda v Rim, Voditelj v bogoslovnih vedah III, str. 255 - 265, Maribor 1900.
- Mainati Giuseppe, Memorie storiche di Trieste I, Venezia 1817.
- Miklavčič Maks, Glagolica med Slovenci, Naša pot 1959, 1-3, str. 40 - 51, Ljubljana.
- Miklavčič Maks, Naša zemlja in naša zgodovina, Naša pot III, št. 6,7,8, str. 80 - 85, Ljubljana.
- Mareš Francesco Venceslavo, Le origini della lingua e cultura nazionale degli Slavi, Storia religiosa dei popoli balcanici, Milano 1983.
- Merkun Anton, Glagolsko bogoslužje, Kraljestvo božje 1960, str. 119 - 21, Rim.
- Naldini Paolo, Coreografia ecclesiastica di Capo d'Istria, Venezia 1700.
- Pesante Giovanni, La liturgia slava, Parenzo 1893.
- Perko Franc, Ciril in Metod, slovanska blagovestnika, Leto svetnikov III, str. 53 - 70, Ljubljana 1972.
- Rutar Simon, Trst in mejna grofija Istra, Ljubljana 1897.
- Sakač Stefano, Il culto dei S. Cirillo e Metodio, Incontro ai fratelli separati di Oriente, Roma 1945.
- Premrou M., Nekaj dokumentov o glagolici na Slovenskem, Časopis za zgodovino in narodopisje 1923, 16 - 29.
- Stefančič Vjekoslav, Hrvatska pismenost u Istri, Zemlja i narod Istre, 14 - 26, Zagreb 1944.
- Kos Stanko, Sv. Ciril in Metod v borbi z nemško duhovščino, Naša pot III 71 - 79.
- Turnšek Metod, Žitje blagovestnikov Konstantina in Metoda, Zvezdi našega neba, 151 - 233, Celovec 1966.
- Zemlja i narod Istre u prošlosti i sadašnjosti, Zagreb 1944.
- Spinčić Vjekoslav, Slavensko bogoslužje u Istri, Pula 1913.

Jubilejni 50. Marijanski shod na Opčinah

Zvone Štrubelj

Sprejem Fatimske Marije v Bazovici

V dneh okoli Malega šmarna se je slovenska tržaška verska skupnost pripravljala na osrednji množični dogodek leta, na 50. jubilejni Marijanski shod na Opčinah, ki je bil v nedeljo 13. septembra 1998. Uvedla sta ga dve zanimivi pobudi. V petek, 11. sept., je bila ob 20. uri pod šotorom v vrtu Marijanišča predstavitev knjige *50 let pod varstvom Matere božje* in video kasete o letošnjem majskega romanju kipa Fatimske Marije po vseh slovenskih župnijah in verskih skupnostih tržaške škofije. V soboto, 12. septembra, je bil prav tako ob 20. uri pod šotorom v Marijanišču na Opčinah koncert Marijinih pesmi, ki so jih izvajale godbe iz Doline, Proseka in Nabrežine. Na koncertu je sodeloval tudi Združeni pevski zbor ZCPZ iz Trsta.

Kako je prišlo do zbiranja okrog Marije pred petdesetimi leti? Slovenski duhovniki so po vojni želeli utrditi Cerkev v naših krajih z

značilno Marijansko noto slovenske vernosti. Od nekdanj smo Slovenci Marijini častilci. O tem zgovorno pričajo številne in množično obiskovane Marijine poti: Sveta gora, Stara gora, Svete Višarje, Barbana, Repentabor, Brezje, Ptujška gora, Gospa sveta in toliko drugih manjših Marijinih svetišč. Najlepše slovenske verske pesmi so Marijine pesmi. Kot Slovenci lepše, bolj iskreno in globlje verujemo, če ob Mariji zapojemo in molimo in se s tem predamo nekim globljim in celostnim občutjem, ki so v nas globoko zapisana. Tega so se dobro zavedali slovenski duhovniki, ki so v okviru Duhovske zveze, v težkih povojnih razmerah leta 1949 organizirali prvo romanje kipa Fatimske Matere božje po slovenskih župnijah. Dogodki okrog prvega zgodovinskega romanja so segli vernikom globoko

v srce in v njihovo versko zavest. Čut pripadnosti Cerkvi so zato želeli javno in množično izraziti enkrat na leto, na Marijanskem shodu na Opčinah. Že leta 1950, ko je bilo sveto leto, se jih je na drugo nedeljo v septembru zbralo nad 9000. V Marijinem letu, leta 1954 jih je bilo 8000. Msgr. Jakob Ukmar je v nagovoru naglasil pomen vere za moralno življenje. Število udeležencev na Marijanskih shodih je najbolj naraslo okrog leta 1960. V kroniki beremo, da so takrat ocenili število do 10000. Med udeleženci so bili tudi goriški verniki in slovenski verniki onstran meje. Kasneje je začelo število upadati. V letih po letu 1970 se je ob Mariji zbiralo okrog 600 ljudi. Kljub temu zanimanje za Marijanske shode ni zbledelo, saj je vsako srečanje bilo za udeležence intenzivno duhovno doživetje in neke vrste verski program za celo pastoralno leto.

V knjigi *50 let pod varstvom Matere božje*, ki jo je izdala Župnija sv. Jerneja na Opčinah, podrobneje poročamo o zgodovini prvega romanja Fatimske Marije na Tržaškem in o vseh Marijanskih shodih, ki so jih vodili škofje in drugi cerkveni dostojanstveniki. Prikazano je tudi takratno politično ozračje med Slovenci, ki je bilo Cerkvi nenaklonjeno ali celo sovražno. Omenjeni so nekateri duhovniki, ki so odločilno prispevali k nastanku in razmahu Marijanskih shodov: dr. Ernest Belle, kanonik Ivan Kramarič, Andrej Gabrovšek, salezijanec Franc Štuhec. Zanimivi so tudi spomini nekaterih vernikov, ki vzporejajo prvo romanje leta 1949 in

*Za prevoz
Fatimske
Matere božje
so skrbeli
ob g. Dušanu
Jakominu
Danijel Novak
(levo),
Andrej Rehar in
Franco Odoni.*

letošnje romanje kipa Fatimske Marije v mesecu maju. Tekste spremljajo tudi barvne slike. Na koncu knjige je dodatek barvnih fotografij, ki še bolj dokumentira dogajanje ob Mariji v obdobju petdesetih let. Knjigo je okusno in umetniško opremila arh. Magda Samec Škerlavaj. Idejno smo jo oblikovali skupinsko, in sicer člani openske župnije: dr. Drago Štoka, Pavel

Vidau, Berta Vremec in dr. Zvone Štrubelj. Za lektoriranje je poskrbela dr. Marija Košuta.

Duhovna priprava na 50. jubilejni Marijanski shod je bilo že majsko romanje kipa Fatimske Matere božje, ki je med ljudmi imelo lep odmev. Od 3. maja do slovesnega sklepa (ki smo ga obhajali na Repentabru 29. maja, vodil ga je škof Evgen Ravignani) je Marija obiskala 29 skupnosti na Krasu in v Bregu, župnije in podružnice, v mestu pa slovenske verske skupnosti. Povsod so dušni pastirji ugotavljali, da se je zbralo več ljudi kot za Veliko noč. Če za vsako skupnost računamo okrog sto do stopetdeset ljudi, se je ob Mariji zbralo in molilo okrog 5000, v glavnem slovenskih vernikov. Marsikje lahko temu številu dodamo tudi italijansko govoreče vernike, Marijine častilce, ki so v nekaterih mestnih župnijah želeli sodelovati pri romarskem programu. Okrog 200 fantov in mož je nosilo Marijo. Na več krajih so se pridružile tudi narodne noše in skavti.

Bolj kot statistika pa je pri tem važno duhovno dogajanje, ki ga je med nas priklicala romarica Marija. Domala iz vseh romarskih postaj smo izvedeli, da se je veliko molilo, da so ljudje radi sodelovali pri pripravi programa ob sprejetju Matere božje, pri krašenju cerkve, pripravi slavolokov, kit iz nageljnov in rožmarina in da so bogoslužja ob Mariji bila zelo lepa in doživeta.

Romanje kipa fatimske Matere božje je nadalje povežalo vse naše skupnosti v pripravi na obhajanje svetega leta 2000. Če smo po eni strani obudili iniciativo izpred petdesetih let - nekateri verniki so ob tem obisku obujali spomine in ponovno, po pol stoletju, doživljali Marijo romarico in bili pri tem vidno, celo do solz ganjeni - smo po drugi strani zrl naprej, proti jubilejnemu letu 2000 in čez prag tretjega tisočletja. Ob prvem romanju pred 50. leti so se verniki zahvaljevali za konec grozot druge svetovne vojne in se priporočali Mariji, ob letošnjem, drugem romanju, smo se verniki zahvaljevali za duhovno preživetje v težkih časih zatona vrednot, materializma, konsumizma in moralne zmede in se Mariji, srednici milosti, priporočali za zdravo versko, duhovno in narodnostno življenje. Zato smo ob njej vsak dan molili: "Marija, izprosi nam božji blagoslov, ki daje mir, veselje, lepoto in moč!"

V nedeljo, 13. septembra 1998, je v popoldanskih urah prisijalo sonce in omogočilo, da je slavje 50. jubilejnega Marijanskega shoda brezhibno potekalo.

Procesija se je po kratkem uvodnem molitvenem srečanju ob 15. uri v openski cerkvi sv. Jerneja razvila po openskih ulicah. Vodil jo je tržaški škof Evgen Ravignani. Iz Proseške in Narodne ulice je šla do Nanoškega trga in po Konkonelski, ul. Peonie, ul. Cardi na Bazoviško, Narodno ulico in nato na vrt Marijanišča, kjer je bilo slovesno zahvalno evharistično bogoslužje. Procesijo so oblikovale godbe iz Proseka, Doline in Nabrežine ter Združeni cerkveni pevski zbor iz Trsta. Združeni zbor je za psalm

zapel Marijin Magnificat, ki ga je za to priložnost napisal skladatelj prof. Ivan Florjanc. Ob Marijinem kipu so bile številne narodne noše, skavti in duhovniki. Marijo so v procesiji nosili najprej skavti, nato skupina fantov z Banov, skupina moških z Opčin, Repentabra in Mačkolj in nazadnje dekleta v narodnih nošah. Procesije in svete maše se je udeležilo okrog 1200 ljudi.

Geslo shoda "Marija, razlij svoj sveti blagoslov na našo zemljo in naš krov, da bomo narod Jezusov" je vernike usmerjalo v prihodnost k bližnjemu

*Zaključno slavlje
pod šotorom v
parku Marijanišča
na Opčinah*

jubileju leta 2000. O tem je med slovesnim evharističnim bogoslužjem spregovoril tržaški škof Evgen Ravignani. V pridigi je med drugim naglasil marijansko razsežnost vernosti Slovencev, pri čemer je poudaril, da smo Slovenci v tem lahko za zgled celotni tržaški Cerkvi. Razvil je tudi misel, kako nas Marija uči poslušnosti Sv. Duhu. Po pričakovanjih organizatorjev je bila to zares mogočna in zagotovo največja slovenska verska manifestacija v tržaškem zamejstvu po letu 1970. Doživela je lep uspeh in je tako kot v letih od 1949 naprej ob Mariji povezela naše verne ljudi in jim dala več samozavesti.

Cerkev sv. Mihaela v Biljani v goriških Brdih

Peter Stres

Glavni oltar s podobo nadangela Mihaela. V ozadju Delnerijeve poslikava s sv. Mohorjem in Fortunatom.

V Biljani se cerkev sv. Mihaela prvič omenja že leta 1233. Na mestu te cerkve je bila leta 1534 zgrajena nova, od katere je še obstoječi lep poznogotski prezbitერიj, ki ima ohranjen mojstrski znak Mojstra iz Kranja. Cerkevna ladja je bila povečana, poglobljena in barokizirana pred letom 1658. Zaradi dotrajanosti so leta 1776 odstranili leseni glavni oltar in ga nadomestili s sedanjim kamnitim.

In kako je bil zamenjan veliki leseni oltar v Biljani s kamnitim? Biljanski župnik in nekdanji vikar goriške nadškofije Peter Adam Zupančič (Suppancich), po rodu iz bližnjega Zalega brega (Šlomberk) je malo pred svojo smrtjo omogočil leta 1776 sorodniku Andreju Frideriku Zupančiču, da je postal donator novega kamnitega

Marijinega oltarja v Biljani. O tem nam govori plošča vzdana na hrbtni strani oltarja. Andrej Friderik Zupančič v tem zapisu omenja, da je bil leseni oltar v slabem stanju. O sebi pa pove, da je kanonik cerkve v Pazinu, krščen pa je bil prav v tej cerkvi. Po drugih virih izvemo, da je bil pozneje doktor teologije in tajnik v tržaški kuriji. Leta 1815 je umrl na Zalem bregu 2.

Pozneje je prišlo glede postavitve Marijinega oltarja v cerkev nadangela Mihaela do nasprotij. Prevladala je tradicija in iz osrednjega dela oltarja so odstranili kip Marije z Jezuščkom in na njegovo mesto postavili oljnato sliko nadangela Mihaela z mečem in tehtnico. Marijin kip z Jezuščkom pa so pozneje dali postaviti na pročelje župnijske cerkve v Kojsem, kjer se še sedaj nahaja. Nad nekdanjo Marijo z Jezuščkom v biljanskem oltarju sta dva angelčka držala krono in nekoliko čudno sedaj izgleda, da jo držita nad sliko sv. Mihaela.

Na desni strani cerkve je kapela Rožnenske Marije (kapela Zupančič

z grobnico). V njej je velika oljnata slika rožnenske Marije in v spodnjem levem delu slike je upodobljen član družine Zupančič kot donator. V desnem spodnjem kotu slike je naslikan še grb omenjene družine. Zanimivo je, da so pred 2. svetovno vojno imeli s prtičem pokrit spodnji del slike, tako da je prišla do izraza samo podoba Marije. Grb Župančičev je vklesan tudi na plošči grobnice, ki se sedaj nahaja na levi zunanji strani od glavnega portala biljanske cerkve.

Na levi strani v cerkvi (nasproti kapele Rožnenske Marije) je kapela sv. Blaža in do danes se je ohranil obred oziroma blagoslov sv. Blaža kot zaščitnika proti boleznim grla. Po povečanju cerkvene ladje je bil na desni strani ob prezbiteriju postavljen leta 1695 oltar Janeza Krstnika. Postaviti ga je dal biljanski kaplan Janez Dominik pl. Collussi. V tistem času je družina Collussi imela v posesti tudi graščino Snežeče. Zelo verjetno je, da je bil kaplan Janez Dominik pl. Collussi član te veje plemiške družine. Na tem oltarju je lepa oljnata slika krščevanja Janeza Krstnika in nad njo je kamniti grb Collussijev, ki so bili stara krminska plemiška družina. Pred njimi so bili graščaki v Snežečah plemeniti Conti in njihov je grb, ki je ostal do naših dni na stavbi dvorca v Snežečah pri Biljani. V župnijskih knjigah ni zaslediti omembe cerkve Marije Snežne, ki se nahaja v Snežečah in je spadala pod graščake v Snežečah. Te družine so imele namreč tudi svoje domače duhovnike in večinoma so bili italijanskega oz. furlanskega rodu. Cerkev mora pa biti dokaj stara, saj je vplivala na ime vasi.

Na levi strani od prezbiterija v biljanski cerkvi je še stranski Marijin oltar. Ob tem oltarju je bila v preteklosti tudi prižnica, ki pa je bila po 2. svetovni vojni odstranjena.

Med leti 1903 in 1905 je bil obnovljen in povečan kor in cerkev je bila leta 1905 poslikana s freskami, ki so delo Clementeja Delnerija. Zanimiva posebnost je velika površina fresk, saj je poslikana vsa cerkev. Clemente Delneri je slikal v času župnika in dekana Ludvika Kumarja, ki je bil po rodu iz bližnjega Kojškega. Freske so po mnenju umetnostnega zgodovi-

Oljnata slika rožnenske Marije v desnem stranskem oltarju

narja Marka Vuka eno najboljših del tega goriškega slikarja. Tudi po ukinitvi velike biljanske župnije je cerkveno upravno 13 briških župnij oz. duhovnij formalno še spadalo v biljansko dekanijo. Tako se je tudi pesnik Alojz Gradnik spominjal, da je kot deček nosil blagoslavljat oljčne vejice iz Medane v Biljano.

V cerkvi se nahaja še druga grobnica in sicer plemenite družine Benigni. Nahaja se pod klopmi na desni strani cerkve. Tudi ta grobnica je pokrita s kamnitim tlakom in nagrobna plošča je postavljena na vzhodni strani zvonika. Duhovnik Mihael Benigni iz Tirolske je bil upravnik gospodstva Dobrovo, ko je dobrovska grofovsko družina Colloredo izumrla po moški liniji in je okrog leta 1700 ta fevd prišel v roke avstrijski državni zakladnici.

Mihael je bil imenovan za upravnika in s seboj je s področja Tirolske pripeljal na grad Dobrovo še brata Jožefa z ženo in otroki. Mihael je bil 33 let upravnik gradu in je umrl leta 1733; v grobnico so bili pokopani tudi ostali člani te družine. V grobnico Benigni v biljanski cerkvi so pozneje pokopavali tudi člane družine Zuchiatti z Dobrovega. Med obema družinama je torej moralo priti do nekaterih zvez.

Pod korom je napis "Kdo kakor Bog?" To je v bistvu slovenski prevod imena Mihael. Leta 1895 je bil grajen nov zvonik na desni strani od portala. S tem so morali narediti tudi nov dostop na kor skozi pritličje zvonika. Stolp so po vzoru oglejskega zvonika pričeli graditi leta 1894 in stari cerkveni stolp s cinami na levi strani od portala so postopoma podr-

li. Novi stolp je gradila stara zidarska družina Vuga iz Kozane. Veliki zvon sv. Mihaela iz leta 1863 je še iz starega cerkvenega stolpa. Zanimivo je, da je slikar Clemente Delneri na gradu Dobrovo leta 1894 poslikal lovsko sobo, kjer na eni strani prikazuje Biljano s cerkvijo, na levi strani katere je še stari zvonik s cinami, na desni strani cerkve pa je že v gradnji sedanji zvonik in naslikani so tudi zidarji.

V cerkvi je tudi velik kip Srca Jezusovega iz novejšega časa in tudi lep križev pot. Zelo lepa so tudi gotska vrata med prezbiterijem in zakristijo. Kot zanimivost lahko povem, da so v ozadju cerkvene ladje tudi preproste klopi iz grajske kapele sv. Antona na Dobrovem, ki so bile narejene za časa Zavezniške vojaške uprave. V povojnem času so bile s premestitvijo v župnijsko cerkev rešene uničenja.

Kip Srca Jezusovega v biljanski cerkvi

Danijel Devetak

Pater Marko iz Aviana na Slovenskem

KAPUCIN, PREDHODNIK EVROPSKE ENOTNOSTI

UVOD Evangelizator, karizmatičen pridigar, čudodelnik, velik ekumenist, neoborožen prerok in predhodnik združene Evrope. Vse to je bil p. Marko iz Aviana, kapucin, ki je živel v času protireformacije in ostrih doktrinalnih sporov v 17. stoletju, ko je Evropa doživljala dramatične ure svoje zgodovine. Skoraj tristo let po njegovi smrti (+1699) se nam kaže kot človek, ki je z močjo Besede pretresel vest Evropejcev in preusmeril tok zgodovine stare celine. Zato je v teku proces za njegovo beatifikacijo.

V furlanskem mestu Aviano je l. 1631 zagledal luč Carlo Domenico Cristofori, kot se je klical pred vstopom v kapucinski red. 12-leten je prišel v Gorico, kjer je študiral v jezuitskem kolegiju. Nato je 16 let star šel v Koper, od koder je hotel iti v vojno proti Turkom na Vzhod, da bi umrl kot Kristusov pričevalec-mučenec. Toda moder redovnik ga je preusmeril v samostan, v katerega je vstopil pri sedemnajstih letih in se preimenoval v p. Marka iz Aviana. Živel je preprosto in v tišini, dokler ni l.

P. Marko iz Aviana (18. stoletje)

1676 v Padovi prvič čudežno ozdravil negibno redovnico. Vest o dogodku se je kmalu razširila in skromni kapucin je odslej prepotoval peš celo Evropo, od Italije do Francije, Belgije, Holandske, Švice, Nemčije in Avstrije. Ljudje so se gnetli okrog njega, on pa je v italijanščini in z nekaj nemškimi in latinskimi besedami ogreval množice za Boga, pridigal t.i. "popolno kesanje" in z izredno podeljenim privilegijem delil papeški blagoslov. Po vsej Evropi je zdravil hrome, slepi so spregledali, obujal je mrtve. Obstajajo pričevanja o 60-80-tisočglavi množici ljudi, ki so zavzeto poslušali patra. Pridigal je kar po trgih, saj nobena cerkev ni bila dovolj velika, da bi lahko sprejela oceanske množice, žejne prave besede. Dopisoval si je z mogočnejši tistega časa in se podpisoval "pridigar in najrevnejši grešnik".

Leta 1680 je na Dunaju navezal tesne stike s habsburškim cesarjem Leopoldom I., neodločnim in politično nesposobnim gospodarjem velikega cesarstva. P. Marko je postal njegov osebni svétnik ne le v osebnih duhovnih zadevah, ampak tudi in predvsem v trenutkih pomembnih diplomatskih in političnih odločitvah. Glavni razlog, zaradi katerega je p. Marko še danes znan po srednji Evropi bolj kot na domačih tleh in zaradi katerega je tudi pokopan s habsburškimi cesarji v Kapucinski cerkvi na Dunaju, pa je ta, da je imel odločilno vlogo jeseni 1683, ko je pred vrati Dunaja kot papeški poslanec bistveno pripomogel k temu, da je krščanska Evropa pregnala Turke. Nevarnost je bila velika, saj so bili krščanski vojskovodje (med njimi poljski kralj Jan Sobieski) sprti. P. Marko je s svojo modro besedo posredoval in jih spravil med sabo. Z Markovim blagoslovom in medtem, ko je on z razpelom v roki molil na griču Kahlenberg nad Dunajem, so šli v boj in čudežno premagali Turke. Na bojišču je izgubilo življenje 10.000 Turkov in le 2.000 kristjanov. Znan je stavek kralja Sobieskega: "Venimus, vidimus ed Deus vicit" (Prišli smo, videli smo in Bog je zmagal). Ta zmaga (12.9.1683) je zaznamovala usodo Dunaja, Zahodne Evrope in sploh krščanstva. Toda na zmagoslavju p. Marka ni bilo. Zatekel se je v kapelo, kjer je molil za umrle kristjane in Turke. Sam je umrl na Dunaju leta 1699.

P. MARKO IN GORICA O tem velikem sinu naše dežele je izšla februarja 1998 zajetna knjiga v italijanščini z naslovom *Marko iz Aviana, Gorica in Gradišče*. Za p. Marka so bili pomembni stiki z Gorico. Duhovno in humanistično izobrazbo je prejel v kolegiju, ki je stal na Travniku (1643-47); bil je član krajevne Marijine družbe. Kasneje si je dopisoval s plemiči iz družin Rabatta, Strassoldo, Turn, Eckenberg. Leta 1682 je na uradno prošnjo pokrajinskih stanov rešil Gorico kužne epidemije.

P. MARKO NA SLOVENSKEM Na Goriško se je p. Marko tudi po študijskih letih večkrat vračal na poti od Benetk do Dunaja in nazaj; seveda se je po poti ustavljal tudi na slovenskih tleh. V zborniku (Positio), ki so ga pripravili postulatorji za beatifikacijski proces, se najde marsikatera stran, posvečena srečanjem kapucina s Slovenci. V prostem prevodu povzema nekaj zanimivih odstavkov.

Po bitki na Dunaju (12.9.1683) je p. Marko takoj zapustil dvorec. "Božji služabnik je imel nekaj dolg pri prebivalcih Štajerske in Kranjske, saj so ga ti leto prej pogosto prosili, da bi jih tolažil, ker so jih ogrožali kuga in Turki." Kolikor je le mogel, je p. Marko potoval naskrivaj. Tako je neopazno vstopil v Ljubljano 24. oktobra leta 1683, dober mesec po bitki na Dunaju. Tam je ostal štiri dni. Najlepši opis obiska in dodelan oris kapucinovih vrlin lahko najdemo v Slavi Vojvodine Kranjske (Ljubljana, 1689, VIII. in XI. knjiga) Janeza Vajkarda Valvasorja. V nedeljo, 24. oktobra 1683, ko so peli Te Deum za osvoboditev Dunaja, je prišel v kapucinski

Študijsko zborovanje o p. Marku iz Aviana dne 14. okt. 1995 v auditoriju na goriškem sejmišču. Zborovanje je odprl goriški nadškof p. A.V. Bommarco.

samostan v Ljubljano ob štirih popoldne "ta pobožni in iznajdljivi redovnik", ne da bi kdo za to vedel prej. Komaj je prišel, so vsi tekli h kapucinom, da bi videli tega prečastitega patra. Naslednjega dne, 25. oktobra, bi moral maševati v cerkvi sv. Janeza Evangelista. Dosti Ljubljančanov je priteklo, preden je vstalo sonce, in vendar niso vsi stali v cerkvi. Po maši je p. Marko ganljivo pridigal o kesanju in skesanosti. Njegove besede so spremljale solze, ki so mu močile lica; ljudstvo je zaradi svojih grehov ganjeno in skesano stokalo in jokalo. Kapucin je tudi obiskal ljubljanske klarise. Dan kasneje, 26. oktobra, so ga ob devetih zjutraj popeljali v katedralo sv. Nikolaja s kočijo grofa Gallenberga. Daroval je sv. mašo. Po njej je še enkrat pridigal celo uro, "toda ure so bile za poslušalce le minute". Govoril je tudi o tem, kako mora biti deželna Kranjska hvaležna Bogu, ki jo je rešil kuge. Ljudi je bilo toliko, da se je polomilo precej cerkvenih klopi in mnogo žensk se je onesvestilo. Na Trgu nove tržnice je imel svojo zadnjo pridigo, in sicer o Mariji Devici. Rekel je, da jo morajo Kranjci klicati Patrona Carniolae (Zavetnica Kranjske). Nazadnje je blagoslovil ljudstvo, mesto, polja, podeželje, vinograde in celo deželo. Med njegovim bivanjem v Ljubljani so ga vsi imeli za zgled zdržnosti. Jedel in pil je skromno in skupaj z drugimi. Spal je le nekaj ur in še to pokonci. Dobro je izrabljal svoj čas. V eni uri je kar desetkrat podelil svoj blagoslov pred vrati, kjer je bival. Blagoslovil je tudi olje, vodo, sol, krone, medalje itd. Zaradi njegovih blagoslovov je čudežno ozdravelo dosti ljudi. Slep trgovec je spregledal in se vrnil domov brez spremljevalca; plemič je odvrigel bergle. Dva nema človeka od rojstva sta po blagoslovu zakričala: "Jezus! Marija!" Ogromno ljudi je ozdravelo z blagoslovljenim oljem: slepi so spregledali, gluhi slišali, hromi shodili.

SKLEP P. Marko, vreden sin Ogleja, kjer se je začela evangelizacija naše zemlje, je danes človek-simbol dialoga, srečanja med kulturami in različnimi svetovi. Njegovo življenje je izziv in zgled tudi in predvsem za laike. To je bil pravi "civis europeus", evropski državljani, ki se je boril za vrednoti sloge in enotnosti med narodi naše celine.

200-letnica openske in 130-letnica trebenske slovenske osnovne šole

I.Ž.

*Proslava
130-letnice šole
v Trebčah*

30. in 31. maja 1998 so potekala slovesna proslavljanja ob dveh važnih obletnicah za slovensko šolstvo v zamejstvu. Šlo je za proslavo 130-letnice osnovne šole v Trebčah, ki je ob tisti priložnosti slavila tudi 20-letnico poimenovanja po narodnem junaku Pinku Tomažiču, in za proslavo 200-letnice osnovne šole na Opčinah, ki nosi ime po Francetu Bevku.

Občutena trebenska proslava je potekala na šolskem dvorišču z bogatim kulturnim sporedom, ki so ga oblikovali domača godba Viktor Parma in osnovnošolci. Le-ti so med drugim sestavili besedilo šolske himne, ki jo je uglasbil Matjaž Šček. Na proslavi so tudi razvili prapor, ki sta ga blagoslovila župnik Jože Sraka in openski kaplan Franc Pohajač. Prišlo je tudi do odkritja spominske plošče Pinku Tomažiču, ki jo je izdelal Pavel Hrovatin. Na proslavi, ki jo je povezovala učiteljica Mira Grgič, je v imenu staršev spregovorila Loredana Kralj, slavnostna govornica pa je bila openska didaktična ravnateljica Stanislava Sosič Čuk, ki je med drugim dejala, da šola ne sme nuditi samo golega znanja, ampak mora ljudi tudi pripraviti na vstop v življenje, v nelahko življenje, ki ga danes živimo. Zato mora šola vzgajati učence v ponosne in pokončne ljudi, ki iskreno izpričujejo svojo pripadnost in ohranjajo zvestobo koreninam.

Dan kasneje, v nedeljo, 31. maja, je velika množica ljudi prišla na openski trg Brdina, kjer je potekala skoraj tri ure trajajoča proslava ob 200-letnici slovenske šole na Opčinah. Dvesto let je že, odkar je leta 1798 takratni openski župnik Matija de Jurco organiziral prvo šolo na Opčinah, tedaj imenovano trivialko. Od takrat je šola odigrala neprecenljivo in

nenadomestljivo vlogo v vaški skupnosti, saj je odločilno prispevala h kulturnemu, družbenemu in seveda narodnostnemu dvigu prebivalstva.

Tudi na tej proslavi je o vlogi in pomenu šole spregovorila didaktična ravnateljica Čukova. Govornica je med drugim poudarila, da mora šola razviti v otroku trden občutek narodne pripadnosti in identitete ter demokratično in kritično mišljenje, kar bo okrepilo njegovo samozavest. Šola pa mora tudi pomagati otroku razvijati pozitivne človeške lastnosti, ki so potrebne za vzpostavljanje prijaznih, toplih in pristnih medčloveških odnosov. Za doseg te ciljev pa so potrebni dobro pripravljene in odgovorni učitelji, ki bodo mogli delovati kakovostno in uspešno. Tega pa danes šola ne more narediti sama, naloga sloni na ramenih celotne družbe: "Vse življenjske oblike in vsebine, s katerimi se otroci in mladi ljudje soočajo vsak dan, bi morale postati predmet globljega preučevanja v šoli in doma." Nekaj podobnega je v svojem posegu dejal tudi openski župnik in dekan Zvozne Štrubelj, ko je poudaril nujnost sodelovanja in povezovanja med vsemi domačimi dejavniki: šolo, Cerkvijo, kulturnimi in športnimi društvi idr.

Spored proslave, zamisel o kateri je prišla - kot sta povedala predstavnik staršev Dunja Sosič in Sandi Pertot - v začetku leta, je bil nadvse bogat. Levji delež so pri tem imeli seveda otroci, ki danes obiskujejo openski vrtec in osnovno šolo France Bevk, pa še dijaki nižje srednje šole Srečko Kosovel s petjem, plesom in recitacijami. Pri tem so sodelovali še zbori Vesela pomlad, tercet Ver laetum, harmonikar Egon Taučer in pianist Martin Vremec. Nastopili so

tudi gostje, in sicer mladinski pevski zbor osnovne šole iz Trebnjega v Sloveniji. Poleg tega so spored, ki ga je povezovala Marija Štekar, oblikovali tudi trobilni kvintet godbenega društva Prosek in združeni zbori z Opčin, od Banov in s Ferlugov, ki so pod vodstvom Aleksandre Pertot in Sveta Grgiča zapeli vrsto pesmi, na koncu pa še slovensko himno Zdravljico.

Proslava 200-letnice šole na Opčinah (Foto Croma)

Naj pri tem še dodamo, da se je obeh proslav udeležilo veliko uglednih gostov, začenši s konzulom Republike Slovenije v Trstu Zorkom Pelikanom, predstojnikom zavoda za šolstvo iz Kopra Mirkom Zormanom, pedagoško svetovalko za slovenske šole v Italiji prof. Andrejo Duhovnik-Antoni in tržaško občinsko odbornico za šolstvo Mario Tereso Bassa-Poropat. Poleg njih pa so bili prisotni še številni predstavniki verskega, kulturnega in političnega življenja Slovencev v Italiji, ki so prinesli svoje pozdrave. Pismene pozdrave pa so poslali tržaški šolski skrbnik Ugo Mannini, predsednik poslanske komisije za Slovence po svetu Marijan Schiffrer, bivša ravnateljica Lucija Barej Križman in Oskar Bole ter bivši katehet Viljem Žerjal.

S petjem Premrlove Zdravljice se je končal sicer uradni del proslave. Udeleženci so se še dalj časa zadržali na Brdini, kjer je bila nato ob zvokih ansambla Zamejski kvintet velika zakuska, ki so jo prispevale domače slaščičarne, pekarnice, gostilne in picerije ter posamezniki. Domače gospodarske ustanove, zlasti Zadružna kraška banka (prisoten je bil njen predsednik Pavel Milič), pa so s svojo podporo pripomogle, da je svečana proslava uspela.

Omeniti je treba še, da so ob priložnosti proslavljanja obletnic openske in trebenske šole v obeh vaseh odprli več razstav: tako so v Prosvetnem domu na Opčinah odprli razstavi Ročna dela naših babic in Fotografski prikaz prvih razredov od leta 1945 dalje, v prostorih osnovne šole France Bevk pa razstavo Učila, učni pripomočki, fotografije in šolske potrebščine v nekdanji šoli. V šoli v Trebčah pa so odprli razstavi, posvečeni starim šolskim predmetom in učilom ter Pinku Tomažiču. Ob priložnosti 200-letnice šole pa so na Opčinah izdali tudi lepo oblikovano brošuro, v kateri so natisnjeni program proslave, slavnostni govor, zgodovinski podatki šole, spomini bivših učencev in podatki o današnji šoli France Bevk.

jc

10 let vzgojnozaposlitvenega središča Mitja Čuk

Sklad Mitja Čuk je nastal leta 1979 - obhajal bo dvajsetletnico svojega delovanja. Ko so se dejavnosti razmahnile, so si odborniki začeli prizadevati, da bi dejavnostim Sklada našli ustrezno mesto in so se tako odločili za nakup stavbe na Opčinah. V tistem času, leta 1988, so od tržaške slovenske psihopedagoške službe dobili ponudbo

Zadružna kraška banka je ob svoji 90. obletnici omogočila Skladu nakup novega kombija.

za ustanovitev vzgojnozaposlitvenega središča za slovenske potrebe, od tržaške občine pa obljubo za financiranje takega središča. V resnici je ta finančna pomoč prišla zelo pozno in le kot delna pomoč in ne kot zagotovilo servisa - tako stanje traja vse do danes -, razmere pa so nas silile, da smo se odborniki že leta 1988 zadolžili sami in omogočili gojencem potrebno središče z ustreznim osebjem. V boju s takratnimi upravitelji tržaške občine, ki so od nas zahtevali spremembo statuta iz narodnostnih razlogov, smo bili sami. Tudi po desetletnem sodelovanju z občino se ni veliko spremenilo - vsota, ki nam je dodeljena s konvencijo, je še vedno neustrezna - od tega ima korist predvsem država, ki s tem, da dodeli zasebnikom skrb za prizadete, krepko prihrani.

Če bi torej delali v pridobitniške namene, bi organizacijo Sklada in VZS Mitja Čuk že zdavnaj opustili.

V omenjeni stavbi smo le nekaj časa lahko delovali, ko pa so začeli popuščati ometi, in ni bilo izgledov za kakršnokoli javno ali zasebno finančno pomoč pri restrukturaciji, smo morali svoj namen opustiti in preseliti najprej urade in nato še vse ostale dejavnosti, vključno z Vzgojnozaposlitvenim središčem, v najete prostore. V oktobru smo končno prejeli razveseljivo vest, da bomo tudi mi deležni deželnega prispevka za gradnjo. Končno se je nekaj premaknilo!

Vzgojnozaposlitveno središče Mitja Čuk - VZS (v italijanščini Centro educativo occupazionale ali kratko CEO) deluje torej že deset let. Nastalo

je leta 1988, zaradi potrebe, da bi tudi s trajnimi težavami obremenjeni slovenski otroci in mladi odrasli po 14. letu starosti imeli možnost kvalitetnejšega preživljanja svojega vsakdanjika v slovenskem okolju in ob slovenski govorici.

Pet vzgojiteljic si je takrat s koordinatorko zavihalo rokave in že kmalu uspešno vodilo dejavnosti za deset gojencev, v zadnjih letih je to število naraslo na štirinajst. Individualni in skupinski programi so osnova za pripravo na avtonomno življenje, za utrjevanje pridobljenega znanja, za pridobivanje ročnih spretnosti po gojenčevi sposobnosti. Gibalna, likovna in druge vrste vzgoje, so načrtno usmerjene, hkrati pa imajo gojenci tudi primerno priložnost za socializacijo, spoznavanje okolja, učenje primerne obnašanja v družbi in priložnost za zabavo.

V želji, da bi dali gojencem najboljše, smo morda vsi odgovorni pri tem vzgojnozaposlitvenem središču v svojem zanosu preveč verjeli, da se bodo vse obljube italijanske javne uprave hitro uresničile. Računali smo, z ozirom na začetne obljube tržaške občine, da bomo v najkrajšem času lahko posodobili in primerno preuredili sedež na Opčinah, da bodo poskrbeli za primeren prevoz, tako da nam bodo omogočili z ustreznimi sredstvi nakup primernega vozila ali pa nam celo dali na razpolago občinsko vozilo (kot so tedaj obljubljali). Verjeli smo, da nam za prvo leto dajejo le nekakšen prispevek za delovanje, da pa bo občina kasneje finančno podprla naš servis v celoti, vključno z morebitnimi bivalnimi skupnostmi in delovnim usposabljanjem, ki naj bi ga središče nudilo. Verjeli smo, da bodo takemu slovenskemu središču trdno stali ob strani predvsem javni upravitelji slovenske narodnosti.

V prvih desetih letih (minila so septembra) sedeža Sklada Mitja Čuk še ni bilo mogoče prestrukturirati (zaradi pomanjkanja sredstev), zato je ta stavba neprimerna za sleherno dejavnost Sklada in VZS Mitja Čuk.

VZS Mitja Čuk opravlja svoje dejavnosti v začasno (od leta 1993!) najetih prostorih v osnovni šoli na Colu v Repentabski občini in išče drugačno začasno namestitev (v pričakovanju dokončne rešitve prostorskega problema), ker so prostori, v katerih je sedaj, potrebni tamkajšnji občinski upravi. Za prevoz otrok je že pred desetimi leti moral poskrbeti sam Sklad Mitja Čuk - kupil je kombi s pomočjo nabranih prispevkov in darov. Lani je openska Zadruga kraška banka ob svoji 90. obletnici velikodušno dodelila Skladu celotno vsoto za nakup novega kombija. Deset let tržaška občinska uprava nadaljuje s "konvencijo", ki to ni, ker ne krije celotne službe. Gre le za prispevek do 60% vsega, kar v resnici vzgojnozaposlitveno središče potrebuje za ustrezno delovanje in gojencem primerno življenje v središču. Tudi manjši prispevek deželne uprave Furlanije - Julijske krajine v zadnjih petih letih prejema VZS po finančno preveč obremenjujočih kriterijih za Sklad Mitja Čuk. Ker imamo mnoge gojence brez družine, smo nameravali ustanoviti vsaj eno bivalno skup-

nost. Do tega še ni prišlo, ker ni "politične volje". Nekateri mladi odrasli s trajnimi težavami se danes pri VZS Mitja Čuk lahko soočajo z delovnim usposabljanjem in delovnimi navadami: za to gre zasluga organizatorjem in vzgojiteljem središča, ter vzporedni združni dejavnosti. Tistim torej, ki jim je življenjska usoda teh mladih ljudi resnično pri srcu, ne pa prizadevanjem učinkovite javne uprave ali čuteče socialne službe!

Naši gojenci prihajajo iz tržaške, dolinske, zgoniške in devinsko-nabrežinske občine. Nekateri so italijanske narodnosti. Vzgojitelji so se soočili torej tudi z jezikovnim problemom, s sredstvom sporazumevanja, ki naj bi v nobenem primeru ne spremenilo po statutu slovenskega značaja vzgojnozaposlitvenega središča. Rešili so ga uspešno. Opis življenjske usode slehernega izmed naših gojencev bi trajal predolgo. Trudimo se, da bi jih zbirokratizirani upravitelji ne obravnavali kot paket, ki leži morda danes bolje na tej polici, jutri pa na oni in jih ne prekladali iz skrbstvenega območja ene občine v drugo ali ene ustanove v drugo. Predvsem v primeru, ko gojenec nima družine ali pa ga njegova družina odklanja. Naši gojenci so s pomočjo svojih prizadevnih vzgojiteljev, ki so jim tudi prijatelji, dosegli veliko zavirljivih ciljev. S pomočjo rednih vaj in načrtovanega preverjanja dosegajo in vzdržujejo vsak po svojih močeh najvišjo mero osebne avtonomije; z vzporednimi dejavnostmi, ki se v veliki meri odvijajo v krajih zunaj središča, saj to ni opremljeno za specifične dejavnosti, utrjujejo svoje sposobnosti in svojo samozavest. V bazen ali poleti k morju se gojenci vozijo s kombijem in osebnimi avtomobili vzgojiteljev, gledališko dejavnost opravljajo v sodelovanju z Delavnicami pod posebnimi pogoji iz Dutovelj, hodijo na gledališke predstave SSG in drugih gledališč, sodelujejo s pobudami šole (ob 100-letnici openske šole so izdelali celo odrske kulise) ali domačih prosvetnih in športnih društev ter se vsako leto v maskah udeležujejo Kraškega pusta na Opčinah. Bogata je športna dejavnost: vrstijo se treningi košarke, kolesarjenje, tek, plavanje itd. Sodelujejo na igrah brez zaprek v Codroipu pri sorodni ustanovi Volontari Codroipesi ter uspešno sodelujejo na Specialni olimpiadi Slovenije. Domov so prinesli zlato medaljo v teku in nekaj bronastih, s kolesarskega jesenskega tekmovanja v Dornavi pri Mariboru pa zopet zlato.

Njihovi vzgojitelji jih s pomočjo oporečnikov, ki opravljajo civilno službo v našem središču, radi vozijo tudi na ples, na izlete ali pa na počitnice. Lani so teden dni preživeli v Kranjski gori.

Žalosti nas dejstvo, da mnogi slovenski mladi odrasli s trajnimi težavami še niso odkrili možnosti za vključevanje v naše središče, kljub temu da bi jim bilo to koristno. Mnogi ostajajo doma. Morda nas spregledajo včasih samo zaradi tega, ker se bojijo, kako jih bodo potem označili ljudje. Preveliki predsodki v zvezi s prizadetostjo in z ustanovami, ki se ukvarjajo tudi s tako problematiko, hromijo odprtost nekaterih ljudi do težav drugih in kar je hujše, lahko oblikujejo do tega vprašanja mlačno ali po-

smehljivo mladino. Če se ljudje raje posmehujejo, kakor da bi pomagali, tak negativni zgled nedvomno prenašajo na svoje otroke. Tudi če morebiti takih ljudi ni več veliko, jih še srečujemo - duhovno revne in čustveno obubožane.

Proti taki miselnosti se Sklad Mitja Čuk bojuje že dvajset let, VZS Mitja Čuk pa že deset let vnaša v življenje svojih gojencev "normalnost" in s posebnimi problemi svojih varovancev seznanja "normalne ljudi".

Že nekaj let jeseni pripravlja v ta namen poseben Družinski praznik s pomočjo Sveta slovenskih organizacij pod šotorom v Parku Finžgarjevega doma. Udeležijo se ga lahko vse družine in posamezniki, ki bi radi izrazili solidarnost, prijateljstvo in zavzetost družinam s trajnimi ovirami. Lani (10. septembra) je bilo to srečanje posebno slovesno: povzdignila sta ga koncert godbe na pihala s Proseka pod vodstvom Aljoše Starca in zvoki Zamejskega kvinteta.

Deset let ni kratko obdobje: prepričani pa smo, da je VZS Mitja Čuk nekaj doseglo, neglede na pomanjkanje sredstev, osebja in opreme. Po svojih močeh je Vzgojnozaposlitveno središče Mitja Čuk storilo vse, da je podelilo človeško toplino življenju svojih gojencev. Sedaj zbira nov pogum za naslednjih deset let.

Vladimir Kos

Zdravnici grešnikov, Mariji sveti

Marija, božja mamica in naša,
Gospod, Tvoj Sin, Ti dal je doktorat:
da - kakor On - usmiljena med nami
deluješ, bolnimi od ran in nad.

Na svetih krajih, Mamica, kraljuješ,
med brezami in lipami pri nas.
Potrpežljivo milostna si z nami,
pogreznjenimi v neljubeči čas.

Zemljé brezmadežna, zdravilna Roža!
V srcá naj vazi en Tvoj cvet dehti!
Ko Smrt ogroža nas z brezsrčno koso,
naj Tvoja rosa v nas v ljubezen vztli!

J.M.

Desetletnica cerkve v Cerovljah

Pred desetimi leti, 4. septembra 1988, je goriški nadškof p. Antonio V. Bommarco posvetil cerkev v Cerovljah, v mavhinjski župniji, na čast sv. Ciri- lu in Metodu.

Tega slovesnega in pomembnega dogodka smo se spomnili 6. sept. 1998, ko je še tedanji župnik Jože Markuža povabil na slovesnost beograjskega nadškofa in metropolita dr. Franca Perka, velikega častilca sv. bratov in ekumenskega delavca. Pri svetem bogoslužju, ki ga je vodil nadškof Franc Perko, sta sodelovala še g. Jože Markuža in sedanji novi župnijski upravitelj v Mavhinjah g. Josip Caha, ki prihaja k nam iz reške nadškofije.

Predstavnica vaše skupnosti mlada Alice Vintin je lepo povedala v pozdravni dobrodošlici g. nadškofu, kako so že več dešletij po prvi svetovni vojni vaščani želeli obnoviti nekdanji vaški pil, ki je bil med vojno razrušen. Tudi med drugo svetovno vojno je bila vas požgana, ko so nemški vojaki 16. avg. 1944 opustošili vas in ljudi pregnali. Željo po obnovi verskega obeležja je s sodelovanjem vernikov in dobrotnikov, tudi od drugod, uresničil župnik Markuža. S tem je ovrednotil celotno vas in ji zapustil krščansko, versko in kulturno znamenje, ki naj kaže pot v lepšo prihodnost.

Domačini so res lepo okrasili cerkev in sodelovali pri bogoslužju, ko so darovali nadškofu dr. Perku domače pridelke. Domači cerkveni pevski zbor je pod vodstvom Mitje Pernarčiča spremljal vso slovesnost. V homiliji je nadškof še posebej poudaril skromnost in predanost veri, ki se je odražala v življenju sv. bratov. Z vso vztrajnostjo in premoščanjem velikih ovir, zlasti s strani takratnih nemških škofov, sta dosegla, da je papež potrdil veljavnost njunega dela in pokristjanjevanja Slovanov v njihovem jeziku. Nadškof se je spomnil tudi težkih razmer v Beogradu, kjer se je število katoličanov zaradi vojnih razmer zelo zmanjšalo. Človeška sebičnost in zagrizena nepopustljivost sta krivi za tako dolgo vojno, ki ji ni videti konca. Povabil nas je, naj molimo za mir, ki je največje bogastvo.

Ob koncu bogoslužja smo zvedeli, da nas po 22 letih pastoralnega dela med nami zapušča g. Jože Markuža in da g. Josip Caha sprejema nase župnijsko pastoralno odgovornost.

Tudi lepo sončno vreme je prispevalo k slovesnosti.

Nadškof dr. Franc Perko ob slovesnem blagoslovu

660 let stare cerkvice pri Sv. Ivanu v Trstu

Ivan Žerjal

Slovesnost ob 660-letnici cerkvice z odkritjem dvojezične plošče na predvečer praznika župnijskega zavetnika, 23. jun. 1998, na zidu pred cerkvico odkrili dvojezično, slovensko-italijansko ploščo, ki spominja na to obletnico. Kratek zgodovinski oris je v slovenščini in italijanščini podal dr. Igor Čok, zatem je spregovorila še predsednica rajonskega sosveta Bruna

Tam. Priložno-stno misel sta podala tudi oba domača dušna pastirja, in sicer župnik Fortunato Giursi in slovenski kaplan Milan Nemač, ki je tudi blagoslovil ploščo.

Stara cerkva sv. Janeza in Pelagija pri Sv. Ivanu ima velik pomen za tamkajšnje versko občestvo, saj je bila dolga stoletja kraj, kjer so se Svetoivančani srečevali pri službi božji in drugih verskih obredih. Še posebej pa so na to cerkvico navezani svetoivanski Slovenci, saj je bil Sv. Ivan do nedavnega izključno slovensko naselje, ki je italijansko naselitev doživelo šele v zadnjih desetletjih po drugi svetovni vojni. V tej cerkvi se svetoivanski slovenski verniki srečajo vsaj dvakrat na leto: na vigilijo sv. Janeza Krstnika in za božično polnočnico, ki je v starodavnem srednjeveškem svetišču še bolj občutena.

Cerkva sv. Ivana in Pelagija je v dokumentih prvič zapisana leta 1338. Po izročilu naj bi jo zgradili na kraju, kjer je v antični dobi stalo pogansko svetišče. Stari Rimljani, pred njimi pa še Kelti, so namreč postavljali svoja svetišča blizu kakega potoka ali drugega vodnega vira, v bližini cerkvice pa še danes teče potok. Na začetku je bila cerkva posvečena le sv. Pelagiju, šele pozneje, sredi 17. stoletja, so jo posvetili tudi sv. Janezu Krstniku oz. sv. Ivanu.

Vedno po izročilu naj bi bil v srednjem veku poleg cerkvice še majhen samostan, kjer naj bi imeli svoj sedež pripadniki nekega znanega meniškega viteškega reda, ki so skrbeli predvsem za romarje. Cerkva sv. Ivana in Pelagija pa stoji prav na poti, ki povezuje Sv. Ivan z Grljanom na eni strani in z Lokvo na drugi in po kateri so hodili tudi številni romarji. Na začetku naj bi bila cerkva le majhna kapelica z majhnim samostanom (odkrili so

ostanke križnega hodnika), v naslednjih stoletjih pa so jo povečali za potrebe krajevnega prebivalstva. Zanjso najprej skrbeli meniški redovi, kasneje pa bratovščine. Blizu cerkvice je bilo tudi pokopališče. Prve novice o povečanju cerkvice so iz polovice 17. stoletja, zadnji poseg pred izgradnjo nove župnijske cerkve sv. Ivana pa je bil v letih 1851-1853, ki pa ni dosegel svojega cilja, saj se je medtem svetoivansko prebivalstvo tako povečalo, da so leta 1858 zgradili na kraju, kjer je današnji Giobertijev trg, novo župnijsko cerkev, posvečeno zavetniku sv. Janezu Krstniku. Od takrat je stara cerkvica začela propadati, čeprav so tam potekali verski obredi vsaj štirikrat na leto: 24. junija za god sv. Janeza Krstnika, 28. avgusta za god sv. Pelagija, 29. septembra za god sv. Mihaela in za Božič. Leta 1876 beležimo prvi restavratorski poseg, ki ga je finančno v celoti kril znani svetoivanski kulturni in družbeni delavec Josip Godina Vrdeški. Kljub temu je svetišče še naprej propadalo. Po drugi svetovni vojni je cerkvica bila že prava razvalina, ko so jo v letih 1954-56 ponovno restavrirali. Ob tisti priložnosti so odpravili leseni kor in postavili nov marmornat oltar, ki so ga blagoslovili 24. junija 1965. V letih 1977-1979 so restavrirali sliko sv. Ivana in Pelagija, ki jo je pronicanje vode hudo načelo. Slika se ni več vrnila v staro cerkvico. Sedaj krasi enega od stranskih oltarjev v župnijski cerkvi, njena kopija pa je v stari cerkvi. Le-ta je kmalu bila deležna novega, zadnjega, restavratorskega posega, ki je trajal od leta 1987 do leta 1992. Med drugim so očistili zidove starega ometa in dali novega, popolnoma so prenovili pod, urezali in obrnili so oltar in ga umaknili bolj nazaj idr. Lahko rečemo, da so cerkev popolnoma obnovili in jo utrdili, tako da bo dlje časa zdržala zobu let in stoletij. Pred cerkvico pa so postavili železno ograjo. 24. junija 1992 je tržaški škof Lovrenc Bellomi ponovno blagoslovil oltar. To je bil tudi uradni zaključek restavratorskih del.

Cerkvica je danes priljubljen kraj za mnoge poročne pare. Vanjo so začeli zahajati tudi italijanski verniki. Stara cerkvica sv. Ivana in Pelagija pa je ostala priljubljen kraj molitve predvsem za svetoivanske slovenske vernike.

Za konec pa še nekaj o življenju in delovanju Slovencev pri Sv. Ivanu. Kraj je v zadnjih desetletjih doživel veliko spremembo v narodnostnem sestavu. Zlasti po drugi svetovni vojni se je sem priselilo veliko ljudi italijanske narodnosti, tako da so Slovenci v manjšini. Kljub temu je slovenska krajevna skupnost živahna in organizirana. V tem se nadaljuje tradicija, po kateri je bil Sv. Ivan eno od žarišč slovenskega narodnega osveščanja na Tržaškem (ne pozabimo, da je bilo prav pri Sv. Ivanu ustanovljeno društvo Edinost). Tako laični del svetoivanske slovenske skupnosti, ki se zbira okoli društva Slavko Škamperle (ki ima sedež na stadionu 1. maj), kot njen katoliški del, katerega središče je Marijin dom (velike zasluge za njegovo izgradnjo ima pokojni kaplan dr. Peter Šorli), sta precej dejavna z gostovanji, koncerti, in predavanji.

Stoletnica rojstva Avgusta Černigoja 1898 - 1998

J.P.

ODMEVNA PRIREDITEV V LIPICI

Avgust Černigoj v Kosovelovi sobi v Sežani l. 1976

Med številnimi dogodki, ki so obeležili sto letnico rojstva velikega slovenskega umetnika Avgusta Černigoja, je bila prav gotovo prireditev, ki se je odvila v Lipici 19. septembra 1998. Kot je znano, je Avgust Černigoj preživel zadnjih pet let prav v Lipici, ki mu je širokosrčno ponudila gostoljubje. V zameno ji je umetnik zapustil večji del svojih stvaritev, med drugimi stalno galerijo, ki je ves čas na ogled širokemu občinstvu.

Tako se je Lipica odločila, da počasti spomin na prodornega umetnika in je organizirala veliko

prireditev, za katero je prispeval izvedbeno zamisel ter jo režijsko oblikoval režiser Janez Povše. V osnovi je prireditev izhajala iz želje po posebnem srečanju z Avgustom Černigojem, enim največjih slovenskih umetnikov dvajsetega stoletja. Dejstvo je, da je v soboto, 19. septembra, Lipico obiskalo zares veliko število obiskovalcev s te in one strani meje. V tem je bil tudi osrednji namen dogodka, namreč v žlahtni množičnosti, ki naj se danes sreča s Černigojevim izročilom, vedno iskrivim, odprtim, ironičnim, ostrim, udarnim ter zato še kako sodobnim. Z izvajalci iz Sežane, Trsta, Nove Gorice in Gorice je bil zarisan pravokotnik, ki je kar dvakrat presegel mejo in na ta način podčrtal Černigojevo širino, ki je bila v vsakem primeru evropska in tudi svetovljanska. Štiri glasbene šole, Glasbena šola Sežana, Glasbena matica Trst, Glasbena šola Nova Gorica in Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel Gorica, Vladimir Jurc iz Slovenskega stalnega gledališča v Trstu in Bine Matoh iz Primorskega dramskega gledališča v Novi Gorici, Osnovna šola iz Sežane ter Skupina za izrazni ples Mehki čevlji iz Sežane so sestavljali program v dveh delih. Prvi del si je Janez Povše zamislil kot sprehod občinstva skozi park, kjer so si brez napovedovanja sledili kvartet trobil, recitacije, pesmi odraslega in otroškega pevskega zbora ter nastop violine, violončela, flavte, vibrafona, kontrabasa in harmonike, medtem ko so otroci osnovnih šol Hrpelje

- Kozina, Divača, Komen, Dutovlje in Sežana izvajali svoj slikarski ex tempore. V parku so se sprehajale plesalke v kompoziciji barv, ki so neposredno spominjale na Černigojev umetniški svet. Prvi del se je zaključil s plesno točko oziroma v poročni dvorani s predvajanjem filma o Avgustu Černigoju filmskega režiserja Francija Slaka. Nato se je prireditev prevesila v osrednji del pred galerijo s pozdravi gostiteljev, predvsem pa s prikazom umetnikovega življenja in dela, ki ga je osvetlil dr. Peter Krečič ter slavnostnim govornikom, predsednikom državnega zbora Republike Slovenije dr. Janezom Podobnikom. Slednji je aktualiziral Černigojev pomen v današnjem času s posebnim poudarkom na razvojnih razpotjih mlade slovenske države in celotnega slovenskega narodnostnega prostora. Zatem je odkril kovinsko rekonstrukcijo Černigojevega reliefa iz leta 1924, ki jo je poustvaril Matjaž Garzarolli, sicer tudi scenski oblikovalec prireditve. S strokovno pomočjo je sodeloval Goriški muzej iz Nove Gorice, pokrovitelj dogodka je bil predsednik Republike Slovenije Milan Kučan. Prelep sončen dan se je zaključil z ogledom lipiške klasične jahalne šole, ki je s čudovito govorico narave dopolnila živost in prodornost Černigojeve umetnosti, seveda pa je bilo poskrbljeno tudi za prijetno družabno srečanje obiskovalcev in nastopajočih.

Naše zamejstvo je poleg režiserskega dela prireditve v Lipici pomenljivo sooblikovalo še z Mešanim pevskim zborom Jacobus Gallus iz Trsta pod vodstvom Janka Bana, Godalnim kvartetom Glasbene matice iz Trsta, Slovenskim stalnim gledališčem iz Trsta ter z instrumentalisti Petrom Gusom, Aleksandrom Slugo, Aleksandrom Ipavcem in Darijem Šavronom Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice.

*Predsednik
državnega zbora
Republike
Slovenije Janez
Podobnik odkriva
obeležje v Lipici.*

Ob 50-letnici smrti Virgila Ščeka

M.V.

6. julija 1998 je poteklo 50 let, odkar je umrl znani primorski duhovnik, javni delavec, politik, organizator in urednik Virgil Šček. Že iz teh oznak je razvidno njegovo pestro delovanje na različnih poljih življenja; Ščeku je glavno vodilo poleg osnovnih duhovniških obveznosti bilo ohranjanje slovenskega naroda na Primorskem v različnih zgodovinskih razmerah, še zlasti pod fašistično Italijo. Vse življenje pa je stremel za tem, da bi se primorsko ljudstvo končno svobodno združilo z matično domovino.

Virgil Šček se je rodil v Trstu 1. januarja 1889, njegov oče je bil po poklicu strojevodja, a se je družina kmalu preselila v Gorico, kjer je obiskoval realko in na njej maturiral leta 1909. Bil je to čas močne prebujane slovenske narodne zavesti v samem mestu in na deželi, zato ni čudno, da najdemo Ščeka v samem osišču teh prizadevanj, saj je začel delovati na kulturnem in socialnem področju, in to pod vplivom idej Janeza Evangelista Kreka. Po maturi je eno leto obiskoval Trgovsko visoko šolo v Gradcu, a se je nato odločil za bogoslovje v Gorici in leta 1914 bil posvečen v mašnika. Služboval ja najprej kot kaplan pri Sv. Ivanu v Trstu, nato pri Starem sv. Antonu v istem mestu, zatem je nastopil službo v Lokvi pri Divači. Kasneje se je preselil v Gorico, kjer se je predal zlasti organizatorskemu in uredniškemu delu, saj je npr. bil med pobudniki ustanovitve Goriške Mohorjeve družbe, tržaškega tednika Mali list in obnove Zbora svečnikov sv. Pavla, stanovske organizacije slovenskih in hrvaških duhovnikov v Italiji. Prav njegove organizatorske sposobnosti so pripeljale do tega, da so ga leta 1921 prepričali, da je kandidiral v italijanski parlament na slovanski listi, bil je izvoljen in je to službo opravljal do leta 1924. Leta 1927 je odšel iz Gorice in se vrnil v matično tržaško škofijo, kjer je prevzel mesto župnijskega upravitelja v Avberu. V tej odmaknjeni vasi je razvil živahno pastoralno, kulturno in narodnoobrambno delovanje. Že kmalu po njegovem prihodu v vas, v zimi 1927-28, je tja poklical takrat še mladega slikarja Toneta Kralja, ki je poslikal župnijsko cerkev sv. Nikolaja v modernem slogu, izražajočem sodobnejše in liturgično bolj utemeljeno gledanje na cerkveno umetnost. Skrbno je pripravljaval bogoslužja in kulturna srečanja ob velikih praznikih, skupaj s sestro, skladateljico Bredo Šček je skrbel za razvoj zborovskega, zlasti pa še ljudskega petja, ustanovil je Dekliško zvezo, ki je tamkajšnja dekleta oblikovala versko in narodno. Pri njem so se v najtemnejših letih fašistične diktature skrito shajali člani Dijaške družine, katoliško orientirane organizacije dijakov in štu-

*Prof. Peter Stres
pred katoliškim
domom v Avberu
med otvoritvijo
razstave ob 50-
letnici smrti
Virgila Ščeka.*

dentov, ki si je zadala kulturne in narodnoobrambne cilje. V Avberu je poskrbel za izgradnjo Katoliškega doma, manjše stavbe v bližini cerkve, ki je služila za verouk in kulturne prireditve.

Leta 1941 se je zaradi bolezni in fašističnih nadlegovanj umaknil iz Avbera, po kratkem postanku v Trstu in Ospu pa se je dokončno naselil pri prijatelju Tonetu Požarju, župniku v Lokvi pri Divači. V tej župniji mu je vestno pomagal pri dušnopastirskem delu, nadaljeval je s svojimi zgodovinskimi in etnografskimi raziskavami, navezal je stike z osvobodilnim gibanjem, saj je bil prepričan, da je to nujno zaradi občutljivega in še nedorečenega vprašanja bodoče pripadnosti Primorske, za katero je smatral, da mora biti združena z matično domovino. Hkrati je bil tudi kritičen do tistih krogov v OF, ki so se posluževali revolucionarnega nasilja in je kljub podpori priključitve Primorske k Jugoslaviji te kritike izražal tudi po vojni. Umril je leta 1948 razmeroma osamljen in zapuščen v ljubljanski bolnišnici, kamor je bil prepeljan zaradi operacije.

V zadnjem desetletju so bili napisani številni članki in razprave v zvezi z življenjem in delom Virgila Ščeka, ob stoletnici rojstva pa so v Komnu 18. marca 1989 celo priredili študijski dan o tej osebnosti. Gradivo z njega je objavila ljubljanska revija 2000 (letnik 1989, št. 46-47, str. 175-212). Istega leta je potekala še ena počastitev Ščeka: škofijski odbor izobražencev Koper in domača župnija sta na zunanjščini župnijske cerkve sv. Nikolaja v Avberu poskrbela za namestitev spominske plošče. Slovesno odkrita in blagoslovljena je bila 22. oktobra 1989. Ščekov lik pa je še posebej temeljito osvetljen v različnih knjigah iz zadnjih let. V znani zbirki "belih priročnikov", ki jih izdaja tržaški krožek Virgil Šček, je leta 1994 izšla knjiga Marka Tavčarja *Virgil Šček v parlamentu*. Gre za komentirano izdajo Ščekovih parlamentarnih posegov, ki so objavljeni v izvorniku, tj. v italijanščini. Isti krožek je leta 1997 izdal temeljito študijo, pravzaprav diplomsko nalogo Borisa Bandlja iz Sežane, ki nosi naslov *Katoliška so-*

cialno-politična misel Virgila Ščeka. V zbirki Viri, ki jo izdaja Arhivsko društvo Slovenije, pa je lansko leto izšla kot 11. zvezek *Korespondenca Virgila Ščeka 1918 - 1947*, ki so jo uredili Marko Tavčar, Egon Pelikan in Nevenka Troha.

Primerno je bilo zato, da se je ob 50-letnici smrti Virgila Ščeka s poudarkom spomnila tudi župnija Avber, kjer je ta duhovnik deloval 14 let. Slovesnosti so potekale prejšnje poletje dva dni. V soboto, 25. julija 1998, je bil odprt in blagoslovljen obnovljen Katoliški dom v Avberu, ob tej priložnosti pa so poleg domačega župnika Ivana Furlana spregovorili še Ciril Zlobec, Peter Stres in Marko Vuk. Slovesnost je s petjem obogatil mešani pevski zbor pod vodstvom Matjaža Ščeka. Marko Vuk je skupaj z Markom Tavčarjem pripravil manjšo zgodovinsko razstavo o življenju in delu Virgila Ščeka v obnovljenem domu. Ob predstavitvi razstave je opozoril, da iz razstavljenega gradiva "izhaja vsa raznolikost in širina (Ščekovega) delovanja, ki nam priča, da je šlo za izrednega človeka, duhovnika, organizatorja, politika, socialnega misleca, urednika, kulturnega delavca, zapisovalca domačih starin v rokopisnih zvezkih Paberki in Lokavške starine - v teh je obelodanil zgodovinske, etnografske, jezikovne posebnosti, prav tako vaško življenje na verskem, družabnem in drugih področjih (...) v bistvu je bil človek besede - kot pridigar, pisec, urednik, raziskovalec. Skratka, v njem se je uresničila svojevrstna sinteza univerzalnega in partikularnega, občega in posebnega, krščanskega izročila in globokega narodnega čustvovanja, kar lepo ponazarja napis na nagrobni plošči, citat iz zadnjega pisma sestri: Verjamem trdno v vse, kar me je mati učila. Ljubil sem slovenski narod. Nisem iskal ne časti ne denarja, ampak le srečo svojega naroda. Nikdar nisem naroda goljufal, lažnjivo obljubljal. Quod non est Deus - nihil est. Apostolska vera - granitna skala."

Slovesnosti v Ščekov spomin so se zaključile v nedeljo, 26. julija 1998 popoldne. Slovesno somaševanje je vodil in tudi pridigal msgr. Renato Podbersič, generalni vikar koprške škofije. V svojem razmišljanju je poudaril, da je težko najti tako raznoliko osebnost, kot je Virgil Šček, saj je bil obdarovan s številnimi darovi, ki jih je oplodil z izredno voljo, obogateno z veliko ljubeznijo do slovenskega naroda. Spomnil je na njegovo delovanje v Trstu med prvo svetovno vojno, ko je organiziral pomoč beguncem. Msgr. Podbersič je poudaril, da bi bila njegova dobrota lahko zgled socialnim ustanovam, kot sta Rdeči križ in Karitas. Ustanovil je razne časopise, pozabi je otel ljudske zgodbe iz preteklosti, razlagal izvor besed, opisoval pa je tudi posebneže, različne stanove in ljudske običaje na Primorskem. Pisal je za otroke in odrasle, posegel je v kulturo in politiko.

Slovesni maši je sledila domoljubna proslava, med katero so nastopili združeni kraški cerkveni pevski zbori pod vodstvom Lojzeta Furlana, skupina Mavrični most mladih je v igrani obliki uprizorila nekaj odlomkov

iz Ščekovega življenja, slavnostni govornik pa je bil časnikar ter zgodovinar in dober poznavalec Ščekove osebnosti Marko Tavčar. V svojem govoru se je osredotočil na javno in politično delo Virgila Ščeka, osvetlil pa je tudi njegovo večplastno osebnost in politično pragmatičnost. Iz govora povzemamo sledeče misli: "Mnogi so ga in ga še občudujejo in mu pripisujejo pravo genialnost, spet drugi pa niso in tudi ne sprejemajo njegove neomajne doslednosti, ki je včasih mejila skorajda na trmo in je gotovo marsikoga in v različnih okoliščinah spravljala v slabo voljo ali celo sovražen odnos." V nadaljevanju govora je še dejal: "Med različnimi vidiki te večplastne Ščekove osebnosti pa v nekem smislu - vsaj tako se nam zdi

*Množica ob
50-letnici
v Avberu*

- izstopata mogoče dve njegovi značajski potezi. Imel je izreden in zelo osebni pedagoški sistem. Avbercem - na primer - ni potrebno praviti, kako je moške naučil poklekati ali kako je otrokom sicer res govoril o svetopisemskih zgodbah, na primer o izraelski sužnosti v Egiptu, in to na tak način, da so vsi razumeli, da je suženjstvo pod Egipčani ali pod fašistično italijansko oblastjo vendarle le suženjstvo in da je zato pravica in dolžnost naroda, da se bori za svojo svobodo."

Naj zaključimo s temi Tavčarjevimi besedami: "Bistvo Ščekove kateheze in pastorage oziroma njegovega ostalega - imenujmo ga narodnega - učenja je bila želja, da bi se otroci in odrasli začeli zavedati svoje soodgovornosti v cerkvenem in verskem, a tudi narodnem življenju. Osebna zavzetost torej, osebna odločitev, osebna odgovornost!" Lahko bi še dodali, da je Virgil Šček s svojimi pastoralnimi in kulturnimi nazori izrazilo preraščal svoj čas in prostor, v katerem je deloval, in je v mnogočem bil znanilec idej, ki jih je v povojni dobi v svojih iskanjih in dokumentih potrdil 2. Vatikanski cerkveni zbor.

Prvo, nekrvavo razdobje velikega Tolminskega punta 1699 - 1703 (ob 300-letnici)

Janez Dolenc

Podložniki tolminskega gospostva in glavarstva so se po malem puntali ves čas, odkar so leta 1509 prišli pod oblast Habsburžanov. Do leta 1700 je ugotovljenih vsaj 20 upornih gibanj, naperjenih proti posvetni in cerkveni oblasti. Čeprav se je glavna ost kmečkega upora 1699-1703 usmerila proti tedanjemu tolminskemu grofu in glavarju Jakobu Antonu Coroiniju, so puntarji najprej obračunali s tistimi predstavniki cerkvene oblasti, ki so po zgledu fevdalcev nezakonito zviševali pristojbine za cerkvene obrede in kot vikarji bolj v skrbeh za svoj dobrobit kakor za dobrobit svojih faranov; jemali so si celo pravico do kaznovalnih ukrepov.

V arhivu čedajskega kapitlja je npr. pritožba faranov zoper cerkljanskega vikarja Janeza Peternelja z dne 5. sept. 1694. Tožili so ga, da ima posebne takse za take, ki delajo ob nedeljah, ki nočejo nositi križa pri procesijah in ki ne pokličejo duhovnika k bolniku. Poleg tega daje hudo javno pokoro. Vikar se brani, da res vsako nezvesto in nepošteno žensko (sem šteje nezakonske matere, op. J.D.), ko pride k blagoslovu po porodu, za nekaj časa (verjetno en dan in noč) priveže za spomenik na pokopališču. To je tako učinkovito, da nobena več ne pade. Ali naj opusti še to? In kaj bo potem, če že zdaj gre vse križem staro in mlado po pečeh in senikih. Ljudje ga tožijo tudi, da ne pusti maševati svojim kaplanom med tednom. Vikar se zagovarja, da jim včasih res brani hoditi na podružnice, ker se boji, da bo medtem potrebno previdenje, krst ali pogreb.

Podobne težave s svojimi duhovniki so imeli še marsikje. Kmečki srd se je najprej obrnil proti vikarju na Šentviški Gori, katerega so pregnali iz župnišča in fare že leta 1699 in namesto njega umestili vikarja s Pečin. Njunih imen še ne poznamo.

Nekje na prehodu v leto 1700 je zbežal iz Cerčna v Gorico že omenjeni vikar Janez Peternelj. Kapitulju je sporočil, da sta v nedeljo, 31. januarja 1700, prišla v Cerčno dva glavna upornika Jurij Podgornik in Janez Kokošar ter nastopala divje in nesramno v imenu občin Ponikve, Pečine in Roče. Z njima so bili še Štefan Trušnovec iz Roč, Anton Hvala iz Ponikev ter Urban Lapanja s Pečin. V spremstvu so bili še mnogi puntarji iz drugih krajev Tolminske. "Ukazali so zaradi moje odsotnosti kaplanu Tomažu Rejcu, naj me odstavi kot vikarja. Zagrozili so, da bo vsakdo, ki bi me priznal kot vikarja in me zaprosil za kak obred, moral plačati 20 dukatov kazni. Nato sta glavna dva začela brskati po vsem župnišču in mu zaplenila kobilo z žrebetom, vredno 150 goldinarjev.

Grahovski vikar Hilarij Juvančič je 23. marca 1700 pisal kapitlju, da

Tu je grof pred novo cerkvijo Matere božje na Ilovici zbral okrog 500 kmečkih zastopnikov, ki so lahko komisarjem povedali svoje pritožbe, grof pa je kmetom odgovarjal na vseh 15 točk pritožbe. O vsem je bil napisan in podpisan protokol, katerega še ne poznamo.

Pravzaprav šele iz cesarske razsodbe z dne 10. marca 1703, ki jo hrani župnijski arhiv na Šentviški Gori, zvemo o obsegu tega punta. Poleg odgovora na vsako točko posebej je še posebej poudarjeno, da je treba ukrotiti prastaro upornost tolminskih podložnikov, ki so se že večkrat upirali tako, da so sramotili duhovnike in cesarske uradnike in niso hoteli plačati dajatev in davkov gosposki, duhovnikom in državi. Njegovo cesarsko Veličanstvo je odredilo takole:

1. Naj bodo vsi podložniki tolminskega gospostva strogo kaznovani za svoje zločinsko početje od leta 1699 dalje.

2. Vsi tolminski podložniki razen Nemškega Ruta in Tolmina (izvzemši Kumra in Bevka ter njegovega sina Mihaela) ter posameznikov Blaža Kobala, Urbana Jurmana in bivšega župana v Cerknem Jurija Bevka bodo kaznovani s puntarskim davkom v sorazmerju z njihovo krivdo. Dekani (župani) pa bodo kaznovani s štirikratno kaznijo, ki zadene druge, ker niso odvrčali podložnikov od upora.

3. Poleg petih glavnih vodij, ki so že v zaporih (njihovih imen še ne vemo, verjetno so bili člani delegacije, op. J.D.), se morajo takoj zapreti in v železje ukleniti na rokah in nogah naslednjih sedem: Anton Leban iz Stanovišč, župan Tomaž Golja v Kobaridu, Jurij Juvančič v Kobaridu, Blaž Hadalin iz Ravni, Simon Golja iz Podmelca, Matija Folatius (Faletič?) s Kamnega in Kumar iz Tolmina. Ti naj bodo obsojeni za šest mesecev na javna dela v Gorici ali Trstu. (Mišljena so utrjevalna dela zaradi španske nasledstvene vojne, op. J.D.). Da ne bi ubeželi, naj se jih zapre, predno bo objavljena ta sodba.

4. Čimprej naj se privilegiji tolminskih podložnikov predložijo cesarju, da jih bo pregledal in o njih odločil.

5. Glede pritožbe povišanih dajatev in pristojbin župnikom naj bi vse to pregledala tolminski glavar in krajevni škof in to uredila, dogovor pa sporočila cesarski komori, ki bo to pregledala, povedala svoje mnenje in pametno odločila.

Ta razsodba je še bolj prizadela in osiromašila Tolminsko. Zato je iskra upora tlela naprej zlasti še potem, ko je bil poleg državnega davka na meso iz leta 1698 predpisan leta 1705 še državni davek na vino, ki je posebno prizadel gostilničarje in vinogradnike. Državne davke je vzel v zakup Jakob Bandelj iz Gorice, jih kruto izterjeval in kmalu obogatel. Iz tega početja pa je že zorel krvavi tolminski punt leta 1713.

Bogomila Lupinc

Življenjsko priznanje Jožetu Čotarju

Jože Čotar se je rodil 18. decembra 1906 v Vipavski dolini, v vasi Tabor pri Dornberku, v kmečki hiši z osmimi otroki. Bilo je šest bratov in dve sestri, vsi izvrstni pevci, kot da bi izhajali iz slavčkovega gnezda. V prvi svetovni vojni je Jože, kot otrok, okusil begunstvo in tudi gostoljubje pri kmetih v Mirni na Dolenjskem. V zgodnji mladosti sta mu umrla oba starša. S starejšimi brati se je moral boriti za preživetje, skrbeti za mlajše in v veliki skromnosti živeti naprej. Glavna skrb Jožeta in bratov je bila obdelava vinogradov in posestva, gojenje cerkvenega in narodnega petja ter dosledno krščansko življenje.

Na vsem ozemlju, ki ga je tedaj zasedla Italija, je bilo po letu 1920 vedno bolj občutiti pritisk fašistične strahovlade. Slovenska društva so bila postopoma ukinjena in slovensko petje prepovedano. Le še v cerkvi se je smelo prepevati po slovensko. Zato se je Jože odločil, da bo postal organist in pevovodja. Vneto se je ob prostem času začel učiti orgljanja pri župniku Lebanu v Batujah, na pouk teorije pa se je vozil s kolesom v Gorico k mlademu organistu in glasbeniku Lojzetu Bratužu, nedolžni žrtvi fašističnega režima.

Njegovi prvi službi organista sta bili župnija Dornberk in Batuje. V Dornberku mu je župnik odstopil harmonij, na katerega še danes igra. V zahvalo in plačilo za darovani harmonij se je Jože obvezal, da bo tri leta igral pri prvi maši v Dornberku. Več časa je orgljal tudi v precej oddaljenih Dutovljah, kamor se je vsako nedeljo, po prvi maši v Dornberku odpravil s kolesom in bil za deseto mašo že na svojem mestu.

Veliko je učil tudi narodno petje. Na skrivaj je na domu pozno v noč vadil "prepovedan" moški zbor svojih ožjih prijateljev. Da bi pri orožnikih ne zbudili suma, sta k vajah hodila le po dva fanta na večer. Sestra pa je morala cel čas stražiti v kuhinji. Kot sam pravi, mu je bil ta zbor najljubši.

Leta 1940 se je poročil z Zofijo Terčon iz Klanca pri Gorjanskem. V rojstnem Tabru si je uredil dom in pridno obdeloval vinograde. A kmalu se je družinska idila končala. Čez tri leta, na začetku marca 1943, ko se je Jože, v zgodnjem jutru peljal s kolesom iz Tabra v Dornberk k maši, so ga na cesti ustavili orožniki in mu povedali, da bo moral še isti dan odpotovati v Italijo v posebne vojaške oddelke imenovane "battaglioni speciali".

Jože Čotar

Žalostno se je moral posloviti od žene in novorojenčka, ki je bil star dobrih štirideset dni. Slovenski fantje so že prvo nedeljo zapeli pri sv. maši v mestu Potenza v južni Italiji. Ljudje so bili navdušeni: možje, ki tako lepo prepevajo pri službi božji, vendar ne morejo biti "banditi", kot so pred njihovim prihodom govorile oblasti. Po izkrcanju zaveznikov leta 1944, so te slovenske fante odpeljali na Korziko in v Marsej, v južno Francijo. Tu so leta 1945, po koncu druge svetovne vojne ustanovili svoj edinstveni pevski zbor, ki je štel čez petdeset pevcev, imenovan "Gregorčičev slovenski moški zbor". Z velikim uspehom je ta zbor nastopil v Marseju in drugih mestih, tako v Lionu in Grenoblu. Eden izmed pevovodij je bil Jože Čotar.

Iz Francije se je Jože vrnil na ženin dom na Kras, v Klanec pri Gorjanskem, kjer je poleg dela na kmetiji orglal in vadil cerkveni zbor v tamkajšnji župnijski cerkvi. V tem času je bil tudi pevovodja prosvetnega zbora v Komnu.

Po dveh letih bivanja na Krasu se je moral zaradi nestrpnosti oblasti umakniti čez mejo na Svobodno Tržaško Ozemlje in od tam v Gorico, kjer je dobil zaposlitev kot vrtnar pri šolskih sestrah v slovenskem sirotišču. Za njim je prišla tudi družina in zopet je moral začeti znova. Celih deset let je tu vrtnaril, orglal in vodil petje v sirotiški kapeli in pri slovenski maši na Placuti. Vneto je tudi prepeval v društvenem zboru, ki ga je ustanovil prof. Mirko Filej.

Naslednja življenjska pot ga je vodila na tržaški Kras. Začasno se je ustavil v Praprotnu pri Nabrežini. Pomagal je pri orgljanju v župnijski cerkvi v Šempolaju. Kasneje je dolga leta živel in delal kot cenjen vrtnar v poletnih hišah na Opčinah pri Trstu. Medtem je stalno pel v cerkvenem zboru na Opčinah ter bil zadolžen za orgljanje v dveh openskih podružnicah, pri Banih in pri Ferlugih.

Tako je vztrajal do leta 1974, ko je pri 68 letih stopil v pokoj, se vrnil v Gorico, kjer živi še danes in kjer je še pred nekaj leti prepeval pri slovenski maši v cerkvi na Travniku. Slovensko Cecilijino društvo mu je ob 10. festivalu cerkvene glasbe dne 26. septembra 1998 podelilo priznanje za sedemdesletni trud in ljubezen do cerkvenega petja in orgljanja.

Sedaj mu vsakdanjik, ob pomoči sina, poteka mirno ob sprehodih in določenim življenjskim urnikom. Še vedno obožuje naravo, cvetje, glasbo ter slovensko knjigo, ki jo je vse do danes zvesto prebiral in ob njej ostal vzgled pokončnega moža, Slovenca in kristjana.

Skoraj vsak večer, preden leže spat, sede k tistemu zgodovinskemu harmoniju, ki je bil last župnika Lebana in na katerega je veliko igral sam Lojze Bratuž, si zaigra nekaj v počasnem ritmu, kakor se spodobi za prste, ki že 92 let gibajo, si zapoje svojo najljubšo pesem in se včasih celo pošali: "Če bo šlo tako naprej, bom dočakal še leto 2000." Bog mu daj!

Štefan Mauri

70 let duhovnika in skladatelja Stanka Jericija

Stanko Jericijo, duhovnik, glasbeni pedagog, dirigent in skladatelj je zagledal luč sveta v Avčah pri Kanalu, v eni najstarejših vasi v Soški dolini, pred sedemdesetimi leti. Sedaj živi in dela v Gorici.

Otroška leta je g. Stanko Jericijo preživel v rojstnih Avčah, v toplem družinskem zavetju, v katerem sta skrbna mati in oče povila štiri sestre in prav toliko bratov, med njimi tudi Stanka. Hiši Jericijevih v Avčah pravimo po domače pri Močinkarjevih.

Stanko Jericijo

Za rast in življenje otrok v vse prej kot lahkimi časih, pod fašistično Italijo, je vsakdanji kruh ponujala le s krvavim potom obdelana zemlja, ki sta jo skrbno, do vsakega dosegljivega kotička, obdelala starša oče Franc in mati Terezija in vanjo polagala plodove za sadeže golega preživetja osmero otrok.

Osnovno italijansko šolo je Stanko obiskoval v Avčah, malo semenišče in gimnazijo v Gorici in Vidmu in prav tam dokončal tudi študij teologije in postal duhovnik.

Po končanem študiju teologije, in že prej, ga je v svoj objem vse bolj ovijala boginja glasbene umetnosti, in mu odprla pot študiju klavirja in kompozicije na konservatoriju v Benetkah in Trstu, kjer je tudi diplomiral iz omenjenih predmetov.

Kot duhovnik je najprej služboval v Romansu, Škocijanu in Ronkah, kasneje pa je bil premeščen za duhovnika v cerkev Sv. Ignacija na Travniku v Gorici, kjer je prevzel skrb za slovenske vernike te župnije.

Ob duhovniškem poslanstvu Stanka Jericija je pomembno njegovo pedagoško delo, saj je bil profesor glasbe, dirigent zborov, osrednjega pomena pa je njegova kompozicijska ustvarjalnost, ki je že pomembno obogatila zakladnico slovenske glasbe.

Opravljal je tudi delo učitelja glasbe na dveh slovenskih šolah v Gorici, pedagoškem liceju S. Gregorčič in srednji šoli I. Trinko, kjer je poučeval

glasbeno vzgojo in vodil pevska zbor. Za omenjena zbor je ustvarjal otroške in mladinske pesmi in vrsto priredb slovenskih ljudskih pesmi. Zbor sta pod Jericijevim vodstvom nastopala na šolskih in drugih prireditvah in tudi na zborovskih tekmovanjih, kjer sta z zglednimi izvedbami skladb dosegla najvidnejše uvrstitve med nastopajočimi otroškimi in mladinskimi zbori.

Leta 1965 je prevzel vodenje zbor Lojze Bratuž v Gorici in prav pod Jericijevim vodstvom je zbor dosegel vidne poustvarjalne dosežke in se postopoma umestil med boljše mešane zборе na Goriškem. O tem delovanju pričajo tudi koncertni sporedi in izbori skladb v njih. Med drugim se je zbor uveljavil tudi z izvedbami del iz obdobja vokalne polifonije (16. stoletje) in je bil tako zgleden kažipot drugim, ne samo slovenskim zborom, posebno z deli našega slovenskega skladatelja Jacobusa Gallusa, in tako dokazoval večinskemu italijanskemu življu v Gorici, da nismo Slovenci od danes in da imamo tudi mi svojega Palestrino.

Za Jericija pa je še posebej značilna in pomembna njegova ustvarjalnost na kompozicijskem področju. Opus njegovih del obsega: zborovska, instrumentalna in vokalnoinstrumentalna dela, od malih do velikih glasbenih oblik (vokalna glasba, kantate, maše, simfonije). Največji del med njegovimi skladbami obsegajo dela sakralne vsebine, skoraj enako obsežen pa je seznam skladb profanih vsebin, kamor sodijo tudi priredbe slovenskih ljudskih pesmi za otroške, mladinske in mešane zборе.

Prvotne Jericijeve glasbene stvaritve so izpovedno v raznih barvah tonalnih sistemov, oblikovno pa so umeščene v dosedaj najbolj prisotne in znane glasbene oblike.

Sodobna Jericijeva kompozicijska tehnika kar smelo zapušča tonalno pripadnost in ji odreka nekdanjo zvestobo. Z uporabo zvočnih vertikal iz sosedja tonaliteta dosega v kompozicijah premike k tonalnim središčem, na katera se izrazno navezuje tudi vsebina teksta, in zato posledično razdvaja analognost instrumentalne spremljave z glasbo silabične ujetosti, kar nedvomno razkrajja obliko v prid izraznosti. Tako gradi tudi sodobna arhitektura, ki ji je cilj funkcionalna ureditev prostorov in ne analognost oblik z namenom. Iskanje primerne izraza je skladatelja Jericija že privedla v atonalnost in do zvočnih grozdov, ki so občutno, čeprav nekoliko boječe, prisotni tudi že v čisto vokalnih stvaritvah zadnjega časa.

Analiza Jericijevih del odkriva tudi skrivnostna razmerja med tempom in tonsko igro in zdi se, da išče v smeri možnosti ritmičnega izpovedovanja ob neizčrpnih danostih, ki jih ponuja obsežna zvočna kromatika.

Izraznost Jericijevih glasbenih stvaritev je izpovedno trpka, saj izvira iz korenin, ki so se v rosnih mladosti napajale iz truda za vsakdanji kruh v rojstnih Avčah. To bodo nedvomno potrdile tudi sociološko-muzikološke raziskave, ko bodo skladatelja Stanka Jericija umeščali v stilno izpovedne objeme slovenske glasbene ustvarjalnosti.

M.T.

Glasba, zemlja in narod - tri ljubezni 70-letnika Iva Kralja

Kdor se v našem zamejskem, a tudi širšem prostoru zanima za zborovsko petje, je gotovo kdaj slišal za Iva Kralja iz Slivnega, pevovodjo moškega zbora Fantje izpod Grmade, ki deluje v Devinu od leta 1966 in povezuje fante in može iz različnih vasi izpod Grmade. Ime tega zbora in njihovega pevovodje je znano, saj je to skupina, ki skuša po svojih močeh kar najbolje opravljati poslanstvo ne le kot zbor, ampak tudi kot pobudnik različnih kulturnih večerov, proslav in praznikov in prav gotovo bi bila narodnostna slika Devina in širše okolice drugačna, če tega zbora ne bi bilo.

Ivo Kralj

Ljubezen do petja in glasbe je gotovo ena najbolj opaznih značilnosti slavljenca, ki je 14. julija 1998 praznoval sedemdeseti rojstni dan. Ivo Kralj je poznan predvsem kot zborovodja Fantov izpod Grmade, a je obenem tudi organist v Šempolaju in član Godbe na pihala Nabrežina, kjer igra F bas. Z glasbo se sicer ukvarja že od mladih nog, saj izhaja iz družine, v kateri je bila glasba doma. Oče Jožef je bil dolgoletni kapelnik godbe na pihala iz Mavhinj, sam pa je igral tudi v ansamblu Planika, ki ga je 1946 ustanovil Peter Grassi iz Slivnega. Pel pa je tudi pri različnih zborih in si tako izostril okus in smisel za zborovsko petje.

Druga slavljenčeva ljubezen je zemlja. Za delo na kmetiji je poprijel še kot mlad fant, med vojno, ko je bil njegov oče odpeljan v nemško konfinacijo in je torej moral opravljati vsa, tudi najtežja dela. S skrbnostjo in pridnostjo, ki sta mu lastni, pa še vedno skrbi, da so kmečka dela opravljena in pri tem bistveno pomaga sinu Andreju, sicer tudi priznanemu harmonikarju. Zemlja, a tudi kamen. Ivo Kralj je bil namreč dolga leta zaposlen v nabrežinskih kamnolomih in torej pozna tudi trdoto kamnarskega dela.

Še ena velika ljubezen osmišlja življenje in delo Iva Kralja. Tej ljubezni lahko tudi rečemo narodna ljubezen. Dejansko je to čustvo tako, da ožarja in osmišlja tudi vse ostale dejavnosti, s katerimi se Ivo Kralj ukvarja. Zato je tudi večkrat sprejel povabilo in sodeloval v političnem in javnem življenju naše narodne skupnosti, še zlasti na občinski ravni kot vidnejši predstavnik Slovenske skupnosti.

Veliko talentov mu je bilo danih in ni jih zakopal ali zapravil. Redno branje najrazličnejšega tiska, velik smisel za humor in bistrost, s katero spremlja dogodke, so razlog, da je Ivo Kralj izreden sogovornik in drag prijatelj.

O dr. Petru Laharnarju s Pečin na Tolminskem

Branko Marušič

J. Bahynowicz
K. & M. Photographs - CZERNOWITZ

Peter Laharnar s soprogo Albino Černe

Dr. Peter Laharnar (1858-1932) ni sodil v prvo vrsto slovenskih javnih delavcev, ki so delovali v domačih krajih ali pa jih je službena pot vodila po svetu. *Primorski slovenski biografski leksikon* ga je vključil v dodatni (19.) zvezek. Doslej je najbolj obširno popisala njegovo življenjsko pot Karla Kofolova v *Zborniku Šentviške planote* (Ponikve 1998). Rojen je bil na Pečinah na Tolminskem 17. februarja 1858. Bil je rojak Filipa Jakoba Kafola (1819-1864), duhovnika, nabožnega pisca in goriškega deželnega poslanca (1861). Laharnar je maturiral na goriški gimnaziji (1879) in dokončal pravne študije s promo-

cijo na dunajski univerzi. Službovati je začel na namestništvu v Trstu leta 1884, med leti 1886 in 1892 je bil uradnik pri okrajnih glavarstvih v Pulju, Poreču in Sežani. Maja meseca 1892 se je poročil z Albino Černe iz znane tomajske družine (p.d. Fabijanijevi), z vnukinjo - po materini strani - državnega poslanca Antona Černeta. Nato se je preselil na Dunaj, kjer je služboval pri ministrstvu za notranje zadeve. Od oktobra 1897 do marca 1901 je bil dr. Peter Laharnar okrajni glavar v Sežani, sledilo je preko deset let trajajoče razdobje (1901-1912), ko je bil svetnik pri deželni vladi za Bukovino v Černovicah. Leta 1912 je stopil v pokoj in živel na Dunaju kot upokojeni dvorni svetnik. Po prvi svetovni vojni sta zakonca Laharnar - v zakonu nista imela otrok - živel v Tomaju. Okoli leta 1924 sta se ločila in dr. Laharnar je živel v gostilni pri Ravbarjevih (Sklancevih) v Dutovljah vse do smrti, 30. oktobra 1932. Pokopan je bil na dutovskem pokopališču naslednjega dne, njegov grob je bil po drugi svetovni vojni prekopan. Malo pred Laharnarjevo smrtjo sta se zakonca pobotala. Albina Laharnar je živel v Tomaju do smrti (30.10.1954), soproga je preživela za natanko 22 let. Tomajski župnik Albin Kjuder se je dr. Laharnarja spominjal kot prijaznega človeka, ki se je s cigareto sprehajal po tomajskih gmajnah in kramljal z domačini. Njegova soproga Albina pa se je odlikovala s svojim

svetovljanskim vedenjem. Pri Sklancevih (od tu sta doma piranski župnik dr. Bojan Ravbar in novogoriška slavistka ga. prof. Marija Jelenova) v Dutovljah so povedali, da je bil dr. Laharnar v napoto domačim fašistom, zato so delovanje gostilne pogojevali z njegovim odhodom iz Dutovelj.

Podobno kot rojak Kafol, ki je bil izvoljen v prvi goriški deželni zbor leta 1861 in je kmalu demonstrativno odstopil, ker ni bila v deželnem parlamentu zagotovljena enakopravna raba slovenščine, se je tudi dr. Laharnar vključeval v javno politično življenje na Goriškem, predvsem v zrelem življenjskem razdobju. Bil je pristaš Gregorčičeve Slovenske ljudske stranke za Goriško, ta ga je postavila za kandidata za državnega poslanca leta 1907. O taki izbiri so kraški predstavniki Gregorčičeve stranke, ki se je tedaj še imenovala politično društvo Sloga, razmišljali že leta 1906. Laharnarjevo kandidaturo pa so razglasili v začetku leta 1907 in o svojem predlogu obvestili Laharnarja, v katerega zapuščini (Goriški muzej, Nova Gorica) se nahaja koncept pisma (27.1.1907), s katerim se je zahvalil kraškim duhovnikom, pravzaprav neimenovanemu duhovniku, za zaupanje.

Prečastiti gospod!

Najprej blagovolite sprejeti Vi in Vaši prečastiti gospodje sobratje mojo najprisrčnejšo zahvalo za zaupanje, koje ste mi skazali na Vašem sestanku v Tomaju dne 17. t.m. - s tem, da ste sklenili kandidirati me v državni zbor kazaje na mojo ljubezen do zatiranega slovenskega ljudstva. Veseli me, da sodite mojo skromno delovanje na kršnem slovenskem Krasu tako, kakor sem si ga jaz vedno mislil: vse radi ljudstva in vse za ljudstvo!

Ste pa tudi dobro premislili, ali z menoj zmagate. Pisalo se mi je sicer že od druge strani, da so me najuglednejši možje na Krasu ohranili v dobrem spominu, da so se že posvetovali, kaj in kako naj bi ukrenili, da bi prišel zopet med nje. A v ajdovskem okraju, ki vtegne imeti 1/3 volilcev, sem osebno malo poznan. Ne hotel bi, da bi bila moja oseba zmagi v zapreko. Saj v teh rečeh ne gré za osebo, ampak za stvar. Poštenost in sposobnost naj zmaga! Ali bi mi bilo mogoče priti še pred volitvami med volilce, ne morem še določiti. Ako pa bi bil izvoljen, potem bi bil na podlagi postave popolnoma prost in v vedni dotiki in zvezi z onimi, kojim vse moje delo posvetiti bila bi moja dolžnost. Posel državnega poslanca smatram jaz sicer zelo težavnim, ker se pa tudi pri najboljši volji in največjem trudu ne more vedno vsega doseči in vsem vstreči. A tisti, komur ljudstvo zaupa svoje javne interese, je dolžan iste zastopati po najboljši vesti in vednosti. Če tedaj slovensko ljudstvo pokliče k sebi svojega zvestega sina, kakršen sem in ostanem, s podelitvijo državnega mandata in sicer iz daljne tujine, kamor so ga tuji Slovencem neprijazni elementi gotovo le radi tega spravili, ker je za slovensko ljudstvo čutil in kolikor tedaj mogel, tudi delal, posvetiti mu hočem vse svoje moči, uporabiti moje znanje in moje skušnje, katerih ne malo sem si nabral tekom mojega mnogoletnega službovanja v vseh treh

instancah ter skrbeti v sporazumljenju ž njim z vso odločnostjo za njegov duševni in gmotni blagor.

Iz priloženega listka [na konceptu so navedene številke le za posamezne kraje ajdovskega sodnega okraja] razvidite, koliko prebivalcev ima vsaka občina sodnih okrajev Ajdovščina, Komen in Sežana. Iz tega se tudi sklepa, katere občine imajo večje število volilcev. V teh občinah bi morala biti vsled tega tudi najbolj intenzivna agitacija. S tem pa nočem reči, da bi ne bila potrebna agitacija tudi v drugih manjših občinah.

Pogovorite in posvetujte se tedaj še tudi z g. učitelji in župani, ako bi tega ne bili do zdaj že storili, posebno z ozirom na konkretne razmere, ki so sedaj gotovo bolj Vam nego meni znani, in le če Vam kaže, da se Vam dobro došel, odločite se definitivno za-me.

Od g. Dr. Gregorčiča nisem prejel še nobenega obvestila.

Blagovolite sprejeti najprisrčnejši pozdrav od Vašega odkritosrčnega prijatelja

Dr. Laharnar.

Volitve v državni zbor so potekale po novi volilni zakonodaji, ki je z zakonom, z dne 26. januarja 1907, uvedla splošno in enako volilno pravico. Z zakonom je bil določen tudi obseg posameznih volilnih okrajev. V deželi Goriško-Gradiščanski so bili določeni po trije volilni okraji za Slovence (1. sodni okraji Ajdovščina, Komen in Sežana, 2. sodni okraji Tolmin, Cerklje, Kanal, Kobarid in Bovec ter 3. sodni okraj Gorica brez občin Gorica in Ločnik) in trije za Italijane (mesto Gorica, červinjansko-tržiški okraj ter krminko-gradiščanski okraj). Volitve so bile določene za 14. maj 1907. Slovenske kandidate so postavile štiri stranke, in sicer klerikalno politično društvo Sloga, ki se je novembra 1907 preimenovalo v Slovensko ljudsko stranko za Goriško, liberalna Narodnonapredna stranka, kmečka stranka in socialistična Jugoslovanska socialdemokratska stranka. Na Krasu je postavilo svojega kandidata tudi politično društvo Edinost iz Trsta. Volilni odbor društva Sloga je svoje kandidate razglasil 25. marca 1907 in sicer Josipa Fona, sodnega uradnika v Gorici za goriški sodni okraj, profesorja bogoslovja v Gorici dr. Antona Gregorčiča za okrajno glavarstvo Tolmin in za sodni okraj Kanal ter dr. Petra Laharnarja, "c.k. deželnovladnega svetnika v Črnovicah", za sodne okraje Ajdovščina, Komen in Sežana.

Pomladi leta 1907 je potekalo na Goriškem živahno predvolilno gibanje, tudi na Krasu, kjer je kot klerikalni kandidat nastopal dr. Laharnar. Njegovi predlagatelji so računali, da bo k volilnemu uspehu veliko pripomoglo nekajletno Laharnarjevo delovanje v Sežani (okrajni glavar). Še pred uradno razglasitvijo kandidature se je Laharnar podal med volilce in 12. marca 1907 nastopil na predvolilem sestanku v Sežani ("Pri zvezdi"), kjer je med drugim povedal: "Že lani so mi pisali s Krasa, naj kandidiram, ker me imajo še vedno v dobrem spominu, akoravno sem proč s Krasa.

Proč sem bil res s telesom, a s srcem nikdar ... Ugovarja se proti moji osebi, češ da imam vezane roke, kot državni uradnik. Jaz pa pravim: Prav je, da je državni uradnik odgovoren vladi za svoja dejanja ... Državni uradnik pa, ki je državni poslanec, kot poslanec ni odgovoren za svoja dejanja, ampak je vlada odgovorna državnim poslancem" (*Gorica*, 16.3.1907).

Politični nasprotniki so Laharnarju očitali mnoge nepravilnosti, ki naj bi jih storil, ko je služboval še v Sežani: "Za Kraševce pa ni dr. Laharnar prav nič dobrega storil (*Soča*, 8. 5. 1907). Razglasili so ga za vladnega kandidata in se pri tem spomnili tudi dogodka iz leta 1872, ko so kraški volilci na javnem zborovanju kritično presojali, grajali delovanje državnega poslanca Antona Černeteta (starega očeta Laharnarjeve soproge): "Vzgleđ Černetov govori jasno, torej se Kraševci iz njega lahko naučijo, da delajo proti koristim Krasa vsi, ki se ogrevajo za Laharnarja, vladnega kandidata" (*Soča*, 11.5.1907).

Nasprotnike je motilo Laharnarjevo aristokratsko obnašanje in uradniška vladna služba ter so istočasno naglaševali prednosti tekmeca Alojzija Štreklja, kandidata liberalcev. Podpornike dr. Laharnarja je liberalna *Soča* imenovala kot Plahajnarje. Zagovorniki Laharnarjeve kandidature so odgovarjali na napade in poudarjali, da je "prijatelj ljudstva" in to trditev dokazovali s podatkom, da ga je ob prenehanju službovanja v Sežani (1901) trinajst kraških občin imenovalo za častnega občana (na primer občina Gorjansko 20.4.1901).

Na volitvah 1. maja 1907 Laharnar ni uspel. Eden izmed razlogov za Laharnarjev neuspeh je bil tudi poseg tržaškega političnega društva Edinost, ki je postavilo svojega kandidata dr. Gustava Gregorina v soglasju z goriškimi slovenskimi liberalci. V volilnem okraju je v celoti glasovalo 8.414 volilcev izmed 10.504, ki so imeli volilno pravico. Alojzij Štrekelj je prejel 3.277, dr. Laharnar 3.228, dr. Gregorin 1.087, socialist Vinko Kermolj 594, agrarec A. Večerina pa 108 glasov. Zato je bila potrebna ožja volitev med Štrekljem in Laharnarjem. Zmagal je Štrekelj s 5.003 glasovi, Laharnar pa jih je prejel 3.234 (le šest več kot pri prvih volitvah, pri tem, da se je število volilcev povečalo za 10). *Gorica* (25.5.1907) ni skrivala razočaranja zaradi volilnega neuspeha in iskala njegove vzroke (protikrščanska nastrojenost, ostra liberalna agitacija, pomanjkanje or-

Blagorodni gospod!

Čodpusani usojam se Vašemu Blagorodju namnariti da je tukajšnje starišinstvo v Seži dne 9. maja t. l. Vas imenovalo častnim občanom občine Mavhinje ter prosim v imenu starišinstva da blagovolite to mali akto udanosti na Vašo naklonjenost do občine spoznati.

Vnadi da bude to Vaši Blagorodji milostivo sprejelo sodnarjavno udanom neom v imenu cele občine Mavhinje, v nado da se za gotovi čas spet vidimo v solčnem čimofju

Mavhinje dne 15. maja 1901

Petar Lahnar
Laharnar

Občinski svet v Mavhinjah je imenoval 9. maja 1901 dr. Petra Laharnarja za častnega občana.

ganiziranega delovanja, delovanje tržaške Edinosti), a je z upanjem, da bodo prihodnje volitve prinesle uspeh zaklicala: "Boj je končan, živijo boj!". Soča (25.5.1907) pa je zapisala: "Švarc-Petra smo včeraj odpravili s Krasa ložje, kakor smo mislili, posvetili smo mu še s kresovi in raketi pot v daljno Bukovino ... Kras in Vipava sta se ubranila sijajno Švarcpetra Laharnarja in pa črne barve, s katero jih je hotela namazati premetena klerikalna 'Sloga', in vse se veseli in iz srca smeja, da smo Kraševci in Vipavci tako dobro odpravili Švarcpetra."

Podrobnejši volilni rezultati pokažejo, da je Laharnar pri prvi volitvi zmagal na Brjah, v Črničah, na Dol-Orlici, v Gabrovici, Kamnjah, Koprivi, Sv. Križu, Pliskovici, Rihemberku, Štanjelu, na Štjaku, v Temnici, Tomaju (tu ni dobil Štrekelj niti enega glasu), Velikem Dolu, Vojščici in Vrtovinu. Laharnar ni zmagal niti v občinah, ki so ga razglasile za častnega občana. Tako je na primer v Mavhinjah (za častnega občana izvoljen 9.5.1901) prejel le pet glasov (Štrekelj 168). Dr. Gustav Gregorin je zmagal v Lokvi, Povirju, Rodiku, Sežani in Štorjah, socialist Kermolj pa v Nabrežini (208 glasov; Gregorin 87, Štrekelj 17 in Laharnar 8 glasov).

Čez štiri leta so sledile nove volitve v dunajski državni zbor. Bile so sredi junija 1911, nanje pa so se na Goriškem začeli pripravljati že zgodaj pomladi, po razpustu državnega zbora. V volilnih načrtih Slovenske ljudske stranke za Goriško se je znova pojavil dr. Laharnar, ki mu je dr. Gregorčič pisal iz Gorice 31. marca 1911 naslednje pismo:

Dragi Peter!

Državni zbor je razpuščen in napovedane so nove volitve. Zopet začne boj, kakoršen je navaden ob takih prilikah. A začnejo tudi resne skrbi za tega, ki resno misli o položaju in o tem, kar treba storiti, da se volivcem zajamči, kolikor možno, uspešno zastopanje njihovih koristij v krogu drugih avstrijskih narodov in nasproti vladi.

Prvi pogoj, da se to doseže, obstoji v tem, da se postavijo dobri kandidati, a drugi v tem, da se deluje z vso odločnostjo in vztrajnostjo za njihovo izvolitev.

Tolminsko glavarstvo in kanalski sodni okraj, oziroma prej kmečke občine in splošno kurijo vsega slovenskega dela dežele, sem zastopal jaz skoz dolgo vrsto dvajset let, kakor sem mogel. Za časa dolgotrajne obstrukcije v drž. zboru in ob daljšem pomanjkanju sodelujočih (za volilni okraj) tovarišev pač se ni dalo veliko storiti. Vendar tu in tam s posredovanjem pri vladi in njenih zastopnikih se je kaj doseglo.

Zdaj sem pa utrujen, ne toliko od dela kot od večnega domačega prikritega boja z ljudmi, ki trdijo, da so politični somišljeniki [Gregorčič misli na spore s krščanskosocialnimi mladostrujarji], pa grenijo vsako že tako opravičeno in pošteno delo, kolikor morejo, stoječ v vednem boju med tem, kar govorijo in kar delajo.

V veliko zadoščenje bi mi bilo pri odstopu ter lahko in brez skrbi bi

odstopil, ako bi vedel, da bom imel za naslednika moža, ki bi nadaljeval započeto delo v dosedanjem poštenem duhu v okviru obširnega programa S.L.S. [Slovenska ljudska stranka], prikrojenega za naše goriške razmere in potrebe.

Kot takega moža, ki po znanosti, skušnji, delavnosti, značajnosti in zunanjih okoliščinah je vsestransko in popolnoma sposoben izpolniti mesto in je častno držati, poznam le Tebe. Po mojem prepričanju bi tolminski in kanalski okraj ne mogel dobiti boljšega zastopnika od Tebe ter bi Goriška lahko s ponosom gledala na svoje poslance: Tebe, Fona [Josip Fon], Stepančiča [dr. Henrik Stepančič] (za Kras), ki bi branili in zagovarjali njene koristi.

Včeraj je bil župnik Razpet [morda Franc Razpet, takrat župnik v Idriji ob Bači] pri meni, kateremu sem razložil svoje nazore in namene, s katerimi se popolnoma ujema. Tudi on želi in pričakuje Tvoje izjave, da smemo delati za Tvojo kandidaturo. Uspeh, ako privoliš, se nama zdi popolnoma gotov. Kakih 8-10 dni pred volitvijo bi pa že bilo prav, da bi prišel v volivni okraj ter imel po večjih krajih (središčih) ne formalnih volivnih shodov, ampak bolj nekake pogovore z navzočimi (odličnjaki in prostaki), da se jim pokažeš in da Te vidijo.

To stvar sem bil omenil tudi poslancu Fonu, predno je šel zadnjič na Dunaj (27/3), in on je o tem govoril z dr. Šušteršičem [dr. Ivan Šušteršič, kranjski deželni in državni poslanec]. Ta ni ugovarjal, ali omenil je, da Kranjci nameravajo spraviti Te v Ljubljano kot dvornega svetnika. Res, da v tem slučaju bi prišel med svojce; vendar pa naslov bi menda dobil, tudi če greš v penzijo; zunanje okoliščine Te ne silijo služiti dalje; delokrog in vpliv poslanca, ki se zna postaviti (- in tega Tebi ne manjka -), je pa obsežnejši in večkrat odločilnejši kot uradnika, če tudi na visokem mestu. Poslanec, ki zna nastopati, je oseba, ki kaj pomeni. - Kranjci si lahko izprosijo drugega dvornega svetnika; mi pa zastonj iščemo kandidata, ki bi se mogel s Teboj meriti.

Prosim Te torej, da bi stvar premislil in se odločil ter hitro ko mogoče sporočil mi, da si pripravljen sprejeti kandidaturo, ako se Ti ponudi od volilcev, da lahko začnemo s pripravami, preko nasprotniki ali dobri "prijatelji" kaj drugega začnejo. Upati je, da zmaga bi bila sijajna - Tebi v zadoščenje za brco, katero so Ti bili prizadejali zadnjič Kraševci.

Pozdravlja Te župnik Razpet.

Odličnim spoštovanjem in prijaznim pozdravom

Tvoj Dr. A. Gregorčič

Odgovor Laharnarja ni poznan. Zagotovo pa kandidature ni sprejel najbolj očitno zaradi "brce", ki jo je dobil maja leta 1907. Morda se je zato dr. Gregorčič ponovno odločil, da kandidira in tako je na volitvah 13. junija 1911 v sodnih okrajih tolminskega glavarstva in v sodnem okraju Kanal premagal liberalca Andreja Vrtovca in socialista Justa Černeta,

tako je še naprej ostal na čelu goriških starostrujarjev. Podobno kot leta 1907 je v sodnem okraju Gorica zmagal klerikalec Josip Fon. Na Krasu pa so ponovno slavili liberalci vendar šele po ožji volitvi (20.6.1911) med dr. Gustavom Gregorinom in klerikalcem dr. Henrikom Stepančičem. Večji uspeh so imeli tedaj na Krasu socialisti, katerih kandidat Josip Kopač je prejel 1248 glasov.

Leta 1913 se je dr. Peter Laharnar še v tretje pojavil kot volilni kandidat in sicer za goriški deželni zbor in znova kot kandidat Slovenske ljudske

stranke. Deželnozborske volitve na začetku poletja leta 1913 so potekale v posebnih političnih razmerah, ki jih je na Goriškem označeval staro- in novostrujarski razcep v katoliških vrstah. Zato je vodstvo goriške Slovenske ljudske stranke v rokah starostrujarjev na predvolilnem zborovanju v Gorici 16. junija 1913 sklenilo, da "osebe, ki vzdržujejo in vodijo razkol, ne sodijo v zbor složnih poslancev" (Gorica, 24.6.1913). Te osebe seveda niso bili kandidati, ki so jih na predvolilnem zborovanju določili. Med njimi je bil tudi dr. Laharnar, ki je takrat kot dvorni svetnik živel na Dunaju in naj bi skupaj s prof. Ivanom Berbučem iz Gorice in posestnikom Miho Mariničem iz Podsenice v Brdih kandidiral v volilni skupini (kuriji) kmečkih občin goriške okolice (volilna zakonodaja za državne in deželne volitve se nista ujemali). V predvolilnem času je Laharnar živel

Zavrhek, 14. aprila 1908

Telefonirani gospod svetnik!

Veste me da ste mi pisali in povem Vam prav odkrito, da se v Vašimi meseci skujam. Da jako občudojam Vam tudi povem, da bi bila ravnanja na Vas veliko boljše, ko bi bili nogo konstitutus nekaj poprej močaniki. Naproha Vam shanka dala, belketi more, po agitatorjih in sicerih. So in Dunaju, "posilja sedaj mnogim besedilom, po nek vseh. Le kaj me dala tudi, dimiti? Ste, tako? - To bi mnogo koristilo in bi se dalo si mi kaj popraviti. Laho bi pa kasalo, da bi dimiti na to opozoriti. Lmaga bi ali one shanke si nikakor ni odločena in se bodo dala ravnanje dim pred volitvijo najino opraviti. Na Divaču pa se ne smeta samosati. Dizee pa kaj ne? a bode hda firdike skupaj in sde, nar bodak hoteli v neki sodni, ako mogou, popraviti, upam da, če ga stvar melode posabilo.

La danes pa: Johnson poročar in postlin

Udani Vam

I. Drejc

P. Laharnarju piše Ivan Drejc, mlinar in gostilničar z Zavrhka pri Divači.

pri sorodnikih na Krasu in petega julija 1913 pisal dr. Gregorčiču pismo v katerem "odločno odklanja vsaj za sedaj vsaktero kandidaturo, poudarjajoč, da je vsled svojega živčevja potreben miru" (Gorica, 8.7.1913). Namesto Laharnarja je postal kandidat Gregorčičeve stranke Matevž Pirih, župan v Kalu nad Kanalom. Na volitvah je v kmečki kuriji goriške okolice Slovenska ljudska stranka doživela neuspeh. Tudi zato se je pri ožji volitvi povezala z liberalci, da bi tako skupaj prispevali k neuspehu novostrujarjev. Ti so od 14 slovenskih poslanskih mandatov v goriškem deželnem zboru dobili le tri.

Lojzka Bratuž

Križev pot Petra Kupljenika v luči zgodovinskih virov

Do nedavnega smo Petra Kupljenika poznali predvsem iz zgodovinske povesti Andreja Budala *Križev pot Petra Kupljenika* (prva objava v Ljubljanskem zvonu 1911 in dve knjižni izdaji, 1924 in 1994). Budal je za tega protestantskega predikanta lahko izvedel iz zgodovinopisja (Valvazor, Dimitz, Gruden).

Kakor je razvidno iz zgodovinske literature in iz leksikonskih podatkov, se je Peter Kupljenik rodil okoli l. 1533 v Radovljici. Kot katoliški duhovnik je služboval v Kovorju na Gorenjskem, v šestdesetih letih pa je pod vplivom nemške in slovenske protestantske literature prestopil v protestantizem. Odtlej je živel nekaj časa v Kropi in se poročil. Postal je goreč predikant in je uspešno opravljal svoj poklic. V Lesce so ga poleg okoliških kmetov in radovljiških meščanov hodile poslušat tudi gorenjske plemiške družine. Užival je podporo plemstva, kot uradnega pridigarja pa so ga redno plačevali kranjski deželni stanovi. Na začetku sedemdesetih let je nadvojvoda Karel II. od radovljiškega graščaka M. Dietrichsteina, ki je bil Kupljeniku še posebej naklonjen, zahteval, naj ga odstrani s svoje posesti. Graščak tega ni storil, češ da so predikanta nastavili deželni stanovi. Kljub temu so bogoslužje prestavili v bližnje Begunje, kjer je od časa do časa pridigal tudi Jurij Dalmatin. Leta 1580 je nadvojvoda ukazal Kupljenika zapreti, toda ta je še naprej pridigal, obiskoval gradove in zbirališča novovercev. Nazadnje so ga zajeli, ko se je vračal iz Železnikov v Škofjo Loko. To se je zgodilo l. 1587. Zaprli so ga in ga preko Tolmina odpeljali najprej v Gorico in nato v Videm, na območje oglejskega patriarhata, ter ga predali inkvizicijskemu sodišču. Gruden poroča, da je sam nadvojvoda pisal patriarhu, naj s Kupljenikom strogo postopa, ker je eden glavnih luteranskih kolovodij in velik upornik. Nič ni zaleglo, da so se zanj zavzeli deželni stanovi. Obtožen je bil krivoverstva in zlorabe duhovniške službe. In čeprav je vpričo cerkvenih oblasti in ljudstva priznal svoje odpadništvo ter se odpovedal novi veri, so ga obsodili na dosmrtno ječo.

V antologiji *Gorica v slovenski književnosti* (1996), v kateri je objavljen odlomek iz Budalove povesti, se v uvodu omenja dokument, ki se hrani v nadškofijskem arhivu v Vidmu in v katerem se navaja Kupljenikova obsodba z datumom 2. avgusta 1587 (*Liber Sententiarum: Sententia contra Petrum Kupljenik*). V Grudnovi zgodovini beremo, da se je Kupljeniku še isto leto posrečilo zbežati in da ni znano, kje je umrl.

V ta zgodovinski okvir je Budal postavil svojo povest. Zgodba se odigrava v času od junija do prvih dni avgusta 1587, ko je bil Kupljenik zaprt

v Tolminu, Gorici in Vidmu. Njegovo trpljenje je pisatelj upodobil v treh delih, v treh postajah. Vsaka ima po pet poglavij, skupno petnajst, približno toliko, kolikor je postaj Kristusove poti na Golgoto. Zgodovinskih dejstev se Budal dotika samo na rahlo, toliko, da ob njih slika individualno usodo in z njo povezane probleme. Ob koncu prepusti glavnega junaka nejasni usodi in ga ne reši iz ječe, čeprav je bil Kupljenikov beg v njegovem času že zgodovinsko izpričan. Od njega se poslovi tako, da mu narekuje molitev, iz katere odsevata nepričakovana spravljalivost z usodo in bogovdanost. Predikant se Bogu zahvaljuje za ta dan, ki mu je "še bolj utrdil prepričanje, da je vse tako prav, kakor se godi. V takem svetem hipu, kakor je ta, si človek ne sme zastrupljati duše s strahom pred sodbami, ki prihajajo iz človeških ust. Hvala ti za ugodje, da me zdaj ne zanima več, koliko postaj mi je na tem križevem potu še namenjenih. Trpljenje me več ne straši." Pisatelj torej ne izključuje nadaljnjih postaj v Kupljenikovem življenju. Svojo pripoved sklene pomirjujoče, da je namreč Gospod poslej naklanjal Kupljeniku še mnogo ugodja in mnogo bridkosti in da je Peter oboje sprejemal z vdanostjo in blago voljo.

O Kupljeniku se zadnja leta spet piše in govori, zato vemo danes o njem veliko več, kakor je lahko vedel Andrej Budal, sicer bi bila njegova povest daljša in dramatičnejša.

Dosedanje vedenje o Kupljenikovi usodi spreminja oz. dopolnjuje raziskava, ki jo je v vatikanskih arhivih opravil zgodovinar Silvano Cavazza. Svoje izsledke je objavil l. 1996 pod naslovom *La Riforma nel patriarcato di Aquileia: gruppi eterodossi e comunità luterane* v zborniku *Il Patriarcato di Aquileia tra Riforma e Controriforma*. Iz Cavazzove objave izvemo, da se Kupljenikov križev pot ni končal v Vidmu niti ne na Kranjskem, kamor se je zatekel po begu iz ječe poleti 1589 in kjer so ga deželni stanovi ponovno namestili. Februarja 1590 je prosil za dovoljenje, da se sme oddaljiti iz Ljubljane. Od takrat ni bilo več nobene vesti o njem, nadaljnji dramatični dogodki pa so ostali tajni. Vsekakor jih je bilo sedaj težko rekonstruirati.

Gotovo je, da so Kupljenika ponovno zajeli, ga močno zastraženega mimo Gradišča ob Soči prepeljali v Devin, odtod 24. marca na ladji beneške inkvizicije v Benetke in nato mimo Ancone v Rim. Tu ga je maja 1590 prevzelo inkvizicijsko sodišče. Registriran je bil kot "Petrus filius quondam Petri de Kuplenik de Cragna, Aquilegiacae dioecesis". Iz podatka je mogoče sklepati, da Kupljenikov rod izvira iz vasice Kupljenik v hribih visoko nad Bledom.

Kupljenik je v Rimu preživel pet let v ječi cerkvenega sodišča, v pritličju malo prej sezidane stavbe ob cerkvi sv. Petra. Cavazza domneva, da je bil v tem času deležen tudi kake pozornosti, če je 22. decembra 1593 po naročilu Kongregacije cerkvenega sodišča smel dobiti "pallium" ali plašč. Njegovi jetniški tovariši - od časa do časa jih je bilo do petdeset - so bili

večidel Italijani. Med njimi so bila tudi znana imena kot npr. Aurelio Vergerio, nečak koprškega škofa Pier Paola Vergeria (slednji je kot Peter Pavel Vergerij pri Slovencih znan zlasti v zvezi s Primožem Trubarjem) in dva filozofa, dominikanec Tommaso Campanella in še slavnejši nekdanji dominikanec Giordano Bruno. Prva dva omenjena jetnika sta se rešila z odpovedjo novi veri, Bruno pa je bil 17. februarja 1600 sežgan na t.i. Campo de Fiori v Rimu. Za našega Kupljenika je rimsko inkvizicijsko sodišče že proti koncu l. 1592 zaprosilo videmsko, naj pošlje v Rim dokumentacijo v zvezi z njegovo obsodbo in odpovedjo novi veri. Nato so ga skušali na vse načine ponovno pritegniti h katolištvu, a brez uspeha, saj Kupljenik pred takšnimi poskusi ni klonil in je tokrat do konca vztrajal v novi veri. Obsodili so ga na smrt s sežigom. Cavazza navaja kratek zapis v registru Družbe sv. Janeza Obglavljenega, in sicer pod letnico 1595: "Chuplenich Pietro di Carniola, bruciato vivo legato ad un palo in Campo di Fiore per eretico ostinato." Avtor že omenjene razprave v opombi navaja tudi razglase *Avvisi di Roma dell'anno 1595*, v katerih je pod datumom 20. maja zapisano: "Furono martedì condotti ad abiurare nella Minerva 12 priggioni del Santo Offitio, sendo ad alcuni dato in pena la galera, ad atri carcere perpetua, et ad uno della Provintia del Cragno, impenitente et ostinato, è stato dato in pena d'esser abbruggiato vivo, siccome è seguito questa mattina." Navedka neizpodbitno dokazuje, da je bil Kupljenik sežgan v jutru 20. maja 1595.

Iz arhivskih virov nam je bilo dano spoznati zadnja usodna leta Kupljenikovega življenja, katerega je Budal, ko še ni vedel za njegov tragični konec, pomenljivo označil kot križev pot. Peter Kupljenik je morda edini Slovenec, ki je bil v viharjih časih verskih bojov na italijanskem ozemlju dvakrat obsojen in je zaradi vztrajanja v novi veri dočkal tako kruto smrt.

Trg Campo de Fiori v Rimu s kipom Giordana Bruna

Obnovljena kapelica na Bukovju

J.M.

Ob blagoslovitvi nove kapelice

Kapelico na Bukovju, v števerjanski župniji, so zgradili že leta 1925 v zahvalo za prejete dobre. V njej je bil kip Mater božje z Jezuščkom v naročju.

Na pobudo in s sodelovanjem nekaterih vaščanov so kapelico in kip obnovili. Slovesnost je bila zvečer 27. junija 1998, ko je števerjanski župnik Anton Lazar blagoslovil kapelico in kip. Po blagoslovu je bil tudi kulturni program, pri katerem so

sodelovali domači cerkveni pevski zbor in recitatorji. Po slovesnosti so pripravili tudi družabnost na borjaču družine Maraž.

Pred blagoslovom je domači župnik povedal tudi nekaj zgodovine o nastanku te kapelice, čeprav ni nobenega zapisanega vira, a le ustno izročilo. Takole je povedal: "Gospod Ciril Sedej je imel navado, da je marsikaj zapisal kar v oznanilno knjigo, a žal, manjka prav oznanilna knjiga od junija 1925 do februarja 1930, kjer bi se utegnilo kaj najti. Za gotovo vemo, da je bila kapelica sezidana leta 1925, istega leta kot hiša, na zemljišču katere je bila postavljena. Zemljišče je tedaj dal stari oče Jožef Maraž - p.d. "Terkuč". Nekateri starejši farani vedo povedati, da je tedaj živela v neki baraki na "Britofu" žena (njeno ime in priimek nista znana in niti leto rojstva in smrti). Zdi se, da se je bila namenila, da bo dala postaviti znamenje - kapelo v čast Materi božji v zahvalo za varstvo med 1. svetovno vojno (mogoče ona sama ali mož ali kak sorodnik). Zdi se, da je ta dobra žena umrla malo pred letom 1925, ko so drugi izpolnili njeno željo in zaobljubo. Ker so leta tekla, zaobljube pa še ni mogla izpolniti, je prihranjeno vsoto izročila ženi (mogoče prijateljici ali sorodnici) s prošnjo, da bi v njenem imenu izpolnila zaobljubo. To je naredila Frančiška Humar vd. Škorjanc (roj. 22.8.1864 - umrla 16.6.1951).

Žal nam je, da točnejših podatkov nimamo, sicer pa mislim, da to niti ni važno. Ostalo nam je najvažnejše: iz ljubezni do Boga in Mater božje je hotela neka naša verna žena postaviti kapelo v zahvalo za prejete dobre.

Od tedaj naprej so se domačini radi zatekali k Materi božji s svojimi prošnjami, predvsem v hudih časih druge svetovne vojne."

Dario Bertinazzi

Doberdob pod varstvom Svetogorske Kraljice

Skoraj ni Slovenca, ki ne bi poznal imena Doberdob. Starejši vedo, da so v okolici tega kraja bile strašne bitke v prvi svetovni vojni, tisti pa, ki ljubijo petje, poznajo pesem "Oj Doberdob, slovenskih fantov grob". Danes je to prijazna vasica na obronku goriškega Krassa, saj se pod njo že začne raztezati furlanska nižina.

Župnija je doživela 8. maja 1998 svojstveno slovesnost. Pred 240 leti je tedanji goriški škof Karel Attems posvetil tedanjo podružno cerkev, ki je danes ni več, ker je bila porušena v prvi svetovni vojni. Župljani smo se na ta dogodek spomnili s pristrčno župnijsko slovesnostjo.

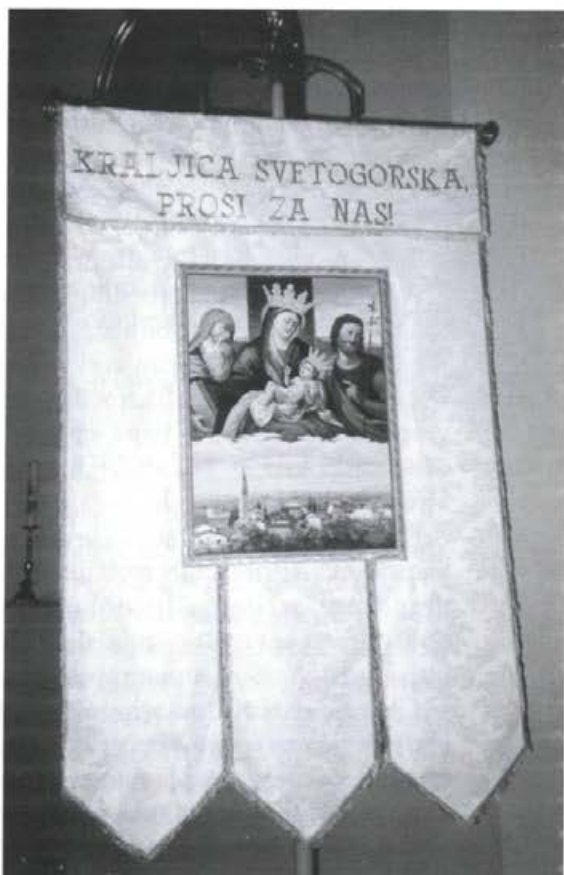
Najprej so prebrali poročilo o kanonični vizitaciji, ki se glasi takole:

"Dne 7. maja 1758 sem jaz, goriški škof, pastir tega ljudstva, po božji volji in volji cerkvene in svetne gosposke, služabnik božji Karel Mihael grof Attems ob 4h popoldan na Proseku najprej govoril za ljudstvo v slovenskem jeziku, dal blagoslov z najsvetejšim in podelil zakrament svete birme. Nato sem odpotoval s Proseka.

Ob 6h popoldne sem dospel v Sesljan k presvetlemu gospodu Jožefu grofu Thurnu, da bi pri njem prenočil. Tu sem vizitiral javno kapelo, ki je last omenjenega presvetlega gospoda grofa in je posvečena sv. Jožefu. Našel sem vse v redu z lepimi paramenti (mašnjimi plašči).

Dne 8. maja 1758 ob 7h sem odpotoval iz Sesljana in ob 8h daroval sv. mašo v župnijski cerkvi sv. Janeza v Devinu.

Ob 10h sem s svojim služabnikom prispel do podružne cerkve sv. Martina v Doberdobu. Cerkev sem posvetil in vzdal v veliki oltar relikvije

Zastava z milostno podobo Svetogorske Kraljice, ki bdi nad Doberdobom.

sv. Celestina in drugih mučencev. Cerkev ima dva oltarja. Veliki - privilegirani - sv. Martina in stranski, na desni strani sv. Urha, s privilegiranim oltarjem za vse petke (na njem naj bi se darovala maša na petek). V zvoniku sta dva mala zvona, v zakristiji dva keliha, kupo enega od teh je treba pozlatiti. Spovednica je ena, brez seznama pridržanih grehov in svetih podob.

Ob 11h dopoldan je bilo kosilo na domu doberdobskega ključarja. Predstavil se mi je Anton Jarc. Bil je pozneje izprašan skupaj z gospodom Gregorjem Gergoletom in potrdil, da je dohodek te cerkve, te skupnosti, zadosten, in sicer: v pšenici 66 pezenelov pod deželo Goriško. Ima tudi nekaj njiv pod deželo Kranjsko, od katerih prejema najemnino in dajatve.

Ob 4h popoldan sem jaz škof Karel Mihael grof Atems odpotoval iz Doberdoba in ob pol šestih prispel v Miren..."

Kot zanimivost naj omenimo, da so stroški, ki so nastali ob tem slavlju, znašali 5 dukatov. Skrbno so jih zabeležili, kar priča, kako so bili naši predniki vestni v skrbi za cerkveno imetje.

Od te cerkve so ostali samo nekateri predmeti, ker je bilo vse porušeno v prvi svetovni vojni. Lepa sta dva kamnita angela na glavnem oltarju, procesijski križ iz 16. stoletja, ki je svojčas služil tudi pri procesijah v Štivanu, dve postaji križevega pota, ki sta oljni sliki slikarja Clementeja del Neria, in lep kropilnik, ki je v rabi še danes in je verjetno del domačega kamnoseka iz prejšnjih stoletij. To je vse. Prav zato, ker so bili uničeni dragoceni predmeti in dokumenti, so take slovesnosti še posebej dobrodošle, ker nas opominjajo na našo krajevno zgodovino in nas spodbujajo, da nanjo ne smemo pozabiti...

Ob tej pristrčni domači slovesnosti je naš župnik g. Ambrož Kodelja blagoslovil novi ciborij in cerkveno zastavo, ki so jo darovale žene. Na eni strani je slika sv. Ane, zavetnice mater in žena, z napisom: "*Sv. Ana, prosí za nas!*" Na drugi strani pa je naslikan naš Doberdob, nad njim pa kraljuje svetogorska Marija. Napis pa je: "*Kraljica svetogorska, prosí za nas!*". Slika zaobjema del vasi: cerkev, slikoviti zvonik, obe šoli in v ozadju kraško gmajno. Od tod počasi preide v furlansko nižino, kjer je naša narodna in kulturna ločnica med Slovenci - Slovani ter Furlani in Bizjaki. Nad vasjo s svojo materinsko skrbjo bdi Svetogorska Kraljica.

Naša župnijska zastava ali po domače "*bendira*" nas spominja na našo staro župnijsko cerkev, ki je ni več, kot tudi na spoznanje in gorečo željo, da bi zastavo odrešenja z vsem njenim bogatim sporočilom prenesli v tretje tisočletje, ki je pred nami.

Zorko Harej

Težave Andreja Šterka slovenskega škofa v Trstu

Od srede prejšnjega stoletja je v zavesti Slovencev vedno bolj prisotna narodnost z vsemi problemi, ki zadevajo življenje in razvoj slovenskega naroda, njegov jezik, njegovo kulturo, verski, gospodarski in družbeni položaj. Dokazi slovenskega hotenja in prizadevanja v šestdesetih letih prejšnjega stoletja so čitalnice, kulturna in politična središča, ki so s kulturnimi prireditvami "besedami" budile narodno zavest in širile slovensko kulturo. Ob teh tudi politična zborovanja, tabori, kjer so politiki zahtevali enakopravnost slovenskega jezika in nakazovali potrebo po združenju Sloveniji.

Slovenska miselnost je nezadržno pronicala tudi v Cerkev, še preden je cesar Jožef II. uvedel leta 1783 v Cerkev narodne jezike, da jih uporabljajo pri procesijah, slovesnih mašah in večernih blagoslovih.

Zaradi te cesarjeve določbe so v cerkvi Novega sv. Antona v Trstu peli tudi v nemščini, v cerkvi Starega sv. Antona v slovenščini in v cerkvi sv. Petra, ki je stala na sedanjem trgu Zedinjenja, v italijanščini. Toda Cerkev je branila latinski jezik kot osnovo enotnosti v bojazni, da ne bi vdor drugačnih kulturnih prvin zamajal trdnost vesoljne Cerkve in ogrožal pravovernost, v podrobnostih definirano v stoletnih študijskih naporih.

Za bolj radikalne je bila slovenska prisotnost v Cerkvi preskromna; spremembe pa prepočasne. Zagrozili so, da preidejo v pravoslavje. Toda v to, z današnjimi, pokoncilskimi očmi gledano skromno slovensko prisotnost v Cerkvi, je udaril italijanski nacionalizem, ki je dobil v Trstu skrajne šovinistične oblike. V okoliških vaseh ni bilo problemov, ker so bili sami slovenski prebivalci. Ne tako v Trstu.

Odkar je bila leta 1824 tržaška škofija združena s koprsko, so si sledili v vodstvu tržaške v glavnem slovenski škofje, Ravnikar, Legat, Glavina, Šterk, Karlin ter Italijan Bartolomasi (1919-1923).

Za to moje razmišljanje je značilna usoda Andreja Šterka, škofa v Trstu v letih 1896-1901. Da bi razgibal versko življenje, je za čas pred Veliko nočjo, aprila 1898, določil niz postnih govorov za Italijane pri Novem sv. Antonu, za Slovence pri Sv. Jakobu, za Nemce tudi pri Novem sv. Antonu. Ta škofova odločitev pa ni bila po godu občinskemu svetu. V imenu občine je pri škofu interveniral župan Dompieri. Zahteval je, naj ukine slovenske pridige ali jih umakne v bolj oddaljeni škedenj. Škof je odklonil, da ne more, ker da je škof in oče vseh Tržačanov. Občina se je tedaj obrnila na šolsko komisijo in ji naročila, naj zbere podatke, s katerimi bi dokazala, da škof slovenizira Trst, in predlagala protiukrepe. Vendar pa občinska

Škof Andrej Šterk

uprava ni počakala na izid akcije. Svojemu Mestnemu pevskeemu zboru (Cappella civica), ki je skrbel, kakor skrbi še danes za petje in orgljanje v stolnici, je prepovedala, da bi do nadaljnjega sodeloval pri obredih v tržaški stolnici.

Občina je trdila, da se ne vtika v cerkvene zadeve, a da je morala reagirati na zahteve javnega mnjenja, ki nasprotuje cerkvenemu ukrepu. Škof se je tedaj obrnil na Mestni in druge pevske zборе. Obrnil se je naposled na škofijski zavod, ki je pripravil zbor, da je pel na Veliki teden in za Veliko noč. Petje zbora mladih semeniščnikov je bilo dobro in je bilo všeč vernikom, tako da so ga pohvalili. Načrtovani postni govori pa so bili preneseni na čas po Veliki noči. Prvi teden je bil določen za italijanske pridige, drugi za slovenske. Pri Sv. Jakobu je šlo v redu. Ne tako pri Novem sv. Antonu. Brž ko je znani govornik, jezuit A. Pavissich, nagovoril ljudi, so se začele okoli cerkve demonstracije z vpitjem, žvižganjem in takim truščem, da je govornik moral utihniti. Škof je italijanske in slovenske pridige ukinil in jih odložil na boljše čase. Zadeva bi bila lahko s tem končana.

Toda pot birokracije, ki jo je ubrala tržaška občina, je bila dolga. Ta je namreč po vatikanskem državnem tajniku Rampolliju poslala svetemu očetu obširno spomenico z obrazložitvijo svojega stališča. Državno tajništvo je potem ta dokument poslalo apostolskemu nunciju na Dunaj Talianiju, ki je trdo prejel Šterka. Ta se je branil pri papežu s protispomenico in pisal tudi tajniku Rampolliju, da je tržaški poslanec v dunajskem parlamentu D'Angeli prevaral Talianija.

Prav spomenica tržaške mestne uprave je zanimiva za razumevanje tedanjih razmer v glavnem avstroogrskem pristanišču. V svoji spomenici občina očita Šterku, da svoje neutrudno delo posveča le slovenskemu delu tržaškega prebivalstva, a skoraj popolnoma zanemarja italijanski del, ki predstavlja veliko večino Tržačanov. Sledijo zbrani podatki, ki naj bi dokazovali to trditev, s prikazom števila pridig in bogoslužja v obeh jezikih. Spomenica je bila seveda poslana ljudem, ki Trsta niso poznali, napisana je bila z določenim namenom. Za nas pa je zanimivo vedeti, kje in koliko je bilo pridig in svetih opravil v slovenskem jeziku v središčnih tržaških cerkvah. Tako lahko ugotovimo, da sta bili pri Sv. Justu pridiga in maša; pri Sv. Jakobu so bili pridiga pri maši, katekizem in blagoslov pa popoldne; prav tako je bilo pri Starem sv. Antonu. V cerkvi Marije Velike ni bilo nič slovenskega. Občina se je tudi pritoževala, da ob nedeljah in praznikih navali v mestne cerkve, predvsem v cerkev Novega sv. Antona, veliko ljudi iz slovenskega predmestja, ki ovirajo Italijane pri opravljanju verskih dolžnosti. Spomenica se konča z mislijo, da nič ne more biti bolj žalostno, kakor gledati, kako so ljudje nezaupljivi do Cerkve in duhovnikov s pretvezo, da je duhovnik sovražnik mesta in njegove narodnosti. Če bi ta nezaupljivost izginila, bi mnogo pridobili odnosi med klerom in ljudstvom, med Cerkvijo in občino.

Tako pisanje bi seveda potrebovalo primeren komentar, ki bi osvetlil dejanski družbeni, politični, kulturni, verski in gospodarski položaj Trsta ter odnose med cerkveno in civilno oblastjo v času škofa Andreja Šterka. Menim pa, da je že teh nekaj podatkov dovolj zgovornih, da razumemo pritiske, ki jih je doživljal škof Šterk s strani italijanskih tržaških nacionalistov.

Jože Markuža

Urbar cerkve sv. Jožefa v Sesljanu iz leta 1767

Zanimiva najdba, do katere je prišlo slučajno(1), nam razkriva novo, pomembno stran k boljšemu poznavanju zgodovine cerkve sv. Jožefa v Sesljanu. Že pred leti je bila objavljena v našem Kalendarju(2) ustanovna listina beneficija sesljske cerkve iz leta 1762.

Ponovno najdeni Urbar iz leta 1767 ne navaja samo dajatev in davščin, dohodkov in odhodkov cerkvene uprave, temveč tudi nudi imena ljudi in vasi, ki so imeli v najemu cerkvena zemljišča ali so bili dobrotniki cerkve. Poleg tega vsebuje prepis kupoprodajne pogodbe za zemljišče v Samatorci, seznam ustanovnih maš in zapis o blagoslovitvi cerkve 24. septembra 1772. leta.

Iz listine, ki so jo 26. marca 1749. leta podpisali v Sesljanu grof Jožef della Torre, njegov tajnik Anton Heinrich, župan Gregor Lupinc in Križman Gabrovic iz Praprota, je razvidno, da je isti grof odkupil zemljišče v Samatorci za cerkev leta 1747, ki je bilo prej last nekega Petra Colja, še pred njim pa last samostana minoritov iz Trsta, nazadnje pa last kmetov Borella, Marinca Furlaniča in Margarite Furlanič, katerim je dal 60 jajc in par kokoši, kakor so najemniki vsako leto oddajali lastnikom.

Nekdanji lastnik Peter Colja se je namreč zelo zadolžil pri grofu ter imel še veliko drugih dolgov, zato je grof ukazal županu Gregorju Lupincu in Mateju Kralju, naj razlastita za 535,14 lir, od katerih se odštejejo za stražo in drva 38 lir, zemljišče se torej kupi za 497 lir in 14 soldov.

Grof Jožef della Torre pa je pooblastil ključarja Valentina Zusig (Žužka), da je dal v najem Matiji, sinu Blaža Grudna iz Samatorce zemljišče v Samatorci.

Grof Jožef della Torre, ki je dal zgraditi cerkev sv. Jožefa, je zanj poskrbel tudi z beneficiji, tj. z dobrinami za vzdrževanje cerkve in duhovnika, ki bi v njej opravljal ustanovne maše in slovesnosti ob praznikih.

Li 24. Settembre 1772

*In questo giorno è stata fatta la Benedizione d'ella
nuova Chiesa di S. Giuseppe, ed alle adonor
di Dio, e di S. Giuseppe, la quale fu bene-
dicata con l'Incenso, l'acqua, l'olio, e l'incenso
porche et d'incenso, per Giovanni di Duino
1. Pietro a Villa, e v'istano f'ul'incenso et l'incenso
sacerdoti, cioè il Reverendo Don Maruzig
2. Capellano di S. Giovanni
3. Il Reverendo Don Maruzig Vicario di S.
Giovanni
4. Il Reverendo Don Maruzig Vicario di S.
Giovanni
5. Il Reverendo Don Maruzig Vicario di S.
Giovanni
6. Il Reverendo Padre Manetto Servita del Convento
di Duino
7. Et il Reverendo Don Maruzig Vicario di S.
Giovanni*

*Per tutto furono fatte le cerimonie
della Benedizione, e l'incenso, e l'acqua, e l'incenso
La Benedizione, e l'incenso, e l'acqua, e l'incenso
Chiesa Cantale Mesa Mesa.*

Zapis iz Urbarda o blagoslovitvi cerkve sv. Jožefa

Dve zemljišči sta bili kot cerkveni beneficij in sicer omenjeno zemljišče v Samatorci, ki ga je imel v najemu najprej Gregor, sin Blaža Grudna iz Samatorce ter pozneje Gregorjev brat Juri. Drugo zemljišče v Trnovci je imel v najemu Franc, sin Jurija Škerka (Scherg). Preprost laični beneficij za vzdrževanje duhovnika v Sosljanu sta sestavljala "zemljišče v Slivnem, na njem je tudi župnišče", in zemljišče v Praprotnu. Dohodke je prejemal tedanji sesljanski kaplan Anton Sclaris.

Sesljanska cerkev je 4. maja 1754 odkupila od bratov Jurija in Gregorja Škerka iz Trnovce 19 paštnov pod Sv. Križem ob morju za 111 dukatov in tri g., da bi imela dohodke od prodanega oljčnega olja. Pozneje, 31. avgusta 1768 je bilo zemljišče po nalogu grofa Jožefa della Torre prodano za 70 dukatov Martinu Lupincu, ker najemniki niso pridelali olja zaradi sporov z oljkarji s tržaškega dela Brega.

Od leta 1767 do 1770 je cerkev v Sosljanu prejemala dohodke v denarju in naravi (oz. žito, olje, vino in drugo). Koloni, ki so plačevali v denarju so bili: Franc, sin Jurija Škerka iz Trnovce po 13 florintov in 31 karantanov letno; Martin Lupinc namesto pokojnega Luke Lupinca 14 florintov in 31 karantanov; Neža in njen sin Gregor Gruden iz Samatorce 4 florinte in 44 karantanov; Gregor Lupinc za obresti za oddano zemljišče 4 florinte in 40 karantanov. Nadalje sta prva dva kolona prispevala še v žitu oz. jajca in kokoši.

Nadalje so v naravi prispevali še Juvan (Ivan) Kocman, sin Filipa in Lovre Lupinc iz Praprota; Jernej, sin Pavla Zupanciga iz Šempolaja; Jakob, sin Antona Zuziga (Žužek), in Jožef Mokole ter Matija, sin Andreja Zuziga, in Jernej Sardoč iz Slivnega; Martin Zuzig in Blaž, sin Primoža Mokoleta, ter Ivan Sardoč iz Slivnega; Ivan Sboda, Anton in Blaž Svetlič; Jožef Sostarcig, sin Simona; Simon Sardoč in Primož Sostarcig; Simon Sardoč, Mihel Knez, Štefan Sostarcig, vsi iz Prečnika; Andrej in Toni Gruden ter vdova Neža Gruden iz Samatorce; Jernej, sin Mihela Kneza iz Prečnika; nadalje še Luka, sin Andreja Škerka in Gregor, sin Jerneja Rauberja iz Trnovce; Gregor Čuk iz Brišč; Matija, sin Vantina Gabrovica, in Anton Legiša iz Vižovelj.

Novi sesljanski kaplan Anton Forlani je za leti 1782 in 1783 navedel bolj natančne podatke o dajatvah, osebah in krajih. Tako beremo že imena Jakob Žužik, Matija Mokole, Jovan Sardoč, Simon Svetlič, Anton Knez, Jakob Dujak, Primož Šušteršič, Andrej Čulla, Jovan Ziderič, Jernej Župančič, Jerne(j) Lupinc, Filip Kocman, Tomaž Gruden, Luka Skerk, Matija Skerk, Jožef Čuk.

V letu 1781 so svoje dajatve prispevali še: Martin Lakovig iz Doberdoba, Gregor Gabrovic iz Mavhinj, ki pa je bil sin Matije Gabrovica iz Vižovelj, Valentin, sin Valentina Legiše iz Cerovelj. Štefan Pertot iz Nabrežine pa je proti plačilu uredil paštne za oljčni nasad.

Zanimive so navedbe vasi tako, da Šempolaj imenuje vedno S. Pollaj,

razen v enem primeru S. Pelagio; za Trnovco rabi ime Ternovca, za Vižovlje Visugliano ali Visuliano; za Slivno Sliuna; za Mavhinje Mauhijna; za Cerovlje Ceroule; za Nabrežino Nabersina.

USTANOVNE MAŠE – Te naj opravi beneficiat ali nadarbinar v Sesljanu za ustanovitelja tega beneficija Janeza Jožefa grofa della Torre na vse večne čase:

1. Vse nedelje, razen nedelje Trpljenja (5. postna), vse zapovedane praznike, kakor tudi vse srede tako za časa življenja kot po smrti za blagoslov in za rajnega ustanovitelja.

2. Vse petke, razen Velikega petka, naj se daruje sv. maša za pokojnim grofom Rajmundom Bonifacijem, očetom ustanovitelja.

3. Na nedeljo Trpljenja mora nadarbinar obhajati peto mašo za blagor Tereze Chiernin, tako za življenje kot po smrti, ker je darovala relikvijo sv. križa, ki je ta dan izpostavljena.

4. Na dan Najdenja sv. križa naj se slovesno obhaja sv. maša in izpostavi v češčenje relikvija sv. križa. To naj bo 14. septembra vsako leto.

Vse maše naj se opravijo v cerkvi sv. Jožefa. Ustanovitelj ponovno poudarja, da je dolžnost nadarbinarja opraviti vse zapovedano v blagor pokojnim in v čast sv. Jožefa. Listina je podpisana v Sesljanu 18. marca 1768. leta.

TRETJIZAPIS 27. septembra 1772 je bila blagoslovljena nova cerkev (kapela) v Sesljanu na čast Bogu in sv. Jožefu. Blagoslovil jo je župnik in arhidiakon iz Štivana pri Devinu Jožef Krizman. Prisotni so bili še kaplan iz Zgonika Andrej Marussig, kaplan iz Šempolaja Francesco Sarvognani, štivanski vikar Gregor Marussig, štivanski kaplan Anton (*nečitljivo*), p. Manetto od Servitov v devinskem samostanu, sesljanski kaplan Štefan Delneri.

Velja pa pripomniti, da je grof

*Statuto del frumento Lucifero, p. i. sotto detto duca
1739 a ragione di boccale uno p. duca
per il 1742. e 1743.*

Villaggio	Contribuenti	per duca	per boccale	per 1742	per 1743
Sliuna	Jacob Bughic	12	2	2	2
	Maria do	6	1	1	1
	Luca do	20	2	2	2
	Joseph do	10	3	3	3
	Jovne detto	10	2	2	2
	Mattia Moxolo	3	3	3	3
	Joseph do	6	1	1	1
	Jovna Sardis	15	3	3	3
	Gaspar Sarda	3	3	3	3
	Jacob do	15	3	3	3
Prethais	Simon Sordis	12	2	2	2
	Anton Knesi	24	1	1	1
	Joseph Ardost	21	1	1	1
	Jacob Dujar	9	1	1	1
Sliuna	Giannesh Bualtaris	6	1	1	1
	Anton do	3	3	3	3
	Joseph do	12	2	2	2
	Adrea Sullas	10	2	2	2
	Jovna Sideris	12	2	2	2
Spallaj	Jovna Mappanis	10	2	2	2
	Anton do	12	2	2	2
	Jovna Cappis	24	1	1	1
Sliuna	Jovna do	6	1	1	1
	Mattia Sideris	6	1	1	1
	Philp Robban	12	2	2	2
Sliuna	Gregor Grazon	12	2	2	2
	Joseph do	12	2	2	2
	Anton do	12	2	2	2
Ternovca	Luca Koxe	6	1	1	1
	Mattia do	6	1	1	1
	Joseph Sliuna	12	2	2	2
Somma		339	17	17	17
Del terreno di Satorozza affito dal padrone sotto il p. om e gialla n. 6		12			
Quintale pubblico affitto terreno di Ternovca affitto capella - sotto il p. quinciale in tutto 1735		2			
Affitto p. il detto terreno Satorozza Censo p. i. duca 100 dal Sappia					
Somma del frumento		351	17	17	17

Navedba imen dolžnikov cerkvi sv. Jožefa

Jožef della Torre že 7. oktobra 1770 odprl za javnost cerkev sv. Jožefa v Sosljanu. To potrjuje, da je bila takrat cerkev dograjena in blagoslovljena šele leta 1772, kot je razvidno iz zapisnika.

Poleg obveznosti za plačevanje straže in drugih davkov sta morala tako cerkev sv. Jožefa kot njen beneficiat plačevati davek "steuro" deželnemu knezu kot tudi slavni kranjski deželi.

Zanimiv je tudi tretji prepis, ki navaja, koliko je bil letni davek za zemljišče cerkve sv. Jožefa, ki se imenuje "njiva pri jamah" ter meji z posestvi Blaža Longo (?), Jovana Kozmana, Štefana Lupinca in s cesto. Za davek "steuro", za stražo, za raboto pri cesti, za poseben davek 21 florintov in 5 karantanov. To razdelitev sta naredila župan Tomaž Kral iz Šempolaja in podžupan Gregor Gruden iz Samatorce dne 8. junija 1787 v Devinu.

Vsekakor Urbar iz leta 1767 nudi veliko zanimivosti zaradi podatkov o osebah in krajih ter dokazuje, da so slovenski ljudje na različne načine vzdrževali cerkev sv. Jožefa v Sosljanu, ki jo je zgradil zaslužni grof Jožef della Torre. Nadaljnje raziskave pa bodo lahko osvetlile še druge podrobnosti, zaenkrat pa imamo pred seboj točen datum zgraditve cerkve in datum njene blagoslovitve.

OPOMBE 1. Zahvala župniku v Sosljanu g. Ugu Bastianiju, ki mi je pokazal Urbar. Kupil ga je pri nekem starinarju v Benetkah.
2. Koledar GMD za leto 1985, str. 91-96, Marko Tavčar, Nekaj prispevkov za zgodovino Sosljana.

Nada Pertot

Dragi Srečko!... Nekaj pisem, kot vir za boljše spoznavanje Srečka Kosovela

Srečko Kosovel

Kosovelova osebnost nas vedno vznemirja in kadarkoli se približamo temu našemu pesniku in mislecu, smo bogatejši za nova spoznanja.

Posebno vrednost imajo pisma, ki jih je pisal Srečko svojim domačim, prijateljem in prijateljicam. Vanje smo dobili vpogled v tretji knjigi Kosovelovega *Zbranega dela* iz leta 1977 (DZS, uredil Anton Ocvirk). Branje teh pisem predstavlja vedno užitek in obogatitev. V njih razglablja Kosovel o književnosti, filozofiji, glasbi, slikarstvu in o problemih v okolju, katerega del je bil, pa naj bo to Trst, Tomaj ali Ljubljana.

Velik vir informacij pa lahko predstavljajo pisma, ki so si jih v začetku tega stoletja sorodniki in prijatelji izmenjevali s Srečkom. Na domu v Tomaju jih je skrbno varovala Srečkova sestra Antonija. To veliko bogastvo hrani še nedotaknjeno Edi Race, sorodnik in prijatelj

Kosovelove družine. Iz prijaznosti mi je dal pisma v branje in pred mano se je začel odpirati nov svet.

Mnogo je pisem Kosovelovih družinskih članov. Vsa so bogata po vsebini in napisana v skrbni slovenščini, ki pričata o visoki srčni kulturi in kulturi sploh te slovenske družine. Razmejitev po prvi svetovni vojni je kruto posegla v njeno usodo in prisilila otroke, da so živeli z mejo ločeni od doma. Vzela jim je mnogo, a ne občutljivosti in spoštovanja do sočloveka in želje po napredovanju v znanju in vsestranski osveščenosti.

Prav to veliko medsebojno spoštovanje nam je omogočilo, da so nam pisma dosegljiva.

Iz pisem, ki jih je Srečko pisal in dobival, se zrcali težko poveljno obdobje, v katerem so si slovenski izobraženci utirali pot v samostojno umetniško ustvarjanje in se obenem odzivali na dogajanje okoli sebe, ki

je bilo dostikrat čisto eksistencialne, predvsem pa svetovno nazorske, politične in umetniške narave.

V Kosovelovi družini je bilo pet otrok: najstarejši Stano, za njim Antonija, Karmela in Anica in najmlajši Srečko. Izjemna je bila ta družina, ki je videla v kulturni rasti, vedno večji razgledanosti in v poglobljanju v vse, kar jim je lahko nudil svet, smisel svojemu življenju.

V to življenje, ko je bil vsem najvišji cilj izpopolnjevanje, so kruto posegale tudi vsakdanje težave: italijanska okupacija, meja, ki je nasilno ločevala slovensko ozemlje, državljanstvo, vojaška obveznost, nenehne finančne stiske, preganjanje prijateljev, ki so ostali tostran meje, in večna iskanja mladostnikov.

Iz tega težkega poveljnega obdobja pa je ostalo vendar silno svetlo neko srečanje: srečanje s Carlom Curciom, neapeljskim intelektualcem, ki je prišel z zmagovito italijansko vojsko v naše kraje in bil kot mlad oficir dodeljen krajevni vojaškemu poveljstvu v Dutovljah. Ker sta se Anica in Srečko šolala v Ljubljani, sta potrebovala dovoljenje za prehod čez mejo. Za dovoljenje pa sta prišli prosit na poveljstvo Anica in Karmela. Mladi oficir jima ga je sam prinesel naslednji dan v Tomaj in začele so se spletati vezi med tem italijanskim gostom in Kosovelovimi sestrami.

V pismih, ki si jih izmenjujejo zvedava Kosovelova dekleta, je dosti namigov na Curcia. Z njim si dopisujejo po njegovi vrnitvi domov, odkrivajo njegovo publicistično dejavnost, intelektualno razgledanost, predvsem pa njegovo srčno kulturo. Bil jim je blizu po letih, saj se je rodil leta 1898.

Za zgled naj nam bo samo naslednje Aničino pismo Srečku, v katerem govori o Curciu in si želi, da bi ga Srečko spoznal.

Ljubi moj Srečko! - Hotela sem iti do Tebe, prav do tebe. Hodila sem vsaki dan - a povedati Ti nisem mogla nič in tudi zapisati ne. Slutila sem Tvojo bol in se vzradostila ob tem srečanju moje boli s Tvojo. Curcio mi je pisal hitro drugi dan po Tvojem odhodu. Kako čudna srečanja: že dvakrat sem prejela njegovo pismo ravno drugi dan po onem veselju in žalosti, ki sva ga skupno užila. Ob najhujših, ob najobupnejših dneh je potrebno, da človek zaužije tudi tolažbo, pa bodisi tudi v sorodni tožbi. Jaz bi hotela, da bi Ti razumel njegov jezik, da bi živel z njim, daljnim prijateljem in da bi nam bilo tako lažje, vsem. Nič ne išče raztrganih besed, da bi izrazil svojo duševno razvejanost. Mirno zavzdihne nad največjim viharjem čustev in zdi se mi, da se nasmehne h koncu nad vsem, obžalujoč en sam lahek vzdih, ki ga je kot toliko tožb zapisal, iz katerega koli vzroka. Jaz berem njegovo pismo in strmim in mislim na Tebe in takrat mi je on bližji kot prej. S svojimi mislimi, s svojim hrepenenjem, življenjem in željami: hitim proč od tu in dvigam roke od teh umazanih tal. Zvečer se vračam domov, temno je mesto, še temnejši oblaki nad menoj. Zaklenem se v svojo sobico in

stopim k oknu. V meni je mir - oni mir, ki prihaja ob takih dneh v ono mrzlo brezdušnost... Ozrem se v ta temni večer in čakam, čakam... Glej, Srečko, Ti, ki Te imam rada bolj kakor prej, Ti, ki me razumeš tudi ko ne govorim. Zlata lučka brli na maminem oknu in naju čaka... kot bi se bala, da se ne izgubiva na tej temni trudni poti. Iztegni roke, Srečko, v to temno noč, zlat mamin utrinek je zarisal svojo pot preko neba. Bil je namenjen nama obema, jaz pa ga dam Tebi, jaz hočem, da bo vsaj Tebi dobro.

Kako čudno mi je ob teh temnih večerih! Nemo zrem pred se in se niti ne umaknem tem temnim slutnjam: in tudi ne zavzdihnem nad njimi več.

Ceste so vse blatne in umazane in sv. Jožef neizrečeno daleč. Nič več cvetov ni in nič več metuljčkov. Vračam se v smrt.

Pa se spomnim Tebe in spet se zasveti sv. Jožef in zopet zakriči tisoč srček in nešteto žarkov se razprši po teh mračnih obrazih. Tudi na mojem je ostal eden. Stopim do postaje in čakam na vlak. Dve rdeči luči se premikata tam v daljavi in jaz iztezam roke po njih. Kdaj bodo posvetile zame tiste luči, kdaj bodo meni pokazale pot. Do sedaj so me vodile vedno na osamljen kraj obupa in nemira. Srečko, kdaj pridem k Tebi? Me boš čakal na postaji?

Dobro mi je ob snovanju teh načrtov, ki so vedno novi, čeprav sem jih poznala že zdavnaj. Jaz upam, da bo solnce, jaz upam, da bo zopet zadehtela pomlad.

Sedaj je ni, samotne so moje poti in žalostna je moja duša. Kje naj se odpočijem od teh dolgih poti?

Srečko, pomisli, še 10 krat ležem spat -- in potem pridem.

Ti bo zadišalo po pomladi - po solncu.

Ali so Ti od doma poslali legitimacijo? Prosim, sporoči mi. Danes sem prejela plačo: 200 kron. Pošiljam Tebi, moj Srečko 50 - veš prav za Tebe, ker drugega nimam ničesar.

Danes bi Ti poslala še mnogo, še mnogo več, toda veselje je preveliko, da bi Ti povedal vse.

Nasvidenje moj Srečko! Preštej še enkrat denar!

Tvoj Tebe nadvse ljubeči Anžonček.

Piši kdaj naj pridem. Jaz mislim v ponedeljek večer. Piši domov, kdaj prideva!

Celje, 31. marca zvečer 1922

Anica je napisala pismo, ko ji je bilo 21 let (rodila se je v Sežani, 8. julija 1901). Navezanost na Srečka je velika, izraža jo v zanesenem pesniškem jeziku, ki nas v tem pismu opozarja tudi na možnost, da je metaforo o lučki, ki brli kot znak maminega čakanja na svoje otroke, ki so se vračali domov na počitnice, dobil prav od nje. Nastanek pesmi Mati čaka in Slutnja je Anton Ocvirk postavil v leto 1926.

Sv. Jožef je ime griču pri Celju s kapelicami križevega pota.

*Tujec, vidiš to luč, ki v oknu gori?
Moja mati me čaka in mene ni,
vse je tiho v noči, polje temno,
zdaj bi stopil tja, pokleknil pred njo.*

*Mati, poglej: nič nočem več od sveta,
reci besedo, besedo, besedo od srca,
da bo v njej mirna luč in topel svit
zame, ki tavam okrog ubit, ubit.*

*Joj! Ugasnila je luč. Zakaj, ne vem.
Šel bi pogledat, tujec, a zdaj ne smem.
Daj mi, da morem umreti tukaj, sedaj,
glej, meni je ugasnil edini, poslednji sijaj. (Mati čaka)*

*Polja.
Podrtija ob cesti.
Tema.
Tišina bolesti.*

*V daljavi okno svetlo.
Kdo?
Senca na njem.*

*Nekdo gleda
za menoj,
z menoj
nepokoj
in slutnja
smrti. (Slutnja)*

Do srečanja s Curciom je res prišlo. Konec oktobra 1922. leta se je odpravil Curcio na raziskovalno potovanje, v dežele proti katerim se je borila Italija. Po posredovanju sester se je obrnil na Srečka in ga prosil, da bi ga uvedel v ta svet.

Pričevanje o tem srečanju smo lahko prebrali v Zbranem delu Srečka Kosovela (DZS, Tretja knjiga, Drugi del, str.1163), ki ga je sam Curcio poslal Stanu Kosovelu po Srečkovi smrti.

Ko sem ga ugledal, sem dobil vtis, da ni bil nič kaj vesel tega srečanja in zlasti ne naloge, ki mu je bila zaupana, naj bi mi bil za vodnika po mestu. In res, zakaj neki bi moral biti vesel? Ali nisem bil jaz slej ko prej eden izmed tistih, ki so odvzeli njegov dom, njegovo zemljo njegovemu narodu?

Vendar je bilo njuno nekajdnevno srečanje nadvse bogato. Zbližali sta se dve sorodni duši.

Prav zato sta dragoceni dve Curciovii pismi, ki ju je poslal Srečku po svojem obisku v Ljubljani in Zagrebu. Dopisovala sta si v francoščini.

(Prev. N. P.) Pismi sta že izšli v italijanskem prevodu Borisa Pahorja v monografiji o Srečku Kosovelu. (Edizioni Studio Tesi, Civiltà della memoria, 1993.)

Moj dragi prijatelj!

Pa sem v Zagrebu. Nebo je latinsko kot tisto v mojem kraju, mesto zelo prijetno zaradi vseh udobnosti, ki jih občutim. V mojem srcu pa je ostalo nekaj solz, ki sem jih videl v Vaših očeh včeraj zvečer, v najinem zadnjem večeru. Ljubljana torej začenja postajati zame vir melanhoničnega domotožja.

In Vaš bolni zob, kako je z njim? Tudi jaz se ne počutim dobro.. boli me grlo. Sam ne vem, kaj me bolj boli: ali grlo ali srce?

Ob svojem prihodu sem spoznal dva študenta umetnostne akademije. Spremljala me bosta na obiskih po galerijah in razstavah, čeprav ne znata nič italijanščine.

Jutri zvečer bom najbrž odpotoval iz Zagreba na Dunaj. Ne morem trditi, da bi se tukaj prav dobro počutil. V hotelu sem v svoji sobi našel še dve osebi in tako je prav gotovo ogrožen moj mir.

Prosim Vas, da bi ponovno pozdravili vse prijatelje iz Ljubljane, ki so bili tako prijazni s tem ubogim sovražnim popotnikom: gg. Jakopiča, Vaupotiča in, če boste imeli priložnost, g. Cankarja.

Za Vas posebna pozornost.

Za Vas samo objem

Carlo Curcio

Zagreb, 26 oktobra 1922

Naslednje pismo je poslal Curcio že iz Neaplja - Naples, 26. nov. 1922. Napisal ga je na papir časopisa, pri katerem je sodeloval. Giornale della sera (S.I.E.M. Società industriale editoriali meridionali. Anonima per azioni - capitale lir 200000 Napoli - Via S. Giov. Magg. Pignatelli Telef. 48-88 e 35-17 - Napoli.

Moj najdražji prijatelj, brat Srečko!

Danes zjutraj sem ravno prebral tri pisma Vaših sester in dopisnico iz Ljubljane, ko je prišlo Vaše pismo, prepojeno z resničnim prijateljstvom, me napolnilo z radostjo in razlilo tako zaželeno in pričakovano svetlobo v moje srce...

O, moja luč, ne vem še, če je že v moji duši, ali če je mogoče že onstran moje poti, te nevidne poti, mojega notranjega življenja.

Zdaj vem samo, da sem jo želel, da jo zaznavam v kakem trenutku, tudi zdaj ko prebiram Vaše pismo in ta žarek končno zbuja moje upanje. Duh je vedno brez počitka.

Moj Bog! Tukaj sem in se grem filozofijo najslabše vrste! Prav sedaj sem zapustil filozofijo: zame je temačno in prazno brezno. Želim jo pozabiti!

Zdaj pa k stvari: Vas Ljubljana še kdaj spominja na mojo prisotnost? Boste kmalu končali študij? Prijatelji iz Zvezde in Uniona Vam govorijo kdaj o meni?

Prihodnji teden bom najbrž napisal nov članek o slovenskih slikarjih, kasneje pa bi še rad napisal kratke utrinke iz mojega potovanja po odhodu iz Neaplja.

Kaj bom res uresničil od teh načrtov, pa ne vem. Zdaj sem zasut z neumnim in težkim delom, ki me duši: časopis.

Želim udušiti svoje muke v ropotu velikih strojev, v drobnih rečeh vsakdanjega življenja, v tiskarskih vrsticah, v tekočem svincu, ki se preliva v bolno kri in v izmučene možgane tega ubogega popotnika v idealu.

Zdaj pa dovolj! Še vedno filozofija?

Sedaj pa moram nehati. Želim Vam dati drugi poljub najinega prijateljstva.

Carlo

Srečkov odgovor na to pismo bi lahko bilo pismo iz Lj. dne 9.dec. 1922. Iz tega obdobja so še tri Srečkova pisma iz Tomaja (16.2.23, 25.2.1923 in 13.8. 23).

Zadnje Curciovo pismo je odposlano iz Neaplja 13.8.1925.

O tem srečanju je Srečko takoj pisal domačim (Lj. 23. in 29/X./1922, Tretja knjiga, str. 410-416). Njegovo pismo je stvarno, prav nič čustveno. Mlademu tujcu je razkazal Ljubljano v najlepši luči in ga seznanil s tedanjimi vidnimi predstavniki. Edino mnenje, ki ga izrazi o Curciu je: *Drugače pa ni nič kaj posebno "visok", ampak naraven in fajn. Z najino francoščino se pa že dovolj razumeva, da se lahko pogovoriva.*

Ivo Jevnikar

Ameriški rojaki za Slovence v Italiji

Skupina prirediteljev in gostov. V prvi vrsti od leve: glavna tajnica SSK iz Ljubljane Jana Podobnik, slikarka iz Nemčije Vida Sajko, prof. Samo Pahor, dr. Dominika Nanut Lango iz New Yorka, v drugi vrsti od leve: inž. Hilarij Rolih iz New Yorka, Milan Kravanja iz Washingtona, prof. Rado Lenček iz New Yorka, dr. Janko Jeri, Zorka Pertot Rolih iz New Yorka, Giorgio Banchig, Ivo Jevnikar, prof. Ivo Ravnik iz San Francisca.

V ugledni dvorani Zgradbe za mednarodna vprašanja slovite Kolumbijske univerze v New Yorku je bil 16. maja 1998 celodnevni posvet o odprtih vprašanih slovenske manjšine v mejah italijanske države. Priredil ga je Ameriški slovenski kongres (ASK), da bi svoje člane in tudi ameriško javnost ter oblasti seznanil z neurejenim pravnim položajem, a tudi z zahtevami in življenjsko voljo naše narodnostne skupnosti.

Prireditelji so povabili štiri predavatelje iz zamejstva in matične Slovenije. Giorgio Banchig, ki je bil takrat še urednik beneškega kulturno verskega štirinajstdnevnikar Dom v Čedadu, je predstavil Slovence v videmski pokrajini. Pravnik dr. Janko Jeri iz Ljubljane, znan po svoji študiji Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni (1961) in številnih razpravah o manjšinskih pravicah, je osvetlil mednarodnopravne in ustavne osnove manjšinskih pravic Slovencev v Italiji. Ravnatelj prof. Samo Pahor iz Trsta je podrobno in živahno orisal zlasti prizadevanja za uresničenje pravice do rabe slovenskega jezika v stikih z upravnimi in sodnimi oblastmi. Podpisanega pa so prireditelji zaprosili, da opravi primerjavo med pravnim in političnim položajem Slovencev in Južnih Tirolcev.

Vsakemu referatu je sledila razprava, tako da so vsi udeleženci - poslušalci in predavatelji - odnesli ne le veliko podatkov, temveč tudi snovi

za razmišljanje in pa nadaljnje ukrepanje. Seminar v ameriškem veleme-
stu je namreč vpet v zanimiv sklop pobud, ki jih ASK namenja ravno
Slovencem v Italiji.

POSVET V NEW YORKU Zasedanje v New Yorku, ki so ga uresničili s
pomočjo Svetovnega slovenskega kongresa in finančno podporo sloven-
skega ministrstva za znanost in tehnologijo, se je začelo z nagovorom

*Predavatelji na
simpoziju.
Od leve: Giorgio
Banchig,
prof. Samo Pahor,
dr. Janko Jeri,
Ivo Jevnikar.*

predsednika ASK, primorskega rojaka dr. Silvestra Langa, ki je ortoped
v New Yorku, nato sta udeležence pozdravila ravnatelj Inštituta za srednjo
in vzhodno Evropo na univerzi Columbia prof. John Micgiel in predsednik
Svetovnega slovenskega kongresa dr. Jože Bernik iz Chicaga. Sklepni pov-
zetek je podal tržaški rojak, newyorški podjetnik inž. Hilarij Rolih, ki je tudi
predlagal resolucijo v podporo pravični zakonski zaščiti Slovencev v Italiji.

Med udeleženci so bili ameriški Slovenci iz New Yorka, Washingtona
in nekaterih sosednjih držav, a tudi iz Kalifornije, nadalje nekaj časnikarjev,
zastopniki slovenskega in italijanskega konzulata, slovenski veleposlanik
pri Združenih narodih dr. Danilo Türk in drugi, nenazadnje dolgoletni
profesor na kolumbijski univerzi, slavist dr. Rado Lenček, ki ima velike
zasluge za izvedbo zasedanja.

Naslednjega dne so bili zamejski gostje pri slovenski maši, ki sta jo
darovala župnik frančiškanski pater Krizolog Cimerman in upokojeni
duhovnik Alojzij Jenko, in pa pri prosvetni uri v cerkvi sv. Cirila na Manhat-
tnu. Med prosvetno uro so tudi spregovorili, medtem ko je imela moška
pevska skupina Zvon iz Fairfielda koncert. Srečanje je vodil dr. Lango, za
Svetovni slovenski kongres pa je spregovorila glavna tajnica iz Ljubljane
Jana Podobnik. Tudi ob tej priložnosti se je pokazala pristrčna gostoljub-
nost ameriških rojakov.

SLOVENSKA PRISOTNOST V ZDA Pri popisu prebivalstva Združenih
držav Amerike so leta 1990 ugotovili 124.437 ljudi slovenskega izvora,
deset let prej 126.463, leta 1970, ko so spraševali po materinem jeziku,

pa so jih našteali 82.321. Statistike torej ne povedo vsega, rezultati so odvisni od samega vprašanja in pa od političnih sprememb.

Slovenci ali potomci Slovencev, ki se zavedajo svojega izvora, so vsekakor prisotni v čisto vseh zveznih državah, pa čeprav ponekod le simbolično. Največji delež vseh Amerikancev slovenskega rodu so tudi leta 1990 ugotovili v Ohio, kjer leži "ameriška Ljubljana" Cleveland, in sicer 49.598. Sledile so države Pennsylvania (14.584), Illinois (11.743), Minnesota (6.614), Wisconsin (6.478), Kalifornija (5.546) itd. V državi New York jih je bilo po teh statistikah 2.619 (leta 1970: 3.427, leta 1980: 2.143).

Te številke omenjam, ker je slovenska prisotnost v ZDA, pa čeprav seveda drugačna kot v matici ali zamejstvu, še vedno zelo močna. Tudi društev in ustanov je zelo veliko. V času boja Slovenije za neodvisnost in mednarodno priznanje je znala slovenska skupnost v ZDA dvigniti svoj glas. Tudi drugače je bila in je blizu rojakom v matici in zamejstvu.

Ameriški slovenski kongres, ki je med najmlajšimi slovenskimi društvi v ZDA, si med drugim postavlja vprašanje lobiranja, načrtnega pritiska na javnost in oblasti v korist Slovenije. Razmišlja o nadideološkem povezovanju ameriških Slovencev, o ohranjanju njihove dediščine v ZDA. O tem lahko beremo v 4. številki glasila ASK Zapiski, ki izhaja v angleščini (urednik Paul Barbarich iz Indiane) in slovenščini (urednik Pavle Borštnik iz Ohia).

VLOGA SVETOVNEGA SLOVENSKEGA KONGRESA Koliko bo ASK uspel, je težko reči. Zaradi ideoloških sporov v Svetovnem slovenskem kongresu v sami Sloveniji in zakoreninjenosti številnih drugih zaslužnih organizacij v ZDA je članstvo zaenkrat maloštevilno, dejavnost pa osredotočena skoraj v celoti na New York.

Kljub ne preveč številni in daleč narazen poseljeni skupnosti ima New York nekaj prednosti. Tam je slovenska župnija sv. Cirila s cerkvijo, ki so

Moška pevska skupina Zvon iz Fairfielda na Prosvetni uri

jo leta 1997 povsem prenovili, za kar je načrtovalec arh. Eduardo Lacroze prejel posebno nagrado revije Faith and Form in združenja za cerkveno umetnost IFRAA. Dinamični župnik p. Krizolog Cimerman v stavbi vodi tudi Slovenski kulturni center. V župniji so prosvetne ure, pevski zbor, tečaji in druge dejavnosti. V velemestu so poleg "domačih Slovencev", ki so se v več primerih zelo uveljavili v svojih poklicih, zastopniki slovenske diplomacije in pa podjetij, slovenski potniki, študentje in turisti, tako da je odlična točka za razvejane stike.

Svetovni slovenski kongres pa bi moral po svojih namenih ravno omogočati stalne in plodne stike med vsemi deli slovenskega naroda, kar je zelo dragoceno, le delno izpolnjeno poslanstvo. Če k temu dodamo navdušenje in delavnost pobudnikov Ameriškega slovenskega kongresa (nekaj podobnega je bilo zaznati prva leta konferenc SSK v Veliki Britaniji in drugih državah), njihovo posebno pozornost do Slovencev v Italiji, je človeku prav nerodno, da je Konferenca Svetovnega slovenskega kongresa za Furlanijo-Julijsko krajino tako žalostno usahnula.

Po prvih letih, ko jo je vodil Janez Povše iz Gorice (1991-94), je zamrla. Razlage, da so tega kriva nasprotstva zaradi politizacije v Sloveniji, ne prepričajo, saj bi dela med Slovenci v Italiji ne manjkalo, poleg tega bi se ohranjal živi stik s predstavniki z vsega sveta. Po mojem mnenju pa bi bilo pametno razširiti konferenco z manjšinskega ozemlja na vso italijansko državo, "lobirati" za manjšino in Slovenijo ter predstavljati slovensko kulturo v Rimu, Milanu, Neaplju, povezati številne rojake, ki večinoma osamljeno živijo in delajo v tujem okolju, tudi na zavidljivih položajih.

O tem je bil govor v Trstu 3. junija, torej dobra dva tedna po simpoziju v New Yorku, ko sta bila na obisku predsednik Svetovnega slovenskega kongresa dr. Jože Bernik in član vodstva Ameriškega slovenskega kongresa inž. Hilarij Rolih. Skupno z dvema izmed predavateljev v New Yorku, prof. Samom Pahorjem in podpisanim, sta sodelovala pri okrogli mizi v Peterlinovi dvorani.

OBISK V VIDEMSKI POKRAJINI To je še utrdilo stike z rojaki v New Yorku. Do nove poteze pa je potem prišlo v dneh od 12. do 14. septembra, ko so predsednik ASK dr. Silvester Lango, član vodstva ASK inž. Hilarij Rolih in predsednik SSK dr. Jože Bernik obiskali Nadiške in Terske doline ter Režijo, da bi na srečanjih in obiskih, ki jih je pripravil Giorgio Banchig (spet predavatelj iz New Yorka!), še sami preverili položaj Slovencev v videmski pokrajini, ki je na simpoziju v New Yorku pritegnil posebno pozornost.

Na svoj obisk je ASK predhodno opozoril italijansko veleposlaništvo v Washingtonu, svoje poglede na položaj Slovencev v Italiji pa misli poslati ameriškim in italijanskim oblastem ter sredstvom množičnega obveščanja in tako izkazati vzajemnost z našo narodnostno skupnostjo.

Peter Rustia

Tržaški mestni svet in pridiga g. Rajmunda Logarja

ALI O TEM, KAKO SO SLOMŠKOVE MISLI MOTILE
ITALIJANSKE NACIONALISTE

Cerkev je v drugi polovici devetnajstega stoletja odigrala zelo pomembno vlogo pri razvoju slovenske zavesti in kulture med slovenskim prebivalstvom v Trstu. Prav zaradi tega so bili tedanji tržaški škofje pogosto tarča napadov s strani predstavnikov italijanske nacionalne liberalne stranke, ki so v "slovanskih" škofih videli dvojnega nasprotnika - nacionalnega in svetovnonazorskega.

Napadi na Cerkev se niso omejili le na škofe in na kapitelj, ampak so se dotikali tudi posameznih duhovnikov, še zlasti, če so se aktivno postavili v bran slovenskega jezika.

Posebno zanimiva je takoimenovana afera Logar, v katero je bil indirektno vpleten celo Anton Martin Slomšek.

Na seji 24.11.1891 je poslanec D'Angeli predstavil interpelacijo v zvezi z dvema agitacijama proti italijanski narodnosti in šolam na tržaškem teritoriju. Prva tovrstna "agitacija" naj bi se zgodila v Barkovljah(1), druga pa je bila omenjena afera Logar: gospod Rajmund Logar naj bi v pridigi v Škednju žalil italijansko narodnost in hujskal Slovence tistega okraja proti italijanski šoli in narodnosti.(2)

V ustnem odgovoru poslancu D'Angeliju je tržaški župan v zvezi s primerom Logar obrazložil ukrepe magistrata. Magistrat je kmalu po samem dogodku obračunal z gospodom Logarjem, saj mu je z noto, ki jo je naslovil ravnatelju šole, onemogočil poučevanje verouka. Magistrat je o omenjenem primeru obvestil tudi sodstvo in namestništvo, a pri teh dveh ustanovah ni dosegel zaželenega cilja, temveč celo nasproten rezultat: sodstvo ni hotelo obravnavati primera Logarja, namestništvo pa je celo razveljavilo magistratovo prepoved poučevanja za gospoda Logarja, saj se po mnenju namestništva magistrat ne more vmešavati v primer, saj ne gre za veroučitelja, ampak kooperatorja.

Poslanec D'Angeli se je v svojem odgovoru dotaknil obeh navedenih vprašanj, pri primeru Logar pa je zlasti izpostavil, da naj bi gospod Logar s prižnice rekel, "da se v italijanskih šolah otroci naučijo preklinjati starše v italijanskem jeziku in da bodo zaradi tega starši pretakali slovenske solze"(3). Zaradi tega je poudaril, da gre za nezaslišano dejanje s strani duhovnika, ki ni samo s tem kršil svojega poslanstva, ampak tudi gostoljubnost tržaškega mesta. Poslanec D'Angeli je zaradi primera Logar zahteval, naj se v najkrajšem možnem času sestane posebni pravni odbor tržaškega mestnega sveta z namenom, da bi podrobneje preučil primer. Predlog je (italijanska) večina mestnega sveta skorajda soglasno sprejela.

Na 32. javni seji tržaškega mestnega sveta, ki je bila 19.12.1891, je omenjeni pravni odbor predstavil svetovalcem rezultate zasedanja odbora

ra, ki je imel mandat, da prouči: 1. ali je mogoče na osnovi pridige sprožiti sodni postopek proti gospodu Logarju, in 2. v slučaju, da je sodni postopek možen, se mestni svet lahko javi kot oškodovana stranka, čeprav sodstvo ni sprožilo postopka proti gospodu Logarju.

K prvi točki je odbor predstavil dodatne informacije(4) o govoru gospoda Logarja, ki se delno razlikujejo od tistih, ki jih je navedel poslanec D'Angeli. Odbor je v analizi dogodkov izpostavil Logarjev "očiten namen hujskati proti italijanski šoli in predstaviti šolanje v italijanščini kot veliko zlo za slovenske družine".(5) Škedenjski dogodek je komisija vzporejala s primerom lepakov v Trentu, ki so jih odstranili iz mesta, saj naj bi plakati, ki so pozivali italijanske starše, naj vpišejo svoje otroke v italijanske šole, netili sovraštvo do nemških šol. Komisija je seveda pikro ugotovila, da, če bi v Škedenju šlo za nemško in ne za italijansko šolo, bi državni organi postopali proti gospodu Logarju. Glede sodnega postopka pa je komisija ugotovila, da je Logarjevo početje v nasprotju z zakoni, da pa mestni svet ne more sprožiti postopka namesto sodstva in da je v teh razmerah magistrat pač razorožen in ne more ukrepati ničesar.

Poročilu je sledila debata, v katero je posegel tudi slovenski poslanec Sancin. Ta je ugotovil in trdil, da besede, ki jih je navedla komisija in jih pripisala Logarju, niso tiste, ki jih je dejansko izrekel Logar.(6) Sancin je nadalje skušal občinskim svetovalcem dopovedati, da je Logar pravzaprav povzel pridigo iz dveh virov, in sicer iz pridige, ki jo je leta 1883 objavil "Slovenski prijatelj", ostali, najbolj sporen del (o slovenskih solzah), pa je zapisal leta 1853 Anton Martin Slomšek v Drobtnicah. Sancinova ugotovitev je sprožila sicer skoraj običajne izgrede med občinstvom na galeriji. Poslanec Consolo je v svojem posegu ugotavljal, da dejstvo, da je črpal Logar misli za svojo pridigo iz del drugih avtorjev, ne zmanjšuje njegove krivde, saj je tam in ne drugod črpal misli o miru, edinosti in bratstvu in če politična oblast ni pred tem smatrala za potrebno cenzurirati omenjenih misli, to ne sme vplivati na delo juridične komisije.

Dogajanje v zvezi z afero Logar je spremljala tudi tržaška "Edinost". V članku Tržaški mestni zbor in Slovenci, ki ga je Edinost objavila 5. 12. 1891, lahko beremo naslednje misli, ki strnejo bistvo celotne afere tudi današnjemu bralcu: "Tudi s svojim predlogom in interpelacijo glede poučevanja krščanskega nauka na ljudski šoli v Škedenju so se gospoda opekli. Župan Pitteru dal jim je zadnje čase sicer žalostno, sicer pa jako koristno pojasnilo, da je na pritožbo in zahtevo da se č.g. R. Logar odstrani od učenja krščanskega nauka v tamkajšnjih laških paralelkah, c.kr. ukazalo, da g. Logar ostane na svojem mestu ter je - tako čujemo, magistratu celo zapretilo, da škedenjsko šolo prevzame v svojo oskrb, ako magistrat od svoje zahteve ne odneha: k večjemu se proti omenjenemu g. kaplanu sme začeti disciplinarna preiskava.

Ta vest jih je seveda hudo pobila in jeli so se koj posvetovati, kako bi na kak drugi način odstranili "un intruso, che insulta il paese che lo ospita (vsiljenca, ki onečešča deželo, koja ga redi).

Ta sfera nam jasno kaže, kako je zrasel greben mestnim lažiliberalcem. Ako je Cerkev spoznala, da je prepotrebno, da se krščanski nauk predava

tudi v šoli v onem jeziku, kojega so otroci najbolj zmožni, morala bi se odmakniti posvetna oblast, kajti tu gre za verski čut. In prav je ukrenilo namestništvo, da je pustilo č. gospoda na svojem mestu.

Gospoda kapelana Logarja morala bi posnemati vsa čč. duhovščina v okolici ter učiti krščanski nauk deco v materinem jeziku, kajti le od takšnega pouka si je pričakovati ugodnih uspehov, dočim so nam posledice laške vzgoje znane. Saj vidimo vsak dan žalostne vzglede naše mladine, ki je bila radi nebrižnosti starišev vzgojena v tujih šolah: nedostaje jej povsem verskega čuta in morale. Ni čuda pa, da oni, ki sami sebe prištevajo brezvercem, ne morejo pojmiti te npravne pokvare. Uprav duhovščine naloga je, širiti in krepiti npravnost; da se jej posreči, posluževati se mora najprimernejšega sredstva - materinega jezika. Gosp. D'Angeli je sicer pogorel se svojim predlogom, a preverjeni smo, da se še čestokrat ponove naporu, mereči na to, da se zruši slovenski značaj okolice in z njim tudi ljudstva versko prepričanje. Nov dokaz, da se nam je zajedno bojevati za narodna in verska načela ter da ni pravi rodoljub, kdor potrebo obeh zajedno ne pripoznava."(7)

OPOMBE 1. "Consta all'inclita Presidenza municipale che un imprenditore di lavori e consigliere del Comune abbia obbligato un padre di famiglia che si trova ai suoi stipendi, di togliere i figli dalla scuola italiana di Barcola e di inscrivere nella sezione slovena, minacciandolo, in caso di rifiuto, di immediato licenziamento?" (Consiglio della Città di Trieste - Seduta publica del 24 novembre 1891, str. 332) Slovenski delodajalec in tržaški občinski svetovalec naj bi zagrozil svojemu uslužbencu, naj prepíše sina iz italijanske v slovensko paralelko, drugače bi mu odpovedal službo. Primer je zanimiv ne samo zaradi same interpelacije in kasnejše diskusije, v katero je posegel tudi tržaški župan, ampak zlasti ker nakazuje nekaj zanimivih dejstev. Najprej velja opomniti, da je bil takovrsten pritisk na slovenske očete s strani organov tržaškega magistrata večkrat v ospredju pisanja tržaške "Edinosti". Omenjeni barkovljanski primer nadalje opozarja, da je bilo v omenjenem času ekonomsko napredovanje Slovencev v Trstu in v okolici povezano tudi s krepitvijo nacionalne zavesti, ne nazadnje pa podčrtuje potrebo po slovenskem šolanju mlajših rodov.

2. "Consta all'inclita Presidenza che il cooperatore don Raimondo Logar abbia nella chiesa di Servola in un sermone domenicale recata offesa alla nazionalità italiana ed eccitato ed istigato gli sloveni di quel distretto ad ostilità contro la scuola e la nazionalità italiana?" (Consiglio della Città di Trieste - Seduta publica del 24 novembre 1891, str. 332)

(prevod avtorja: Cenjenemu Predsedstvu je znano, da je kaplan g. Rajmund Logar v škedenjski cerkvi med nedeljsko pridigo žalil italijanski narodni čut in razburil in ščuval Slovence v tistem okrožju k sovražnostim do šole in italijanske narodnosti, Tržaški mestni svet - javna seja z dne 24. novembra 1891, str. 332)

3. Prav tam

4. Consiglio della Città di Trieste - Seduta publica del 19 dicembre 1891, str. 372.

5. Prav tam

6. Consiglio della Città di Trieste - Seduta publica del 19 dicembre 1891, str. 374. Sancinov prevod se ujema z rokopisom pridige, ki sem ga našel v tržaškem škofijskem arhivu, z lastnoročnim podpisom Rajmunda Logarja. Omenjeni tekst v originalu se glasi: "Šola ni zato, da bi se otrok mučil. Zato se poučuje v materinskem jeziku. Ni šola, da bi se tujega jezika naučil, temveč "da se srce ublaži in um razbistri". Potem ko se je otrok navadil potrebne reči potem se uči tujega jezika, kar je tudi dobro in potrebno. "Otrok bode, če ga pošiljate samo zato v šolo, da bi se tujega jezika učil, marsikaj naučil, kar za njega ni dobro. In tako bi on Vas v tujem jeziku klel, Vi pa bi slovenske solze točili" (Slomšek) Pridiga je bila napisana 25.9.1891.

7. "Tržaški mestni svet in Slovenci", Edinost, 5.12.1891

Sporočilnost antične škofije

Miran Mihelič

V današnjem duhovnem praznjenju obuja moč izkopenin iz pozne antike ponovna duhovna razmišljanja.

Kobariški muzej je z vsebino in načinom prikaza svoje zbirke vzbudil v svetu veliko zanimanje. To pa je šele začetek, kajti njihovo glavno delo so nadaljnje raziskave na terenu, zaščita in restavracije odkritih zgodovinskih ostalin. Le kar kot "premičnina" ne more ostati na terenu, bodo prenesli v svoj muzej. Eno pomembnejših arheoloških najdišč je antično mesto s sakralnimi objekti na Tonocovem gradu. Muzej in Arheološki inštitut sta o tem izdala Vodnik, dosedanje arheološke izkopenine pa so konservirali. Obnovili so tudi pot in ponovno zgradili visečo brv čez Sočo. S tem je sklenjena Zgodovinska učna pot.

Najprej o zadnjih novostih, potem pa še o celotnih raziskavah antične škofije, ki potekajo že pet let.

Strokovnjaki Arheološkega inštituta znanstvenoraziskovalnega središča SAZU in Kobariškega muzeja so pristopili h konservaciji vsega doslej odkopanega na Tonocovem gradu. Kot sta povedala direktor muzeja Jože Šerbec in strokovni vodja raziskovalnih del dr. Slavko Ciglenečki, je osnoven princip v arheologiji odkopati toliko, kolikor je mogoče v kar najkrajšem času konservirati. Zato letos, kljub veliki mikavnosti, niso šli v nadaljnje raziskave, ampak so se lotili in zaključili kompletno konservacijo zidov treh cerkva in osrednjega bivanjskega objekta v antični naselbini. Kdor ta teren pozna, bo priznal, da je bilo opravljeno veliko delo. Zmogli so ga s sodelovanjem študentov, ki so bili tam na praksi in domačinov, ki so sodelovali v sklopu javnih del, ki jih je plačala kobariška občina. Do natančne cene strokovnih del ni bilo mogoče priti, vendar po grobih izračunih opravljenih ur in porabljenega materiala lahko verjamemo ocenam poznavalcev, da restavratorska dela z učno potjo in izgradnjo mostu čez Sočo (ob neštetihih prostovoljnih urah domačinov) niso stala niti deset milijonov tolarjev!

Konservacija je bila opravljena na način, ki dopušča osnovo tudi za najbolj zahtevne rekonstrukcije teh cerkva in obrambnega stolpa. Za spodnjo zgradbo bodo skušali pridobiti sponzorje. Na ostalih zgradbah pa bodo ohranili nakazane tlorise. Te tri cerkve, osrednjo mestno zgradbo in del obrambnega zidu s stolpom pa bodo rekonstruirali v celoti, da se približajo takratnemu uporabnemu stanju. Direktor muzeja je prepričan, da bodo naslednje leto zgradili gor tovrstno žičnico, ki bo bistveno pospešila dobavo materiala.

Čez Sočo so zgradili visečo brv in s tem skupaj "sešili" še zadnji del

zgodovinske poti, ki poteka iz muzeja na kostnico iz prve svetovne vojne, čez rimsko naselbino na gradiču, na Tonocov grad in k ostalinam 3. italijanske obrambne črte, ki jo veže brv na obeh straneh Soče. Ta je bila napravljena pa tudi porušena med prvo svetovno vojno. Seveda pa so tu še številne naravne znamenitosti, kot je slap Kozak, soteska Soče itd.

Vse to kliče po dopolnjenem vodniku po okolici Kobarida, zlasti tistemu delu med Kobaridom in Bovcem. Del se da prepotovati tudi po Soči s kajakom in si na izstopnih mestih temeljito ogledati tudi vse tisto, kar si ne moremo iz soške struge. V teh treh letih je gotovo najzanimivejši sprehod po antičnem najdišču. Antični mojstri so ga umestili na čudovito obrambno in tako tudi razgledno lokacijo oz. okolje, že tako slikovite soške doline, tik nad reko Sočo in na drugi strani nad prepadom. Tudi zgodovinsko mestece Kobarid je na robu Alp, Sredozemlja in predgorja. Prednost mu daje tudi le nekaj minutna oddaljenost od regionalne ceste, ki vodi iz Kobarida v bližnji Bovec. Obenem ni daleč od Koroške in Furlanije. Furlani te kraje obiskujejo celo množičneje kot turisti iz notranjosti Slovenije, ki jih šport in planinstvo zaneseta pretežno le na Bovško, če izvzamemo vedno večji obisk v kobariškem muzeju. Skratka dostopno je zelo velikemu krogu obiskovalcev.

O tem "Tonocovem gradu" je bilo govora že iz ljudskega izročila in torej sedaj ne pomeni nekega naključnega odkritja. Pripovedi govorijo o starem gradu, njegovih zakladih, o roparskih vitezih in skrivnostnih stopnicah (vidne in restavrirane so še danes), ki vodijo iz razvalin antičnega mesta na hribu, skozi skalno steno strmo navzdol k reki Soči... Po starih zapiskih je tod potekala že stara venetska in ne le rimska cesta. Pripovedi o tem še zbirajo. Žal so po teh grajskih ruševinah stikali že različni "arheologi"-pirati, zato so sklenili pred leti pri muzeju nekaj ukreniti. Tako so s strokovnim pristopom in sprotim zavarovanjem te lokacije začeli leta 1993. Sledilo je za nekatere domačine pričakovano, za druge pa presenetljivo odkritje. Arheolog Slavko Ciglenečki je bil sposoben že na samem začetku domačinom "verjeti", saj je presodil, da gre za veliko in dobro ohranjeno zgodovinsko zapuščino. Javnost o odkritju niso takoj obvestili. Stvari so morali prej zaščititi. Največ dokazov so uspeli odkopati leta 1997 in to je bil zadosten razlog, da je tukaj potrebno vložiti denarna sredstva. Javnosti so stvari predstavili dokaj nazorno in na Kobariškem ga ni, ki bi oporekal nadaljnjim raziskavam in sredstvom zanje. Ljudje so celo v neprestanem strahu, da jim ministrstvo ne bi obljubljenih sredstev za naslednje leto odščipnilo. Vse poteka z veliko mero pazljivosti, saj so kljub lepemu vremenu nad zaščitnimi deli postavili provizorične strehe, da so lahko delali na suhem. Med konserviranjem se je namreč ponekod pokazala še vedno tudi potreba po raziskavah in odkopih, da so dali zaščito neki zaokroženi celoti. Sedaj jih čaka še veliko znanstvenega dela in zbiranja denarja zanj, kajti takšna rekonstrukcija, za kakršno so se odločili, pri nas

še ni bila zastavljena. Obiskovalci bodo potem videli nekaj, česar si v Evropi, izven strnjenih antičnih mest, ni mogoče ogledati. Po mnenju dr. Ciglenceškega je najdragocenejše odkritje od vseh dvajsetih zgradb na nekaj višjem skalnatem platoju, ki se na južni strani konča v visoki skalni steni. Že pred izkopavanji je bilo mogoče razpoznati, da gre za največji stavbni sklop zgodnje krščanske cerkve in naselbine ob njej. Tudi poznejša raziskovanja so pokazala, da gre za tri med seboj povezane cerkve, česar v evropskem prostoru ni mogoče najti kar tako zlahka. Tudi že pri odstranjevanju močne ruševinske plasti (v njej je prevladovala strešna opeka), so se začeli izrisovati temelji treh cerkva in manjšega vmesnega prostora med drugo in tretjo cerkvijo. Ta je bila zgrajena nazadnje, kar je zanimivo tudi iz vidika proučevanja verske vsebine. Kar se samih cerkva tiče, je bila ohranjena najlepše prva. Njena notranjost se kaže na visoko dvignjen prezbiterialni del s klopjo za duhovščino in oltarno mizo nad majhnim in ozkim prostorom za vernike. Nekako v sredini je manjši kamnit podest. Ta je prepoznaven kot skromna prižnica. Žal ni veliko ostalo od oltarja. Vidna pa je vrsta kamna, iz katerega je bil zgrajen. Prav ta velikost in oblika kaže, da je bil zidan v velikosti 85x85 centimetrov. V odprtini njegovega zgornjega dela so hranili relikvije. Med ruševino ob oltarju so našli še kamnito žaro. Domnevno je bila posoda za relikvije, narejena iz najfinejših materialov, ki pa so jih zadnji prebivalci ob umiku odnesli s seboj. Ostanke okenskega stekla kažejo, da je imela cerkev tri manjša okna. Vodja raziskovanj meni, da je bila cerkev slabše osvetljena, tako da je temačen in mističen prostor ustvarjal posebne meditacijske pogoje. Nekoliko ga je osvetljevala le nad oltarjem viseča steklena oljenka.

Ni si težko predstavljati, da sta bili podobno opremljeni tudi drugi dve cerkvi, ki sta manj ohranjeni, vendar ne toliko, da ne bi mogli spoznati sorodnosti. Čeprav je njuno namembnost težko povsem natančno določiti, raziskovalci domnevajo, da je osrednja cerkev služila za redno maševanje. Manjšo so imeli za posebne priložnosti, kot je birma. Tretja, najmlajša predstavlja za arheologe največjo uganko, za poznavalce cerkvenih obredov pa morda ne tolikšno, čeprav sta nemara funkcionalnosti zadoščali že obe drugi. Vprašanje je torej lahko tudi, ali so bile vse tri naenkrat v funkciji. Še vedno tudi ugibajo, ali so bile v njenih oltarjih shranjene relikvije pomembnih svetnikov, ki so privlačile tudi romarje. Ob vseh treh cerkvah so odkrili dvanajst grobnic in grobov. Iz tega je razviden poznoantični način pokopavanja vernikov. V bližini cerkva sta dve manjši zgradbi, ki naj bi bili zbiralnika vode. Zlasti pri obleganjih sta bila nujno potrebna. Nižje od teh treh cerkva so našli še četrto in po najdbah in po dokazih tukajšnjega bivanja Vzhodnih Gotov in Longobardov, bi bila lahko namenjena germanski arijanski verski ločini. Nastajala je šele v četrtem stoletju in je največji razcvet dosegla v času preseljevanja narodov.

Takrat so se prebivalci iz varnostnih razlogov selili na višje ležeča

območja. V najglobljih zemeljskih plasteh so našli kamnito orodje iz srednje kamene dobe, kar pomeni raziskovalcem nov izziv. Tako bodo nadaljnja izkopavanja na širšem območju hriba, ki jih bodo previdno začeli v naslednjih letih, pokazala, kaj je bilo, poleg obrambe, še vzrok za naseljevanje na tej lokaciji. Dosedanje najdbe v Posočju in ne le na Tonocovem gradu, zanikajo dosedanje trditve o "zgodovinski divjini" v zgornjem Posočju. O nepretrgani poseljenosti pričajo tudi še ostanki iz zgodnje in pozne halštatske dobe, mlajše železne dobe, romanskega obdobja in za časa preseljevanja narodov. Prav ostanki arhitekture iz 5. in 6. stoletja dajejo največ nasprotnih argumentov.

Res pa je, da je najdbi botrovala srečna okoliščina, da se od takrat tukaj ni naselil nihče več. Le tako so lahko ostale ruševine nedotaknjene. Vojaški viri kažejo, da je le malo manjkalo, da niso v prvi svetovni vojni zgradili tam utrdbe. To je preprečil nagel preobrat na soški fronti. Nekaj škode so povzročili nemški bunkerji v drugi svetovni vojni, vendar so ti bolj na obrobju naselbine.

Po velikosti in dobri ohranjenosti uvrščajo naselbino med najpomembnejše v vzhodnoalpskem prostoru. Bogati tudi naše vedenje o moči duhovnosti, ki vstaja iz ruševin. Tako nam takšna izkopavanja posredujejo razumevanje globljih izkušenj in iz njih življenjskih zakonitosti nam govorijo tudi za današnji čas.

Tonocov grad je torej priča zadnjemu odsevu izginule poznoantične civilizacije ob zgornji Soči, ko so že prihajala v dolino nova plemena, vendar je tukaj kljub vsej moči za nekaj časa zavladovalo poganstvo.

Za večino podatkov se zahvaljujem arheologu dr. Slavku Ciglencečkemu.

Vladimir Lakovič - Kraška apokalipsa

Ambrož Kodolja

Vladimir Lakovič - *Kraška apokalipsa*

Akademski slikar Vladimir Lakovič (1921-1997) je eden izmed tistih slikarjev, ki ga z vso gotovostjo lahko imenujemo ateljejski slikar. Njegova dela so nastajala v ateljeju in nikoli v naravi ali nekem drugem prostoru. Dobro leto pred smrtjo ga je zamikala biblijska tematika iz Janezovega evangelija. Svetopisemsko sporočilo je vsekakor svojstveno. Evangelist Janez je v Bibliji nekakšen graditelj mostu, ki vodi v svet najglobljih religioznih idej kot tudi teoloških sintez. Čeprav je v marsičem zelo zvest realnemu, stvarnemu duhovnemu svetu, saj sporoča, da brez Božje Besede ne bi bilo ne materije in ne ideje. Imel je v razumu in spominu zapisano Božjo modrost (hokma). Po drugi strani pa le moramo upoštevati, da je Janezov svet svet, ki ga je dobil od Učitelja, ki ga je imel rad, zato ga je tudi poslušal drugače kot ostali učenci. Kar je bilo v Učiteljevem srcu najtežje, to ga je privlačevalo, zato lahko sklepamo,

da je tudi Kristus svojim najbližjim spremljevalcem marsikaj povedal in pojasnil, česar drugim še ni zmožel zaupati. Prav gotovo je tudi dejstvo, da je govoril z vsakim tako, kot je bilo njemu najbližje in tudi najbolj doumljivo. Iz teh, zelo osebnih razlogov je dobil Janez celo vrsto misli, ki so drugim apostolom ostale tuje. Spomnimo se na Nikodemov pogovor, ki je izrazil vzorec osebnega dialoga s človekom, ki je zahteven pri pojasnilu. Janez je pred drugimi apostoli imel še eno prednost, da je lahko velikokrat "na samem" razpravljal z Učiteljem. Gotovo ni bil z vprašanji skup!

Slikarja Vladimirja Lakoviča je zamikal tisti del Janezovega evangelija ali Apokalipse, kjer nastopajo štirje konji. To je v Razodetju v šestem

poglavju od druge do osme vrstice. Takole se glasi: *In glej, prikazal se mi je beli konj, in tisti, ki ga je jezdil je imel lok. Jezdec je dobil venec in odšel kot zmagovalec in da bi zmagal.*

Ko je odtrgalo drugi pečat, sem slišal, kako je drugo živo bitje reklo: "Pridi!" Tedaj je prišel drugi konj, rdeč, kot ogenj. Tistemu, ki ga je jezdil, je bilo dano odvzeti mir z zemlje, tako da se ljudje koljejo med seboj. In dan mu je bil velik meč.

Ko je odtrgalo tretji pečat, sem slišal, kako je tretje živo bitje reklo: "Pridi!" In glej, prikazal se mi je črn konj, in tisti, ki ga je jezdil, je držal v rokah tehtnico. In slišal sem kakor glas, ki je govoril sredi štirih živih bitij: "Merica pšenice po denarju in merice ječemna po denarju! Olju in vinu pa ne delaj škode!"

Ko je odtrgalo četrti pečat, sem slišal glas četrtega živega bitja, ki je reklo: "Pridi!" In glej, prikazal se mi je konj mrtvaško blede barve. Tistemu, ki ga je jezdil, je bilo ime Smrt, za njim pa je prihajalo Podzemlje. In dana jima je bila oblast nad četrtino zemlje, da morita z mečem, z lakoto, s smrtjo in z zverinami zemlje.

Apokalipsa pomeni v grškem jeziku razodetje. Bog se je razodel človeku! Tako je razodetje odkritje skritih strani, ki jih pozna samo Bog in razodene ljudem (človeku). Razodetje je obenem nekakšna preroška vrsta, ki se podarja človeku. Ob tem predmet ni več stvar, ki bi bila nosilec neke podobe, ampak je prizor, ki se odvija pred našimi očmi.

Evangelist Janez, ki je avtor svetopisemskega besedila o razodetju, nam najprej predstavi viden opis Sina Človekovega. Tako je tudi slikar Vladimir Lakovič postavil nad ruševinami Doberdoba, takega, kot je bil po prvi svetovni vojni, veliko rdečo figuro Križanega, ki lebdi med nebom in ruševinami, to je zemljo. Simbolično je tudi postavljen med trpljenjem, obupom, upanjem in pogumom! Kristus se dviga nad hudobijo, ki jo je povzročila vojna, nad smrtjo, ki je kosila na Doberdobški planoti, k dobroti in zaupanju, ki privedeta človeka v onstranstvo... S tem je slikar pritegnil našo pozornost, ki je najprej dostopna našim čutom, da tako podzavestno obudi spomin na našo krajevno zgodovino skozi podobo križanega in vstalega Zveličarja.

Kristusov obraz odseva trpljenje ljudi. Pod njim ni nobene človeške figure, niti trupel, zato pa so nejasne ruševine hiš desno od razrušene cerkve, ki jih obdajata plamen in dim.

Nad Kristusom je sinjina jasnosti, kot poudarek, da on sam prevzema nase trpljenje ljudi. Njegova koža je rahlo zelenkasta in ponazarja barvo smrti. Samo roki in glava sta rahlo rdeči, kot simbolika grozote nad Doberdobom v letih 1914-1915.

Istočasno pa se zapaža s tako prefinjeno kombinacijo barv nova osvežitev na telesu žrtvovanega Kristusa. Človeško trpljenje odseva iz njegovega telesa.

Iz rdeče temine požara, ki se razprostira nad ruševinami spodaj, se v

višino proti Kristusu vzpenjajo in jezdijo štirje jezdeci. (Apokaliptični jezdeci!).

Prvi od spodaj navzgor sedi na rdečem konju, oblečen je v zelenkasto obleko z vihrovim plaščem in gleda k gledalcem. Ta predstavlja kugo.

Nad njim na belem konju jezdi okostnjak. Čudovito je vklenjen v okolje in predstavlja smrt.

Tretji jezdec od spodaj navzgor ima na glavi čelado in ga obdaja vihrajoči plašč. Simbolizira vojno.

Najvišji in zadnji jezdec, ki sicer ni tako izrazit, kot so ostali trije, jezdi na sivkastem konju in ima zelo izpit obraz, saj simbolizira lakoto.

Tako predstavljajo jezdec od spodaj navzgor: lakoto, vojno, smrt in kugo.

Seveda bi v sliki lahko zapazili tudi kakšno posebnost, kot npr. prelivanje barv pri jezdecih, in s tem razpoznali italijansko zastavo. Od tu dalje pa bi slika lahko dobila novo razlago z novo simboliko, ki je za gledalca vsekakor zanimiva pa tudi pomembna.

Vladimir Lakovič ni slikar religiozne tematike. Ta slika je ena redkih. Zapaža pa se, da je mojster čopiča in zna dati platnu nadah, ki privlači, gledalca zaustavi, ga tudi presune in obenem obogati... Ti drobci so izredno vidni tudi pri Kraški Apokalipsi.

Franc Rupnik

Velikonočni potres na Kobariškem in Bovškem

Med večje potrese, ki so v preteklosti prizadeli naše kraje v letih 1348, 1511, 1895, 1974 in 1976, moramo zdaj prišteti še Veliko noč 12.4.1998 ob 12,56. Ta potres se je razlikoval od gori navedenih po tem, da je bil tektonskega značaja. Potres leta 1976 je bilo čutiti kot valovanje in nihanje tal in stavb, zadnjega, velikonočnega pa kot močan sunek od spodaj navzgor. Geologi domnevajo, da je to povzročilo žarišče, ki se nahaja kakih 15-18 km pod površino tal. Njen epicenter pa je bil v Krnskem pogorju, 2 km jugovzhodno od doline Lepene. Zato je razumljivo, da so bile poleg okoliških hribov, iz katerih se je vsulo veliko število kamnatih podorov, najbolj prizadete vasi in hiše na goratem področju, posebno pa tiste stavbe, ki so postavljene ne na trdni skalnati podlagi, temveč na morenskih naplavinah, na nanosih rek in potokov, grajene pa so bile večji del brez temeljev,

Razpoke na pročelju cerkve sv. Roka v vasi Krn

kamnov ter s slabo malto. Tako tudi sklepamo, da je bilo prav od različnosti tal in zgradb teh stavb odvisno, da so ene hiše ostale cele ali skoraj nič poškodovane, druge pa huje. Tako je trpelo nekaj hiš in hlevov v Zadlazu nad Tolminom, nekaj hiš v vasi Krn (tu še najbolj podružna cerkev sv. Roka, zaradi slabih temeljev in nekompaktnih zidov), nekaj hiš v Drežnici (med temi skoraj najbolj župnišče, zvezano po prvem potresu, a brez betonskih plošč) in tudi notranjščina župnijske cerkve Srca Jezusovega;

v Gornjih drežniških Ravnah skoraj nobena hiša razen cerkve sv. Matija (razpoke v prezbiteriju, a k sreči tudi odkritje starih fresk zaradi odpadlega beleža), v Spodnjih Ravnah pa hudo prizadeta večina hiš. In v Ma-

Opadli belež je ponovno razkil freske vesoljne sodbe v cerkvi sv. Matije v Gornjih drežniških Ravnah.

gozdu temu podobno. Če pogledamo naprej v Bovec, vidimo, da je južni del Bovca skoraj nedotaknjen; od župnišča, župnijske cerkve, proti Mali vasi, in cerkve Device Marije v Polju, pa veliko razdejanje. V Soči najdemo nekoliko razmajano župnišče (dom duhovnih vaj), v notranjščini cerkve sv. Jožefa pa odpadle slabo pritrjene Kraljeve slike v prezbiteriju in delno odpadel nastavek glavnega oltarja. V Logu pod Mangartom lepo ohranjeno po potresu 1976 zvezano župnišče, v cerkvi sv. Štefana pa spet poškodovane Groharjeve freske.

Vendar je velikonočni potres segel tudi v dolino: na Kamnem je v ravnokar obnovljeni cerkvi poškodovan strop, na zvoniku pa je nastala prečna razpoka; v župnijski cerkvi v Kobaridu, tudi ravnokar obnovljeni, je nastalo več razpok v prezbiteriju, na slavoloku, na freskah, pri stičiščih sten s stropom; na podružnih cerkvah v Sužidu, na Svinem razpočena slavoloka in več drugih razpok; na Idrskem razmajan glavni oltar sv. Tomaža (za silo zvezan z vrvjo) - največ škode pa je nastalo na kobariškem župnišču, kjer sta se zrušila oba strešna napušča s streho vred kljub vezavi leta 1976 tako, da je bilo potrebno najprej porušiti ostali del požarnih sten, pozidati novo, betonsko ojačeno steno in zamenjati celotno kritino, razen špirovcev. Breginjskemu kotu, ki je pri potresu 1976 najbolj trpel, pa je Bog zdaj prizanesel, sicer bi se še enkrat sesula ravnokar zgrajena cerkev sv. Helene, ki je čakala vstajenja v ruševinah celih 22 let.

Tak bi bil kratek pregled nastale škode na Kobariškem in Bovškem:

med nekaj stotin hiš in drugih stavb tudi 40-50 cerkvenih objektov. Taka je bila tudi prva škofijska ocena.

Kot pa je že stara resnica, da vsaka nesreča ne pride samo za škodo, ampak da je mogoče izkoristiti vsako staro razpoko v stavbah, kjer so že leta in leta domovali pajki in muhe, zato da se prikaže čimvečja škoda in se od države dobi vsaj nekaj podpore, je po drugem pregledu nastale škode na cerkvenih objektih prvotno število 40-50 poskočilo na 105 in se je tako precej približalo številu poškodovanih cerkvenih objektov leta 1976, ko je potres prizadel 181 cerkva. Tedaj je bila škoda s strani države ocenjena na 493 milijonov dinarjev. Odpravljena je bila samo s cerkveno pomočjo v višini 431 milijonov dinarjev, prav toliko, kot je sedanja škoda na vseh teh objektih ocenjena škofijsko na 431 milijonov tolarjev.

O Tolminskem potresu leta 1976 je znana govorica, da je način potrebne državne sanacije naredil večjo škodo kot potres sam. V prvih ukrepih poskusa sanacije velikonočnega potresa na Tolminskem je kazalo čisto drugače: kakor da bi se bili nekaj naučili iz napak pri prvem potresu. Že na Veliko noč zvečer sta prišla na ogled cerkva na Tolminskem ekonom Milharčič in tehnik Branko. Naslednjega dne so se že zbrali v Kobaridu vsi duhovniki iz prizadetih krajev in poročali o prvih vtisih. V torek sta se v kobariškem župnišču že srečala cerkvena in državna komisija s strokovnimi možmi. Ta je soglašala, da se takoj začne s sanacijo kobariškega župnišča. Bil je navzoč tudi podjetnik Gregorc, ki je dobil točna navodila in je delo sprejel. Delo je prijavil na inšpektorat v Novo Gorico, župnik pa na občinski urad v Tolmin. V četrtek je že pričel z delom. Končal ga je, kljub nekaj dnevnem deževju in prvomajskim praznikom, 29. maja.

A nekaj dni pred koncem je prišlo na župnijski urad pismo iz oddelka za okolje in prostor iz občine Tolmin, v katerem je bilo obrazloženo, da

*Sv. Helena
v Podbeli -
blagoslov
8. avgusta
1998*

obnova župnišča ni bila v skladu s členom 43 (ki je nastal med tem časom!), da bo treba zato dobiti naknadno dovoljenje oz. dokumentacijo, ki jo bo treba oddati v nalašč postavljeno pisarno, ki jo bo poslala v Tolmin, ta nazaj v to isto pisarno, pisarna v Ljubljano na ministrstvo za podpis, od tam nazaj na občino Tolmin, ta pa nazaj v pisarno v Kobarid, kjer bodo šele oni predložili katerega od potrjenih podjetij, ki bi jih lahko vzeli za strokovno popravilo. Tako dokumentacija z dne 19.4.1998 je bila oddana v pisarno takoj po pozivu in grožnji, da ne bomo ničesar dobili v pomoč od države, če se tega predpisa ne bi držali, pa še danes ob koncu septembra čakamo in čakamo... No, hvala Bogu, mi imamo vsaj popravljeno župnišče. A če vemo, da je ta slučaj samo eden od več stotih, potem je mogoče razumeti ljudi na zelo prizadetih krajih, da godrnjajo in obupujejo, ker je zima pred vrati, oblast pa, razen nekaj prvih posegov po več ko 107 dneh, le še naprej meri, ocenjuje škodo, popisuje, daje danes zakone, da jih mora že jutri spreminjati in to vse zato, da bo delo sanacije potresa strokovno opravljeno (s skupino študentov!). Ljudje pa so preveč brihtni, da ne bi za vsem tem videli, kako zanje namenjeni denar odteka nazaj v druge, državne in birokratske žepe. Prav popravilo kobariškega župnišča, bovške župnijske cerkve in župnišča, ki ga podpira škofija Koper s pomočjo dobrotnikov iz raznih župnij in tujine s tveganjem, da za pridnost ne bo dobila nobene državne pomoči, je zgled, kako se naravna ujma ne sme izkoriščati za dosego političnih ciljev, "za globalno rešitev tega zaostalega kraja", temveč je treba čimprej rešiti, kar je najnujnejše z angažiranjem prizadetih pridnih ljudi.

Marko Tavčar

Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 1998

Predstavitve knjižne
zbirke GMD '98
v Katoliški knjigarni
v Gorici

Založniška dejavnost Goriške Mohorjeve družbe (GMD) in Zadruga ima v zamejskem prostoru poleg obče veljavne vloge širjenja novih spoznanj, idej in stvaritev, še dodatno funkcijo potrjevanja življenjskosti in ustvarjalnosti slovenskega življa v tem prostoru. S tem istočasno opravlja tudi važno vlogo utrjevanja narodne zavesti, kar je tudi v skladu z vodilom ustanovitelja, svetniškega škofa Antona Martina Slomška, ki je v marsikaterem svojem nagovoru tudi s teološkega vidika utemeljeval dolžnost "svoj jezik spoštovati". Temu načelu skušamo biti zvesti, čeprav se zavedamo, da bi novi časi zahtevali drugačne prijeme in da je samo izdajanje časopisov in knjig premalo, da bi nagovorili tiste, ki iz takega ali drugačnega razloga ne morejo sproti in vedno znova same sebe napajati pri izviri slovenskega duha.

Pri Goriški Mohorjevi zadrugi se trudimo, da bi v tem smislu lahko čim bolje deloval tednik *Novi glas*, ki sproti obravnava in tudi pogloblja najrazličnejše teme, saj pozorno spremlja dogajanje v domači in vesoljni Cerkvi, na domačem in mednarodnem političnem prizorišču, ter predvsem narodni utrip v zamejskem prostoru, tako da objavlja poročila in ocene o kulturnem in prosvetnem ter drugačnem za manjšino važnem dogajanju.

Za GMD je od leta 1998 tudi zanimiva izkušnja sodelovanja pri izdajanju obnovljene kulturne revije *Zvon*, pri kateri smo soudeleženi skupaj z sestrskima Mohorjevima družbama in tednikom *Družina*. Upati je, da bo ta skupni načrt rasel in tudi tako pomagal pri utrjevanju misli enotnega slovenskega kulturnega prostora.

KNJIŽNE IZDAJE Izdajanje knjig GMD kar precej pogojuje finančna razpoložljivost. Ob predstavitvah in stikih z bralci, ki jih je bilo med letom kar precej, ter ob branju recenzij v raznih listih in revijah, pa z zadoščenjem

ugotavljamo, da so naše izdaje naletele na pozitivne odmeve. V redni zbirki za leto 1998 je izšel *Koledar 1998*, ki ga je uredil dr. Jože Markuža, opremil pa Igor Devetak. Tokrat se je predstavil v obnovljeni grafični obliki na 240 straneh. Zbornik je zaradi svoje vsebine dragocena publikacija, v kateri so zbrani podatki o verskem, družbeno-političnem, gospodarskem utripu in predvsem kulturno-prosvetnem delovanju v zamejskem prostoru. To življenje izpričuje tudi bogata fotografska dokumentacija o dogodkih in ljudeh, ki so oblikovali to dejavnost.

V lanski zbirki je prvič po daljšem premoru ponovno izšel priročnik. S tem smo obnovili staro mohorjansko navado, da bralcem ponudimo tudi koristno čtivo. Včasih so tudi v našem prostoru, to so bile knjige gospodarske ali drugačne praktične vsebine, tokrat pa smo izdali jezikovni priročnik prof. Nade Pertot z naslovom *Pomagajmo si sami*, ki bralca na samosvoj in nevsiljiv način vodi skozi pasti in čeri slovenskega jezika. Knjiga je razdeljena na tri dele in obravnava različna vprašanja v zvezi s slovenščino, njeno slovnico in sintakso. Dejstvo, da je ta priročnik v treh mesecih pošel, priča o njegovi aktualnosti in koristnosti. Knjigo je grafično kakovostno uredil in opremil Franko Žerjal.

V zbirki *Naše korenine* je kot osmi zvezek izšla knjiga Janka Ježa *Življenje moje. Z Akcijskim odborom za zedinjeno Slovenijo*. Avtor kot šolnik, publicist in politični delavec obuja spomine na mladost v Trstu, študij v Ljubljani, tamkajšnje medvojno življenje ter na vojne dogodke po Italiji. Prof. Jež je bil tudi aktiven v krogih, ki so se zavzemali za politično rešitev ideje o zedinjeni Sloveniji. Dragoceno je pričevanje o delovanju na šolskem področju po letu 1948, ko se je Jež vrnil v Trst in se aktivno vključil v razvoj slovenskega zamejskega šolstva. Tudi ta zvezek je domisle- no opremil Pavel Medvešček.

Z literarno knjigo pa smo bralcem ponudili biser furlanskega pripovedništva, in sicer prevod krajših humorističnih zgodb duhovnika in jezikoslovca Giuseppeja Marchettija *Mežnarjeve pridige*. Prevajalec, rajni duhovnik Srečko Šuligoj, je izbral najznačilnejše zgodbe te pripovedi, ki nam slika furlansko podeželje in ljudi, kot jih verjetno ni več. Delo idealno odraža furlansko čutenje in miselnost ter vabi slovenskega bralca k boljšemu spoznavanju naših neposrednih zahodnih sosedov. Delo je opremil Hijacint Jussa.

Minister za kulturo RS Jožef Školč pred policami GMD na knjižnem sejmu v Ljubljani

IZDAJE ZA NAJMLAJŠE Zadruga Goriška Mohorjeva izdaja tudi otroško revijo *Pastirček*, ki jo ureja katehet Marjan Markežič. Revija izhaja že več kot pol stoletja in tudi letos je poskrbela, da je izšlo v sklopu desetih števil (med temi sta dve dvojni) tudi nekaj prilog in knjižnih izdaj. Ob koncu minulega šolskega leta so ob tradicionalnem Pastirčkovem dnevu, ko se zberejo mali bralci te revije, predstavili dve deli goriške književnice Zore Saksida. Ti dve zbirki za najmlajše se predstavljata s skupnim naslovom *Skozi luknjo v knjigo* in ju na zelo samosvoj način združuje vijak. Zbirko pesmi *Goska brez noska* so zelo originalno ilustrirali dijaki tržaškega pedagoškega liceja A.M. Slomšek in goriškega pedagoškega liceja S.

Predstavitev
Vorančevega
Doberdoba in
slovnice Antona
Kacina na sedežu
društva Tržič

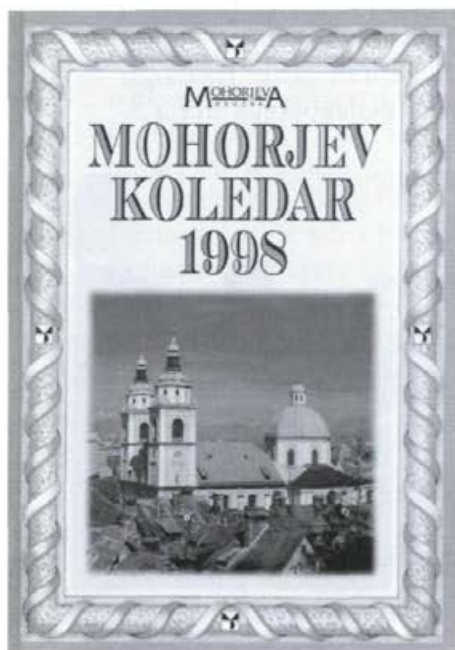
Gregorčič. Zbirko *Prav zares*, ki bralcu predstavlja razne praznike in dogodke med letom, pa je ilustrirala Danila Komjanc. Mali in tudi že starejši bralci *Pastirčka* so tako dobili zbirki, v katerih je zelo zanimiv in kakovosten izbor otroške poezije dolgoletne sodelavke, učiteljice in pesnice Zore Saksida.

IZREDNE IZDAJE Ob letni knjižni zbirki, ki je namenjena predvsem rednim članom, smo poskrbeli za nekaj izrednih izdaj. Naj poudarimo, da smo se tudi v minulem letu, po pozitivni izkušnji prevoda *Gorizia nella letteratura slovena*, odločili za dve izdaji v italijanščini. Gre za prevod romana Prežihovega Voranca *Doberdob*, ki je delo priznanega in cenjenega prevajalca prof. Ezia Martina ter za dopolnjeno izdajo slovenske slovnice za Italijane *Grammatica della lingua slovena* prof. Antona Kacina, dolgoletnega sotrudnika in sooblikovalca knjižnih izdaj GMD.

Za zbirko pesmi *Nedorečenemu* oziroma za izbor desetih pesmi iz te zbirke je pesnik Jurij Paljk, naš sodelavec in časninar pri *Novem glasu*, prejel prvo nagrado na mednarodnem natečaju za poezijo Pablo Neruda, ki ga je v sklopu 13. festivala južnoameriškega filma razpisalo gledališče Miela v Trstu.

Kronika Mohorjeve družbe Celje od septembra 1997 do oktobra 1998

Alenka Veber

Koledar '98 Mohorjeve družbe Celje

September 1997 - Konec septembra smo za Karmeličanski samostan Sora ob 100 - letnici smrti sv. Terezije Deteta Jezusa izdali zvest prevod njenih spisov - *Autobiografski spisi*.

Oktober - S Pokrajinskim arhivom Maribor in občino Radlje ob Dravi smo predstavili eno pomembnejših knjig tega leta - monografijo avtorja dr. Jožeta Mlinariča *Marenberški dominikanski samostan 1251 - 1782*. To je prva slovenska monografija o kakem ženskem samostanu na naših tleh. Konec oktobra smo zaznamovali z izdajo dveh odmevnih knjig. Avtor prve, *Cerkev, narodi in demokracija*, je ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Franc Rode. Knjiga prinaša del njegovih spoznanj o Cerkvi, o narodih in demokraciji - ta naj bi bila vodilo skupnega življenja. Knjigo smo slovenski javnosti predstavili v Galeriji Družina, kjer sta o knjigi spregovorila avtor ter dr. Ivan Štuhec. Hkrati smo predstavili že drugo

knjigo, ki je prevedena v slovenščino *Na varnem in svoboden*, letos umrlega redovnika redemptorista, doktorja teologije in vodilnega svetovnega strokovnjaka za etiko in moralko dr. Bernharda Häringa. Knjigo je predstavil pisec spremne besede dr. Anton Mlinar. V pripravi je tudi Häringovo najpomembnejše delo *Svobodni v Kristusu*, pregled (summa) vsega katoliškega moralnega nauka v 3 delih.

November - V začetku meseca smo bili prisotni na že 13. knjižnem sejmu, kjer smo predstavljali knjige našega založniškega programa zadnjih dveh let. Na knjižnem sejmu smo s tiskovno konferenco posebno pozornost posvetili fotografski monografiji *Josip Pelikan - slovenski fotograf*.

Pripravili smo letno delovno srečanje treh Mohorjevih, ki je bilo v Mariboru. Ob tej priložnosti smo si ogledali Andreanum in Škofijsko gimnazijo Antona Martina Slomška. V Kulturno - informacijskem centru Križanke smo sredi novembra predstavili knjigo pesnika, pisatelja, filozofa in slikarja Kahlila Gibrana *Jezus, Sin človekov*. Predstavil jo je prevajalec Boris Šinigoj. Konec novembra smo se razveselili izida redne zbirke

za leto 1997. V Galeriji Družina, kjer je poleg urednika redne zbirke Matija Remšeta sodelovala tudi avtorica knjige *Pismo naslednji generaciji* Tatjana Angerer, smo predstavili pet knjig. Mohorjeva družba Celje se rada predstavlja tudi v domačem Celju. Bogat kulturni program z naslovom *Tibi glas piščali*, s predstavitevijo redne zbirke je v Celjski dom konec novembra privabil številne ljubitelje pisane in brane besede, obogatene s petjem. Sledila je še vrsta izdaj. Med drugim smo zaključili tudi s serijo knjig C. S. Lewisa *Zgodbe iz Narnije* in pripravili najlepše Jezusove prilike z motivi iz narave, v knjigi *Beseda*.

December 1997 - Adventni čas smo začeli z izdajo božične kasete Ljubljanskih madrigalistov *Slava Bogu na višavah*. Sredi decembra smo že drugič obiskali Videm - Dobropolje, kjer smo na kulturnem večeru ob 60 - letnici smrti Frana Jakliča predstavili njegovo knjigo *Nevesta s Korinja*. Božično razpoloženje smo zaokrožili z vrsto nastopov vokalne skupine *Lira* in meditativnem branjem iz naših knjig v Ljubljani. Leta 1997 smo v primerjavi z letom 1996 v celoti izdali več knjig po številu naslovov, vendar v manjši skupni nakladi. Skupaj smo izdali 81 naslovov v skupni nakladi 351.000 izvodov. V novo leto 1998 smo vstopili polni novih idej in načrtov za prihodnje leto z zavestjo, da položaj knjige na slovenskem knjižnem trgu ni lahak. Zato se bomo še bolj trudili, da bi med ljubitelje knjig še naprej pošiljali etično, nravno pozitivno usmerjene knjige, ki so v skladu s krščanskim pojmovanjem dobrega.

Januar 1998 - S prvim januarjem so se delovne moči na uredništvu v Ljubljani okrepile s prihodom dr. Janeza Dularja, ki bo opravljal nalogo glavnega urednika. Novo leto smo začeli s predstavitevijo pesmi v prozi slavnega bengalskega pesnika, Nobelovega nagrajenca za literaturo, Rabindranatha Tagoreja *Lipika*. V Kulturno - informacijskem središču Križanke se je javnosti predstavila tudi Zalka Arenšek, ki je za slikovni del knjige prispevala fotografije svojih glinastih plastik.

Februar - Vztrajno in prijetno sodelovanje z radiom Ognjišče, za nami je že 180 oddaj *Iz Mohorjeve skrinje*, nas je pripeljalo še do enega plodnega sodelovanja - razpisali smo prvi literarni natečaj za kratko prozo in poezijo Mohorjeve družbe Celje in Radia Ognjišče *Moj čopič je beseda*. Do določenega roka (15. januar 1998) smo prejeli 156 prispevkov, od tega 56 proznih ter 100 pesemskih besedil. Natečaj je spodbudil k pisanju mnoge, ki ne primejo za pero prav pogosto. Slovenski javnosti se je Guy Gilbert - poulični duhovnik in vzgojitelj predstavil na seminarju Mladi z ulice. Ob tej priložnosti smo izdali prvo njegovo knjigo v slovenščini *Alba in kavbojski škornji*.

Marec - Deloma Frana Jakliča *O, ta testament, Nevesta s Korinja* se je pridružila še zgodovinska knjiga *Ižanci gredo*, ki je izšla ob 150. obletnici kmečkega upora na Igu (v noči od 21. na 22. marec 1848)

April - 16. aprila je v Celju, na Prešernovi cesti 23, odprl in blagoslovil

novo Mohorjevo knjigarno gospod kanonik Franc Zdolšek ob navzočnosti predsednika dr. Ivana Štuheca in številnih poslovnih partnerjev. Knjigarna je bila odprta leta 1927 in je delovala dobrih dvajset let.

Ob mednarodnem dnevu Zemlje, 22. aprila, smo v sodelovanju z ekološko - kulturnim društvom Živozeleni ponatisnili knjigo Franca Pengova *Podobe iz narave*.

Maj - 13. maja je bilo v dvorani Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu srečanje ob sklepu I. literarnega natečaja. Na zaključni prireditvi smo predstavili *Zbornik 1. literarnega natečaja* in podelili nagrade avtorjem, ki so po mnenju natečajne komisije poslali najboljša besedila.

Junij - V Galeriji Družina smo sredi junija predstavili že dolgo časa pričakovano knjigo *Verstva, sekte, in novodobna gibanja*. Knjiga je doslej najpopolnejši priročnik in pregled verstev ter duhovnih gibanj v slovenščini. V Mohorjevi knjigarni v Celju smo pripravili kulturni večer z Betko Vrbovšek ob izidu njene knjige *Sredi navadnega dne*. V tem mesecu je izšla tudi prva številka nove kulturne in dužbene revije *Zvon*, ki je četrletna publikacija, ki izhaja v Ljubljani in jo zalagajo vse tri Mohorjeve (iz Celovca, Celja in Gorice) ter Družina.

Julij - Pripravili smo dopolnjeno izdajo avtobiografije Franca Špeliča *Vrnil se bom k Očetu*, kjer je popisano avtorjevo potovanje na poti k Bogu: skozi partizanstvo, revolucijo, stalinizem... Sredi julija je izšla tudi dolgo pričakovana knjiga: izbrani spisi zgodnjih krščanskih apologetov - *Logos v obrambo resnice* - v redakciji Gorazda Kocijančiča.

September - Mesec smo prijetno začeli s praznovanjem: s prof. dr. Marijanom Smolikom in prof. Francetom Pibernikom smo se veselili nju-nega življenjskega jubileja. Za njuno dolgoletno zvestobo smo se jima zahvalili s skromnim darilom. V dneh 25. in 26. septembra je Mohorjeva na sodoben način oživila svojega ustanovitelja škofa Antona Martina Slomška, neutrudnega vzgojitelja in učitelja Slovencev. Skupaj z Josephom Cornello, avtorjem knjige *Kako približamo naravo otrokom*, smo pripravili za naše katehete in katehistinje, vzgojitelje in učitelje dve enodnevni delavnici.

Okrog 50 udeležencev je navdušeno sodelovalo, saj so jasno čutili, kako je pravilen odnos do narave tudi osnova za pravilen duhovni razvoj. "Prvi pogoj za duhovnost je zmožnost posameznika, da doživlja svet okoli sebe, ga sprejema, in da doživlja samega sebe kot del tega sveta. Zato je tako pomemben stik z naravo. Nato se pri otroku sama od sebe pojavijo vprašanja o izvoru in smislu bivanja (kdo sem, od kod sem, zakaj sem). Pri iskanju pravih odgovorov na taka vprašanja si na naših taborih redno pomagamo z igrami, ki jih priporoča Joseph Cornell, saj imajo nekatere med njimi res močen simbolni pomen" (Bogdan Žorž). Ob tej priložnosti sta izšli dve novi Cornellovi knjigi *Potovanje v srce narave* in *Veselimo se z naravo*.

Anton Koren

Delovanje celovške Mohorjeve družbe 1998

*Otroci pri branju v šolski knjižnici
Mohorjeve šole*

Če govorimo o razvoju celovške Mohorjeve družbe, je treba upoštevati, da je le-ta tesno povezan z razvojem narodne skupnosti na Koroškem. Obsežno delovanje Mohorjeve družbe je v korist predvsem slovenski narodni skupnosti na Koroškem. Seveda na razvoj Mohorjeve vplivajo tudi splošna gospodarska situacija na področjih našega delovanja v Avstriji in Sloveniji. Stvarno pa je treba ugotoviti, da je razvoj narodne skupnosti nadvse zaskrbljujoč, saj je upadanje števila njenih pripadnikov dramatično. Iz vseh pokazateljev - kot so naklada Mohorjevega knjižnega daru, število naročnikov slovenskih časopisov, upadanje znanja slovenščine pri šoloobveznih otrocih - je razvidno, da je koroških Slovencev iz leta v leto manj.

Čeprav so razmere, ki bi zagotavljali obstoj koroških Slovencev, boljše kakor kdajkoli prej, in so se tudi odnosi med obema narodnima skupnostima na Koroškem v zadnjih letih bistveno izboljšali, vendarle ni uspelo zaustaviti asimilacije. Pospeševalni programi v prid narodni skupnosti, bodisi finančni, kulturni ali politični, niso imeli zaželenega uspeha. Slej ko prej ni potrjene prioritete opredelitve za pospeševanje narodne skupnosti. Še vedno nimamo urejenega, demokratično izvoljenega ter učinkovitega političnega zastopstva. Podvajanje, dvo- in večtirnost prevladujejo na vseh področjih. Navidezno močnejši gre proti šibkejšemu. Največji razkoli se dostikrat dogajajo med ustanovami, ki naj bi si bile blizu. Tako se zapravlja iz leta v leto ogromno sredstev, namesto da bi jih koristili učinkovito, perspektivno in gospodarno.

Pospeševanja naj bi bili deležni samo tisti, ki so pripravljeni sprejeti pogoje smiselnega strnjene delovanja, ki so perspektivni in ki dejansko

služijo potrebam narodne skupnosti. V teh razmerah pa - in to kljub razmeroma solidnemu pospeševanju - vsem na vseh koncih in krajih primanjkujejo sredstva, ki bi zagotovaljala nemoten razvoj.

Ustvarili smo število umetnih delovnih mest in hkrati zanemarjamo in ogrožamo obstoječa.

Premalo vlagamo v gospodarski razvoj. Ni čuda, da ponekod prevladuje resignacija. Čas je, da se streznimo.

Upravičeno smo zaskrbljeni zaradi bodočega razvoja. Po drugi strani pa tudi upamo na izboljšanje razmer, saj se na obzorju kažejo nove možnosti z odpiranjem meje med Avstrijo in Slovenijo, s skupnim kulturnim in gospodarskim prostorom v Evropski skupnosti ter s tem povezanim neoviranim sodelovanjem tudi na poslovnem področju. Tembolj pa smo že zdaj poklicani, da se dnevno prilagajamo potrebam, spoprimemo z izzivi, iščemo in najdemo nove poti ter se povezujemo v kooperacijah in udeležbah.

DEJAVNOSTI V PRETEKLEM LETU Založniški trg in navade bralcev se spreminjajo. Elektronski mediji sicer niso izpodrinili knjige, pač pa je ob močni komercializaciji zahtevna literatura vedno manj zaželena in hkrati pada nivo literature. Na slovenskem trgu že prevladujejo prevodi. Tudi naša založba bo prisiljena upoštevati trende, če si bo hotela zagotoviti tržne deleže in s tem tudi svoj obstoj.

Pri tem je treba upoštevati, da se bo v nekaj letih uveljavil skupni prosti slovenski knjižni trg.

Tudi razprave o sprostitvi knjižnih cen, ki jih zahtevajo velikani na knjižnem trgu, zožujejo možnosti delovanja majhnih založb. Navsezadnje se mora naša založba tudi sprijazniti z dejstvom, da je pri dodelitvi splošnih založniških podpor v vseavstrijskem merilu na spodnji stopnici podporne lestvice - in to predvsem zaradi narodne in svetovno-nazorske usmeritve naše založbe. V podobni situaciji smo na Koroškem in žal tudi v Sloveniji. Zato si prizadevamo za večje podpore in ojačitev prodajnih struktur.

Revijo "Družina in dom" izdajamo brez vsakih podpor in jo bomo prisiljeni ukiniti, če se situacija ne bo se letos spremenila.

Med približno 60 novimi knjigami (vključno 10 novih šolskih knjig), ki smo jih letos izdali, naj omenim nekaj naslovov: otroško slikanico Ele Peroci *Amalija in Amalija*, ki je izšla v treh jezikovih variantah (slovensko, nemško in slovensko-nemško), tretjo knjigo Vasje Klavore o soški fronti *Škabrijel*, nemški priročnik Janeza Strutza o koroških slovenskih pisateljih, verske knjige *Med narcizmom in Kristusom* (Drago Ocvirk) in *Neznani Bog. Delovanje Svetega Duha v Cerkvi in svetu* (uredil Klaus Einspieler) in *Uredi svoje življenje v svobodi* znamenitega karizmatika Henrija Boulada.

Založniški program smo razširili na področje življenjske pomoči in na njem izdali že tri poljudne knjige.

Najbolj me seveda veseli, da smo mogli izdati še zadnjo, četrto bio-

grafsko knjigo o nadškofu Antonu Vovku, ker je njen avtor Ludovik Ceglar za vedno odložil svoje pero prav pri pisanju spremne besede.

Naj omenim še to, da smo na lastni koži občutili relativnost svetopi-semske besede "resnica osvobaja", saj so nam določeni krogi v Sloveniji zamerili knjigo o nemško govoreči manjšini v Sloveniji, koroški politiki nam zamerijo *Koroško domovinsko knjigo*, dunajski pa deloma knjigo *Koroška iz prve v drugo republiko: kontinuiteta ali prelom?*. Pokončna drža je pač bolj izpostavljena viharjem - s tem moramo živeti ...

Tiskarna je dejavna v zelo težavni stroki. Cene so na tleh in kritje stroškov ter investicij je težek posel. Izrivalna konkurenca še ni dosegla svojega viška in tedensko se ustrašimo ob stečajih tiskarn. Na čelu izrivalne konkurence so tiskarne, ki tiskajo dnevnik in so za to dejavnost bile deležne visokih finančnih pospeševanj. Za naš investicijski program nismo dobili nobenih finančnih podpor. Razvoj tiskarne in s tem seveda tudi Mohorjeve družbe obremenjuje finančna kriza Narodnega sveta koroških Slovencev in "Našega tednika". Močno čutimo tudi finančno krizo drugih slovenskih ustanov. Položaj zaostrejuje še hitro razvijajoča se računalniška tehnologija, internet in on-line, ki vedno bolj nadomeščajo tradicionalne tiskovine. Prisiljeni smo najti nova tržišča.

Prav tako v trdih razmerah deluje knjigarna. Razvoj pa je spodbuden, saj knjigarna nagovarja vedno več strank. Poživila je literarna branja in je knjige prodajala ob raznih priložnostih tudi na terenu.

Posebno zaskrbljiv je razvoj dijaške vzgoje nasploh in s tem situacija v Modestovem dijaškem domu. Število prijav je v zadnjih dveh letih močno upadlo. Predvsem v nižjih razredih se vedno manj dijakinj in dijakov prijavi v dom. Dom ni več polno zaseden. Za potrebe slovenske narodne skupnosti, to se pravi za obisk Slovenske gimnazije in Dvojezične trgovske akademije v Celovcu, bi že zadostoval en sam dom. Trenutno ustvarjata obstoječa dijaška domova, Mladinski in Modestov dom, izgube, ki ogrožajo obstoj obeh domov. Glavni razlogi za upadanje števila prijav so brezplačne vožnje, dobre prometne povezave z obrobni kraji, splošno odseljevanje iz obrobni krajev, uvedba petdnevnega učnega tedna in lastna ponudba Slovenske gimnazije za popoldansko oskrbo dijakov. Državni varčevalni paket, ki še posebej bremeni domovce, sprememba načina življenja in demografski razvoj, ki se zrcali v vedno manjšem številu otrok predvsem v obrobni krajih, so še drugi vzroki za upadanje števila dijakov-domovcev. Javne podpore pokrivajo le skromen del letne izgube.

V tem šolskem letu se bo odločilo, ali bo Mohorjeva družba mogla nadaljevati več kot štiridesetletno tradicijo na področju dijaške vzgoje.

Študentski dom Korotan je s kvalitetnimi razstavami in prireditvami center slovenskega kulturnega življenja na Dunaju. Redno promovira Slovenijo in je kraj srečanja ter kulturne izmenjave.

Že drugo leto skrbimo za Knafljev dom na Dunaju, ki je samostojna

slovenska ustanova v smislu avstrijskih zakonov. Zdaj zaključujemo priprave za sanacijo tristo let stare slovenske ustanove sredi Dunaja. Slej ko prej obstajajo težave glede sredstev iz Slovenije. Slovenija naj bi pokrivala le petino 45-milijonske investicije.

Že tri leta je založba v internetu, sedaj smo priključili tudi ljudsko šolo na internet in jo opremili z najsodobnejšimi računalniki. Upamo, da bomo kmalu našli tudi podobno opremljene partnerske šole v Sloveniji in morda tudi v Italiji. Tako se bodo otroci lahko temeljito pripravljali na nove virtualne izzive in bodo komunicirali preko računalnikov s šolarji v Sloveniji in Italiji. Šola ima skupno 10 računalniških mest.

Na frekvenci 104,9 je začela oddajati maja prva zasebna radijska postaja na Koroškem, Antenne Kärnten. Mohorjeva je pri tem projektu od vsega začetka udeležena z 10%. S tem začenja tudi za Mohorjevo novo obdobje udejstvovanja na področju elektronskih medijev.

Novim medijem moramo posvetiti ustrezno pozornost. Izkušnje, ki si jih je Mohorjeva pridobila ob sodelovanju pri pripravah za radio Antenne Kärnten, so šele omogočile ustanovitev radijske družbe Korotan in so seveda tudi velikega pomena za nadaljnje delovanje tega radia, ki bo začel oddajati oktobra 1998. Na področju radia pa se udejstvujemo tudi v Sloveniji z zamisljivo, da bi čim bolj povezovali slovenski jezikovni in kulturni prostor, hkrati pa izkoristili tudi gospodarsko sodelovanje v tem prostoru.

Radio Korotan bo uredniški radio z dvojezičnim zabavno-informativnim programom, primeren predvsem za starostno skupino od 15. do 45. leta. Seveda pa bo upošteval tudi starejše poslušalce. Levji delež finančnih sredstev za investicijo in oddajanje bo dala na voljo avstrijska vlada. Radio Korotan bo deloval na sedežu Mohorjeve družbe v Celovcu.

Maja smo na ljubljanskem gradu predstavili slovenski javnosti novo podjetje Publico Ljubljana. Gre za najmlajšo hčerinsko firmo največje PR-agencije v Avstriji s sedežem na Dunaju, Publico - Public Relations and Lobbying. Ta je 60% lastnik novo ustanovljene agencije za odnose z javnostmi v Ljubljani, 40% pa pripada Mohorjevi družbi. Dunajska matična firma Publico nudi svoje storitve med drugim svetovno znanim podjetjem kot Nestle, CocaCola, McDonald's, Microsoft, Swatsch idr.

Društvo prijateljev Celovškega zvona je kot izdajatelj sicer prenehalo delovati, vendar se je revija Zvon ob sozaložništvu celjske in goriške Mohorjeve družbe ter Družine odpravila na novo, zanimivo pot in ni ukinila svoje tradicije. Že v prvih mesecih je Zvon pridobil lepo število novih naročnikov, tako da je tudi za prihodnje leto obstoj zagotovljen. Ta uspeh je sad dobrega sodelovanja. Prepričani smo, da bomo pozitivno sodelovanje s partnerji v Sloveniji v prihodnje lahko razširili tudi na druga področja.

Andrej Bratuž

Evropa in federalizem

Poblematika združene Evrope je kar se da aktualna in živa. Evropska unija (EU) je stvarnost, ki sicer danes zadeva šele petnajst držav - članic severne in zahodne Evrope, vendar so perspektive za njeno razširitev na vzhodni in srednji celinski prostor že zelo resne. Pomislimo le na asociacijske procese velikega števila držav, ki so tako danes v nekaki predsobi EU in čakajo na dokončno fazo vstopa vanjo. Med temi državami je tudi Republika Slovenija, ki je danes med petimi najbolj resnimi kandidatinjami za vstop v to politično skupnost. Ostale so še Češka, Poljska, Madžarska in Estonija. Upati je, da bo do pravega in dejanskega vstopa prišlo nekje po letu 2000.

V tesni zvezi z evropsko problematiko pa je tudi s tem tesno povezan pojem federalizma. V posameznih državah se o tem veliko debatira in piše, saj ta pojem sodi med same temelje evropskega združevanja. Ideja federalizma sega sicer že v preteklost. Aktualna in stvarna pa je v bistvu postala med 19. in 20. stoletjem. Tako so Združene države Amerike prav na federalistični osnovi pred dobrimi dvesto leti (leta 1776) postale moderno urejena država, kot so še

danes. Sicer je že več stoletij pred tem Švica postala moderno urejena država, tudi če je sicer uradno konfederacija (*Confederatio Helvetica*), kar pomeni še rahlejšje vezi med posameznimi deli v skupni državi.

O federalizmu so pisali tudi filozofi in politični misleci posebno od 18. stoletja dalje. Med njimi je znan nemški filozof Immanuel Kant (1724 - 1804), ki razlaga besedni pomen tega pojma. Zanj je federalizem (izraz izhaja od latinske besede *foedus* - pogodba, zveza) pravzaprav nekaka pogodba med posamezniki oz. skupnostmi za boljši napredek in življenje. O federalizmu so veliko pisali tudi razni ameriški politični misleci v začetku 19. stoletja, med drugimi Alexander Hamilton.

Danes imamo tako v Evropi na splošno kot v posameznih državah zlasti Evropske unije mnoge organizacije, ki imajo v svojih imenih tudi vzdevek

Zastava-simbol Evropske unije

"federalističen". Naj ob tem predstavimo vsaj najbolj znano, tj. Evropsko federalistično gibanje (Movimento federalista europeo), ki že več desetletij širi in podpira idejo združene Evrope na federalistični osnovi. Poleg tega obstajajo tudi različne stranke, ki se imajo za federalistične. V Italiji si je to ime prevzela radikalna skupina v parlamentu (evropski federalisti), obstajala pa je tudi Evropska federalistična stranka (Partito federalista europeo - PFE), ki je združevala razne avtonomistične in evropeistične kroge v Lombardiji, zlasti v Mantovi. Federalizem pa v svojih osnovnih programskih točkah izpovedujejo tudi nekatere manjšinske stranke kot npr. Union Valdôtaine iz Doline Aosta, saj tako piše v prvem členu statuta: "Union Valdôtaine, politično gibanje, ki se navezuje na načela globalnega federalizma, ima za svoj končni cilj zagotoviti ohranitev etničnega in jezikovnega značaja valdostanskega ljudstva... prispevati k zajamčitvi njegove kulturne, politične, socialne in ekonomske značilnosti in podpirati sodelovanje med narodnostnimi skupnostmi." Kot je torej iz tega razvidno, ima stranka iz Aoste tudi vlogo zagovornika sodelovanja med narodnimi manjšinami nasploh.

Predno nekaj več pozornosti posvetimo nekaterim vidikom federalizma pa še besedo o federalnih državah danes. V našem stoletju pa smo poleg teh imeli - ali jih še imamo - nekaj drugih, zlasti v Evropi. Če so recimo razpadle velike vsaj formalno federalistične tvorbe (kot Sovjetska zveza in Jugoslavija), pa imamo danes še druge podobno in demokratično urejene federalne ali zvezne države. Med temi je med največjimi danes gotovo Nemčija, ki sestoji iz številnih zveznih dežel (Land), nekdanjih kraljestev, kneževin in vojvodin. Tudi Avstrija je uradno zvezna država, ki jo sestavljajo posamezne dežele (kot Koroška, Štajerska, Gradiščanska, itd.). Federalistično je danes urejena tudi moderna Španija, ki ima veliko avtonomnih dežel, kot so Katalonija, Andaluzija, Baskija, Galicija in druge. Med kraljevinami je to tudi Belgija, ki s tem želi poudariti samostojne samouprave Flamcev in Valoncev. V nekem smislu je to tudi Velika Britanija, ki je prav z Blairovo vlado dala posebno avtonomijo Škotski in Walesu s parlamentoma v Edinburgu oz. Cardiffu. To je le nekaj najpomembnejših zahodnih držav s to ureditvijo. V nekdanjem komunističnem svetu je bila to še do razpada v že demokratični skupni državi Češka in Slovaška, danes popolnoma samostojni enoti.

Za bolj konkretno spoznavanje federalistične misli, naj omenim predvsem dve manjšinski stranki oz. njih znane ideologe, ki so o vsem tem veliko pisali. Gre za stranke Doline Aoste, pa tudi za predloge, ki jih je pred kakim desetletjem izdelala sardinska akcijska stranka (Partito Sardo d'Azione - PSdAz), s katerim smo tudi slovenski predstavniki veliko sodelovali pri raznih parlamentarnih in evropskih volitvah. Gre za sicer različne poglede, prvi izraža vizije alpske skupnosti in močne navezave z evropsko politično stvarnostjo (zlasti frankofono), druga pa temelji na bolj sredo-

zemski viziji tudi Evrope, vendar s posebno pozornostjo obrnjeno v ta geopolitični prostor.

Primer Doline Aosta je zlasti v italijanskem političnem okviru kar se da poseben. Dežela pod Mont Blancom ima svojo posebno avtonomijo, ki jo skrbno čuva s svojim kar dobrim statutom. Ta daje zlasti francosko govoreči skupnosti (sem spada tudi valorizacija domačega narečja "patois", ki na podeželju prevladuje). Francoski jezik je izenačen (parificiran) z italijanskim, kar je še več od južnotirolske dvojezičnosti. To pomeni, da so lahko tudi uradni napisi ali vsaka druga raba jezika v enem ali drugem jeziku. Kje smo še Slovenci od Aoste, pa tudi Bocna?!

V Aosti deluje že vrsto desetletij Vseučiliški kolegij za federalistične študije (Collège universitaire des études federalistes), ki prireja znane poletne seminarje o problemih federalizma manjšin Evrope itd. Kaj pa tu obravnavajo? Naj navedem le teme nekaterih seminarjev, ki so bili na sporedu julija in avgusta leta 1998. Tako so tu problemi evropskih manjšin na splošno, nato posebej narodne skupnosti v nekdanji vzhodni Evropi. Druge tematike zadevajo manjšine v srednji in vzhodni Evropi oz. nekdanji ZSSR, problem federalizma in regionalizma, vlogo mednarodnih ustanov in manjšinsko zaščito, itd.

V zvezi s federalizmom in avtonomijami posebno dežel v alpskem loku je zanimiva in pomembna znana *Deklaracija alpskih narodnosti*, ki so jo podpisali predstavniki raznih narodnih skupnosti alpskega loka v mestecu Chivasso v Piemontu leta 1944 in je nekak temelj poznejših programskih zahtev, ki veljajo tudi za Slovence v Italiji (ki v tistem zgodovinskem trenutku na srečanju niso mogli biti prisotni). Gre za vrsto načelnih in praktičnih zahtev po narodnosti, kulturni in ekonomski samoupravi ter spoštovanju vseh jezikovnih značilnosti omenjenih skupnosti (v glavnem so listino izdelali predstavniki Doline Aosta in Južnega Tirola). Poglejmo, kaj pravijo glavni členi izjave. V prvem členu piše izjava takole: "V splošnem okviru bodoče italijanske države, ki jo v ekonomskem in upravnem smislu želimo federalistično, bo v alpskih dolinah priznana pravica ustvariti politično - upravne avtonomne skupnosti tudi kantonalnega tipa". V drugem in tretjem členu dokumenta pa podpisniki zahtevajo zajamčeno prisotnost v zakonodajnih deželnih organih, potem pa tudi zahtevo po dejanski zaščiti domačega prebivalstva za vse javne funkcije in urade. Poleg tega se v naslednjih členih zavzema Izjava za kulturno in šolsko avtonomijo.

Valdostanski pojem o federalizmu in avtonomiji je zelo jasno izrazil zlasti eden od očetov tamkajšnje samostojne politike in žrtev fašističnega nasilja, Emil Chanoux. Tako je med drugim nekje zapisal: "Država ni sistem posameznikov, državljanov, ampak kompleks manjših družbenih organizmov, ki s svoje strani povezujejo posameznike." Prav tako je isti avtor poudaril svoj pogled na federalistično Evropo s temi besedami: "Evropa je v Švici živ, preprost in otipljiv primer tega, kar naj bi bila jutri

... federalistični režim švicarskega tipa je jamstvo tega recipročnega spoštovanja v notranjosti držav in v notranjosti evropske celine."

O tem bi lahko še veliko pisali, toda obrnimo se sedaj nekoliko v sredozemski prostor. Na 24. kongresu sardinske akcijske stranke v Cagliariju so sprejeli pomembne dokumente o federalizmu, ki podrobno analizirajo razne ravni federalizma, od Evrope in Italije do posameznih dežel. Najprej poudarja zgodovinski pomen ideje Združenih držav Evrope, ki so ga sardinski politični dejavniki že po prvi svetovni vojni oblikovali. Taka evropska ureditev bi bila po njih mnenju nekak okvir, v katerem bi lahko sardinski narod po samoodločbi izvrševal državno oz. politično suverenost v federalnem smislu. Nadalje pravi ta deklaracija v svojem devetem členu naslednje: "Sistem federalnih držav, v katerih okviru naj Sardinija pridobi politično suverenost, pravico do lastnega jezika in kulture ter do ekonomskega in socialnega razvoja, ki je končno lasten svobodnemu narodu."

Alpski svet in Mediteran sta sicer v marsičem različna in tudi oddaljena svetova. Vendar pa je najti v federalističnih zamislih tako enega kot drugega (kot smo videli v zadnjih dveh primerih v Italiji) veliko težnjo po pravi avtonomiji in samostojni vlogi posameznih narodnih in jezikovnih skupnosti. Prav preko teh smo lahko поблиže spoznali, kaj pravzaprav je federalizem v praksi, zlasti na področju in v interesu narodnih skupnosti, tako v Italiji kot v Evropi nasploh. Upamo, da bo za slovensko manjšino v Italiji tako v državnem kot v deželnem merilu duh evropskega federalizma prevladal tudi v naši stvarnosti.

Mara Petaros

S 1. januarjem 1999 nova evropska valuta

OD 2. SVETOVNE VOJNE DO SKUPNE
EVROPSKE VALUTE

Pot do Evropske skupnosti in do skupne valute je bila precej dolga in zapletena. Želje in težnje po skupnem delovanju so se pojavile že po prvi svetovni vojni; prvi pa, ki je o skupni Evropi govoril, je bil Winston Churchill, ko je 19. septembra 1946 v Zürichu predlagal, naj bi se ustanovile Združene države Evrope. Med letom 1945 in letom 1954 so se zvrstili številni poizkusi, ki naj bi privedli do evropske integracije; trije poizkusi so bili političnega značaja (skupna obramba, politična in parlamentarna skupnost), en poizkus pa je bil ekonomskega značaja (Evropska skupnost za premog in jeklo).

Predstavniki posameznih držav so ugotovili, da veliko lažje prodrejo dogovori ekonomskega značaja, in so bili mnjenja, da je treba skupno Evropo najprej graditi na trdnih ekonomskih temeljih in šele kasneje govoriti o skupnih političnih ciljih. Tako je bil leta 1957 v Rimu podpisan prvi dogovor, s katerim je bila ustanovljena Evropska gospodarska skupnost, ki je štela šest držav članic in ki je imela več ciljev, in sicer: uresničiti skupno evropsko tržišče brez carinskih omejitev, ukiniti vse pregrade, ki bi omejevale prost prehod blaga, storitev ali kapitalov, razviti in izvajati skupno agrarno politiko, koordinirati razne posege v posameznih državah v podporo ekonomskih dejavnosti. V drugem členu te pogodbe se že govori o uvedbi skupne valute in v ta namen je bila ustanovljena posebna komisija. Čeprav so ekonomisti takrat menili, da je treba skupno evropsko tržišče graditi počasi, si ni nihče predstavljal, da bo do skupne valute treba počakati 40 let.

Marca 1975 so prvič uvedli evropsko valuto (EKU), ki se ni več nanašala na zlato menjavo, pač pa na skupek vseh evropskih valut, ki so tedaj sodelovale v Evropski gospodarski skupnosti. V marcu 1979 je bil ustanovljen Evropski monetarni sistem, h kateremu je pristopilo osem držav. Tudi v tem primeru je Velika Britanija, predno je pristopila, zelo previdno ostala zunaj in počakala, da je videla, kako se razvijajo dogodki. Šele 11 let kasneje, in sicer 1. julija 1990, so ustanovili Evropsko monetarno unijo. S tem je bilo omogočeno prosto kroženje kapitalov v Evropski gospodarski skupnosti; sklenili pa so tudi, da bodo odslej osrednje banke

veliko tesneje sodelovale. Dve leti kasneje (februarja 1992) so v Maastrichtu določili pogoje za sprejem v Evropsko monetarno unijo in maja 1998 so končno določili, katere države bodo postale njene članice in bodo lahko s 1. januarjem 1999 začele postopoma uvajati novo valuto.

Dogovor iz Maastrichta uvaja tudi novo ime za Evropsko gospodarsko skupnost, in sicer Evropska zveza, saj so podpisniki menili, da taka skupnost presega gospodarske dejavnosti in da so njeni cilji različni.

Sprejem v Evropsko monetarno unijo vsekakor ni bil enostaven ali avtomatičen. Da je lahko neka država pristopila v to zvezo, je morala zadoščati pogojem, ki jih določa sporazum iz Maastrichta (7. februarja 1992) in ki se nanašajo na letno stopnjo inflacije, javni primanjkljaj in javni dolg, obrestne mere in menjalne tečaje, ki morajo ohranjati določeno stabilnost. V prvem izboru so bile sprejete: Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Španija. Vse te države si že šest let prizadevajo, da bi izboljšale svoje ekonomsko stanje, izničile javni primanjkljaj, zajamčile stabilnost obrestnih mer in nižjo stopnjo inflacije (ki ne sme presegati 3% letno). Vse tiste države, ki so članice Evropske zveze in ki v prvem izboru niso zadoščale vsem tem pogojem ali ki niso hotele pristopiti k Evropski monetarni uniji v prvem krogu, lahko kasneje zaprosijo za pristop.

SKUPNA EVROPSKA VALUTA Novi evropski valuti, s katero se bomo morali seznanili že s 1. januarjem 1999, je ime evro. Od takrat dalje bo ta nova valuta postala naša redna spremljevalka v vsakdanjem življenju in počasi se bomo morali sprijazniti z njenim obstojem.

PREHOD OD DRŽAVNIH VALUT NA EVRO Evropska skupnost predvideva postopen prehod od posameznih državnih valut na skupno evropsko, tako da ne bi prizadeli državljanom preveč težav.

Prve probleme je evro povzročil prav italijanskim jezikoslovcem, ki so se že ubadali z vprašanjem, kako naj bi se beseda evro glasila v množini. Po daljši razpravi pa so si bili soglasni, da je najbolje, da ohranijo tudi v množini ime evro, kot se to zgodi pri mnogih tujkah, ki so bile sprejete v italijanski jezik.

Že leta 1995 so ministri držav Evropske skupnosti na zasedanju v Madridu izbrali ime za novo skupno valuto. Ime evro morda ni najlepše, ima pa to prednost, da že z imenom pove, da je to skupna evropska valuta in da nadomešča valute vseh tistih držav, ki so pristopile k Evropski monetarni uniji (UEM).

Po videzu bodo bankovci zelo pisani. Različni vrednosti bo odgovarjala različna barva, in sicer: bankovec za 5 evrov bo sive barve, za 10 evrov rdeče, za 20 evrov modre, za 50 evrov oranžne, za 100 evrov zelene, za 200 evrov rumene in rjave ter za 500 evrov škrlatne barve. Tudi risbe, ki bodo krasile posamezne bankovce, so že bile izbrane. Na bankovcih bodo

upodobljeni mostovi, vrata, okna, tako da tudi simbolično prikazujejo novo Evropo, povezanost med državami, odprtost do drugega ipd. Kovanca pa bodo imeli različne vrednosti. Izdajali jih bodo v vrednosti po 1, 2, 5, 10 in 50 stotink ter 1 in 2 evra. Ena stran kovanca bo za vse države članice enaka, na drugi strani pa bodo slike, ki jih bo izbrala vsaka posamezna država. Vzorce za Italijo so že izbrali z ljudskim glasovanjem med neko priljubljeno razvedrilno oddajo. Na vseh pa so zneski tako napisani, da jih bodo lahko prebrali tudi slepi.

NOVOSTI: PREDNOSTI IN TEŽAVE Vsekakor bo evro prinesel državljanom držav Evropske zveze veliko prednosti. Kmalu se bo razvil evropski trg kapitalov, na katerem bo kraljevala ena sama valuta, ki bo imela enako moč kot ameriški dolar. Na tem trgu bodo obrestne mere znatno nižje od tistih, ki jih danes plačujejo italijanski državljani. Podjetja, pa tudi potrošniki bodo imeli možnost, da najamejo posojila po precej nižji obrestni meri, kot jo plačujejo danes. Najvažnejše pa je dejstvo, da bo vladala na trgih kapitalov precej večja stabilnost, kar bo omogočilo varčevalcem dolgoročneje investicije, kar prinaša sicer tudi večje dobičke.

NOVA VALUTA IN VSAKDANJE ŽIVLJENJE Prehod iz državnih v skupno evropsko valuto bo postopen. Že leta 1994 so države članice Evropske zveze ustvarile Evropski monetarni inštitut, iz katerega je maja 1998 nastala Evropska centralna banka. Istočasno je bilo izbranih tudi enajst držav, ki zadoščajo vsem pogojem in ki so prve članice Evropske mone-

Novi bankovci

tarne unije. Evropska monetarna unija postane polnopravna in popolnoma učinkovita 1. januarja 1999, s tem dnevom so tudi jasno in nepreklicno določeni menjalni tečaji med različnimi državnimi valutami, ki so bile sprejete v prvem krogu v evropsko monetarno unijo. Menjalni tečaji bodo stalni in se ne bodo spreminjali, kot se to dogaja npr. pri menjavi med lirami in nemškimi markami. Tega dne bo evro zamenjal eku, ki predstavlja le

obračunsko valuto in ni bil nikoli v obtoku. Obstajajo sicer vrednostni papirji v ekujih, pa tudi knjigovodstvo Evropske skupnosti poteka v ekujih, materialno pa ekuji ne obstajajo. Menjalni tečaj med evrom in ekujem bo ena proti ena.

Od 1. januarja 1999 bo evro torej obstajal, toda ne še fizično. Z njim ne bomo mogli plačevati v gotovini, kot to danes počenjamo z lirami, lahko pa ga bomo uporabljali pri plačilih s čeki, s kreditnimi karticami, z virmanskimi prenosi, z nakazili ipd. Že od 1. januarja 1999 bo lahko vsaka stranka posebej izbrala, ali naj banka vodi njen tekoči račun v lirah ali v evrih. V primeru, da se bo stranka odločila za vodenje tekočega računa v evrih, bo prehod z ene valute na drugo popolnoma brezplačen. Da bi bilo privajanje na novo valuto manj težavno, so banke sklenile, da bodo svojim strankam pošiljale mesečni oz. tromesečni izvleček tekočega računa v obeh valutah. Vsaka stranka bo lahko, ne glede na to, za katero valuto se je odločila, izdajala čeke v obeh valutah, v lirah in v evrih, vendar bo morala uporabljati dve ločeni čekovni knjižici. V primeru izdajanja čekov iz napačne knjižice banka čeka ne bo izplačala. Podobno kot čeki bodo delovale kreditne kartice.

1. januarja 2002 se bo začela končna faza uvajanja evra. V prvih šestih mesecih tega leta bodo lahko državljani uporabljali za svoja gotovinska plačila bodisi državno valuto bodisi evro. Lahko se bo torej zgodilo, da bomo v trgovini plačali z evri, ostanek pa nam bo vrnjen v lirah ipd.

S 1. januarjem 2002 bodo tudi vsi bančni računi vodeni neposredno v evrih, prehod iz ene valute v drugo bo avtomatičen in popolnoma brezplačen. Vsak varčevalec bo lahko dvignil z računa znesek v evrih ali v lirah, temu primerno pa bodo prilagodili tudi avtomatska okenca bankomat. S 1. julijem 2002 pa bodo vse državne valute za vedno izginile s tržišča. Poseben problem predstavljajo bankovci in kovanci, ki so danes v obtoku v posameznih državah in ki jih bodo morali v prvih šestih mesecih leta 2002 počasi umakniti s tržišča, kar bo povzročilo velik porast odpadkov.

Z uvajanjem evra se bo razširilo tržišče. Podjetja ne bodo več delovala samo na državnem ozemlju, pač pa se bo območje njihovega delovanja razširilo na celotno Evropsko skupnost. To pomeni po eni strani, da bodo imela na razpolago veliko več potencialnih kupcev, ki se bodo odločali za nakup določenega proizvoda, po drugi strani pa pomeni, da se bodo morala podjetja soočati tudi na domačem trgu z veliko večjo konkurenco kot prej. Ti novi delovni pogoji pa predstavljajo za vsako podjetje velik izziv, uspešnost vsakega posameznega podjetja pa bo odvisna od njegove možnosti prilagajanja na novo stvarnost. Pri tako ostri konkurenci bodo morala podjetja spremeniti svoje strategije nastopanja, prilagoditi svoje proizvode evropskim standardom, ustvariti primerne distribucijske mreže in omrežje za pomoč kupcem. Seveda bodo pri vsem tem imeli prednost tisti proizvajalci, ki se bodo prvi prilagodili novi stvarnosti in ki bodo znali

izkoristiti vse prednosti novega tržišča. To pomeni, da bodo morali prilagoditi svoje podjetje novim zahtevam, tako da bo postalo bolj učinkovito.

S podobnimi težavami se ubadajo tudi posamezne občine, ki se bodo morale, kot vsa podjetja, tudi same prilagoditi novim pogojem dela. Javni uradi v Italiji bodo že od 1. januarja 1999 pri svojem poslovanju uporabljali obe valuti, vsaka posamezna stranka pa se bo lahko odločila za lire ali za evro, pa čeprav bodo vodili knjigovodstvo do leta 2002 samo v lirah. Javna uprava, predvsem zakladno ministrstvo, bo doživela velike spremembe: izšolati je treba osebje, ki bo za to skrbelo, izdelati primerne tiskovine in določiti menjalne tečaje med liro in evrom. Za italijanske razmere bo verjetno še najtežje primerno predelati obrazce za davčne prijave.

Tudi trgovine se bodo morale prilagoditi novi valuti. Na začetku uvajanja bodo morale za dobo treh let objavljati cenik v obeh valutah, stare blagajne pa bodo morali počasi zamenjati s tistimi, ki izdajajo račune v lirah in v evrih. Za potrošnike bo to imelo več pozitivnih posledic, saj bodo cene postale bolj stabilne in zmanjšali se bodo stroški. Zaradi prostega gibanja oseb in blaga v sklopu Evropske zveze bo potrošnik lahko izbral, kje bo dobrine kupoval. Ker bodo vse cene izražene v isti valuti, bo lahko primerjal cene v različnih evropskih državah in se posledično odločil za nakup v tisti državi, kjer ista dobrina stane manj. Tudi potovanja v sklopu držav članic Evropske monetarne unije bodo enostavnejša. Povečala se bo ponudba turističnih operaterjev. Italijanski turistični delavci se že bojijo vpliva, ki ga bo imel na italijanski trg pristop nemških in sploh severnih turističnih delavcev. Že v bodoči sezoni predvidevajo precejšnje znižanje cen in povečanje kvalitete storitev. Poleg tega se bo turist izognil stroškom, ki bi jih sicer imel zaradi menjave, po drugi strani pa bodo vse cene prozornejše, primerjava stroškov pa enostavnejša. Uvajanje evra pa za potrošnike ne bo imelo samo pozitivnih učinkov.

Za potrošnika bo predstavljalo poseben problem zaokroževanje posameznih cen, ki bo navadno v njegovo škodo, npr. skodelica kave stane danes 1400 lir, po predvidevanjih naj bi po letu 2002 stala skodelica kave 1 evro, kar znaša približno 2000 lir.

Zaradi vseh teh novosti si države prizadevajo, da bi bili državljani kar najbolje pripravljani na prehod iz državne valute v evro in da bi bil le-ta čim bolj neboleč. V Italiji npr. so celo med razvedrilno oddajo Igre brez meja, pripravili poseben kotiček, kjer priljubljeni voditelj v šaljivem tonu posreduje gledalcem informacije o evru, o njegovem videzu in seveda o novostih, ki jih bo evro prinesel v vsakdanje življenje. Veliko pozornost pa namenjajo prav šolski mladini, da bi si nabirali čimveč informacij in jih prenesli v svoje družine.

Usoda Primorske v 20. stoletju

A. Tul

OB 50-LETNICI NJENE PRIKLJUČITVE
K MATIČNI DRŽAVI

Primorska je bila v tem stoletju predmet stalne pozornosti v merjenju vpliva političnih sil na mednarodni ravni. Naj začnemo s prvo svetovno vojno, v katero se je usodno zapletla Avstro-Ogrska po sarajevskem atentatu na prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Italija se je sprva vedla nevtralnno, a obenem se je pogajala tako z Avstrijo kot s silami Antante (Anglija in Francija) za vstop v vojno na strani tistega, ki ji obljubi več ozemlja in drugih ugodnosti. Sad teh pogajanj je bila sklenitev tajne londonske pogodbe 26. aprila 1915, na temelju katere je Italija vstopila v vojno na strani zahodnih sil proti Avstro-Ogrski in Nemčiji. Za to opredelitev so ji sile Antante obljubile, da si bo po končani vojni lahko obdržala oziroma priključila Primorsko z Istro, Reko in Dalmacijo, kar je že dolgo bilo v načrtu italijanske zunanje politike na vzhodnem Jadranu.

Novonastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (SHS) najprej in nato Kraljevina SHS ni mogla ne vojaško ne politično preprečiti izvajanja Londonske pogodbe v korist Italije. 12. novembra 1920 sta obe državi v Rapallu podpisali pogodbo o dokončni razmejitvi med njima. Italiji je tako pripadla Primorska do Idrije, Postojne in Ilirske Bistrice in seveda celotna Istra.

Znano je, kako se je godilo ljudem na tem področju pod italijanskim vladanjem. Slovenski in hrvatski jezik in šole so bile ukinjene. Prav tako so bile ukinjene njihove kulturne in gospodarske organizacije. Razumljivo je, da se je rodil odpor proti takšnemu zatiranju. Slovenski jezik je bil potisnjen v cerkve kot zadnje možne obrambne postojanke.

V takšnih razmerah so predstavniki mlajših generacij osnovali skrivno narodnoobrambno organizacijo, danes znano pod imenom TIGR (Trst, Istra, Gorica, Reka), ki je v obdobju od leta 1927 do 1940 pripravila vse potrebno, tudi v vojaškem pogledu, za osvoboditev Primorske izpod fašizma in njeno priključitev k matični državi Jugoslaviji. Tega načrta pa organizacija TIGR ni mogla izpeljati zaradi množičnih aretacij njenih pripadnikov v drugi polovici leta 1940 in spomladi 1941, to se pravi v času, ko je Italija pripravljala in izvedla napad na Jugoslavijo (skupaj s Hitlerjevo Nemčijo) 6. aprila 1941, in to brez vsakršne vojne napovedi.

Sledilo je obdobje narodnoosvobodilnega boja pod okriljem OF, ki je prav po zaslugi predhodnega delovanja Tigra bil tako občuten in tudi enoten. Poglavlje zase v tem pogledu predstavlja doprinos tigrovcev v osvobodilnem boju na Primorskem od leta 1941 do 1945.

Razmejitveni predlogi pred 50 leti

BOJ ZA ZAHODNO MEJO (1945-1947) Po osvoboditvi maja 1945 se je pričel trd boj za mednarodno izbojevanje nove razmejitve med Italijo in Jugoslavijo, ki se je zaključil s podpisom pariške mirovne konference 10. februarja 1947. Pripravljalno obdobje je za zgodovinarje še danes zanimivo, zato si oglejmo glavna dogajanja s tem v zvezi.

Trije veliki (Churchill, Truman, Stalin) so na sestanku med 17. julijem in 2. avgustom 1945 v Potsdamu pri Berlinu poverili pripravo mirovnih pogodb s poraženimi državami Italijo, Madžarsko, Romunijo in Bolgarijo svetu zunanjih ministrov velikih sil ob sodelovanju Francije.

Med 11. septembrom in 2. oktobrom 1945 so se v Londonu sestali zunanji ministri Velike Britanije, Francije, Sovjetske zveze, Kitajske in ZDA in začeli razpravljati o novi meji med Italijo in Jugoslavijo, katerih

zahteve sta utemeljevala zunanja ministra Alcide de Gasperi in Edvard Kardelj. Konferenca je sklenila, naj posebna komisija štirih velesil (Velika Britanija, ZDA, Francija, Sovjetska zveza) obišče območje Julijske krajine ter naj o svojih ugotovitvah poroča naslednji konferenci.

Medzavezniška komisija za razmejitve med Italijo in Jugoslavijo je prispela v Trst 7. marca 1946, 28. marca je komisija prispela v Gorico in od tu obiskala Postojno in Beneško Slovenijo. V začetku aprila je komisija zapustila Julijsko krajino.

Člani komisije pa niso oblikovali enotnega predloga o razmejitvi, pač pa kar štiri. Najbliže jugoslovanskim zahtevam je bil sovjetski predlog, najbolj pa se je oddaljil predlog ZDA, kateremu zelo podoben je bil angleški predlog. Kompromisni predlog je pripravila Francija.

Po več zasedanjih zunanjih ministrov je bil končno 2. julija 1946 sprejet francoski predlog, ki se v glavnem ujema s sedanjo razmejitvijo. Takrat je odšla v Pariz posebna delegacija Istre in Slovenskega Primorja, v kateri sta bila tudi duhovnika Anton Piščanec s Katinare in Božo Milanović iz hrvaške Istre. Vodja delegacije je bil pisatelj France Bevk.

Dne 29. julija 1946 se je v Parizu začela mirovna konferenca, na kateri je sodelovalo 21 "zavezniških in pridruženih" držav. V noči med 9. in 10. oktobrom so bili sprejeti predlogi o mejah. Končno razmejitve med Italijo in Jugoslavijo je potrdila konferenca ministrov za zunanje zadeve 10. novembra 1946.

10. februarja 1947 so predstavniki 21 držav podpisali mirovno pogodbo z Italijo, ki je poleg meje med Jugoslavijo in Italijo predvidevala ustanovitev STO-ja (Svobodnega tržaškega ozemlja). Mirovna pogodba je začela veljati 15. septembra 1947.

Po mirovni pogodbi je Jugoslaviji pripadlo ozemlje skoro celotne Primorske, brez Gorice in Trsta z ožjo okolico. Italija je obdržala kanalsko dolino, Rezijo, Beneško Slovenijo in zahodno območje okrog Gorice.

SLOVENSKA PRIMORSKA DUHOVŠČINA O NOVI RAZMEJITVI Dne 27. marca 1946 je medzavezniška razmejitvena komisija v Gorici sprejela na zaslišanje tudi skupino uglednih slovenskih duhovnikov, ki so takrat urejali novoustanovljeni tednik Slovenski Primorec. Sestavljali so jo dr. Alfonz Čuk, dr. Rudolf Klinec ter dr. Alojzij Novak, ki so ob koncu sprejema diplomatom izročili pismeno spomenico v slovenščini in angleščini o stališču slovenskih duhovnikov do vprašanja nove razmejitve. V njej so se na osnovi etničnega stanja izrekli za priključitev Primorske Jugoslaviji. Ni znano, da bi bilo kje objavljeno celotno besedilo te spomenice, ki jo omenja msgr. dr. Novak v svoji *Črniški kroniki*.

Mesec prej, 4. februarja 1946, pa je ob prihodu omenjene zavezniške komisije v naše kraje, skupina 156 primorskih slovenskih in hrvaških duhovnikov na pobudo dr. Virgila Ščeka objavila naslednjo izjavo:

Duhovniki najprej ugotavljamo, da nas je malo, ker nas je Italija v 25

letih preganjanj in sistematičnih izgonov reducirala na minimalno število. V vseh štirih škofijah ni nobene župnije, kjer bi bili izključno italijanski verniki, pač pa je ogromna večina župnij z izključno slovanskim prebivalstvom; število župnij z italijansko večino je minimalno. Stoletna izkušnja z Italijo so pokazala, da Italijani niso sposobni rešiti manjšinskega vprašanja v krščanskem smislu, ker so naravno nagnjeni k nasilnemu ali izumetničenemu potujčevanju. Zato so izgubili pravico do nadaljnjega upravljanja teh dežel. Ugotavljamo dalje, da je Primorska nedeljiva enota, da spadajo obrežni kraji iz gospodarskih razlogov k zaledju in zaledje k obrežju. Vsakršna delitev bi bila v vsakem oziru škodljiva. Primorska torej spada k Jugoslaviji, ki v ustavi jamči italijanski manjšini avtonomne kulturne in narodne pravice, pri čemer bo odpravljen stoletni boj na tem ozemlju. Če hoče komisija zagotoviti Primorski mir, gospodarsko blagostanje, naj zunanjim ministrom predloži rešitev: Celokupna Primorska se priključi federativni Jugoslaviji.

IZJAVA BENEŠKIH SLOVENCEV Aprila 1946 je medzavezniška razmejitvena komisija obiskala tudi Beneško Slovenijo.

Razmejitveni komisiji so beneški Slovenci izročili spomenico, v kateri so opisali svojo zgodovino in svoj boj za najosnovnejše človečanske pravice. Dokazali so, da je zaradi italijanske totalitarne politike slovensko ljudstvo v Benečiji kulturno zelo zaostalo, ker nima v svoji sredi niti enega razumnika, razen nekaj duhovnikov, in da je Italija Slovence tudi v gospodarskem pogledu popolnoma zanemarjala. Glede pripadnosti dežele se beneški predstavniki niso upali direktno izjaviti. Izrazili so se zelo previdno za svojo bodočnost takole:

Ako bo Slovenska Benečija združena s Slovenijo v Jugoslaviji, naj ji bo zajamčena popolna verska svoboda, kakor jo tolmači katoliška Cerkev. Slovensko ljudstvo v Benečiji je brez izjeme katoliško in globoko verno... Ako bo Beneška Slovenija zopet pripojena Italiji, naj ji bodo zajamčene vse manjšinske pravice: svobodna uporaba materinskega jezika v cerkvi, v uradih, na sodnji, v kulturnem življenju itd. V šolah naj se poučuje poleg italijanskega obvezno tudi slovenski jezik.

• • •

Septembra 1997 je bilo na Primorskem več slavnostnih proslav ob 50-letnici priključitve Primorske k matični domovini. Osrednja slovesnost je bila 14. septembra v Novi Gorici pod geslom "Na svoji zemlji". Proslava je bila v čast slovenske državnosti, zato so pri njej sodelovali državni in politični voditelji, nastopili so tudi številni kulturniki in pevske zbori. Med temi sta bila tudi zbora Jacobus Gallus iz Trsta in Hrast iz Doberdoba. Ob tej priložnosti so v Solkanu odprli stalno muzejsko razstavo o Primorski v obdobju 1918-47, Goriški muzej pa je izdal publikacijo o kronologiji dogodkov v letih 1945-47.

Deželne volitve v Furlaniji Julijski krajini

A. Tul

ZA PEŠČICO GLASOV NI BIL IZVOLJEN
PREDSTAVNIK SLOVENSKE SKUPNOSTI

14. junija 1998 so bile v naši deželi Furlaniji-Juljski krajini redne volitve za obnovitev deželnega sveta ali zbora, ki šteje 60 svetovalcev. Če so te volitve bile redne z vidika njegove zapadlosti ob koncu petletnega mandata, pa ne moremo tega trditi, da so potekale v normalnih razmerah. Ne smemo namreč pozabiti, da se je v zadnjih petih letih zvrstilo kar pet deželnih odborov z najrazličnejšimi večinami. Razporeditev političnih sil je bila že v prejšnjem deželnem svetu, izvoljenim leta 1993, tako razpršena, da je bilo vladanje, kot rečeno, sila težavno.

Za takšno stanje so dobro vedeli vsi politični dejavniki. Vsi so zatrjevali, da je treba z ustreznimi popravki volilnega zakona omogočiti ustvaritev takšnih razmer, da bo lahko deželni odbor (vlada) normalno deloval. Deželni svet je tik pred svojim razpustom res deloma spremenil volilni zakon z določitvijo višjega vstopnega praga in drugih omejitev, ki prizadejejo predvsem manjše stranke, kot je npr. določilo, da ostanke glasov lahko izkoristi samo lista, ki s polnim količnikom izvoli vsaj enega svetovalca.

Povsem pa je ostal v veljavi proporcni sistem, kar pa je v političnem neskadju z večinskim sistemom, po katerem se v zadnjih letih volijo parlament, pokrajinski in občinski svet.

Pred temi dejstvi se je znašla stranka Slovencev v Italiji, ki je bila s svojim predstavnikom prisotna v deželnem svetu F-Jk od 1964 do 1993. Običajno ga je izvolila z visokim ostankom. Že na prejšnjih volitvah leta 1993 pa je krivičen volilni zakon dejansko onemogočil manjšim strankam izvolitev zastopnika zgolj iz ostankov. Tako je bilo tudi Slovenski skupnosti onemogočeno priti do zastopstva v deželnem svetu. Zato si je z vsemi silami prizadevala, da bi popravljeni volilni zakon zagotovil slovenski manjšini minimalno zastopstvo v deželnem svetu. Le nekatere italijanske stranke so podprle ta njena prizadevanja, med njimi velja omeniti Ljudsko stranko (Partito popolare italiano). Večina drugih svetovalcev pa ni osvojila tega predloga in tako je bilo slovenski stranki spet dejansko onemogočeno, da sama neposredno izvoli svojega deželnega svetovalca.

Deželni svet F-Jk se je tako že drugič izneveril svojemu zgodovinskemu izvoru pri oblikovanju državne ustave leta 1947. Ustavodajna skupščina je namreč takrat dodelila naši deželi avtonomijo s posebnim statutom predvsem zaradi prisotnosti slovenske narodne manjšine. Namesto da bi dežela to svojo pristojnost dosledno uveljavljala, se ji protislovno izneverja in to predvsem v škodo Slovencev.

V tem nezavidljivem položaju se je torej znašla stranka Slovenske skupnosti kot neposreden političen odraz slovenske manjšine. Stranke, ki se potegujejo tudi za slovenske glasove, bi najraje videle, da SSk sploh ne bi nastopala na teh deželih volitvah. Toda odgovornost do tradicionalno zvestih volivcev je od stranke SSk zahtevala, da izkoristi vse možnosti za vsaj posredno izvolitev svojega zastopnika v deželni svet.

V začetku se je taka priložnost ponudila, ko se je v deželnem merilu osnovalo novo gibanje z nazivom Projekt avtonomij, ki je pritegnilo vplivne kroge civilne družbe in številne župane. SSk se je sprva pridružila temu volilnemu zavezništvu, ki bi dejansko omogočilo izvolitev tudi slovenskega svetovalca. Zaradi nepričakovanega umika tržaškega župana Illyja iz tega Projekta je morala Slovenska skupnost poiskati drugačno volilno povezavo. Tako se je pravočasno osnovalo široko volilno zavezništvo med Ljudsko stranko, Slovensko skupnostjo, republikanci, Dinijevo in Cossigovo skupino. V skupni volilni simbol je bila vključena tudi lipova vejica, v volilni program pa zaščita manjšin in podpora njeni zahtevi po zajamčenemu zastopstvu v deželnem svetu.

V okviru te skupne liste Ljudski center za reforme je bila dana slovenskim volivcem konkretna možnost, da izvolijo svojega predstavnika v novi deželni svet v osebi poznanega javnega delavca in časnika Iva Jevnikarja. Ta možnost je temeljila na volilnih izidih prejšnjih deželnih in drugih volitev. Ogrozil bi jo lahko edinole kak nepričakovan dogodek. Na žalost se je nekaj podobnega tudi zgodilo. Neobičajno nizka volilna udeležba je povzročila, da za prgišče glasov ni bil izvoljen kandidat Jevnikar (300 glasov premalo v tržaškem okrožju in 120 glasov v goriškem okrožju. Za izvolitev iz ostankov pa mu je zmanjkalo le 75 glasov). Iz tega izhaja, da je še toliko bolj upravičena zahteva po zajamčenem zastopstvu slovenske manjšine.

Kandidat SSk Ivo Jevnikar

V novi deželni svet Furlanije-Julijske krajine sta zaradi izpada Iva Jevnikarja bila izvojena le dva slovenska kandidata: na listi Levih demokratov Miloš Budin, na listi Stranke komunistične preнове pa Bruna Zorzini Spetič. Glede na splošen volilni doprinos Slovencev, je to predstavništvo nezadovoljivo. Pravičnejše razmerje bi bilo, če bi bili izvoljeni trije ali štirje Slovenci. K dosegu tega cilja bi odločilno pripomoglo tudi zajamčeno zastopstvo manjšine. To je toliko bolj pomembno, ker zaradi zapletene volilne zakonodaje in matematike ter stalnega nižanja števila slovenskih volivcev postaja kandidiranje slovenskih kandidatov na italijanskih strankah vedno bolj tvegano in negotovo. Nad tem se morajo zamisliti vsi slovenski dejavniki, ker gre za skupno usodo.

SESTAVA NOVEGA DEŽELNEGA SVETA Gibanje Naprej, Italija 14 svetovalcev, Severna liga 12, Levi demokrati 10, Nacionalno zavezništvo 9, Ljudska sredina 7, Stranka komunistične preнове 4, Zeleni 3, Furlanska zveza 1.

Goriške občinske volitve 1998

Bernard Špacapan

14. junija so bile v Gorici poleg volitev za novi deželni svet tudi volitve za občinski svet in rajonske svete. Predstavilo se je več list, vendar je bilo takoj jasno, da sta najmočnejša kandidata prejšnji župan Valenti kot predstavnik desne koalicije ter kandidat Oljke Rupeni, brez sodelovanja Zelenih, ki so se predstavili samostojno.

Vsake volitve so važne, vendar so imele te volitve za Gorico poseben pomen. Poleg tega, da bo novi župan "povedel" Gorico v tretje tisočletje, bo tudi proslavljal tisočletnico mesta. Znano je tudi, da bo v prihodnjih letih Slovenija pristopila k Evropski zvezi, kar bo spet dalo poseben pečat Novi in "stari" Gorici. Ob tako važni volilni preizkušnji se leva sredina ni posebno izkazala. Najprej so se vrstila neskončna pogajanja za uskladitev zahtev posameznih strank, nato pa še za imenovanje glavnega kandidata. Posledica take vrste politike je bila ta, da se je koalicija Oljke predstavila šele v zadnjih tednih in ni mogla uspešno kljubovati kompaktni desnici.

Gorica je politično gledano že vsa leta po vojni konservativno mesto, saj ga pogojuje del prebivalstva, ki ga označujemo kot istrske in dalmatinske ezule. Ti s svojimi glasovi pogujejo volitve in pošiljajo naprej svoje kandidate. Razdrobljenost ostalih strank še pomaga desnici, da z lahkoto obvladuje politično sceno.

Izidi volitev so potrdili predvidevanja. Župan bo za prihodnja štiri leta spet Valenti, ki je v balotaži prejel 61,69% glasov. Podpira ga desničarska večina, ki jo sestavlja 25 svetovalcev (17 Naprej, Italija, 4 Narodno

zavezništvo, 3 Krščansko Demokratska Unija in župan). Opozicija ima 16 mest (9 Oljka, 3 Severna liga, 1 SKP, 1 Gibanje Ison-tino per l'Evropa, 1 Zeleni, 1 MSI - Fiamma Tricolore).

Izvoljeni so bili trije Slovenci, in sicer Erika Jazbar in Božidar Tabaj kot predstavnika Slovenske skupnosti in Nataša Paulin, kot neodvisna na listi Oljke. Oba predstavnika Slovenske skupnosti sta doživela izjemen uspeh, saj sta osvojila prvi mesti med vsemi kandidati po številu preferenc, stranka pa ima po štirih letih spet dva predstavnika v občinskem svetu.

Slovenski kandidati so dosegli izreden uspeh tudi v rajonskih svetih v mestu in

Slovenska svetovalca Erika Jazbar (prva z leve) in Božidar Tabaj (ob njej) med volilno kampanjo

okolici. Na podlagi volilnega uspeha sta bila dva predstavnika Slovenske skupnosti izvoljena za predsednika v rajonskih svetih, v Štandrežu (Marjan Breščak) in v Pevmi - Oslavju - Štmavru (Silvan Primožič).

Po teh volitvah ostaja mestna uprava trdno v rokah desnice, ki je v prejšnjih štirih letih brezobzirno prevzela v svoje roke tudi številne mestne ustanove. V bistvu gre za kontinuiteto s prejšnjimi upravami, saj je vrsta vidnih krščanskih demokratov in socialistov prešla k desnici. Na videz presenečajo dobri odnosi, ki jih je ta uprava vzpostavila z Novo Gorico, zlasti v iskanju finančnih sredstev v Bruslju. V resnici gre po mojem mnenju za točno premišljeno strategijo nacionalistične Gorice, ki si pripravlja trdne pozicije proti Sloveniji. Ta bo pač prej ali slej prišla v Evropsko zvezo, zato so te sile prevzele iniciativo, tako da se zdi, da bo "stara" Gorica vodila Novo Gorico in usmerjala finančne tokove. Vse to se dogaja tudi zaradi tihega odobravanja, ki ga kaže uprava v Novi Gorici.

Za denar je nujno potrebno iskati sodelovanje Nove Gorice, za proslavljanje tisočletnice Gorice pa gre vsak zase. Gorica bo v svojih proslavljanjih najbrž zelo bežno omenjala Slovence in njihov doprinos k razvoju mesta.

Zadnje občinske volitve v Gorici so torej potrdile zmago desne koalicije; število slovenskih svetovalcev se je sicer v primerjavi s prejšnjim svetom zvišalo na tri, kar je vsekakor manj od tistega, kar smo Slovenci že imeli pred leti. Poleg tega spet ni nobenega Slovenca v upravi, kar zopet daje manjšo moč in možnost odločanja naši skupnosti. Spomnimo se na čase, ki niso zelo oddaljeni, ko sta med odborniki sedela celo dva Slovenca in seveda lahko bistveno vplivala na odločitve. Sedanja uprava ni sicer v zadnjih letih naredila nič posebno hudega proti Slovencem; manjkal pa ji je pravi posluš za potrebe mesta, ki ga karakterizira prav prisotnost slovenske narodne manjšine. Tudi denar, ki ga je Evropska zveza namenila za "spravo" obeh mest, bo šel izključno za ekonomske projekte. Želeli bi si, da bi občinska uprava uvedla poskuse poučevanja slovenščine na italijanskih šolah, skupne kulturne pobude z Novo Gorico, več dvojezičnih publikacij. Že dolgo let čakamo na namestitev uslužbenca z znanjem slovenščine v uradu župana, pa tudi v drugih uradih; ni pravega posluš niti za zahteve, ki jih redno prikazuje Mestna konzulta za vprašanja slovenske manjšine.

Edina prava "investicija" v korist slovenske narodne skupnosti na Goriškem je odločitev, da bo prišlo do temeljitega popravila stavbe na Kapucinski ulici, kjer je sedež nižje srednje šole Ivan Trinko.

Občinska uprava je tudi sprejela odločitev, ki je Slovenci nikakor ne moremo odobravati: gre za podporo postavitvi spomenika goriškemu meščanu, ki je v stoletjih branil italijanski značaj Gorice pred Slovenci. S tako odločitvijo se je desničarska uprava jasno opredelila za protislovensko politiko, ki je naša skupnost ne more odobravati.

Še eno leto Slovenije v tranziciji

Janez Povše

SPET NA POVRŠJU PREVELIKE
NOTRANJE RAZDALJE

V minulem letu, od septembra 1997 do istega meseca v letu 1998, je mlada država Slovenija prehodila še eno leto tako imenovane tranzicije, se pravi prehoda iz povojnega obdobja v vse trdnjšo demokratično prihodnost. Zdi se, da je bilo zadnje leto v tem smislu plodnejše od prejšnjega, čeprav so seveda vsi znaki prehajanja ostali. Tudi za slovensko tranzicijo je namreč značilno, da v veliki meri ohranja stik s prejšnjim obdobjem in da so nosilci prejšnjega sistema trdno na oblasti in to kljub enemu samemu neizvoljenemu glasu večine v parlamentu. Načelo "kontinuitete", kar bi bila lepša beseda za postkomunizem, se je torej v Sloveniji uveljavilo kljub prizadevanjem pomladnih strank, ki upravičeno vidijo rojstvo nove države in novega časa v padcu berlinskega zidu in osamosvojitvi Slovenije.

Kljub odprtim problemom je Slovenija v preteklem letu nekoliko utrdila svoj položaj v svetu in znotraj Evrope, pri čemer velja še posebej omeniti članstvo in celo predsedstvo v Varnostnem svetu OZN. Nerazrešena vprašanja s sosedi so ostala, v prvi vrsti s Hrvaško, kjer se je slovenska diplomacija odločila za ostrejšo soočenje in bila pri tem nemudoma uspešna. Čim je namreč pričela deloma ustavljati dobavo električne energije jedrske elektrarne Krško Hrvaški, je slednja takoj postala popustljivejša. Z drugimi besedami: pokazali so se prvi znaki odločnejšega nastopanja v zunanji politiki, ki bi morali polagoma nadomestiti vse preveliko popustljivost navzven, ki je vse prevečkrat spreminjala mlado slovensko državo v preveč podrejen državni subjekt. Podobno so se umirili odnosi z Avstrijo, v novem času pa so zgledni z Italijo, čeprav večini slovenske javnosti ni znano, kaj pomeni "načrt Solana" za bližnjo in daljno prihodnost. Mogoče je torej reči, da je v minulem letu Slovenija delala manj zunanjepolitičnih napak ter da je želela izkoristiti v prvi vrsti razmeroma miren razvoj dogodkov. To ji je bilo omogočeno tudi zaradi dejstva, da je Evropa vse bolj zaposlena s samo seboj, da je kriza na Kosovem zaenkrat daleč in da je veliki svetovni finančni pretresi do sedaj niso zajeli. Trdnost tolarja je zadovoljiva, gospodarstvo se vsaj zaenkrat uspešno kosa z razvitim svetom, brezposelnost je na tistem robu, ki ga prebivalstvo še prenese, probleme velikih podjetij v stečaju rešuje država, ki postaja vse močnejša, tako rekoč nekakšna rešiteljica.

Iz vsega povedanega pa je jasno, da je Sloveniji pomagalo neke vrste zatišje, ki seveda ni zagotovilo za razvoj v prihodnosti. Predvsem se je na presenetljiv način pokazalo, kako Slovenija s svojo osamosvojitvijo in

uresničitvijo demokracije še ni uspela razrešiti vseh temeljnih problemov, čeprav se je tako zdelo. Prav v zadnjem letu so se namreč ponovno in še glasneje pokazale prevelike notranje razdalje, ki izhajajo iz preteklosti oziroma konca druge svetovne vojne. V tej točki so zaman prizadevanja naslednikov prejšnjega komunističnega sistema, ki svarijo pred obujanjem preteklosti in pozivajo k reševanju problemov v sedanjosti in prihodnosti. Toda dogodki prejšnjega leta so ponovno potrdili dejstvo, da so v Sloveniji in nemara v celotnem narodnostnem prostoru notranje razdalje zanesljivo prevelike, saj ni bilo bistvenih dejanj, ki bi jih preseгла. Na ta način ima slovenski narod in s tem država še vedno dvojno zgodovino: zgodovino "zmagovalcev" in zgodovino "premagancev". S stališča narodove celovitosti je govoriti o zmagovalcih in premagancih seveda neplodno in nevzdržno, toda ravno takšen način razmišljanja je lasten vsem tistim, ki se še danes prepoznavajo v izročilu oziroma prenovi enopartijske družbe. Kot je znano, je slednja z revolucijo dobesedno odstranila drugače misleče, bila vojaško zmagovita, medtem ko je bila druga stran naroda onemogočena in utišana, predvsem pa vojaško poražena, izdajalska in nevredna vsakršne časti. Ena od posledic takšne miselnosti in prakse je dejstvo, da vsi tisti mrtvi, ki so bili v imenu socialistične oblasti v povojnih pobojih nasilno izločeni, še danes nimajo priznanih grobov, so še danes brez časti in tudi pravne pravice, ki bi pomagala urediti razmere njihovim prizadetim svojcem. Zato ni čudno, da so ponovno zaživel pogovori o spravi, o popravi krivic ter o osvetlitvi povojnega komunističnega sistema v luči demokracije in njej lastne človečnosti. Prizadevanja za pripravo na spravo so se iz časopisja dvignila na raven parlamentarnih strank, ki so se kar nekaj časa ukvarjale s tem žgočim vprašanjem, nakar je vse zastalo, da bi prav to jesen prvič prišlo v slovenskem parlamentu do razprave o teh bistvenih vprašanjih.

Dejstvo je in upati je, da je temu res tako, da so prav vse politične sile na Slovenskem prepoznale, kako so kljub ustanovitvi lastne države in parlamenta ter svobodnih volitev notranje razdalje prevelike. Neuradno sta zato vse bolj prisotni dve Sloveniji, od katerih ima vsaka svojo zgodovino: prva je nadaljevalka povojnega obdobja v novih družbenih pogojih demokracije, druga se prepoznava v zamisli pomladnih strank, ki želijo uveljaviti narodnostno celovitost, plodno in združevalno osvetlitev preteklosti ter takšno družbeno in politično urejanje razmer, ki bi tudi Cerkvi dajale prirodno možnost delovanja in sovpivanja. Razumljivo je, da se t.i. pomladna stran bistveno bolj zavzema za spravo, ki prepoznava v dogodkih preteklosti, ko je prihajalo tudi do bratomora, tisti tragični del narodove izkušnje, ki edini lahko vzpostavi eno samo slovensko zgodovino. Kdor še dandanes govori o "zmagovalcih" in "premaganjih", domoljubih in izdajalcih, temu pač ni mar, da bi svojemu drugače mislečemu sorojaku segel v roke. Ob tem je nujno dodati, da so nadaljevalci povojnega obdobja

oziroma nasledniki enopartijskega sistema, v večini primerov iste osebe, politično zelo spretni in vešč. Tranzicija jim je z lastninjenjem navrgla dober del materialne moči, pri čemer nekateri govorijo celo o 90 odstotkih. Vešči so tudi učinkovite spretnne dnevne politike, ki se ponaša s stalnimi pobudami, po potrebi tudi vsklajenimi napadi na politične nasprotnike. V njihovih rokah je velika večina medijev. Na drugi strani pomladne stranke ne najdejo idealne politične vskladitve in zdi se, nemara se tega niti ne zavedajo, da so žrtev tistih obračunov med "klerikalci" in "liberalci", ki so bili značilni za slovenski prostor med obema vojnoma. Z drugimi besedami: čeprav so pomladne stranke v bistvu za demokracijo in se ne prepoznavajo v povojnem enopartijskem režimu, se zavzemajo za celovito slovensko narodnostno utrditev, pa se izrazito ločijo v eni točki. Del njih se navezuje na katolištvo, drugi del izhaja iz humanističnih vrednot laičnega tipa. Znotraj slovenskih razmer se je pokazalo, da je omenjena razlika dovolj za ostra soočenja na istem bregu, kar nasledniki povojnega socialističnega sistema zelo spretno izkoriščajo, ker so sami enotni in v vseh bistvenih političnih odločitvah dosledno in vedno povezani.

Trenutna vladajoča koalicija z Liberalno demokracijo Slovenije in Slovensko ljudsko stranko vse, ravnokar navedeno, omogoča in tudi uteleša. S to pripombo, da je Slovenska ljudska stranka po izkušnjah Slovenskih krščanskih demokratov previdnejša, predvsem pa odločnejša in s svojim pogostim javnim zoperstavljanjem do neke mere presega siceršnjo preveč plemenito ali popustljivo politiko iz vrst katoličanov. Zaradi takšnega celokupnega stanja na slovenskem političnem odru nemara ni čudno, da je največjih napadov deležna prav katoliška Cerkev. Prav neverjetno je, kako je katoliška Cerkev obravnavana v novi slovenski demokratični družbi, nemara slabše kot kjer koli v državah nekdanjega socializma. Napadi na institucijo kot takšno, na nadškofa dr. Franceta Rodeta in posamezne duhovnike so na vsak način pojav, ob katerem je mogoče le obstrmeti in ob katerem je prav gotovo obstrmela celotna Evropa. Seveda pa je v opisu razmer v Sloveniji nujno upoštevati vpliv javnega mnenja, ki vse nanizane pojave v bistvu omogoča ali jih celo podpira. Javno mnenje se s svojim velikim delom vse bolj nagiba v prepričanje, da je bilo povojno komunistično obdobje zelo srečno obdobje, prav gotovo neprimerno boljše od demokracije, ki jo Slovenija doživlja v novih časih. Tudi je velik del javnega mnenja nestrpen do politično drugače mislečih rojakov, predvsem pa je nestrpen do vere oz. Cerkve. To isto javno mnenje daje mnogokrat vedeti, da sploh ne odobrava političnega soočenja na ravni med pozicijo in opozicijo in vsakršen odločen nastop opozicije oceni kot željo po prepiranju ali celo škodovanju državi. Verjetno je prav javnost tisti dejavnik, ki ga je treba resno upoštevati, saj se okvirno strinja z vsem, kar se dandanes dogaja v Sloveniji z nestrpnostmi vred. To lahko pomeni, da niso možne hitre spremembe miselnosti in politične podobe kakor tudi upoštevanja

narodnosti in vere; zanje si je šele treba odločno vendar potrpežljivo prizadevati. V takšnem vzdušju se ni mogel uveljaviti opozicijski dnevnik "Jutranjik", v takšnem vzdušju ni mogoče kar čez noč uresničiti sprave ter zmanjšati notranje slovenske razdalje, čeprav se je treba seveda za oboje še kako truditi, tako rekoč iz dneva v dan. Med drugim so prejšnje predsedniške volitve pokazale, da se zares velik del Slovencev prepozna v sedanjem in prejšnjem državnem predsedniku Milanu Kučanu, kar pove vse o trenutnih nagibih slovenskega človeka, pa najsi gre poenostavljeno povedano za tistega socialističnega ali tistega drugačnega, se pravi katoliško navdahnjenega.

Lahko je torej mogoče reči, da je splošno stanje v Sloveniji takšno, kakršno je v samih Slovencih, da se to stanje počasi spreminja in pomeni določen napredek v odnosu na eno leto nazaj. Kot rečeno, se je v minulem letu vendarle okrepila zavest, da je treba resneje pričeti razmišljati o ukinjanju prevelikih notranjih slovenskih razdalj, sicer Slovenci še lep čas ne bomo imeli ene same skupne zgodovine in bomo šibki navzven. Upati je, da bo prav želja po notranjem zbližanju vodilo za naslednje leto, oziroma da bo tista popotnica, ki edina odpira Sloveniji pot do napredovanja in razvoja.

Multikulturalnost in identiteta

Peter Černic

Znotraj manjšinskih krogov sta pojma multikulturalnost in identiteta v zadnjih dveh letih prepričljivo stopila v ospredje in postala neke vrste jabolko spora. Ena stran namreč, ko teorizira model bodoče multikulturalne družbe, vsestransko podpira (bolj ali manj) popolno vključitev manjšinskega tkiva v vsesplošne svetovne procese, druga pa v morju in stiskah, ki jih prinaša globalizacija, ponosno zagovarja in brani lastno narodno identiteto. Dve navzkrižni in na videz izključujoči se poziciji (ena zagovarja globalno, druga pa partikularno), ki pa sta si znotraj zamejskega prostora še toliko bolj oddaljeni, saj v neki meri odražata globljo zgodovinsko delitev naše skupnosti. Čeprav sam nisem izvedenec za socialno-kulturna vprašanja, bi kljub temu sam rad posegel v debato in opozoril na nekatere vidike, ki se mi zdijo še posebno zanimivi.

Najprej bi rad povedal, da sem globoko prepričan, da identiteta neke narodne skupnosti (tu jo pojmem kot vrsta vrednot in referenc, ki družijo neko skupino ljudi) ni nekaj nespremenljivega, ki je bila dana enkrat in ostane večna skozi stoletja: Identiteta neke skupnosti je nekaj živega, dinamičnega, je serija vrednot in referenc, ki interagirajo s časom in prostorom, v katerem dana skupnost živi in torej dan za dnem prerašča dileme, ki jih prostor in čas zastavljata. Povsem logično oz. neizbežno pa je, da proces preraščanja temelji na točno določenih zgodovinskih in kulturnih danosti in da ga sooblikujejo vsi pripadniki neke skupnosti. Identiteta je torej izraz kreativnosti duha tistih, ki se v dani skupnosti prepoznavajo; odraža njihovo sposobnost, da sprejmejo danosti okolja, v katerem rastejo, da sprejmejo vrednote, ki so jim bile posredovane, da spoznajo kulturno tradicijo, ki so jo podedovali, in s tem osebnim bogastvom ustvarjajo nov, bogatejši kulturni prostor, ki sprejema in združuje ljudi v danem zgodovinskem obdobju, ustvarja sinteze, ki dajejo posameznikom in njihovim vsakodnevnim dilemam prepričljive odgovore.

Da bi bil bolj jasen, bi kar dal primer. Danes ne najdemo politika, gospodarstvenika, kulturnika, delavca itd., ki bi prepričano trdil, da povojna identiteta zamejcev v Italiji sovпада s tisto pred sedemdesetimi leti. Tako svet, kot tudi manjšinsko tkivo, sta se popolnoma spremenila. Temeljne vrednote ostajajo sicer iste, (npr. jezik, slovenstvo, itd.), a večina kulturnih referenc in razumevanje temeljnih vrednot se danes bistveno razlikuje. Ne glede na stanje pred sedemdesetimi leti menim, da zarodek oziroma bistvo spora identiteta-multikulturalnost je treba iskati v dokaj različnem dojemanju manjšinske identitete po drugi svetovni vojni. Tu bi zabeležil štiri odgovore, ki v neki meri odražajo generacijske skoke, v

drugi meri pa temeljne politične opredelitve. Za bolj plastično upodobitev bi se pri tem poslužil lanske uspešnice SSG in sicer Afrika ali na svoji zemlji. V komediji nastopajo trije moški. Prvi je stari partizan. Ta predstavlja generacijo, ki jo močno določa boj za obstoj slovenskega naroda, kar je še posebno na Primorskem združilo politično zelo različno opredeljene ljudi. Ta generacija kljub nasprotnim političnim opredelitvam je torej izoblikovala sistem vrednot, ki je privedel našo skupnost v upor, v aktiven odgovor izzivom časa. Odnos do narodnostnega vprašanja je bil v bistvu enoten. Kobal identificira te ljudi s figuro levičarskega partizana, pri tem pa se moramo spomniti tudi na množico ostalih borcev za svobodo in demokracijo, od duhovnikov do preprostih vernikov in liberalcev, ki so se vključili v osvobodilni boj, četudi niso bili levičarji, ampak le domoljubi.

Iz te v narodu globoko zakoreninjene tradicije, ki je privedla v upor, izhajata pa dva nasprotujoča si načina razumevanja narodne identitete. En del naše skupnosti je antifašizem razumel kot boj za obstoj slovenskega naroda in boj za njegov demokratični razvoj, drugi pa je odpor fašizmu v prvi vrsti razumel kot boj za boljši jutri, boj za egalitarno urejeno družbo, boj za uveljavitev nekega globalnega procesa, in šele nato kot boj za obstoj slovenskega naroda.

Tu so že jasno vidni zametki, tega kar je danes temeljna ločitev med globalnim (multikulturnim) in partikularnim. Na eni strani želja, da se slovensko in zamejsko stvarnost maksimalistično vzpne v širši svetovni revolucionarni proces, na drugi, pa pragmatično iskanje narodne koristi. Tu pa se dotaknemo ključnega problema pojmovanja identitete manjšine v naši povojni zgodovini. Jasno je, da stvarnost obravnavam iz čisto teoretičnega zornega kota in skušam oceniti pristop vodilnih krogov do problematike identitete našega prostora. Levi politični krogi, ki so dejansko vodili politiko naše skupnosti, so nujno zapostavljali narodno vprašanje v korist višjih ciljev. To res lahko ocenimo kot izbiro, ki jo je narekovala politična oportunistična, a če problematiko analiziramo iz čisto kulturnega zornega kota, opazimo, da jim njihov svetovni nazor ni nudil kulturnih instrumentov, da bi se resno spoprijeli s problemom narodnostne identitete manjšine. Zato je povsem logično, da so sprejeli vključevanje v italijanske politične stranke in nič čudnega ni, da v štiridesetih letih povojne zgodovine niso izoblikovali ne gospodarskega, ne kulturnega sistema, ki bi manjšino pojmoval kot neodvisni, samostojni subjekt in bi ji garantiral obstoj. Avtonomijo manjšinskega telesa so vezali na odločitve jugoslovanske države, zožali so nase svobodno odločanje in ga mrzlično vsklajevali s potrebami širše svetovne vizije, ki pa se niso vedno skladale z našimi. Čeprav so lahko v nekaterih konkretnih primerih marsikaj dosegli, ostaja dejstvo, da niso zgradili sistema, ki bi deloval avtonomno in svobodno, sistema, ki bi imel svojo lastno specifiko in ki se ne bi zrušil s propadom marksistične vsesplošne vizije družbe. Na ta način so do skrajnosti ošibili

zamejsko identiteto. Zamejstvo so namreč napolnili z neslovenskimi simboli, (jugoslovanskimi zastavami z rdečo zvezdo), z jugoslovanskim kapitalom, z jugoslovanskimi komunističnimi idejami, niso pa ustvarili pogojev, da bi sistem lahko avtonomno deloval, ne ozirajoč se na obstoj ideje. Vodilni krogi so si torej zamislili in oblikovali politično, gospodarsko in kulturno življenje kot neke vrste privesek sistema, ki ga je določala posebna družbeno-socialna ureditev. Avtonomija zamejstva, njegova politična, kulturna in ekonomska samostojnost ni bil cilj te politike, zato ni nič čudnega, da se je po padcu Jugoslavije naše gospodarstvo razsulo, da je kultura v krizi itd. Tej sliki pa je treba dodati še dejstvo, da isti ljudje so izključevali in emarginirali tisti del manjšine in vse njene realnosti, ki se z njihovim pojmovanjem oziroma njihovim upravljanjem niso nikoli strinjali. Pomanjkanje demokratične politične kulture, je torej nujno onemogočalo katerikoli poizkus izoblikovanja skupnih kulturnih referenc, skupnih vrednot, skupne strategije, v kateri bi se vsi zamejci prepoznavali.

Če je bila torej identiteta prve generacije vezana na odpor fašizmu, ki ga je kasneje vsak po svoje razumel, je identiteta drugih nedvomno projugoslovanstvo oz. nekritično prilagajanje lastne stvarnosti in lastne identitete nečemu tujemu in večjemu. To drugo generacijo predstavlja v Kobalovi igri oče, čigar sin (to je tretja generacija) je do narodnostne problematike brezbrizen in prav gotovo brez večjih vrednot v tem smislu.

Danes se torej najdemo v dokaj kočljivem položaju. Po eni strani jasno prihaja na dan dediščina politike, ki narodne problematike ni znala ovrednotiti in išče v formuli multikulturalnosti neke vrste *deus ex machina*, ki bi jim omogočala kulturno preživetje, po drugi strani pa imamo dediče tistih, ki branijo globoko zakoreninjeno narodno identiteto, a s težavo odgovarjajo na zahteve modernega časa, saj so predvsem v svojem izvajanju pogosto dogmatični.

Kljub temu se mi zdi, da ti tako nasprotujoči si stališči lahko najmeta skupni jezik. Potrebno pa je, da soočanje poteka brez katerihkoli dogmatsko-ideoloških predsodkov. Ni namreč nujno, da se potreba po širokih globalnih vizijah in zvestoba temu, kar je lokalno, izločata, če lokalni element kritično, selektivno in pragmatično sprejema globalne procese in jih izrabí sebi v korist. To dejstvo so v prejšnjih letih dokaj dobro dokazali zemljepisci s študijem razvoja mestnih mrež. Primerjali so usodo predmestij velikih mest, ki so v šestdesetih letih burno narasla in dokaj nekritično spejela proces globalizacije, z manjšimi podeželjskimi mesti, ki so postopoma in premišljeno prilagajala svoj produktivni sistem globalnim potrebam. Opazili so, da je tipično bogastvo predmestnega tkiva izginilo, ostali so le bloki iz betona in socialni problemi, medtem ko so ostale podeželjske mestne stvarnosti kritično integrirale novosti in prednosti, ki jih globalizacija nudi, si na ta način zagotovile razvoj in hkrati ohranile svojo lastno identiteto. Nekritično dojemanje globalnosti, ki je v lokalni sistem pred-

mestja uvedel globalne parametre in ga na ta način privedel v smrt, je za našo realnost precej zgovoren, še posebno, če pomislimo, da so tiste mestne stvarnosti, ki niso doživele takšnih traumatičnih posegov in so postopno in kritično sprejele prednosti globalizacije, danes izredno uspešne.

Prav zaradi tega bi svoje razmišljanje osredotočil na analizi pojma multikulturalnosti, ki ga nekateri dediči levičarske tradicije izpostavljajo. Mislim predvsem na pojem multikulturalnosti, kot sistem vrednot, ki bi združeval zamejce, oz. ne samo zamejcev, ampak celotno prebivalstvo na obmejnih območjih. Elaboracija koncepta se mi zdi dokaj šibka in v nekaterih postavkah formalno zgrešena. Pojem je sicer zelo fascinanten in v neki meri presega dilemo med tem, kar je globalno, in tem, kar je lokalno. Sam sem namreč zelo kritičen do oblike, v kateri nam je bila multikulturalnost predstavljena, saj jo avtorji pogosto razumejo kot vrednoto samo na sebi, neke vrste moralni imperativ bodisi za vsakega Slovenca v Italiji, bodisi za njene institucije, ki naj bi se nujno odprle večinskemu narodu, sprejemale kulturo in skupaj z njim oblikovali neko tretjo stvarnost, neko vesplošno vzdušje miru na našem območju. Nastala naj bi tako nova družba, ki bi narodno realnost preseгла. Taka, tukaj sicer precej poenostavljena razlaga, me zelo spominja na proces kozmopolitizacije, ki pa nujno osiromaši pojem multikulturalnosti. Po spojitvi dveh stvarnosti v neko novo realnost, ne bi mogli namreč govoriti več o multikulturalnosti, ampak le o enokulturalnosti zelo verjetno močnejše realnosti. Pojmovanje multikulturalnosti le kot problem odprtosti do različnega, kot ekskluzivno sporazumevanje z večinskim partnerjem nima torej smisla, in to predvsem iz dveh razlogov. Prvič je tak pristop politično naiven, saj ne rešuje problemov identitete naše narodne skupnosti, pač pa v naši realnosti pomeni nujno prilagajanje lastne identitete večinski. Drugič pa je brezploden, saj produkt takega srečanja ni vzajemna obogatitev, ampak le obubožanje posameznika in obubožanje celotnega prostora. Multikulturalnost kot osebno vrednoto posameznika lahko razumem le v luči kulturne bogatitve posameznika, ki v stiku z drugačnimi spoznava in sprejema njih bogastvo, obogati torej in ovrednoti svojo kulturno specifičnost, ki pa ostane jasno določena.

Ne glede na to, bi rad opozoril, da se pojem multikulturalnosti izoblikuje iz čisto različnih potreb. Pojem nastane v Angliji kot formula, ki bi omogočala dialog in sobivanje različnih religiozних skupnosti, svojo največjo moč pa dobi v šestdesetih letih v ZDA. To je obdobje velikih bojov za civilne pravice črncev, kot tudi vseh drugih narodnih skupnosti, ki sestavljajo družbeno tkivo ZDA. Pojem se skratka izoblikuje kot odgovor krizi državnega sistema, osnovanega na tako imenovanem *melting potu*, topitvi raznih narodov in raznih kultur v velikem kotlu, kjer naj bi nastal nov narod, in sicer ameriški. Danes v ZDA obravnavajo multikulturalnost kot striktno politični problem, dolžnost države, da zajamči identiteto

posameznih narodnih skupnosti in jim nudi enake možnosti razvoja. Ta proces je v nekaterih zveznih državah prišel že tako daleč, da so npr. za bodoče univerzitetne študente literature uvedli obvezno poznavanje literarnih del tudi nekaterih manjših indijanskih skupnosti, ne glede na njihovo literarno vrednost. Podobnosti bi lahko našli v problemih vezanih na poučevanje zgodovine, kar je privedlo ZDA, da so radikalno spremenile svoje šolske programe in pristop k poučevanju zgodovine.

Multikulturalnost moramo zato najprej razumeti kot politični projekt, ki želi uveljaviti politično stvarnost, ki enako spoštuje in ščiti vse narodne in kulturne skupnosti. Bitka za uveljavitev multikulturalnega modela pa mora potekati predvsem na institucionalni ravni, na ministrstvih (npr. notranje, šolsko, kulturno, pravosodno itd.) v parlamentu, na deželnih upravah.

Morda si bo kdo mislil, da je v tej luči boj za multikulturalnost neke vrste boj za separatizem in da s trmastim ohranjanjem drugačnosti onemogoča mirovno sobivanje različnih. Sam si upam trditi, da je prav obratno. Multikulturalnost je dosledno uveljavljanje pravice do enakopravnosti in enakih možnosti razvoja raznih kulturnih skupnosti v dani državi. Vse skupnosti se namreč pokoravajo istemu zakonu, a znotraj tega zakona dosledno uveljavljajo svojo pravico do življenja. Zdi se mi torej pomembno, da bi tudi mi začeli sprejemati ta pojem v tej obliki, in sicer multikulturalnost kot uveljavljanje bolj demokratičnega političnega sistema, ki jamči poleg enakopravnosti posameznikov tudi enakopravnost posameznih kultur, ki sestavljajo ta politični sistem. Na ta način bi dali sirši globalni pomen petdesetletnemu boju za "naše pravice", ki je predvsem boj za uveljavitev človečanskih pravic, obenem pa bi jasno pokazali na zastarelost in neaktualnost koncepta države, ki temelji na pravilu *en jezik, en narod, ena država*.

Pavel Zlobec

Stoletnica tržaške zvezdarne

*Pogled na tržaško
zvezdarno
(foto G. Kerpan)*

Leta 1998 je praznovalo stoletnico obstoja več zvezdarn: v Ondržjovu na Češkem, Heidelbergu v Nemčiji ter v Trstu. Vsaka od teh ustanov ima lastno zgodovino, ki je navadno povezana z univerzo. Tržaška zvezdarna se je razvila v drugačnih okoliščinah in začetki njenega delovanja so bili povezani s čisto praktičnimi problemi.

Pred tremi stoletji je bil Trst majhno avstrijsko obalno mesto s približno 5000 prebivalci. Iz tega je razvidno, da je bila njegova vloga na Jadranskem morju tedaj še zanemarljiva. Pomorstvo je bilo namreč v rokah Benečanov in njih zaveznikov. Važen mejnik predstavlja leto 1717, ko je cesar Karel VI. izdal akt, s katerim je odredil prosto plovo po Jadranu in zagotovil varstvo avstrijskim ladjam. Dve leti kasneje so ustanovili prosto pristanišče v Trstu in na Rēki. Kjer so bile nekoč tržaške soline, so v dobi Marije Terezije zgradili veliko modernih hiš, ki tvorijo tako imenovano terezijansko četrt. Leta 1751 so podrli srednjeveško obzidje. Mesto je tako popolnoma spremenilo svoj videz in nastalo je moderno središče, namenjeno predvsem trgovini, z novimi pomoli in z velikim kanalom pred cerkvijo sv. Antona.

Leta 1753 je cesarica ustanovila prvo srednjo šolo v Trstu. Šlo je za pomorsko šolo, kar je odražalo potrebe in smernice razvoja mesta. Glavni učni predmeti so bili geometrija, zemljepis in astronomija. Šolo je organiziral jezuitski pater F.S. Orlando. Pri pouku so uporabljali tudi preproste astronomske naprave in istočasno ustanovili knjižnico, ki je ob začetku

naslednjega leta štela več kot 100 knjig. Leta 1773 je papež Klement XIV. odpravil jezuitski red in šola je za desetletje prenehala delovati.

Leta 1817 je bila na novo ustanovljena "Kraljevska pomorska akademija" s sedežem na trgu Leipzig (danes trg Hortis). Poleg astronomije, geometrije, algebre in trigonometrije so poučevali še pravo, računovodstvo, verouk, zemljepis, zgodovino, risanje ter jezike (italijanščino, nemščino, francoščino, angleščino, ilirščino ter moderno grščino). Leta 1844 so šolo preimenovali, postala je "Akademija za trgovino in pomorstvo". Čeprav pouk ni potekal na visokošolski ravni, so učence seznanjali tudi z moderno tehnologijo, ki je bila povezana z ladjedelništvom. Upoštevati moramo dejstvo, da so leta 1839 ustanovili ladjedelnico sv. Marka in že leto prej je J. Ressel v tržaškem zalivu delal prve poskuse z ladjo, ki jo je gnal vijak. V tistem času je šola dobila meridianski daljnogled: ta naprava se lahko premika le vzdolž krajevnega poldnevnik in služi za opazovanje nebesnih teles, ki se nahajajo točno na jugu, to je, ko dosežejo najvišjo točko na nebu.

Podobno kot drugod po svetu se je tudi v Trstu zanimanje za naravoslovje večalo. Tako je znani lekarnar B. Biasoletto leta 1828 ustanovil prvi botanični vrt na Škorklji. Švicarski trgovec H. Koch, ki se je zanimal za morsko živalstvo, ter fiziolog C. E. von Baer sta leta 1846, s pomočjo guvernerja grofa Stadion, ustanovila naravoslovni muzej. Leta 1874 so muzej povečali in ustanovili nov botanični vrt. Veliko zanimanja je bilo predvsem za preučevanje morja in življenja v njem.

Leta 1846 je profesor V. Gallo začel tudi z vremenoslovnimi opazovanji; to delo še dandanes redno nadaljujejo. Prizadeval se je tudi, da bi v mestu ustanovili astronomsko opazovalnico. Z Dunaja so poslali astronoma F. Schaub, ki mu je bilo naročeno, naj preuči zanesljivost podatkov, ki so jih nudile naprave pomorske šole, in ugotovi, ali obstajajo stvarne danosti za ustanovitev astronomske opazovalnice. Odgovori so bili pozitivni in kmalu zatem, 20. septembra 1850, je bila ustanovljena "Astronomsko - pomorska opazovalnica". Začasni sedež je bil na griču Sv. Vida in leta 1860 je Schaub postal njen ravnatelj. S pomočjo novega teleskopa Plössl, ki so ga nabavili v Nemčiji, je določil z veliko natančnostjo zemljepisni položaj Trsta. Znano je tudi, da je opazoval in meril gibanje komete Encke, ki je bil takrat najbolj zanimivo nebesno telo. S podatki, ki so jih dobili v Trstu in na Dunaju, so določili tirnico repatice. S tem je Schaub dokazal, da je bilo v tržaški astronomski opazovalnici možno doseči znanstvene rezultate nezanemarljivega pomena. Za njegovo delo se je zanimal tudi nadvojvoda Maksimilijan, ki so mu v tistih letih gradili grad v Miramaru. Leta 1860 so astronomske naprave prenesli na streho pomorske šole.

V tržaškem pristanišču se je pomorski promet vse bolj večal. Tehnični napredek je vplival tudi na ladjedelništvo. Ladje so postajale hitrejšje in

plule so tudi na dolge proge. Povečala se je potreba po boljšem poznavanju položaja ladje na morju, oziroma po natančnejši določitvi zemljepisne širine in dolžine. Prvo merijo s pomočjo sekstanta z določanjem višine Sonca ali znanih zvezd glede na ekvator. Drugo računajo na podlagi časovne razlike med dvema urama, od katerih je prva (glavna) naravnana na čas določenega kraja (recimo Trsta), druga pa na krajevni čas, kjer se ladja nahaja. Slednjega določijo glede na trenutek, ko gre Sonce preko krajevnega poldnevnika. Glavna naloga zvezdarne je bila, da je referenčna ura kazala točen čas. V zvezi s tem obstaja dokument iz leta 1850, kjer so uradno javili ladijskim kapetanom, da stane nastavitev točnega časa in kontrola delovanja ure 5 florintov. Točnost je pomenila bolj varno plovbo in torej tudi večjo hitrost pri prevozu tovora.

Leta 1866 so zvezdarno preimenovali v "Cesarsko - kraljevo pomorsko opazovalnico", ki pa je še vedno spadala pod okrilje "Akademije za trgovino in pomorstvo". Takrat so na strehi stavbe zgradili tudi kupolo.

Schaubovo navdušenje, njegove organizacijske zmožnosti in tudi dobra poznanstva na Dunaju so ugodno vplivala na razvoj in uveljavitev tržaške zvezdarne kot "znanstvenega zavoda, ki je tesno povezan s pomorstvom". Od leta 1869 do 1886 so urejali in objavljali astronomske efemeride (to so informacije o Soncu, Luni, mrkih, vidljivosti planetov in podobnem) na podlagi podatkov, ki so jih dobivali iz Berlina, kasneje pa so jih za vsako leto, do leta 1919, pripravljali sami. Te informacije so bile dragocene še posebej za pomorščake. Med raznimi obveznostmi, za katere je bila zadolžena opazovalnica, naj omenim še "znak za poldan" (Zeitball). Na pomolu sv. Terezije (blizu današnjega svetilnika "lanterna") so v ta namen zgrajeni stavbi elektromagneti zadrževali na višini 5 metrov posebno žogo. Točno opoldan je električni impulz iz zvezdarne izpustil žogo, ki je v prostem padu v 1 sekundi pristala na tleh in vključila električno stikalo, ki je povzročilo izstrelitev salve. Ker ima zvok razmeroma nizko hitrost, so ljudje slišali znak nekoliko kasneje, saj je časovna razlika odvisna od oddaljenosti kraja izstrelitve. Na voljo so bile tabele, ki so prinašale čas zakasnitve za različne mestne četrti, tako da si je lahko vsakdo na podlagi zvočnega signala nastavil uro in napaka je znašala manj kot 1 sekundo. Ta signal za poldne so Tržačani slišali vsak dan in to do druge svetovne vojne.

Astronomi so organizirali tudi znanstvene odprave izven mesta. Tako so 6. marca 1867 v bližini Dubrovnika opazovali sončni mrk. Da bi imeli več možnosti za uspeh, so se razdelili na tri skupine; zaradi slabega vremena pa je le ena videla Sonce in še to občasno. Kljub temu so z gotovostjo določili, da je protuberanca (svetel pramen iz gostega plina, ki nastane v koroni), ki so jo približno 30 minut opazovali med oblaki, del sončne in ne lunine atmosfere. Takrat namreč ni bilo še znano, da korona in njeni deli pripadajo Soncu. V naslednjem letu so se tržaški astronomi podali na

opazovanje sončnega mrka v Aden. To pot je bila odprava srečnejša, saj so bile sončna korona in tri protuberance lepo vidne.

Schaub je umrl leta 1871, nasledila sta mu Farolfi in Osnaghi ter leta 1881 Čeh F. Anton. Slednji se je takoj obrnil na oblasti, češ da zvezdarna potrebuje nove naprave in primernejše prostore. Tudi delo, ki so ga astronomi opravljali, ni bilo po njegovem mnenju v skladu s poslanstvom pomorske šole. Aprila leta 1895 je potres prestrašil Tržačane in osebju zvezdarne so poverili nalogo, da pomiri prebivalstvo. Anton je izrabil priložnost in seznanil oblasti s potrebami astronomov. Med drugim je pojasnil, da naprave, ki zaznajo potrese (seizmografi), ne morejo delovati v zadnjem nadstropju stavbe. Zaradi tega so sklenili preseliti zvezdarno na grič Sv. Vida v utrdbo, ki ni bila več v rabi. Novo opazovalnico naj bi otvorili 2. decembra 1898, ob 50. obletnici vladanja Franca Jožefa. Zgodilo se je pa drugače. Jud G. Basevi, ki je imel tovarno sveč, si je bil na gričku med Sv. Justom in Sv. Jakobom kupil hišo in inž. E. Geiringer je pripravil načrte za povečavo zgradbe. Dela so bila zaključena ob koncu leta 1897 in Basevi je dal stavbo (v sedanji ulici Tiepolo) v najem državi. "Gradič" je bil tedaj izven mesta in imel torej še kar ugodno lego za opazovanja. Bil je obenem dovolj prostoren, v kleti je bil primeren prostor za seizmografe. Tako je postal sedež zvezdarne. Najemniško pogodbo so podpisali 27. maja 1898. Isti načrtovavec je pripravil vse potrebno tudi za namestitvev raznih teleskopov (tudi tistih, ki so jih šele načrtovali) v kupolo in v zgradbo na vrtu ob sedanji ulici Besenghi. Zvezdarna je postala lastnik prostorov in vrta šele leta 1952.

Za popolno ločitev od "Adakemije" je bilo potrebno čakati do leta 1903, ko je nastala "Cesarsko - kraljeva astronomska in vremenoslovska opazovalnica". V službi so takrat bili poleg ravnatelja še trije astronomi in štirje nameščenci. Med astronomi so nekateri imeli tipično slovenska imena, kot na primer A. Fajdiga in P. Mihelič. Naj omenim še Tržačana G. Horna, ki je kasneje postal direktor zvezdarne v Bologni. V Samoboru rojeni E. Mazelle je bil ravnatelj zvezdarne od leta 1903 do 1918. Zelo si je prizadeval, da bi imel na razpolago prvovrstne naprave. Zanimal se je zlasti za vremenoslovje, podnebje in oceanografijo. Iz poročil tiste dobe izvemo, da je bilo delovanje članov ustanove živahno in znanstveno področje, za katerega so se zanimali, obširno. Za popolnejše poznanje vremena na Tržaškem so redno (trikrat dnevno) merili temperaturo, oblačnost, veter ter padavine tudi izven mesta. V letopisih Cesarsko - kraljeve pomorske opazovalnice je zabeleženo, da so od leta 1904 do 1911 merjenja opravili učitelja Daneu in Gorkic v Bazovici, učitelja Valentič in Ferluga ter profesor Goineau na Opčinah, učitelj Mosettig in gospodična Martellanz v Barkovljah ter učiteljica Sovich in Godina v Škednju.

Zaradi ugodnejšega podnebja se je iz Bavarske preselil v Trst velik ljubitelj astronomije J. N. Krieger, sin tovarnarja s pivom. Ustanovil je

lastno opazovalnico z imenom "Pia Sternwarte" v današnji ulici Don Minzoni. Od leta 1895 do 1901 je na podlagi skrbnih opazovanj in fotografskih posnetkov izdelal več stotin zelo natančnih risb lunine površine. Tako je nastal njegov "Mond Atlas". Risbe so bile daleč najboljše v primerjavi z drugimi podobnimi poskusi. Zaradi nočnega mraza in neumornega dela podnevi je zbolel na pljučih in umrl pri sedemintridesetih letih. Njegov atlas je objavila v lepši in bolj izpopolnjeni izdaji dunajska Akademija znanosti leta 1912. V znak hvaležnosti za njegovo neutrudno delo so po Kriegerju poimenovali krater na Luni. Tržaška zvezdarna je leta 1902 kupila njegov refraktor znamke Reinfelder (premer objektivna 26 cm), ki je tako postal največji teleskop, s katerim so razpolagali. Starejši refraktor Steinheil je imel lečo s premerom 16 cm. Teleskop Reinfelder so na zvezdarni uporabljali celih devetdeset let.

Naj omenim še raziskovanje, ki je potekalo nedaleč od nas, in sicer v Pulju. V mestu je bila od leta 1853 glavna luka avstrijske vojne mornarice. V skladu s potrebami glavnega štaba so tam leta 1871 ustanovili zvezdarno. Skrbeli so za točen čas, za vremenoslovsko službo in tudi za merjenje zemeljskega magnetizna, s čimer se je tedaj ukvarjalo zelo malo opazovalnic. Med astronomi, ki so tam službovali, je pomemben J. Palisa. Med leti 1874 in 1880 je odkril 28 asteroidov, to je drobnih planetov, ki se vrtijo okoli Sonca v razdalji 2.3-3 astronomskih enot (1 A.E. je srednja razdalja Zemlja - Sonce). Med temi naj omenim "Avstrijo", "Dunaj" in "Istro". Kasneje se je preselil na Dunaj, kjer je imel boljše delovne pogoje in je odkril še kakih 90 podobnih nebesnih teles. Ob koncu prve svetovne vojne je puljska zvezdarna nehala delovati.

Povojne razmere so tudi v tržaški zvezdarni privedle do temeljitih sprememb. Knjige in naprave so iz puljske opazovalnice prenesli v Trst. Nameščencev in sredstev je bilo malo. Območje so pozidali in zvezdarno so obdale mestne hiše. Opazovanje je bilo torej otežkočeno, včasih nemogoče. Na voljo sta bila omenjena teleskopa, in sicer Reinfelder (v kupoli ob ulici Besenghi) ter Steinheil (v mali kupoli na vrhu stolpa glavne zgradbe). Novo zrcalo Zeiss s premerom 50 cm bi lahko bilo pomembno sredstvo za raziskovanje, ni pa imelo primerne nastavitve in je bilo zato neuporabno. Astronomi so se posvečali opazovanju predvsem kometov in asteroidov. Že takrat so vzeli v pretres možnost, da bi teleskope prenesli na Kras, do konkretne rešitve pa ni prišlo.

Leta 1921 so vremenoslovške in potresomerne instrumente prenesli v novo ustanovljeni Geofizikalni zavod pri Sv. Andreju. Tri leta kasneje so ustanovili fakulteto za ekonomijo in trgovinstvo, kateri sta pripadala še inštituta za kemijo in matematiko.

Prvi povojni ravnatelj zvezdarne je bil Tržačan L. Carnera, ki se je kasneje (leta 1932) preselil v Neapelj. Nasledil mu je za dobo desetih let G. Favaro, ki so ga zanimala zlasti merjenja pozicij zvezd; tega dela pa v

Trstu ni mogel nadaljevati in je bil zato večkrat odsoten. Od leta 1933 je bil zaposlen za dobo dvajsetih let G.B. Lacchini, ki je bil v bistvu samouk. Posvečal se je študiju zvezd spremenljivk. Bil je tudi znan popularizator astronomske znanosti. V zvezdarni je bil večkrat gost msgr. J. Ukmar, ki je leta 1943 objavil članek z naslovom "Sette e settimana - considerazioni storiche, linguistiche, etiche."

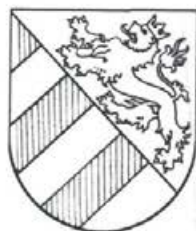
Med drugo svetovno vojno sta bila največja kupola in del vrtnega zidu porušena. Teleskopi niso utrpeli škode, ker so jih pravočasno spravili na varno. Leta 1947 je bil imenovan za ravnatelja E.L. Martin, ki je obenem postal profesor astronomije na novo ustanovljeni znanstveni fakulteti. Najprej se je lotil popravil tega, kar je bilo uničeno v vojni. Teleskop Reinfelder so namestili v novo kupolo in ga rabili za opazovanja dvozvezdij in spremenljivk. To je bilo tedaj (leta 1956) glavno delo dveh astronomov, ki sta bila zaposlena v zvezdarni. Stari teleskop so posodobili z uvedbo nove tehnologije, ki je z uporabo fotoelektričnega svetlomera omogočila zbiranje zanesljivejših podatkov, medtem ko so čas opazovanja lahko skrajšali.

Največje spremembe so si sledile po letu 1964, ko je zasedla mesto ravnatelja zvezdarne M. Hack. Za njeno stroko (spektrografijo) so se začeli zanimati številni mladi raziskovalci in ustanovljena je bila tudi skupina za sončno radioastronomijo. Da bi omogočili razvoj novih načrtov, so začeli z gradnjo opazovalnice pri Bazovici, kjer so namestili 10-metrsko anteno in tri teleskope, od katerih je največji imel zrcalo s premerom 1 metra. Že leta 1969 je bilo število zaposlenih naslednje: 9 astronomov, 15 tehnikov, 6 uradnikov in nekaj pomožnega osebja. Trenutno je kakih 30 uslužbencev znanstvenega kadra in približno enako število ostalih.

V zadnjih desetletjih se je, predvsem zaradi izrednega napredka tehnike, delo v zvezdarni zelo spremenilo. Pojavila so se nova zanimanja, kot na primer sodelovanje pri izgradnji modernih teleskopov ter kozmologija, veda, ki preučuje nastanek in razvoj vesolja. Astronomi se pri svojem delu poslužujejo vedno hitrejših računalnikov. Nove možnosti za raziskovanje pa ponujajo zlasti podatki, ki jih prestrezajo umetni sateliti izven naše atmosfere. Izredno dragocene so tudi informacije, ki jih nudijo nove tehnološko zelo izpopolnjene naprave, nameščene v krajih, ki so na Zemlji edinstveni glede na pogoje opazovanj (Kanarski otoki, Havaji, Andi v Čilu).

Jožko Šavli

Grb grofov Goriških

Grb grofov
Goriških

Engelbert II. (1150-1187) je prvi v vrsti grofov Goriških, ki ima na svojem pečatu tudi podobo na ščitu oz. grb. Grof je na pečatu upodobljen v viteški opravi, na konju (visoko plemstvo), v desni drži prapor (državni knez) in v levici ščit, na katerem je narisana *vzpeti lev* (lion rampant). Njegove barve so nam znane šele iz poznejših upodobitev: *zlati (rumeni) lev na plavem polju*.

Izvor tega goriškega leva je dokaj vprašljiv. Dokaj mogoče je, glede na koroško poreklo grofov Goriških, da je bil prvotno panter, ki se razlikuje od vzpetega leva skoraj samo po gobcu. Ker na Goriškem panterja in njegove zgodbe niso poznali, so ga poistovetili z levom.

Grofje Goriški, ki so na Koroškem imeli dedni položaj palatinov, to je zastopnikov kralja, so na pečatu, ki je bil znamenje tega palatinata imeli panterja. Njihov rod izhaja od Hartvika (veja Ariboncev), ki je že leta 945 izpričan kot koroški palatin. Središče njihove koroške posesti je bil Lienz (danes vzdolna Tirolska) ob gornji Dravi.

Podoben primer, kjer lahko sklepamo na zamenjavo panterja z levom najdemo tudi v Furlaniji. Oglejski patriarh je leta 1186 podelil nekemu Wernherju iz Fojde grad Kukanja nad mestom, in omenjeni se podpisuje kot "de Cucagna". Rodbina Kukanjcev in od njih izhajajoči veji Zucco in Valvasone imajo v grbu prav tako vzpetega leva, rdečega na srebrnem ščitu (poprej skoraj gotovo črnega), njihov začetnik pa je izhajal s Koroške.

V naslednjem stoletju je bil ta grb dopolnjen na naslednji način, kot vidimo pri grofu Mainhardu III. (1232-1258): *na desno presekan ščit, zgoraj zlati kronani lev na plavem, spodaj tri rdeče proge na belem*.

Ta goriški grb je potem obveljal in se ohranjal skozi stoletja, prav do danes. Izvor njegovih rdečih prog v spodnjem delu pa je postal ob koncu prejšnjega stoletja za grboslovce predmet številnih ugibanj. Znani A. Anthony von Siegenfeld je sodil, da izhaja od koroške vojvodske rodbine Eppenstein, katere pripadniki so imeli položaj goriških grofov v letih 1030-1090, preden jih je nasledila poznejša rodbina grofov lurnskih. Nek-

Pečat grofa Engelberta II. (1150-1187) z levom na ščitu

Pečat grofa
Mainbarda
II. z levom
in progami
na ščitu

Prvi grb
Jamskih, ki je
istoveten z
grbom kranjske
rodbine Gall

do drugi je proge pripisoval položaju odvetništva nad patriarhatom v Ogleju, katerega je imel grof Goriški. Ne eno ne drugo ni dokazljivo.

Toda omenjene tri proge so morale biti nekoč črne, na belem, to je v karantanskih barvah. In res, v tej smeri nas sled pripelje do gradnikov v Lienzu, mogočnega viteškega rodu v 13. stol., ki je bil v službi Goriških.

Rodbinsko ime teh gradnikov nam ni ohranjeno, in po vsej verjetnosti je njihov rod izumrl prej, kot pa so si ga nadeli. Gradnik Conrad ima leta 1266 na svojem pečatu naslednji grb: četveren ščit, 1. in 4. tri na levo nagnjene črne proge na belem, 2. in 3. rdeče polje. Slednje je nedvomno rodbinski znak, proge pa so poveljniški.

Grb gradnikov v
Lienzu in drugi
grb jamskih
(Lueg)

Barve nam s pečata niso razvidne, razvidne pa so iz istega grba, ki ga imajo pozneje v 14. stol. vitezi Jamski (de Antro, von Lueg) pri Postojni.

Imajo pravzaprav dva grba. Na prvem je *navznoter obrnjen kronan bel samorog na rdečem polju*. Ta grb je istoveten z grbom kranjske rodbine Gall, s katero so bili jamski verjetno v sorodstvu. Drugi grb je oni od gradnikov v Lienzu.

Rdeče proge v grbu Goriških, prej gotovo črne, v karantanskih barvah so znamenje poveljstva nad določenim oddelkom vojske. Poveljstvo je bilo po svojem izvoru v rokah grofov, izvajali pa so ga gradniki.

Zamenjevanje črne barve na grbih v rdečo je izpričano še v nekaterih primerih, npr. pri gospodih Devinskih. Njihov prvotno črno bel grb je v grobovnici Codex Cotta okoli 1460 rdeče bel.

Marko Legiša

Srenje - skupna vaška lastnina

V zadnjih časih se veliko govori o problematiki srenjskih-jusarskih skupnih vaških zemljiščih. Zato ne bo odveč, da tudi v tem okviru nekaj povemo o tem.

Najprej moramo jasno razumeti dva pojma, oz. ločiti srenje in juse (last vaščanov) od odborov za ločeno upravljanje jusarske imovine (comitati per l'amministrazione separata dell'uso civico), ki delujejo po zakonu iz leta 1927.

Prvi predstavljajo lastnike skupnih zemljišč, drugi pa uporabo oz. uporabnike občinskih ali drugih zemljišč, ki so podvržena določenemu upravljanju.

NEKAJ PODATKOV O POME BNEJŠIH POBUDAH Skliceval bi se rad na konferenco o jusarski problematiki, ki jo je novembra 1997 priredila v Trentu tamkajšnja univerza. Na tej konferenci vsedržavnega značaja so

*Posvet v Vili Manin v
Passarianu; govori
Marko Legiša.*

posegli tudi predstavniki srenj in jusov v tržaški pokrajini in prav ta problematika je vzbudila veliko zanimanje. Na pobudo funkcionarja za jusarsko problematiko dežele Lazio, je bila tedaj predložena resolucija, ki so jo podpisali številni udeleženci in s katero so zahtevali stvarno reševanje pravnega statusa srenj v tržaški pokrajini.

Januarja 1998 je bil v Tolmeču predstavljen dokument, ki izhaja iz posveta v Ravasclettu septembra 1997. Ta listina je v popolnem soglasju s stališči jusov in srenj naše dežele, pri katerem so sodelovale tudi naše srenje in odbori za ločeno upravljanje jusarske imovine.

Omenil bi še deželno konferenco o jusarskih vprašanjih, ki je bila 13. marca 1993 in jo je organiziral Koordinacijski odbor za upravljanje jusar-

ske imovine v deželi Furlaniji Julijski krajini, pod pokroviteljstvom Kraške gorske skupnosti. Na njej je poleg uglednih poročevalcev spregovoril tudi deželni odbornik za Krajevne ustanove in Zemljiško knjigo Dario Barnaba.

Predstavniki Agrarne skupnosti jusov in srenj iz tržaške pokrajine so imeli svoje posege tudi na posvetu, ki ga je priredila marca 1998 dežela Furlanija Julijska krajina v Vili Manin. Tu je prišlo končno do prve obravnave problematike, ki je zelo zapletena in raznolika, predstavlja pa ogromno bogastvo, še posebno za deželo s posebnim statutom, kot je naša.

V tržaški pokrajini združuje Agrarna skupnost 27 jusov-srenj: 24 izmed teh ima že svoj statut, 3 ga še urejujejo in dopolnjujejo. Celotna površina obsega približno 4.000 hektarjev. Poleg teh deluje na Tržaškem še 6 odborov za ločeno upravljanje jusarske imovine. V deželi Furlaniji Julijski krajini deluje še 15 srenj v Kanalski dolini, 13 odborov Služnosti v Kanalski dolini ter 18 odborov za ločeno upravljanje jusarske imovine. Skupno je torej 70 organizacij z lastnimi statuti, s 600 odborniki, ki upravljajo 35.000 hektarjev površine.

Omeniti moramo še en zanimiv posvet. Priredili so ga 1.8.1998 na Tridentinskem, v dolini Rabbi: posvečen je bil problematiki srenjskih zemljišč doline Rabbi in Krasa. Med uglednimi govorniki, profesorji z raznih italijanskih vseučilišč, je svoj poseg podal tudi predstavnik Agrarnih skupnosti v Tržaški pokrajini. Predstavljene analize so bile zelo poglobljene, nakazana tematika pa aktualna tudi za naše kraje. Ugotavljali smo marsikaj skupnega, saj nas veže tudi skupna zgodovina.

Agrarna skupnost jusov in srenj v tržaški pokrajini je v minulem letu opravila res veliko dela. Ugotavljamo pa, da se o tem vprašanju ne le veliko govori, ampak tudi dela, in to od severa do juga Italije. V tem smislu velja omeniti statut vsedržavnega združenja jusov, ki je doslej izšel v treh jezikih: italijanščini, nemščini in francoščini, upam, da ga bomo v kratkem dobili tudi v slovenščini.

KAJ SO SRENJE ALI JUSI Mogoče je prav, da na kratko obnovimo in osvežimo znanje o tem, kaj so srenje.

Jusi-srenje so vaške zasebne družinske skupnosti starodavnega izvora, ki združujejo potomce in dediče starodavnih prvotnih posestnikov skupnega nedeljivega premoženja.

Premoženje so si prvotni posestniki pridobili

- s kupoprodajnimi pogodbami
- z zemljiškim odlokom, upoštevajoč lastništvo "ad immemorabile"
- z razsodbo o priposestovanju
- v smislu Cesarskega patenta števil. 130 z dne 5. julija 1853.

To stanje je priznala Rapalska pogodba iz leta 1920 in razni kasnejši zakoni ter izvršna pravila.

Premoženje *jezasebna last* jusov-srenj in je zaradi tega vpisano v zemljiško knjigo že od nastanka slednje. Vpis lastništva je ostal do današnjih dni

nespremenjen. Vpis v zemljiško knjigo potrjuje zasebno lastništvo premoženja: to se pravi, da na podlagi avstrijskega civilnega zakonika in kasneje z italijansko zakonodajo, je premoženje vključeno med zemljišča, ki so zasebna last. Javna last (Bene Pubblico) ni vknjižena v Zemljiško knjigo.

Pravni status zemljišč, ki so bila na ozemlju, kjer je vladal fevdalni red (gre za številne vasi v tržaški pokrajini) urejujejo tile zakoni in pravilniki:

- zakon o gozdnih površinah z dne 3. 12. 1852, Cesarski zakon ali odlok B.L.I. šte. 250 (ureja delitev površin);

- Cesarski patent z dne 17. marca 1849 (prepoznava vse pravice upravičencev do skupnih zemljišč

(v italijanščini "terreni comuni": upoštevajoč, da s pojmom "comuni" (v italijanščini) označujemo zemljišča, ki so last skupnosti);

- 24. člen občinskega in pokrajinskega zakona z dne 11. junija 1923 (ki potrjuje zgoraj navedene pravice);

- Cesarski patent z dne 5. julija 1853, B.L. šte. 130 (ki ureja služnosti (servitù) ter priznava absolutno lastništvo prvotnim upravičencem).

Avstrijsko cesarstvo je namreč izdalo odlok šte. 130, ki je dokončno uredil položaj prebivalcev - državljanov v zvezi z lastnino.

Iz 9. odstavka odloka je razvidno, da je zakon predvideval za ureditev (regolazione) ali oprostitve (affrancazione) "dve možnosti, ki sta predvideni za ureditev te situacije". Postopati je bilo treba

"na podlagi 'miroljubnega' dogovora med zainteresiranimi strankami". V nasprotnem primeru, so odločale pristojne oblasti, v smislu določil samega odloka ter drugih zakonskih določil.

Upravičenci (jugarji) niso bili vsi prebivalci, ampak samo tisti, ki so v posameznem naselju prebivali od določenega časovnega obdobja, t.j. le prvotni/avtohtoni prebivalci naselij.

Služnost teh zemljišč so preverjale posebne komisije, na podlagi velikosti posameznih kmetij, glede na potrebe posamezne hiše itd.

Verordnung

des Ministeriums des Innern, betreffend die Durchführung der Grundbesitzung in der Markgrafschaft Istrien, der geprüften Grafschaft Görz und Gradisca, dem der Stadt Triest mit ihrem Gebiete.

In Folge ständlicher Genehmigung vom 16. October der 1849 haben die Minister des Innern, der Justiz und der Finanzen, zur Durchführung der Grundbesitzung in der Markgrafschaft Istrien, der geprüften Grafschaft Görz und Gradisca, dem der Stadt Triest mit ihrem Gebiete, folgende Verordnung zu erlassen beschlossen:

Zweite Abtheilung.

Von den zur Durchführung der Grundbesitzung bestimmten Organen und dem dabei zu beobachtenden Verfahren.

I. Abschnitt.

Dieser zur Durchführung der Grundbesitzung.

§ 65. Die erste Sitzung der Grundbesitzungsbehörde mit der Beiziehung in jeder Sitzung über die dabei vorzunehmenden Sachen liegt dem Ministerium des Innern, der Justiz und der Finanzen zu.

Die in dieser Sitzung beschlossenen von der Behörde gefällten Beschlüsse gehen an den Ministerium des Innern.

Die Grundbesitzung wird durch zwei Ministerial-Kommissionen und zwei District-Kommissionen ausgeführt.

Die eine Ministerial-Kommission wird für die geprüfte Grafschaft Görz und Gradisca mit dem Orte Udine, die andere für die Markgrafschaft Istrien errichtet.

§ 66. Die Grundbesitzungs-Ministerial-Kommission besteht aus einem Ministerial-Rathgeber als Vorsitzenden, einem zweiten Rathsgeber, einem Berichtenden, einem Berichtenden, einem Rechnungs-Rathgeber und aus sechs Beisitzern, von denen drei von den Grundbesitzern und drei von den Berichtenden gewählt werden.

Diese Beisitzer haben den Vorsitzenden der Kommission mit gleichem Stimmrechte wie die übrigen Kommissions-Mitglieder beizusetzen.

U k a z

ministerstva notranjih oprav, kako se ima odveza zemljiš v mejni Istrjanski, pokonezni Goriski in Gradiskanski grofosti in v Terzianskih mestu z okolico vred izpeljati.

Pa nar vridim osnovnim določitvi od 16. septembra 1849 je minister notranjih oprav vzgledno s ministrom pravice in financah določil za izpeljevanje zemljiš odveza v ovojni Istrjanski, pokonezni Goriski in Gradiskanski grofosti in v Terzianskih mestu z okolico vred izdati, kakor stoji in

Drugi razdelek.

Kako je izpeljevanje upravičenja zemljiš izročeno in kako je pri tem ravnanj.

I. Odloček.

Kako je izpeljevanje upravičenja zemljiš izročeno.

§ 65. Nar vridim sodstvo za obravnavo zemljiške upravičenja in vrazodila v vsaki stvari žup predlože, ktera bi se pri vsi primeri vložila, pismeni ministerstvo notranjih oprav, pravice in financah.

Vsegi, ki so v tej zadevi na ministerstvo upravičenja, grede na ministerstvo notranjih oprav.

Upravičenja zemljiš se izpeljeva po dveh ministerijskih komisijah in po distriktnih komisijah.

Ene ministerijske komisije za vsa na pokonezni Goriski in Gradiskanski grofosti v sodstvom v Gorici, druga za vsa na Istrjanski grofosti v Udini.

§ 66. Ministerijske komisije so odveza sodnih, ktera je vzgledno ministerstvo notranjih oprav, stoji in vsiga ministerijske komisije, ki je prvi predsednik, in vsiga poročilnega, in vsiga sodilnega sodnika, in vsiga odgovornih delavskih sodnika, in vsiga sodilnega sodnika, in vsiga sodilnega sodnika sodstva, po tem in šest poročilnega, ktera bi izpeljeva upravičenja, in pa določil, in ki kase pri poročilnih komisijah in sodno sodstvom glavnem kakor drugi komisiji vsije prijeljati biti.

Cesarski patent o srenjah

Omembe vredni sta še možnosti vknjižbe na osnovi posestovanja "ab immemorabile" ter "štiridesetletno" priposestovanje. Tovrstni akti in pričevanja so priloženi aktom o zemljiški odvezi (esonero del suolo).

Podobno stanje dobimo v številnih krajih naše dežele, posebno v Kanalski dolini, a tudi v deželi Veneto, kjer imamo tako imenovane "regole"; to stanje je znano v glavnem na vsem ozemlju bivše avstro-ogrske monarhije, še zlasti seveda v Avstriji.

ZAKONODAJA, KI UREJA TO PROBLEMATIKO Za uveljavljanje pravic naših srenj in jusov je še posebno pomembna razsodba kasacijskega sodišča iz Rima z dne 22.12.1938, ki določa na neizpodbiten način, da pravica do služnosti v Kanalski dolini zadeva zemljiške zasebne služnosti, ki jih je urejeval prej navedeni Cesarski patent šte. 130 z dne 5. julija 1835, za katere ne pride v poštev zakon iz leta 1927: Riordinamento degli usi civici nel Regno.

Med sodobnejšo zakonodajo, ki obravnava te aspekte naj omenim:

- 34. člen zakona šte. 991 z dne 25. julija 1952: "Za družinske skupnosti na goratih območjih pri opravljanju kmetijskih in gozdarskih dejavnosti ter paše ni nobenih sprememb; te skupnosti lahko še naprej uživajo svoje premoženje in ga upravljajo v skladu s statuti in običaji, ki so jih priznavale prejšnje pravne ureditve in prvotno stanje".

- 30. člen odloka predsednika republike šte. 1979 z dne 16. novembra 1952: "Družinske skupnosti, v smislu 34. člena zakona, ohranjajo svojo samostojnost glede uživanja, upravljanja in organiziranja svojega kmetijskega, gozdarskega in pašniškega premoženja, ki je bilo pridobljeno z običaji - laudo."

- Evropska karta o krajevni avtonomiji, ki je bila odobrena v Strasburgu dne 15.10.1985, sprejeta z zakonom šte. 439 z dne 30. decembra 1989;

- zakon šte. 97 z dne 31.1.1994, Nova določila za gorata območja (Uradni list z dne 9. februarja 1994), s posebnim poudarkom na 3., 4. in 22. člen;

- Deželni zakon šte. 3 z dne 5. 1.1996 - Ureditev združenj ter konzorcijev med družinskimi skupnostmi na goratih območjih.

NEKAJ MISLI ZA SKLEP Dejavnost jusov-srenj je bila v zadnjih letih ovrednotena in obnovljena tudi z ustanovitvijo Agrarne skupnosti jusov in srenj v tržaški pokrajini. Izdelali so okvirni načrt za ovrednotenje srenjskih površin v tržaški pokrajini ter vrsto drugih naravovarstvenih in turističnih privlačnih pobud in načrtov. Seveda pa se nadaljuje primarna dejavnost jusov-srenj, kot npr. čiščenje gozdov in pašnikov, sečnja drvi, paša ipd. V tržaški pokrajini srenje pripravljajo prošnje za priznanje pravne osebnosti na podlagi deželnega zakona št. 3 iz leta 1996, nekatere so že predstavile potrebno dokumentacijo na pristojne deželne urade. Prej navedeni zakoni in postopki, številni drugi zadevni državni in deželni zakoni namreč "de facto" že priznavajo obstoj jusov-srenj.

Priznanje pravne osebnosti tega dejstva ne spremeni (razsodba kasa-
cijskega sodišča dne 23 junija 1994, št. 6032).

Dežela, ki ima na tem področju primarno pristojnost, bi morala poseči
in razčistiti dvoumna stališča, ki nastajajo ob izvajanju zakona iz leta
1927. Ne pozabimo, da je ta zakon nastal v političnem obdobju, ko je
država skušala uresničevati prisilno poenotenje države, tudi na tem
področju, o katerem dobro vemo, da se zelo ralikuje od kraja do kraja.
Našo specifičnost predstavlja tudi in predvsem ustanova Zemljiške knji-
ge, lastnino pa jasno potrjujejo vložki in vpisi v straneh B - Lastnina
(Proprietà) in C - Obremenitve (Aggravi).

Naš teritorij, Kras, ki ga vsi ljubimo, se je ohranil do današnjih tudi
zaradi specifičnosti skupne lastnine; tako stanje je skozi stoletja povezo-
valo ljudi, ki tukaj živijo in ki imajo tu svoje korenine. Zemlja je bila skozi
stoletja neodtujljiva, nezasegljiva; poleg kmetijskih dejavnosti so na njej
nastale skupne zgradbe, kot so npr. cerkve, šole, pokopališča, vodnjaki,
itd., skratka, domačini so sami skozi stoletja na najboljši način upravljali
svojo zemljo. Ni bilo škodljivih posegov v naravno okolje, divjih gradenj,
raznovrstnih špekulacij, ipd., kot žal opažamo danes na nekaterih zaseb-
nih, a tudi na javnih površinah.

Menimo, da je pri upravljanju teritorija potrebna neposredna soudeležba
našega človeka, ne samo zaradi spoštovanja ljudi, ki tu živijo, temveč tudi
zaradi poznanja teritorija s strani domačina-Kraševca, izkušenj pred-
nikov, navad, ki se prenašajo iz roda v rod, nenazadnje tudi zaradi visoke
strokovnosti naših ljudi na raznovrstnih področjih, ki sestavljajo in pred-
stavljajo današnji videz Krasa.

Nove, vsiljene, nepotrebne vinkulacije in druga bremena - ki izhajajo iz
mnogih površnih ukrepov in posegov - ter vrsta skoro vsakodnevnih novih
zakonov odtujujejo neopazno in postopoma zemljo lastniku-Kraševcu.

Na koncu pa je vredno se zamisliti ob tabli, ki stoji v nabrežinskem
bregu, na kateri opominjajo Grudnovi verzi *Sinku* mimoidoče:

*Naj kdorkoli kdaj te vpraša,
kdo živi na zemlji tej?
Vedi, zemlja ta je naša,
tvoji dedi spijo v njej.
Zanjo bori se naprej!*

Povišani krvni pritisk, problem, ki ga lahko nadzorujemo

Irena Tavčar

"Izmerite mi, prosim, pritisk". Vsak zdravnik večkrat na dan sliši to prošnjo in še večkrat izmeri krvni tlak, ker je to eden izmed osnovnih podatkov o zdravstvenem stanju vsakega izmed nas.

Merjenje je enostavno. Klasični inštrument, ki ga vsi poznamo, je sestavljen iz nekakšnega ovoja, ki ga zadrgnemo okrog nadlahti, iz cevi, ki je povezana z njim in s škatlo, v kateri se dviguje steber živega srebra; uporabljamo ga s slušalkami. Ovoj napihnemo, da se živosrebrni steber dvigne in nato počasi spuščamo zrak, dokler ne slišimo srčnega utripa, ki nam pokaže sistolično vrednost. Še spuščamo zrak, dokler ne utrip izgine, kar odgovarja diastolični vrednosti. Prva izraža v milimetrih živega srebra (mmHg) pritisk, s katerim srce potisne kri v krvni obtok, druga pa sposobnost, ki jo ima ožilje, da se sprosti, ko ga krvna masa pri vsakem utripu preplavi. V prodaji dobimo tudi tako imenovane elektronske naprave, ki ne potrebujejo prej opisanih elementov in nam vrednost kar pokažejo napisano na ekranu (displeju). Te so zelo primerne za merjenje pritiska tudi doma, kar danes svetujemo, čeprav po mnenju nekaterih niso tako natančne.

Vrednosti so ob rojstvu nizke, saj ne presežejo vrednosti 100 mmHg. Z leti fiziološko rastejo vse do visoke starosti, vendar naj ne bi nikoli presegle 140/90 mmHg, kar prestavlja vrednost, ki jo je Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) določila za mejo med normalnim in povišanim krvnim pritiskom.

Z višino pritiska raste tudi število tistih, ki imajo previsok pritisk in nekatere študije kažejo, da preseže po 60 letu starosti prej omenjeno vrednost kar 50% ljudi, tako moških kot žensk, ki imajo drugače, ko so mlajši, nižje vrednosti. (Razpredelnica št. 1)

STAROST	ODSTOTEK LJUDI S POVIŠANIM PRITISKOM
18 - 29	4%
30 - 39	11%
40 - 49	21%
50 - 59	44%
60 - 69	54%
70 - 79	64%
> 80	65%

Razpredelnica št. 1: Odstotek hipertonikov v starostnih dekadah po ameriški študiji NHANES III (1988 - 1991)

Vrednosti pritiska so lahko različno povišane. Neko osebo lahko označimo za hipertonika, samo če srednja vrednost treh zaporednih merjenj preseže v vsaj dveh različnih prilikah diastolično vrednost 90 mmHg. Pred merjenjem bomo kandidata pustili vsaj 5 minut mirno sedeti in bomo poskrbeli, da se bo sprostil, samo merjenje je za nekatere dovolj velik stres, da se pritisk poviša.

Disatolične vrednosti med 90 in 95 mmHg označujejo vrednosti borderline, torej vrednosti na meji, ki so lahko tudi samo občasno ali začasno visoke. Ko vrednost stabilno preseže 95 mmHg in doseže tudi vrednosti do 104 mmHg, govorimo o lahno povišanem pritisku. Srednje povišane vrednosti izmerimo med 105 in 114 mmHg, nad to vrednostjo pa govorimo o hudo povišanem pritisku. Pri teh meritvah je sistolični pritisk lahko normalen, če ne preseže 140 mmHg ali pa povišan vzporedno z diastoličnimi vrednostmi. Predvsem pri starejših ljudeh je lahko zelo pogosto povišan samo sistolični pritisk. (Razpredelnica št. 2)

VREDNOSTI ARTERIOZNEGA KRVNEGA PRITISKA	STOPNJE HIPERTENZIJE
<u>Diastolična vrednost (PAD)</u>	
< 90 mmHg	normalen pritisk
90 - 104 mmHg	lahno povišan pritisk - borderline če < 95
105 - 114 mmHg	srednje povišan pritisk
> 115	hudo povišan pritisk
<u>Sistolična vrednost (PAS)</u>	
90 - 140 mmHg	normalen pritisk, če PAD normalen
140 - 159 mmHg	lahno povišan sistolični pritisk - borderline
> 160 mmHg	izolirana sistolična hipertenzija, če PAD < 90

Razpredelnica št. 2: Definicija stopenj hipertenzije

Arteriozni krvni pritisk pogojujeta dva faktorja: količina krvi, ki v časovni enoti pride v krvni obtok in je odvisna od števila utripov in sile, s katero se srce krči, in odpor, ki ga nudi ožilje. Če se eden izmed dveh spremeni, se drugi lahko prilagodi tako, da ostane pritisk v mejah normale. Če se na primer zveča količina krvi v obtoku, kot se npr. dogaja pri predebelih ljudeh, se mora odpor ožilja znižati. Ta mehanizem urejujejo živčni sistem, ledvice, hormoni in lokalni faktorji, ki delujejo v nekaj sekundah, minutah ali urah tako, da se npr. ožilje razširi, da utripa srce počasneje, da gremo pogosteje na vodo in še drugače.

Bolnike, ki imajo visok pritisk lahko razdelimo v dve skupini:

- visok pritisk je samostojna in torej tako imenovana primitivna bolezen;

- visok pritisk je izraz kake druge bolezni, kot npr. bolezni ledvic ali tumorjev žlez z notranjim izločanjem, bolezni živčnega sistema ali pa kot posledica hudih stresov, npr. težkih operacij, opeklin, poškodb ali uživanja nekaterih zdravil itd.

- o Primitivna oblika pride v poštev v 90 do 95% primerov, ostalih 5-10%

pa prištevamo med sekundarne oblike. Med temi je najbolj pogosta tista, ki nastopi pri akutnih ali kroničnih boleznih ledvic.

Znanstveniki, kljub temu da so izvedli veliko raziskav, si niso še povsem na jasnem, kaj ne deluje, kot bi moralo, pri primitivni hipertenziji. Skoraj gotovo gre za dedno lastnost oziroma za več genetskih sprememb, na katere različno vpliva tudi okolje, v katerem hipotetični bolnik živi. Ta genetska predispozicija pride do izraza, če je kandidat pretežak, če uživa preveč soli ali alkohola, če preveč sedi ali če se na delu ali sploh v življenju preveč stresira. Vse to je danes precej normalno in torej boleha za visokim pritiskom veliko ljudi, vendar, kot smo že prej povedali, so stopnje bolezni lahko zelo različne.

Bolezen je zahrbtna in nevarna. Navadno je hipertoničnik veliko let asimptomatičen: redkokdaj toži, da ga muči glavobol, vrtoglavica, utrujenost, impotenca ali da mora pogostokrat ponoči na vodo (nikturija). Pogostokrat zve bolnik za svoje bolezensko stanje slučajno ali ko nastopijo že komplikacije. Ko pride do zdravnika, je pritisk navadno povišan že vrsto let in velika večina ve povedati, da ima vsaj eden izmed ožjih sorodnikov tudi visok pritisk.

Dokazano je, da hipertenzija skrajša življenje za 10 do 20 let, ker pospešuje aterosklerozo in ker poškoduje nekatere življenjsko važne organe: srce, možgane in ledvice. Približno 50% hipertoničnikov umre predčasno zaradi srčnega infarkta ali dekompenzacije, 35% zaradi možganske kapi, 10-15% pa zaradi ledvične insuficijencije, če se neprimerno zdravi.

Zdravnik, ki pregleda osebo z visokim pritiskom, mora najprej biti gotov, da to stanje ni slučajno. Kot smo že prej napisali, mora biti pritisk visok vsaj v dveh različnih prilikah. Najbolje bo, če si bo oseba merila pritisk tudi doma vsak dan vsaj za teden dni in če bodo vrednosti stalno visoke, bomo lahko govorili o hipertoničniku. Pregled naj bo v tem primeru osredotočen predvsem na srce, ožilje, živčni sistem, ledvice, ki lahko že, čeprav še tiho, trpijo zaradi dolgotrajnega visokega pritiska. Pacienti, ki so predebeli, ki kadijo, ki imajo povišane maščobe v krvi (holesterol in trigliceride) ali imajo tudi sladkorno bolezen, so izpostavljeni še hujšim posledicam. Visok pritisk mehansko poškoduje ožilje, nikotin jih razjeda in maščobe se vrinejo v njihove stene in tako povzročajo aterosklerozo. Povišan krvni sladkor že sam po sebi poškoduje ožilje in predvsem ledvice, kar prispeva k še večjemu povišanju vrednosti in hujšim poškodbam.

Zdravnik si bo skrbno zapisal pacientovo družinsko in osebno anamnezo in če se mu bo zdelo primerno, bo predpisal krvne izvide, pregled urina, elektrokardiogram in ekokardiogram, pri katerem z ultrazvoki zelo dobro ocenijo velikost, debelost in pravilno delovanje srčne mišice. Prav bi bilo, da bi hipertoničnika pregledal tudi okulist, ki s pregledom očesne mrežnice oceni vene in arterije tega organa, kjer se izražajo poškodbe ožilja živčnega sistema.

S temi podatki lahko spet klasificiramo stopnjo hipertenzije, in sicer

glede na poškodbe organov, ki jih je pacient že utrpel. (Razpredelnica št. 3)

I. STOPNJA	nobenega kliničnega znaka boleznih organov;
II. STOPNJA	vsaj eden izmed naslednjih bolezenskih znakov: - hipertrofija levega pretaka - zoženje arterij očesne mrežnice - prisotnost beljakovin v urinu ali povišan krvni kreatinin - aterosklerotične poškodbe aorte, ali drugih arterij, ki jih lahko dokažemo z ultrazvokom ali rentgenetskimi žarki
III. STOPNJA	resna obolenja organov kot: angina pectoris, srčni infarkt, srčna dekompenzacija, možganska kap, ledvična insuficijencija, simptomatična aterosklerotična obolenja ožilja, itd.

Razpredelnica št. 3: Klasifikacija stopnje hipertenzije Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) glede na poškodbe organov

Zdravljenje visokega pritiska je torej nunjo predvsem, ko je srednje ali hudo povišan. Veliko težje pa se odločimo, ko je pritisk lahko povišan. Nekatere študije so dokazale, da se tudi pri teh bolnikih zmanjša možnost komplikacij srca in ožilja, če se njihov diastolični pritisk zniža za 5-6 mmHg. Ni še dokazano, če je nujno zdravljenje tistih, pri katerih vrednost ne preseže 100 mmHg, predvsem če gre za mlade ženske.

SZO svetuje, da upoštevamo pri teh ljudeh tudi prisotnost drugih rizičnih faktorjev, torej tistih pogojev, ki pospešujejo aterosklerotična obolenja. (Razpredelnica št. 4). Te faktorje lahko odpravimo (kajenje, debelost) ali pa ne (starost, spol). Po drugi strani moramo paziti tudi na dejstvo, da se diastolični pritisk lahko v nekaj mesecih spontano zniža in torej moramo kandidata skrbno pregledovati, preden se za karkoli odločimo.

Junija leta 1993 je SZO izdala naslednja priporočila za zdravljenje lahko povišanega pritiska:

1) če se PAD po 4 tednih spusti pod 90 mmHg, bomo bolnika spet pregledali čez 3 mesece;

2) če po 4 tednih vrednost ostane med 90 in 105 mmHg, bomo začeli zdravljenje z nasveti za izboljšanje življenjskih navad;

3) če po 3 mesecih PAD ostane nad 100 mmHg, bomo predpisali zdravila;

4) če po 3 mesecih PAD ostane med 95 in 100 mmHg, bomo zdravila predpisali samo, če so prisotni tudi drugi važni rizični faktorji;

5) če ostane pritisk med 90 in 95 mmHg, nadaljujemo zdravljenje brez zdravil;

6) po 6 mesecih bomo zdravila predpisali za vrednosti med 95 in 100 mmHg, tudi če ni drugih rizičnih faktorjev;

7) bolnikom z vrednostmi med 90 in 95 mmHg predpišemo zdravila, samo če je njihovo rizično stanje zelo hudo.

RIZIČNI FAKTORJI

NESPREMENLJIVI	SPREMENLJIVI
Starost	Kajenje
Spol	Povišan LDL holesterol
Preživela obolenja srca in ožilja	Prenizek HDL holesterol
Visok pritisk med družinskimi člani	Hipertrofija levega pretaka
Obolenja ledvic	Sladkorna bolezen
	Mikroalbuminuria
	Debelost
	Skromna telesna dejavnost

Razpredelnica št. 4: Nespremenljivi in spremenljivi rizični faktorji za bolezni srca in ožilja

Zdravljenje moramo torej v vseh primerih začeti s spreminjanjem nezdravih življenjskih navad. Bolniku bomo svetovali, naj shujša, če je pretežak, naj zmanjša uživanje alkohola na 1/4 litra vina ali 1/2 litra piva na dan in naj ne pije žganih pijač. Tudi poraba kuhinjske soli in zauživanje preslanih živil, kot so razni siri ali slanina, bi morala biti manjša. Kafein poviša tudi pritisk, hipertoničnik naj torej ne popije več kot 2 skodelici kave na dan ali pa naj pije kavo brez kafeina.

Prehrana naj bo bogata z zelenjavo in sadjem, kar doprinaša organizmu veliko vlaken in ga bogati s kalijem. Če ima bolnik tudi povišane maščobe v krvi, bi moral zmanjšati živalske maščobe, rdeče meso, sir in mlečne izdelke, jajca in slaščice. Jesti bi moral raje belo meso, ribe, stročnice in kot zabelo uporabljati rastlinska olja. Če je bolnik tudi diabetik, mora še bolj paziti na svojo prehrano in če to ni dovolj, mora tudi s tabletami ali insulinom kontrolirati vrednosti sladkorja v krvi.

Prav bi bilo, da bi začel tudi s primerno fizično dejavnostjo in sicer 3x tedensko 30-40 minut aerobičnega dela kot so lahko tek, kolesarjenje, plavanje v ritmu, ki naj dovoljuje klepet. Temu naj bi sledile vaje za sprostitve ali celo meditacija, joga in avtogeni trening, če jih obvlada.

Kajenje bi moral hipertoničnik opustiti, ker je dokazano, da že samo po sebi zviša pritisk, poleg tega pa tudi poškoduje ožilje.

Te spremembe življenjskih navad pa so večkrat samo začasne, saj jih večina bolnikov počasi opusti. Zdravnik mora natančno razložiti pacientu, zakaj jih priporoča, mu redno slediti, ter ga bodriti in pohvaliti, če je dosegel zaželjen uspeh. Bolnik naj se zaveda, da se s tem lahko izogne zdravljenju z zdravili in je to večkrat dober razlog, da vztraja.

Če vse to ne zadostuje ali če je bolezen že preveč napredovala, moramo predpisati zdravila. Teh je v prodaji več vrst in njihovo delovanje se izraža tako, da kontrolirajo različne mehanizme, ki pogojujejo visok pritisk. Diuretiki zmanjšajo količino tekočine v krvnem obtoku, beta-blokerji zmanjšajo hitrost utripanja srca in njegovo silo in nekateri izmed njih

sproščajo tudi ton ožilja. ACE-inibitorji zmanjšujejo količino posebnih snovi v krvi, ki krčijo ožilje itd.

Vsa ta zdravila so teoretično enako uspešna pri zdravljenju. Zdravnik bo izbral na podlagi starosti bolnika in njegovega zdravstvenega stanja. Terapijo bo lahko spremenil glede na morebitne težave, ki jih bo pacient zaznal ali če ne bo dosegel zaželenega rezultata.

Pri hudih hipertenzijah zelo pogosto ni dovolj samo eno zdravilo, zato moramo uporabljati tudi 3 ali več različnih zdravil v manjših dozah, ki jih po potrebi zvišamo. Pregledi morajo biti na začetku pogosti, da lahko izvemo za probleme in primerno prilagodimo terapijo.

Vrednosti, ki jih moramo doseči, naj bi ne presegle 140/90 mmHg pri starejših in 120-130/80 mmHg pri mlajših bolnikih, vendar ne smejo biti niti nižje od 100/60 mmHg. Bolnik mora dobro razumeti, da je dosegel te vrednosti, ker je užival zdravila, ki pa dokončno ne ozdravijo njegove primitivne hipertenzije: zdravljenje ne sme torej prekiniti ali zmanjšati brez zdravnikovega dovoljenja, ker bi se pritisk pri tem gotovo zvišal in to bi bilo lahko zelo nevarno.

Kar se tiče sekundarne hipertenzije pa je zdravljenje lahko tudi definitivno, če jo povzroča npr. rakasto obolenje nadledvičnih žlez ali podobne bolezni, ki jih lahko zdravimo s kirurškim posegom. Pri boleznih ledvic je zdravljenje podobno primitivnim hipertenzijam, če bolnik ne potrebuje že dialize ali dokler ne pride do presaditve organa. Vendar, kot smo že povedali, so to redke oblike.

Visok krvni pritisk je torej zelo pogosta in nevarna bolezen, ki pa jo danes lahko dobro zdravimo in tako damo bolniku možnost dolgega in drugače zdravega življenja.

Izvirne slovenske pasme

J.Š.

Izvirne pasme, pa tudi poljske kulture, zlasti še sadne vrste, predstavljajo pomembno postavko v naravnem premoženju nekega naroda in države. Obenem pa so tudi pomembna sestavina podobe, s katero se predstavlja svetu. Slovenski kmečki svet je v tem pogledu ohranjal dokaj bogato dediščino, ki pa jo je jugoslovanski komunistični režim v dolgih desetletjih uničevanja slovenskega podeželja skoraj povsem zatrl.

V kinologiji oz. reji pasemskih psov je ob veliki zavzetosti slovenske kinološke zveze uspelo dokončno doseči mednarodno priznanje pasmi kraškega ovčarja. Glej članek v Koledarju GMD iz leta 1983. Danes si omenjena zveza izredno prizadeva, da bi dosegla tudi priznanje slovenskih pasem za štiri lovske pse, ki jih imenujemo tudi goniči ali braki. To so planinski, posavski ter istrski kratkodlaki in istrski resasti gonič.

PLANINSKI GONIČ V mednarodnem registru ima njegova pasma številni FCI-279b. Staro ime zanj je *koroški žigec*. Nekoč je bil najbolj razširjen gonič na Slovenskem. Zelo se obnese v lovu na zajce in lisice. Pes je značilno črn, z leskom, po prsni, trebuhu in tacah je rjasto, ali bolje, zažgano rjav. Enake barve sta tudi lisi nad obrvmi, njegove "druge oči," zaradi česar ima še posebno prisrčen videz.

Planinski gonič

Pasma tega goniča je bila registrirana leta 1939 v Ljubljani, vendar takrat še pod imenom "jugoslovanski brak." V obdobju šestojanuarske diktature, ki je oklicala enoten jugoslovanski narod, so morale biti tudi pasme samo jugoslovanske.

Po drugi svetovni vojni je začelo število teh goničev v Sloveniji upadati. Naraščalo pa je v drugih južnoslovanskih republikah, zlasti v Srbiji. Ta pojav je privedel celo do spora med slovensko in jugoslovansko (srbsko) kinološko zvezo, ki si je začela prilaščati planinskega goniča kot svojo pasmo. Leta 1997 je bil na zasedanju FIC (mednarodne kinološke zveze) dosežen kompromis. Slovenijo so priznali kot deželo izvora te pasme, Jugoslavijo pa kot njen protektorat.

V bližnji Avstriji je dokaj razširjen planinskemu goniču povsem podoben avstrijski Brandlbracke, s katerim našega, največkrat po nevednosti, pogosto križajo; ali pa gojijo. Po nazivih sodeč, prvi koroški in drugi

avstrijski, pa je pasma našega planinskega goniča nedvomno starejša, ker je tudi Koroška (Karantanija) prvotna zgodovinska tvorba, Avstrija pa mnogo poznejša.

Dokaj sta planinskemu goniču podobna tudi Tiroler Bracke in švicarski Jura-Laufhund, in mogoče še kateri. Iz primerjave teh pasem je mogoče sklepati, da so imele nekoč skupnega prednika, ki ga lahko imenujemo *alpski gonič*. Njegov obstoj lahko uvrstimo vsaj v rimsko obdobje, če ne še prej.

Zaradi nizkega števila planinskih goničev je ta pasma v resni nevarnosti, da bo v Sloveniji povsem izginila.

POSAVSKI GONIČ Njegova pasma je bila dokončno priznana leta 1948 na zasedanju FIC na Bledu. Leta 1955 so bili objavljeni njeni standardi pod imenom "kraški gonič". Leta 1959 pa se je zanj znova uveljavilo ime *posavski gonič*. Njegov danes veljaven standard je bil potrjen leta 1973 pod številko FCI - 154b.

Posavec je nekoliko nižje rasti. Njegova barva je prevladujoče rumena, pšenično rumena ali rjasta. Belo progo ima po oprsju in po sredini glave kot tudi okoli vratu. Beli so tudi konci njegovih tac in repa. Tudi ta pes je vztrajen gonič pri lovu na zajce in lisice.

Posavski gonič

Razsikovalci njegovega porekla ga po rasnih znamenjih uvrščajo v skupino sredozemskih goničev. Kot domovino njegovih prednikov pa si predstavljajo Bosno. F.B. Laska, stotnik nekdanje avstrijske vojske, je v svoji knjigi (Celovec, 1905) menil, da so goniči prišli v Bosno iz Grčije. Od tam pa naj bi jih Kelti, ki so po letu 380 pr. Kr. prišli na to območje, zanesli tudi v druge dežele.

Prvi posavec, vpisan v rodovno knjigo, je bil last Karla Kicerja iz Trbovelj. Iz jugoslovanske rodovne knjige iz leta 1938 je razvidno, da je bilo tedaj vpisanih dvajset primerkov te pasme, razen enega hrvaškega, vsi slovenski.

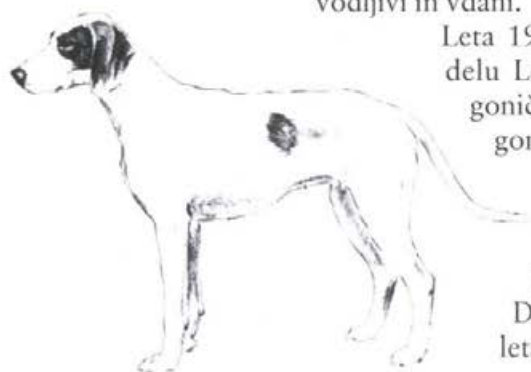
Po razpadu Jugoslavije si je to pasmo začela priljubiti hrvaška kinološka zveza. Njen predsednik je leta 1996 v tisku obtožil slovensko stran njenega prisvajanja. Obenem so hrvaški pisci začeli utemeljevati tudi domnevno hrvaško zgodovinsko poreklo posavca, češ da je bil svoj čas razširjen po vsej panonski nižini.

Število posavcev v Sloveniji je na zadovoljivi ravni. Leta 1993 je bilo 14 legel, kar je predstavljalo 22% legel vseh goničev.

ISTRSKI GONIČ Prvič ga je predstavil H. V. Bylandt v svoji knjigi leta 1894. Dve leti pozneje je istrske goniče opisal tudi F. B. Laska, ki pravi, da slovijo po neizmerni vztrajnosti in po veliki lovski strasti; da so zelo vodljivi in vdani.

Leta 1933 naziva H. Zimmermann v svojem delu *Lexikon der Hundenfreunde* istrskega goniča z imenom "Krainger Bracke" (kranjski gonič). Toda v Sloveniji je ostal še nadalje istrski. Standardi njegovih pasemskih znakov so bili postavljeni leta 1939.

Zaradi vojne pa so bili sprejeti šele leta 1948 na zasedanju FCI na Bledu. Danes veljavne standarde je FCI sprejela leta 1973, in tako je pod števil. FCI - 151b pisankratkodlaki istrski gonič, pod števil. FCI - 152b pa resasti istrski gonič. Oba

Kratkodlaki istrski gonič

tipa sta snežno bele barve, z nekaj oranžno rumenimi lisami.

Prvič so se istrijski pojavili na razstavi psov na Dunaju, leta 1866. Predstavil jih je Karl Galle, znan slovenski kinolog in lovec, graščak v Bistri. Pozneje so bili razstavljeni še večkrat in so vedno odnesli tudi odlikovanja.

Iz jugoslovanske rodovne knjige v letu 1938 je razvidno, da je bilotakrat v njej vpisanih 118 istrijskih, od katerih je bilo le pet izven Slovenije.

Toda po drugi svetovni vojni se je tudi število teh psov začelo zmanjševati. Leta 1955 so na mednarodni razstavi v Ljubljani predstavili 59 kratkodlakih in 23 resastih istrijskih. Leta 1959 je bilo prvih le še 15 in drugih 3, leta 1993 pa prvih 9 in drugih 2.

Toda število lege kaže, da se je pasma ustalila.

Določeno skrb pa vzbuja že kako leto dejstvo, da se pojavljajo primerki istrijskih, ki imajo lise v čokoladni namesto v oranžno rumeni barvi. Njihova pasma pa je v primerjavi z drugimi značilna prav po slednji. Vsled tega si slovenska kinološka zveza prizadeva, da bi se istrijski s to barvo ne razširil.

Resasti istrski gonič

Martin Jevnikar

Slikar Stanislav Rapotec

Rodil se je 4. okt. 1913 v Trstu, že 1918 se je družina preselila v Ljubljano, kjer je maturiral na Trgovski akademiji. Študij je nadaljeval v Zagrebu, toda razgibano dijaško življenje ga je tako prevzelo, da se mu je predal z vsem srcem. L. 1941 so ga vpoklicali k vojakom, v začetku vojne so ga Nemci ujeli, a jim je ušel in se pridružil skupini političnih prijateljev v Ljubljani. Poslali so ga na Srednji Vzhod, da naveže stike z jugoslovansko vlado v begunstvu. Kljub velikim težavam je uspel, v Kairu pa so ga dodelili Obveščevalnemu oddelku jugoslovanske vojske na Srednjem Vzhodu. Z angleško podmornico so ga poslali na dalmatinsko obalo, kamor je prispel januarja 1942 po drugem poskusu. Obiskal je glavna jugoslovanska mesta, govoril šestkrat z nadškofom Stepičcem, ki mu je potrdil hrvaško privrženost Jugoslaviji, Maček pa je bil tako zastražen, da ni mogel do njega.

Po polletnem bivanju na zasedenem ozemlju se je Rapotec med velikimi težavami vrnil v Palestino. Ko se je bilo treba odločiti za odhod v domovino, je ostal v Egiptu in 1948 odšel v Avstralijo ter se naselil v Adelaidi. Najprej je na univerzi končal študij gospodarskih ved, potem se je preselil v Sydney in se posvetil slikarstvu, v katerem je v abstraktnem ekspresionizmu dosegel svojevrsten višek.

Svoj okus in tehniko je izpopolnjeval s pogostimi in dolgimi obiski v svetovnih umetniških središčih: 1963-64 poldrugo leto v Londonu, 1972-76 v Parizu, 1977-78 v Rimu, 1984 eno leto v New Yorku. Ker je bil čustveno navezan na slovensko zemljo, je od 1976 vsako leto za kake tri mesece obiskoval Koroško, kjer je imel v Svečah svoj atelje in v kiparju Francetu Goršetu prijatelja.

Bil je svetovno znan slikar in 1989 ga je britanska kraljica Elizabeta II. odlikovala z redom Avstralije za umetniške zasluge. Umrl je 18. nov. 1997 v Sydneyu.

Stanislav Rapotec

Duhovnik in pisatelj Ludvik Ceglar

Martin Jevnikar

Ludvik Ceglar

V Sao Paulu v Braziliji je 4. febr. 1998 umrl duhovnik in pisatelj Ludovik Ceglar, ki se je rodil 13. nov. 1917 v Metliki, odraščal pa v Stični. Družina se je tako vrasla v versko življenje, ki ga je izžareval stiški samostan, da so trije Ceglarjevi sinovi postali duhovniki; poleg Ludvika še brata Karel in Stanko. Sam je bil posvečen kot begunec 19. maja 1945 v Krki na Koroškem.

Leta 1948 je odšel v Čile, od tam pa 1956 v Brazilijo. In tukaj je ostal do smrti. Delal je med domačini in med slovenskimi izseljenci.

Za Slovence je tudi veliko pisal, zlasti je polnil dva lista, *Vestnik* v Argentini in *Ave Maria* v Združenih državah. Leta 1976 je izdal pesniško zbirko *Mati, domovina, Bog*. Pesmi so realistične, nabožne, primerne za vse.

Pri Goriški Mohorjevi družbi je izdal leta 1982 knjigo *Janez Madon - oče Serafin Goriški*. Bil je misijonar v Braziliji, zelo zaslužen, po njem se imenuje kraj Frei Serafim ne daleč od Itambakurija, postavili so mu spomenik, po njem so poimenovali ulice in trge. Živel je od 1829 do 1918.

Pri Celovski Mohorjevi družbi pa je v letih 1985-86 izšla povest v dveh delih *Slemeniški župnik*. Opisal je duhovnika, ki se je ves žrtvoval za vernike.

Tri knjige je Ceglar posvetil fatimskim skrivnostim; v letih 1993, 1995 in 1997 pa so izšli pri Mohorjevi družbi v Celovcu prvi trije zvezki življenjepisa *Nadškof Vovk in njegov čas*. Pred smrtjo je skoraj končal tudi četrti zvezek. Vovk je bil ljubljanski nadškof 1945/59 - 1963 (od 1945 do 1959 je še živel prejšnji škof dr. Gregorij Rožman, ki se je po vojni umaknil v ZDA).

Martin Jevnikar

Pisatelj Stanko Kociper

V Buenos Airesu v Argentini je umrl 24. jun. 1998 pisatelj in kulturni delavec Stanko Kociper. Rodil se je 30. apr. 1917 v Pobrežju - Mariboru, študiral v Mariboru in drugod, pravo v Ljubljani in tu je 1942 diplomiral in 1944 doktoriral. Med vojno je bil 12 mesecev v italijanski internaciji v taboriščih v Monigu in Chiesanuovi pri Padovi. Po vrnitvi se je pridružil domobrancem in postal 1. jan. 1944 propagandni zvezni oficir (poročnik) pri organizacijskem štabu. Hodil je po Dolenjski in govoril domobrancem in prebivalcem.

Nemci so zahtevali govore v cenzuro, Kociper pa se je izgovarjal, da govori na pamet. Zato so ga Nemci 23. sept. 1944 izključili iz slov. domobranstva, gen. Rupnik pa ga je 3. okt. 1944 imenoval za osebnega tajnika in tako je prišel v središče slovenskega vojnega dogajanja. Postal je tudi Rupnikov zet. Bil je navzoč pri vseh Rupnikovih obiskovalcih in pisal vse, kar so govorili. Tako si je nabral zgodovinskega materiala, ki ni nikjer drugje v Sloveniji shranjen, saj je vse te zapiske in še druge dokumente odnesel s seboj v Argentino.

Po vojni je odšel Kociper z Rupnikovo družino na Koroško in so skupaj živeli v taboriščih. Potem so Rupnika ločili, prepeljali v Italijo in ga 3. jan. 1946 izročili Jugoslovanom, ki so ga postavili v Ljubljani pred vojaško sodišče, obsodili na smrt in 4. sept. 1946 ustrelili. Njegovi posmrtni ostanki so končali v neznanem kraju.

Kociper je s svojo in Rupnikovo družino še naprej ostal v angleških taboriščih na Koroškem, zdaj na pol prost, zdaj zaprt v bunkerjih, brez obtožbe in zasliševanj. V Argentino je mogel oditi s svojimi šele 7. marca 1949. Sprva je delal ročna dela, potem je bil knjigovodjev pomočnik v trgovini z avtomobili in njihovimi deli. Po letu 1957 je bil zaposlen v mednarodnem trgovskem koncernu, kjer je zaradi znanja jezikov in pridnosti stalno napredoval in se povzpел do članstva v direktorjevem nad-

Stanko Kociper

zornem odboru. L. 1981 mu je po dolgi bolezni umrla žena, l. 1991 pa je stopil v pokoj. L. 1993 se je vrnil v domovino na obisk, na materin grob in v odtujeno domačijo.

Kociper pravi o sebi, da je kronist časa in njegovih razmer. Začel je že v dijaških letih, po vojni pa zbral črtice v zbirki *Mertik* (1954). Tukaj je razgrnil pred bralcem naravne in človeške lepote Slovenskih goric in njihovih ljudi. Široko platno domače pokrajine pa je podal v romanu *Goričanec* (1942), kjer je naslikal idilično romantično goričko zemljo, ki jo ljudje skoraj obožujejo in ki bogato skrbi zanje. Nedokončan je ostal roman *In svet se vrtil naprej*, I. del tetralogije *Na božji dlani* (1957). Povojne novele je zbral v knjigi *Jeruzalemski zvonar* (1995). Samostojno je izšla novela *Tjašek Gomez počiva v pampi* (1992).

Zadnja knjiga *Kar sem živel* (1996) so spomini na Rupnika, medvojne in povojne razmere. Z njo je želel braniti Rupnikovo čast in razložiti njegove odločitve.

Vladimir Kos

Tango "Vstajenje"

Nihče govoril ni kot On,
nihče obljubil zlatih kron
ljubezni do - sovražnika...
Ljubezen je ime Boga.

Odprl slepim je oči,
pomnožil kruha množici,
ozdravljaj up, srce, telo,
obujal mrtvece z močjo...

Kljub temu so ga umorili,
na križ so Ga z žebliji pribili,
a želel je za nas umreti,
ljubezen ranjeno trpeti.

Se bomo nanj spominjali,
kot na pepel zgorelih dni?
Ne, ne! Ne, ne! Ker On je vstal,
udarec Smrti je zadal.

Radujmo se, radujmo se!
Vsak dan, vsak dan, ne danes le!
Ker naš Gospod živi, živi -
tako živeli bomo mi.

*Martin Jevnikar***Politik Rudolf Smersu**

V Buenos Airesu je umrl 27. junija 1998 predvojni poslanec Slovenske ljudske stranke, vodilni predstavnik medvojnega protikomunističnega tabora in zadnji predsednik Slovenskega narodnega odbora v zdomstvu Rudolf Smersu. Rodil se je 10. okt. 1905 v Ljubljani. Tukaj je dokončal vse šole in tudi pravo na univerzi. Že zgodaj se je vključil v katoliška društva, v politično in sindikalno življenje. Ves čas je bil vidni član katoliške Slovenske ljudske stranke (SLS). L. 1933 je postal član štirinajsterice, ki je ilegalno vodila SLS, ko je kralj Aleksander razpustil stranke in prepovedal politično delovanje. L. 1938 je bil izvoljen v beograjski parlament kot poslanec za Ljubljano-okolico. S svojimi številnimi nastopi v parlamentu se je uveljavil in dosegal uspehe in priznanje, napredoval pa je tudi v lastni stranki.

Med vojno je bil v letih 1941-43 vodja Slovenske legije in med vodilnimi predstavniki SLS v protikomunističnem taboru. Po vojni se je Smersu umaknil v italijanska taborišča, iz njih pa je odšel v Argentino in se nastanil v Buenos Airesu. Delaven je bil v Slovenskem domu v San Martinu in v Počitniškem domu dr. Rudolfa Hanželiča. Veliko je delal v socialnem društvu Družabna pravda in pisal v njeno glasilo istega imena. Širil je družbeni nauk Cerkve in papeške smernice.

Po smrti Miloša Stareta je bil na predlog SLS v zdomstvu izvoljen za predsednika Slov. narodnega odbora, ki je vodil zdomsko politiko. Ko pa se je Slovenija demokratizirala, se je Slovenski narodni odbor sam razpustil, ker je spoznal, da je opravil svojo nalogo.

V zdomski politiki se je Smersu zavzemal za samostojno slovensko smer. Zelo se je zanimal za zamejska vprašanja v Italiji in Avstriji. Bil je socialno čuteč in dober človek. Zadnja leta je bil popolnoma slep.

Rudolf Smersu

Šolnik Jožko Baša

Martin Jevnikar

Jožko Baša

V severni steni Raduhe v Zgornji Savinjski dolini se je med plezanjem smrtno ponesrečil dne 16. avgusta 1998 tržaški prof. Jožko Baša. Rodil se je 15. jun. 1935 v Trstu in odraščal v skromnih razmerah, saj je bila njegova mati hišnica. Kljub temu je dovršil v Trstu učiteljsiše in postal učitelj. Študij je nadaljeval na Ekonomski fakulteti v Ljubljani in nostrificiral diplomu v Italiji. Tako je postal profesor na tržaških slovenskih višjih šolah. Toda želja po napredovanju ga je gnala naprej, da je neprestano študiral. Zadnja leta pred upokojitvijo leta 1993 je bil didaktični ravnatelj pri Sv. Ivanu.

Baša je veliko delal tudi v društvenem življenju, pisal in predaval. Z ženo prof. Majdo Kaučič in prof. Aldom Ruplom je leta 1992 pri Sloriju izdal *Priročni slovar bančnega poslovanja*, ki je zapolnil vrzel v slovenski strokovni literaturi. Imel je še velike načrte, toda smrt je prekržala vse.

Vladimir Kos

Elegija japonskega mesta

V vsakem srcu je,
a se Ga ne spomnijo
v mogočnem mestu.
"Pozna letos vesna je,"
po vrbah svod motrijo.

(V japonskem "tanka" slogu, z vrsticami
po 5,7,5,7, in 7 zlogov)

Martin Jevnikar

Mladinska pisateljica Tončka Curk

Leta 1906 se je na Slapu pri Vipavi rodila mladinska pisateljica Tončka (Antonija) Curk, ki se je morala sama izobraziti za pisateljico, ker je bilo v družini 12 otrok, oče pa je bil manjši posestnik. Po osnovni šoli, ki jo je končala z odličnim uspehom, je odšla v Trst za gospodinjsko pomočnico. Šele 1943 se je z lastnim izobraževanjem povzpela do uradnice, 1946 pa je napravila izpit iz praktičnega računovodstva in postala računovodkinja.

Curkova je objavila prve članke v Svetogorski Kraljici 1939, po zadnji vojni je začela sodelovati v zamejskih listih in na Radiu. V Pastirčku je priobčila 5 pesmi, 65 črtic in krajših prispevkov, dve daljši pravljici in dve celoletni mladinski povesti: *Malemu Francku se odpira svet* (1966/67) in *Marjetica* (1967/68). Od 1956 je oddajal Radio Trst A 50 njenih spisov: 21 pravljic, 15 mladinskih zgodb, 9 iger za odrasle in 5 dramatizacij. Važnejše igre so: *Vitez Erazem Predjamski* (1957), *Jezusovo javno delovanje, trpljenje in smrt* (1966), *Tretja plača* (natečaj 1964), *Dota* (natečaj 1968) in druge. Napisala je tudi 4 novele, izmed katerih so eno pohvalili na radijskem natečaju 1965. Goriška Mohorjeva družba ji je 1983 izdala v knjigi pripoved *Deček z Gornjevipavskega*. Po prihodu v Trst se je pridružila Marijini družbi in ves čas je zavzeto delala v Marijinem domu v ul. Risorta.

Umrla je 20. okt. 1996 v Domu upokojencev v Sežani.

Tončka Curk (druga z leve)
v družbi prijateljic

Dr. Teofilu Simčiču v spomin

M.T.

Dr. Teofil Simčič

Po krajši bolezni je 9. novembra 1997 na svojem domu v Trstu umrl znani zamejski družbeno-politični delavec, starosta slovenskih časnikarjev v zamejstvu, dr. Teofil Simčič. Rodil se je v učiteljski družini 6. septembra 1902 v Biljani v Brdih. Mamo je izgubil v zgodnjem otroštvu, kmalu mu je umrl tudi oče. Med prvo svetovno vojno je bil v begunstvu pri Comu, maturiral pa je leta 1923 v Gorici in se vpisal nato na pravno fakulteto v Bologni, kjer je leta 1927 doktoriral z disertacijo o krvni osveti in družinskem pravu pri Slovanih. Zaradi fašističnih zakonov, ki so zahtevali politično, to pomeni fašistično neoporečnost, je šele po triletnem pravdanju dosegel vpis v odvetniško zbornico, da je lahko opravljal svoj poklic. Pravno pisar-

no je sprva imel v Idriji, leta 1933 pa je končno, skupno z vidnim politikom, svojim svakom, dr. Jankom Kraljem, odprl odvetniško pisarno v Gorici. "Kralj-Simčič" je pisalo na vratih in naravno je bilo, da je ta odvetniška pisarna postala tudi važno zbirališče v narodnoobrambnih vprašanjih. Kralj je bil namreč med vodilnimi predstavniki krščansko-socialne organizacije, ki so ostali v Italiji in se niso umaknili v Jugoslavijo. Rajni Simčič je bil Kralju zvest sopotnik tudi v sporih, ki so v tistih letih nastali znotraj krščansko-socialnega gibanja na Primorskem.

Dr. Simčič je v imenu krščansko-socialne organizacije vzdrževal stike z nekaterimi osebnostmi v Rimu in Vatikanu in tu je posredoval za razne spomenice. Kmalu po vstopu Italije v vojno je oktobra 1940 doživel aretacijo OVRE. Februarja 1941 je bil izpuščen iz coronejskih zaporov, 19. aprila 1941, pa so ga obsodili na 'diffido'. Že naslednji dan je bil ponovno aretiran in odveden v goriške zapore. Po dvomesečnem zaporu je bil interniran v Toskano. Decembra istega leta je bil pomiloščen in se je vrnil v Gorico. Toda že septembra 1942 ga je goriška kvestura ponovno aretirala in ga po trimesečnem zaporu internirala v Rotondo v Južni Italiji. Maja 1943 je bil izpuščen, a po prihodu v Gorico še isti dan spet aretiran in poslan v Posebni delavski bataljon v Aquili, kjer je ostal do zloma fašizma. Po vrnitvi v Gorico je našel pisarno zapuščeno. Dr. Kralj je namreč odšel v Rim. Simčič je tedaj sprejel službo na goriški prefekturi. Nemška policija pa ga je 27. oktobra 1944 ponovno aretirala in odvedla v tržaške zapore. Osumljen je bil sodelovanja z Jožetom Golcem, ki je umrl v Rižarni. Na energično intervencijo goriškega prefekta grofa Paceja je bil Simčič po devetdnevem zaporu 4. novembra izpuščen.

Po vojni je Simčič opustil advokaturu ter sprejel službo pri poročilih slo-

venske radijske postaje v Trstu. Na tem mestu je ostal do upokojitve 1967.

Ivo Jevnikar, ki je dr. Teofilu Simčiču spregovoril pred odprtim grobom 13. novembra 1997 (ob njem sta nastopila še dr. Drago Štoka in prijatelj iz mladih let Maks Komac), je osvetlil tudi Simčičevo povojno družbeno-politično delovanje in dejal: *"Tržaška leta pa so bila tudi leta bogatega političnega, tokrat ne več ilegalnega, kljub temu pa težavnega dela in uveljavljanja demokratičnih načel. Ko so se obnavljale ruševine naših ustanov in javnega življenja, je bil med katoličani v Trstu ob redkih laikih bistven doprinos goriških javnih delavcev, kot tudi emigrantov, dokler ni zrasel kader sposobnih mladih domačih javnih delavcev. Dolgo je igrala pomembno vlogo trojka Peter Šorli, Teofil Simčič in Anton Kacin, ki je dosegla politično emancipacijo slovenskih katoličanov na Tržaškem. Vsi trije so se oblikovali na Goriškem. (...) 20. julija 1947 je bil izvoljen za predsednika takratnega Udruženja slovenskih in hrvaških krščanskih socialcev v Trstu (tajnik je bil g. Peter Šorli) in na podlagi sporazuma s Slovensko demokratsko zvezo bil tudi v njenem vodstvu. Ko se je skupina 1.08.1948 povsem osamosvojila in reorganizirala kot Slovenska krščansko socialna zveza, je prišel v njeno vodstvo, po razkolu pa je na ustanovnem občnem zboru Slovenske katoliške skupnosti, pozneje preimenovane v Slovensko ljudsko gibanje, 20.06.1954 postal njen predsednik. V letih 1954-60 je bil v koordinacijskem odboru SDZ-SKS. Na zapisnikih številnih sej so redno podpisani odv. Josip Agneletto, inž. Boris Sancin in prof. Ivan Rudolf za SDZ ter duhovnik Peter Šorli, dr. Anton Kacin in dr. Teofil Simčič za SKS. Po smrti odv. Agneletta ga je v tržaškem občinskem svetu leta 1960 kot prvi neizvoljeni nasledil dr. Teofil Simčič. Na volitvah leta 1962 je bil na tem mestu potrjen. To je bilo do tedaj najvišje mesto, ki ga je v tržaškem javnem življenju dosegel Slovenec, ki se je napajal pri krščanskih vrednotah. Do leta 1967 je v občinskem svetu veliko nastopal za slovenske manjšinske pravice in uresničevanje Posebnega statuta, priloženega Londonskemu memorandumu. V tem času je že nastala Slovenska skupnost in v njej je bil aktiven do konca, na primer kot predsednik občnih zborov na Tržaškem ali vsaj kot podpisnik list za razne volitve. Dne 24. maja 1975 je na prvem deželnem kongresu Slovenske skupnosti v Devinu zaslužno prejel "deželno odličje SSK", saj je bil med očetih samostojnega političnega nastopanja Slovencev v Italiji."*

Kdor je imel srečo, da je spoznal - pa čeprav v njegovih častitljivih letih - dr. Teofila Simčiča, ne bo mogoel pozabiti njegovega umirjenega in zelo pozornega nastopa. Imel je poseben dar, da je znal prisluhniti in pokazati zanimanje, tudi če je šlo za majhne stvari in bežna srečanja v kaki kavarni ali na ulici. Vedno je bil seznanjen z domačimi in tudi vsedržavnimi ali mednarodnimi novostmi. Do zadnjega je namreč pozorno bral časopise in poglobljajal znanje s prebiranjem knjig. Izgubili smo tako enega zadnjih vidnejših pričevalcev naše zgodovine med obema vojnama. Dočakal je res visoko starost, kot da bi mu bilo usojeno, da s svojim delom in zgledom ohranja živo ono gosposko doslednost in žar, ki sta - tako verujemo - bili značilni za mnoge vodilne može generacije in kroga, ki mu je pripadal. Naj mu bo zato lahka goriška zemlja, na kateri je zrasel in se izoblikoval, da je lahko kasneje v zrelih letih bil kvas, ki je prekvaševal narodno testo na Tržaškem.

Zadnji pozdrav g. Srečku Šuligoju

J.M. -M.P.

Srečko Šuligoj

Posebno slovesno je bilo ob njegovi zlati maši na Jazbinah na binkoštno nedeljo, 26. maja 1996, ko se je pokojni župnik in dekan Srečko Šuligoj spominjal svoje prve maše v Doljnem Cerovem 29. junija 1946. leta. Kmalu potem, ko je bil imenovan za župnika v Levpi, so se pojavili prvi znaki bolezni, ki ga je 9. novembra 1997 privedla do konca v duhovniškem domu v Šempetru.

Koprski škof Metod Pirih je ob pogrebu 11. novembra lepo prikazal v mašni homiliji življenjsko in duhovniško pot pokojnega duhovnika.

Srečko Šuligoj se je rodil v Gorici 16. marca 1923, v župniji Srca Jezusovega. V tem mestu je prejel vso srednješolsko in teološko izobrazbo. S svojim rojstnim krajem je bil tesno povezan vse življenje. Vsako leto je prihajal na različne slovesnosti, zlasti na praznik zavetnikov stolnice sv. Hilarija in Tacijana in za praznik škofijskih zavetnikov svetih Mohorja in Fortunata. Za velik dar je štel svoj krstni dan, ko je postal božji otrok in član Cerkve, in še za večjega, da ga je Gospod obdaril z duhovniškim poklicem. Posvečen je bil 28. junija 1946 v rojstni župniji Srca Jezusovega. Po posvečenju je dvanajst let deloval v Komnu in drugod po Krasu (Temnica, Vojščica). Nato je bil

šestnajst let v Medani, od koder je soupravljal tudi Fojano in več let Šlovrenc in Vipolže. Največ časa, kar devetnajst let, pa je bil župnik in dekan v Kanalu. Ko je bolezen načela njegovo zdravje, je bil zadnja štiri leta župnik v Levpi. Bil je briški in kanalski dekan, škofijski svetovalec, član gospodarskega sveta ter kolavdator zvonov. Rajni je bil rad in z veseljem duhovnik. Poznal je mnogo ljudi, ljubil je duhovniško službo, bil je vnet častilec Matere Božje, gojil je vezi s sobrati Italijani, Furlani in Hrvati. Imel je posrečen značaj. Znal je navezati stike tudi z drugače mislečimi ljudmi. Pridobil si je poseben dar za delo z bolniki. Pogosto jih je obiskoval. Za pot v večnost je pripravil tudi nekaj naših uglednih intelektualcev.

Pogreb ranjega Srečka je bil v torek, 11. nov. 1997, v Kanalu ob Soči. Za vse delo, ki ga je kot duhovnik opravil po različnih župnijah koprsk

škofije in v drugih cerkvenih službah, se mu je škof Metod Pirih v mašnem nagovoru iskreno zahvalil. Obenem je izrazil zahvalo vsem, ki so ga v življenju spremljali in podpirali, še zlasti v zadnjih letih, mesecih in dnevih hude bolezní, ko se je ves prečistil in sprijaznil z Gospodovo voljo, da bo moral umreti. Poleg škofa so se od njega poslovili še msgr. dr. Oskar Simčič, škofijski kancler, ki je prebral misli goriškega nadškofa Antona V. Bommarca, Rado Šonc, župnik iz Medane, v imenu vernikov iz Brd, msgr. Vladimir Pirih, župnik v Postojni, v imenu sošolcev, predstavniki vernikov iz Kanala, Levpe in Komna ter na koncu župnik in dekan v Nimisu v Furlaniji, Rizzieri De Tina. Pogreba se je udeležilo okrog 90 duhovnikov iz domače škofije in Gorice ter množica vernikov v molitvi in pesmi, da bi se med nami in rajnimi večalo občestvo duhovnih dobrin.

• • •

Pri Goriški Mohorjevi družbi je v lanski knjižni zbirki izšel njegov prevod *Mežnarjevih pridig*. Furlanski izvirnik, delo znanega furlanskega kulturnega delavca Giuseppeja Marchettija, je g. Srečko prevajal tik pred smrtjo in žal ni dočakal njegovega izida.

Vladimir Kos

Daljni, daljni breg

Ko se posreči mi, da izgovarjam
stvari imena z novo pesmijo,
se čutim bolj doma v brežimni gneči,
in med ozvezdji, ki drže zemljò.

Še bor, mladostno star na morskem bregu,
mi rad pripoveduje zgodbe ptic.
Ko se večer v gorà obzorju zòri,
začujem vetra po ljubezni klic.

Še miš pod pragom hoče nekaj reči,
morda: naj vržem ji plesnivi sir...
V kanalu gledajo se stare hiše;
še zmeraj lepe, jih navdaja mir.

A najbolj mi ugajajo valovi:
o daljnih bregih nosijo šepet.
En breg že vdilj Slovencev sen napaja
in včasih pade nanj mučencev cvet.

Prezgodaj je odšel p. Božidar Rumpler

J. M.

P. Božidar Rumpler

Tržaški Slovenci se ga spominjamo kot vestnega in dobrosrčnega župnika na Proseku od 1979 do 1986 leta, ko je odšel za župnika v Žabnice pod Sv. Višarjami.

V petek, 14. novembra 1997, je odpovedalo njegovo srce v samostanu v Nazarjah, kjer je bil vikar in župnik. Na god sv. Cecilije, 22. nov., je bil njegov pogreb, ki ga je ob udeležbi 70 duhovnikov vodil koprski škof msgr. Metod Piriš. S Tržaškega je bilo skromno predstavništvo. Pokojni je spadal k frančiškanskemu redu.

P. Božidar Anton Rumpler se je rodil 5. januarja 1938 v Zg. Žerjavcih, v župniji Sv. Lenart v Slovenskih goricah. Najprej je 10. avg. 1955 stopil v kapucinski noviciat v Varaždinu. Po odsluženju vojaški službi pa je 2. julija 1961 prosil za sprejem v fančiškanski red. Njegova prošnja je bila uslišana in je začel noviciat v Novem mestu. Mašniško posvečenje je prejel 22. avg. 1965 pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Za kaplana je bil nastavljen v

Ljubljani - Marijino oznanjenje, nato tudi v Novem mestu, kjer je bil tudi vikar. Leta 1974 je prišel za pet let za župnika v Strunjan, nato pa na Prosek in pozneje v Žabnice v Kanalsko dolino. Nato je služboval v različnih krajih po Sloveniji, kjer delujejo frančiškani.

P. Božidar je imel izredno veselje do kartografije. Na vseh postojankah, kjer je deloval, je poleg svojega rednega pastoralnega dela izdelal celo vrsto kart župnij, slovenskih božjih poti in tudi svoje province. Po značaju je bil vesten, prisrčen in družaben ter vedno pripravljen koga nadomeščati ali komu priti na pomoč. Povsod so ga imeli radi, ker se je znal prikupiti ljudem.

Kazimir Humar

Dr. Francu Felcu v spomin

Dr. Franc Felc je doživel nesrečo na cesti. Pri-
peljali so ga v bolnišnico na Katinaro v globoki
nezavesti. Umril je 16. okt. 1997.

Pokojni g. Felc je dočakal 80 let, saj se je rodil
v Čekovniku nad Idrijo 18.9.1917 v delavski
družini, v kateri se je rodilo šest otrok; trije so
kmalu umrli, preživeli so dve sestri in Franc. Po
osnovni šoli v Idriji je le-ta prišel za eno leto v
pripravnico v Alojzijevišče, od tam v prvi razred
gimnazije v goriško malo semenišče. Tam je opravi-
l gimnazijo in licej ter nato vstopil v goriško
bogoslavje. V mašnika ga je posvetil nadškof
Margotti 23.5.1940. Italija se je pripravljala, da
vstopi v vojno, zato je nadškof pohitel s posveti-
tvami novih mašnikov. Po novi maši je bil g. Felc
najprej nekaj mesecev za kaplana v Idriji. Ker je
tedanja oblast internirala župnika v nemškem Rutu
g. Bandelja, je novi mašnik Felc odšel na njegovo
mesto. Ko se je g. Bandelj vrnil, je g. Felc odšel v
Stržišče. Toda izpraznilo se je mesto župnika v
Kojsem in nadškof je imenoval g. Felca za žup-
nega upravitelja v briški vasi. Toda tu se je zameril

Franc Felc

tedanjim voditeljem OF, ki so ga v novembru 1943 aretirali in odpeljali
proti Marijinemu Celju; vodil jih je dr. Anton Rustja. Spotoma so se
ustavili na seniku in komandant Rustja je na tiho prišepnil g. Felcu: "Zgi-
ni!" Tudi sam je isto noč "zginil" ter se javil v Čedadu. Tako g. Felc ni postal
mučenec kot pozneje Lado Piščanc, Ludvik Sluga, Izidor Zavadlav in drugi.

Felc se je zatekel v Gorico in nadškof ga je zaradi nevarnosti poslal v
kraj Motta di Livenza. Toda ob razmejitvi Primorske v cono A in B junija
1945 se je Felc vrnil in bil imenovan za kaplana v Kanalu ob Soči, vendar
ne za dolgo, ker ga je nadškof poslal za kaplana v Oglej. Tam se je pa javil
dunajski nadškof in povabil kaplana Felca v dunajsko nadškofijo. Po dveh
letih kaplanovanja v Ogleju je zapustil goriško nadškofijo in odšel na
Dunaj. Tu je obiskoval tudi univerzo in dosegel doktorat iz teologije. Imel
je izreden spomin in dar za jezike, saj je govoril francosko, angleško in
rusko. Toda potrebovali so pomoč v Nemčiji za slovenske delavce in
begunce. Felc je zato pustil Dunaj in se preselil v Nemčijo za izseljenskega
duhovnika. Ustavil se je v Stuttgartu in pozneje še kje, saj ga je zaneslo tudi

v Francijo in v Anglijo. Vendar se je želel vrniti se v rodno škofijo. Nadškof mu je poveril upravo Zgonika leta 1985. To župnijo je upravljal do leta 1992, ko je stopil v pokoj ter se naselil v Gorici.

Kot je videti iz tega bežnega pregleda, je bilo življenje pok. Felca zelo raznoliko in polno doživetij. To se je izpričalo tudi ob njegovi smrti. Njegov pogreb je bil določen za torek, 21. oktobra, v goriški stolnici. Toda nenapovedano je sodišče postavilo "veto" in pogreb so morali prestaviti.

V petek, 24. oktobra, pa je bila pogrebna maša v stolnici. Somaševanje je vodil g. nadškof p. A.V. Bommarco ob udeležbi nad 50 somaševalcev iz obeh naših škofij. Pred mašo je o pokojniku spregovoril msgr. Oskar Simčič. V italijanščini je na kratko orisal pokojnikovo življenjsko pot, nato pa je v slovenščini v daljšem govoru navedel težave, ki jih je pokojni moral prenesti v svojem duhovniškem poklicu. Ni mu bilo lahko, a vztrajal je in vršil svoje duhovniško poslanstvo med slovenskimi verniki v goriški nadškofiji, med italijanskimi v Ogleju, med nemškimi na Dunaju.

Najdaljšo dobo svojega duhovniškega poslanstva je pa posvetil slovenskim izseljencem v Nemčiji, a tudi v Franciji in mimogrede v Angliji. Ni mu bilo lahko obiskovati naše ljudi raztresene po Nemčiji in jim nuditi dušno oskrbo.

Verjetno je imel največ zadoščenja, ko je zapustil izseljenstvo in sprejel skrb za župnijo v Zgoniku leta 1985. Sicer je tudi Zgonik težka župnija, toda sprejeli so ga z veseljem, kot je ob slovesu po pogrebni maši dejal njegov nekdanji župljan Jožko Gruden. "Veseli smo bili", je rekel, "ker smo po dolgem času zopet dobili svojega stalnega dušnega pastirja."

Med mašo je po evangeliju spregovoril nadškof in se zahvalil pokojnemu Francu za njegovo duhovniško skrb za duše. Mašni kanon je bil v latinščini. Na koru je pel mešani zbor, na orglah je pa igrala prof. Lojzka Bratuž. Verniki so prišli številni iz krajev, kjer je služboval, in iz Gorice.

Dragi dr. Franc Felc, nemirno je bilo tvoje srce, a trdno upamo, da boš našel svoj večni pokoj na goriškem pokopališču in čakal z drugimi sobrati večno vstajenje.

Drago Štoka

Just Lavrenčič - organist in pevovodja

Na pragu svojega devetdesetega leta je 23. maja 1998 umrl na Katinari Just Lavrenčič, organist in pevovodja. Izhajal je iz narodno zavedne družine na Katinari, kjer se je rodil 25. oktobra 1908. Tu je tudi obiskoval osnovno šolo, ob koncu prve svetovne vojne pa je moral s skupino otrok iz revnih in številnih družin v Slavonijo na Hrvaško, kjer je delal pri neki hrvaško-nemški družini, hodil v šolo in precej stradal. Kot desetleten deček se je v enem šolskem letu dobro naučil hrvatskega in nemškega jezika, kar mu je potem vedno prav prišlo v dolgem in težkem življenju. Toda domotožje ga je vleklo nazaj v domači rojstni kraj, kamor se je vrnil. Končal je osnovno šolo in triletni nadaljevalni tečaj in se nato vpisal v Ciril-Methodovo šolo pri Sv. Jakobu v Trstu. Državni izpit je nato napravil leta 1925 v Postojni. Dovršil je dveletno trgovsko šolo. Po končani šoli je privatno študiral francoščino in se v Berlitz school izpopolnjeval v nemškem jeziku. Veliko je bral, in to v izvirniku, predvsem iz del evropskih klasikov. Visoko je cenil Tolstoja in Dostojevskega, Voltaira in Roussouja, Cervantesa in Manzoniija.

Slovensko literaturo, posebej Prešerna, je občudoval, še več: ljubil jo je, tako da je znal na pamet marsikaj iz Gregorčičevih in Kettejevih del, pa Trdino in Župančiča.

Za glasbo se je začel zanimati že kot otrok, ko je poslušal v cerkvi Sv. Trojice na Katinari slovesen in obenem mil zvok orgel na koru in še kot otrok je rad udarjal na tipke. Leta 1925 pa se je orglanja lotil v vso resnostjo in se obenem vpisal v tečaj za pevovodje, ki ga je organizirala takratna Prosveta v Trstu. Tečaj je trajal tri leta in je obsegal poučevanje klavirja, teorije, harmonije in kontrapunkta. Izpit iz harmonije je opravil na konservatoriju Tartini v Trstu. Leta 1934 so ustanovili pri Novem sv. Antonu šolo za organiste in Lavrenčič se je vpisal in se učil v koral - gregorijanskem petju ter v teoriji in liturgiji. Za usposobljenostni izpit je junija 1934 naštudiral s katinarskim cerkvenim pevskim zborom tri gregorijanske pesmi, "ilegalno" (fašizem je bil takrat na višku svoje moči!) pa dodal še Vodopivčevo Gledam jo in dva

Just Lavrenčič

odstavka Mavove latinske maše. Izpit je opravil z odliko in s posebno pohvalo za igranje na harmonij.

Just Lavrenčič je začel stalno orglati v župnijski cerkvi na Katinari leta 1927 in tu orglal skoro do svoje smrti, to je nad sedemdeset let. Še nekaj let tega je igral ob nedeljah kar pri treh mašah, dveh slovenskih in eni italijanski. Za domači zbor je dolga leta ročno pisal partiture za vsakega pevca posebej in je pesmi po potrebi tudi prirejal in harmoniziral. Bil je tudi navdušen pritrkovelec in je sam pritrkoval kar na tri zvonove: na večjega z nogo, ostala dva pa z rokama. Pomagal mu je tudi oče Andrej, ki je bil dolga leta cerkovnik na Katinari.

Lavrenčič se je leta 1936 poročil z domačinko - Lonjerko Kristino Batič, s katero sta imel pet otrok. Vsa družina je bila kulturno zelo zavzeta, tako v župnijski skupnosti kot v domačem društvu Lonjer-Katinara.

Lavrenčič je med vojno iz Trsta nosil denar za partizane v Brkine. Nemci so ga zato aretirali in leta 1944 odpeljali najprej v koronejske zapore v Trstu, nato pa konfinirali v Višnjan v Istri.

Po vojni je istočasno vodil zборе v Rovtah, Ricmanjih, Rocolu in doma, kjer je celih 15 let vodil mešani pevski zbor Lonjer-Katinara.

Lavrenčič je večkrat kandidiral na listi Slovenske skupnosti in prejel na deželnem kongresu te slovenske stranke tudi njeno odličje. Maja 1992 je prejel visoko papeževu odlikovanje s sledečim spremnim besedilom: "Justu Lavrenčiču, ki je 65 let s svojo orgelsko umetnostjo lepšal cerkveno liturgijo pri Sv. Trojici na Katinari, apostolski blagoslov."

Pred koncertom v Cerkljah pri Kranju, prisoten je bil tudi ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode, pa je 26. septembra 1998 Just Lavrenčič po smrti prejel posebno priznanje Slovenskega Cecilijinega društva "za 70 let delovanja v slovenski cerkveni glasbi". Priznanje je iz rok predsednika Cecilijinega društva g. Vita Primožiča dvignila vnukinja Alenka. Ob Justu Lavrenčiču so priznanja dobili tudi Milko Cibic s Proseka, Marija Mauri iz Boljunca, Jože Čotar iz Gorice in Herman Srebrnič iz Števerjana.

Tako se je papeževemu priznanju iz leta 1992 pridružilo še priznanje osrednje Slovenije, na katero je bil Just Lavrenčič vse svoje življenje navezan z dušo in srcem.

Jože Kunčič

Msgr. Janeza Moharja ni več med nami

V Curacautinu v Čilu je na svoj godni dan umrl msgr. Janez Mohar, o katerem sem že pisal v Koledarju leta 1988. Tisto leto je imel zlato mašo najprej v svoji župniji v Curacautinu in potem v svoji rojstni župniji v Šmihelu pri Novem mestu, v Pliberku na Koroškem, kamor je rad zahajal, ker je po vojni nekaj časa tam pomagal, in pri nas v Sv. Križu. Kmalu po svoji vrnitvi v Čile se je upokojil in izročil svojo župnijo svojemu zvestemu kaplanu g. Andreju Pogačarju, vendar je še naprej pomagal v župniji, saj šteje 29 podružnic.

G. Andrej Pogačar je doma iz Kamnika. Najprej je bil stolni kaplan v San Luisu v Argentini. Tam je bil skoraj samo v pisarni in na koru v stolni cerkvi. Zato si je zaželel spremembe. Po mojem odhodu iz Čila je prišel slučajno na obisk v Curacautin. Tam mu je takoj ugajalo in je ostal pri msgr. Janezu Moharju. Bil mu je v veliko in vsestransko pomoč. Poučeval je tudi v šoli in vodil mladinski mešani pevski zbor, s katerim je želel velike uspehe, saj je bil zelo sposoben organist in pevovodja.

Pred šestimi leti je prišel msgr. Janez Mohar na obisk k svojim v Novo mesto. Prišel je ravno en dan pred smrtjo svoje še tedaj edine žive sestre. Ker je bila še pri zavesti, jo je obhajal. Naslednji dan pa je umrla in so jo pokopali. Po tistem obisku je prihajal vsako leto domov na obisk. To si je lahko privoščil, ker ni imel več župnije. Lansko leto je prišel še zadnjič domov, da bi v svoji rojstni župniji praznoval biserno mašo. Z njim sta prišla tudi g. Andrej Pogačar in njegova gospodinja. Toda kmalu po prihodu je imel težave s srcem in so ga morali peljati v novomeško bolnišnico. Po kakih desetih dneh zdravljenja pa si je že toliko opomogel, da je mogel zapustiti bolnišnico in darovati biserno mašo v Pliberku in Šmihelu. Zadnjega avgusta so ga pripeljali k meni in naslednji dan 1. septembra je poromal z nami na Barbano. Tam je somaševal z drugimi duhovniki. Toda že med vožnjo v Gradež so mu odpovedale noge in smo ga morali nesti v restavracijo, kjer smo imeli naročeno kosilo. Kosila se ni dotaknil. Bil je tako slab, da smo se bali, da bo tam umrl. Po kosilu je bil nekoliko boljši in smo ga spet nesli

Msgr. Janez Mohar

v avtobus, ki nas je peljal na Sv. goro pri Gorici. Ob povratku domov je bil že precej boljši. Ponoči je dobro spal in se odpočil, tako da se je torek kar dobro počutil in tudi dobro hodil. V sredo sem ga peljal skupaj z gospodinjo na avtobusno postajo v Trst, kjer nas je čakal g. Andrej Pogačar. Z avtobusom so se peljali v Ronke. Še isti večer pa so odleteli v Rim, od tam pa v daljni Čile. Po vrnitvi v svojo drugo domovino mi je še večkrat pisal in se tudi pohvalno izrazil o svojem zdravju. Upal je, da bo še lahko prišel na obisk v svojo ljubljeno in nepozabno domovino, v svoj Šmihel, pa se mu ta njegova zadnja želja ni izpolnila. Nekaj dni pred svojim godom je šel skupaj s tamkajšnjim kaplanom na neko slavje v cerkev Srca Jezusovega v približno 30 km oddaljeno mesto Victorio. Ker je bil tisti dan mrzel in deževen, se je močno prehladil in to je bilo zanj usodno. Peljali so ga v bolnišnico, pa mu niso mogli več pomagati in tako je umrl v 86. letu starosti.

Po mojem odhodu iz Čila so ostali v temuški škofiji štirje slovenski duhovniki: msgr. Janez Mohar, g. Andrej Pogačar, ki je komaj prišel, g. Franc Kupljenik, ki je umrl lani kot upokojeni župnik v Angolu in g. France Okoren. Ta je bil dve leti kaplan skupaj z mano v Curacautinu, pozneje pa je postal župnik v Selva Oscura, kamor sem se jaz vozil ob nedeljah maševat. Tam je s pomočjo nemške Karitas zelo veliko pomagal revnim in zaostalim prebivalcem. Sedaj je župnik v Angolu. No, in ta gospod je prišel iz Angola k msgr. Moharju, da bi skupaj z njim praznoval njegov god, pa je ravno tisti dan umrl.

Po smrti so truplo msgr. Janeza Moharja prenesli v župnijsko cerkev, kjer je ležal do pogreba. Medtem pa so ga tamkajšnji farani skoraj v nepretrgani procesiji hodili kropit in se od njega poslavljat. Pogreb je vodil temuški škof skupaj z 22 duhovniki iz raznih daljnih župnij. Poleg škofa so pri pogrebu spregovorili tudi tamkajšnji župan, ravnatelj srednje šole, stalni diakon, ki je msgr. Moharju že od njegovega prihoda v župnijo veliko pomagal v cerkvi in v župniji, in drugi. Pogreba se je udeležila izredno velika množica vernikov in tudi nevernikov. S tem so pokazali, kako so ga cenili in spoštovali.

Dragi prijatelj, msgr. Janez! Upal sem, da te bom še letos videl tako veselega in nasmejanega, kot si na sliki, pa si že v večnosti pri Bogu, pri katerem uživaš plačilo za svoje veliko delo, ki si ga opravil v 48 letih svojega župnikovanja v Curacautinu med tistimi pohlevnimi, gostoljubnimi in po srcu dobrimi ljudmi. Že v času tvojega življenja so ti postavili na trgu spomenik zaradi tvojih velikih zaslug na verskem, kulturnem in socialnem področju. Zdaj pa jih bo prav ta spomenik še naprej spominjal na slovenskega duhovnika, ki se je med njimi in zanje žrtvoval in izčrpal do konca, zlasti pa na Boga, o katerem si jim toliko let govoril v cerkvi in v šoli in z vsem svojim življenjem, ter jih vodil k Njemu.

Damjan Paulin

Ljubiteljska kulturna dejavnost na Goriškem v sezoni 1997-1998

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE - GORICA

V okviru ZSKP deluje enajst društev, zborov in drugih organizacij, ki na različnih kulturnih področjih odločilno prispevajo k ohranitvi in rasti slovenske kulturne zavesti na Goriškem in tudi v širšem prostoru.

Lansko jesensko sezono je Zveza začela s prireditvami na Koroškem, kjer so njene članice predstavile svoje delovanje.

Od 9. do 18. oktobra 1998 pa so na Primorsko prišle razne koroške kulturne skupine, ki so se srečale z našimi organizacijami in nastopile v raznih krajih Primorske. Na Goriškem so se najprej predstavile v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu, kjer je mladina iz Sel uprizorila igro Garcie Lorca *Lepa čevljarka*. Kulturni center Lojze Bratuž pa je v okviru Goriškega vrtiljka gostil lutkovno skupino iz Šmihela *Brat-je, Škrat-je, Tat-je*. Koroška pesnica in skladateljica Lenčka Kupper ter njen sin Niko sta obiskala slovenske osnovne šole v Gorici, Štandrežu, Romjanu in Števerjanu ter učence popeljala s pesmijo in glasbo v pravljичni svet. Med tradicionalne prireditve Koroških dnevov sodi tudi srečanje in nastop gojencev SCGV Emil Komel iz Gorice in glasbene šole na Koroškem. Razne skupine kulturnega društva iz Globasnice so zaključile Koroške kulturne dneve z nastopom v Števerjanu, kjer so se predstavili otroški zbor, vokalna in folklorna skupina.

Ob dnevu sv. Cecilije, zavetnice petja, je Zveza priredila že tradicionalno revijo pevskih zborov. Na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici so se zvrstile goriške pevske skupine ter zbori s Tržaške, Videmske, Koroške in Slovenije. Devetintrideseta Cecilijanka je bila posvečena 60. obletnici smrti Lojzeta Bratuža in 70. obletnici rojstva skladatelja Pavleta Merkuja.

Ker je pevska dejavnost med našimi društvi najbolj razširjena, je bilo največ zborovskih prireditev. Posebno množična je bila Primorska poje, na kateri je naša Zveza letos pristopila kot glavni organizator. Na sedemindvajsetih koncertih je skupaj nastopilo nad stošestdeset zborov in to na raznih krajih Primorske. Zveza je bila odgovorna za reviji v KC L. Bratuž v Gorici in v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu.

• • •

V okviru sodelovanja med ZSKP in ZCPZ iz Trsta je na reviji v Kulturnem domu v Trstu nastopil zbor Sedej iz Števerjana. Na Koroški poje, ki je bila marca v Celovcu, pa je pela moška skupina Akord iz Podgore.

*MePZ Lojze
Bratuž med
nastopom v cerkvi
sv. Ivana v Gorici*

V lanski sezoni sta se na tekmovanjih odlično uveljavila zbora Hrast iz Doberdoba in Sedej iz Števerjana. Na državnem tekmovanju v Vittorio Veneto je doberdobski zbor zasedel prvo mesto v polifoniji, števerjanski pa v folklori. Doberdobski zbor je tudi zmagal na tekmovanju radijskih posnetkov revije Primorska poje 1997.

Po krajšem premoru je v obnovljeni in pomlajeni zasedbi ter z novim dirigentom uspešno nastopal zbor Lojze Bratuž iz Gorice. Zbora Mirko Filej in Rupa-Peč sta spomladi obiskala Berlin in v bodočo nemško prestolnico ponese slovensko pesem. Z resnim delom in z raznimi nastopi so se uveljavili tudi zbori iz Podgore, Štandreža in Štmavra.

ZSKP že več let sodeluje pri skupni osrednji zamejski proslavi ob Dnevu slovenske kulture. Letos je ta bila 6. februarja v Kulturnem domu v Gorici in 8. februarja v Kulturnem domu v Trstu. Proslavo sta oblikovala zbora Hrast iz Doberdoba in Gallus iz Trsta. V Gorici sta nastopila gledališka ustvarjalca Štefka Drolčeva in Janez Starina. Slavnostni govor je imel časnikar in pesnik Jurij Paljk.

Gledališka dejavnost je v prejšnji sezoni obogatila naš prostor s petimi premierami, za tri je poskrbelo društvo Štandrež, po eno pa Oder 90 in društvo Sedej iz Števerjana.

Skupaj s Slovensko prosveto iz Trsta je Zveza razpisala natečaj Mladi oder za dosežke na gledališkem področju. Nagrajevanje je bilo v Peterlinovi dvorani v Trstu 9. februarja.

Ob 100-letnici rojstva slikarja in kiparja Franceta Goršeta je Zveza priredila odmevno razstavo njegovih del, ki so v zasebni lasti na Primorskem. Otvoritev je bila 1. oktobra v KC L. Bratuž v Gorici. O umetniku je spregovorila dr. Verena Koršič, ki je oblikovala tudi katalog. V začetku leta je Zveza v sodelovanju z društvom Ars pripravila razstavo del Pavleta Medveščka v prostorih Katoliške knjigarne na Travniku.

Zveza je poskrbela za izdajo pesmarice skladb Štefana Maurija za

mešane zборе in podprla zgoščenko *Veseljaki* otroškega zbora in Orf skupine iz Doberdoba.

Pomembno vlogo so odigrale tudi slovenske oddaje na goriški radijski postaji Radio glas, ki so na sporedu vsak večer.

Ob peti obletnici smrti pesnice Ljubke Šorli je Zveza priredila v začetku meseca maja v svetoivanski cerkvi v Gorici recital *Venec spominčic možu na grob*, na katerem so sodelovali recitatorji gledališča Teharje in zbor Mirko Filej.

Ob vseh svetih je zbor iz Podgore obiskal grob Mirka Fileja v Štarančanu in pel pred spomenikom v Gonarsu.

SKPD F.B. SEDEJ - ŠTEVERJAN Dobra organizacija in mladostna zagnanost društvenih članov se je tudi letos bogato obrestovala na raznih kulturnih področjih, kjer je števerjansko društvo Sedej aktivno prisotno. V

*Domači ansambel
Briški odmev
na 28. Festivalu
narodnozabavne
glasbe
v Števerjanu*

tem briškem kraju posvečajo posebno pozornost zborovskemu petju. Na državnem tekmovanju v Vittorio Veneto je mešani zbor Sedej pod vodstvom Bogdana Kralja zasedel prvo mesto v kategoriji folklore. Sicer pa je isti zbor večkrat sodeloval tudi na domačih prireditvah ter v drugih krajih bližnje in širše okolice. Nastopil je na otvoritvi Goršetove rastave v KC L. Bratuž v Gorici, na Cecilijanki in na Reviji pevskih zborov v Trstu. Ob zaključku lanske sezone je priredil celovečerni koncert v sodelovanju z ženskim zborom Vesna iz Križa. Na koncertu, ki je bil v župnijski dvorani v Števerjanu, je zbor nastopil tudi v ženski zasedbi. Števerjanski otroci ravno tako radi pojejo in se poleg prireditev v domačem kraju udeležujejo tudi Male Cecilijanke v Gorici. Ob božičnih praznikih in ob svetem Miklavžu radi uprizorijo kako igrico.

V lanski sezoni se je ponovno predstavila tudi dramska družina, ki je v režiji Emila Aberška odigrala kriminalko Agathe Christie *Mišolovka*.

Premiera je bila v Sedejevem domu 9. maja 1998. Igro so ponovili tudi drugot.

Veliko dela so društveni člani imeli z organizacijo Festivala narodno zabavne glasbe, ki se je odvijal Med borovci v začetku julija. Festival je privabil veliko obiskovalcev, ki so največ glasov oddali ansamblu Bobri iz Brezovice. Strokovna komisija pa je proglasila za najboljši ansambel skupino Slovenskih Pet plus. Kot nedeljski gost je nastopil ansambel Lojzeta Slaka.

Društvo je poskrbelo tudi za tradicionalno zahvalno nedeljo, lepo je sprejelo sv. Miklavža in v začetku januarja sta Kristina Corsi in Martina Hlede pripravili prijetno božičnico.

V Števerjan je v začetku januarja prišel Zbor Brigate Alpina Julija. Obe domači kulturni društvi pa sta poskrbeli za Prešernovo proslavo. Večer pod naslovom Po Gradnikovih poteh je režirala Anka Černic.

Društvo je izdajalo tudi svoje glasilo Števerjanski vestnik in priredilo nekaj predavanj.

KULTURNO DRUŠTVO SABOTIN - ŠTMAVER Lansko jesensko sezono je društvo začelo s pohodom na Sabotin, z razstavo *Svet v miniaturi* in s predavanjem Matjaža Pintarja o starih obrtnih dejavnostih. Isti je v začetku novembra predstavil dokumentarni film o romarski cerkvi Marijino Celje na Ligu. Na zahvalno nedeljo so društveni člani pripravili voz in nanj postavili staro orodje in posodo za grozdje in vino. Tudi tradicionalnemu martinovanju in silvestrovanju se v Štmavru niso odpovedali. Ob sv. Valentinu so s peštrim programom privabili številne obiskovalce. Prvi večer 13. februarja so posvetili dnevni slovenske kulture z recitacijami in nastopom domačega otroškega in moškega zbora. Naslednjega dne pa je Milan Pahor predstavil knjigo krajevnih, ledinskih in vodnih imen na področju Štmavra, Pevme in Oslavja z naslovom *Od Poklona do Toplice*. Gradivo je zbral in knjigo napisal Vlado Klemše, izdalo pa jo je Kulturno društvo Sabotin. Na predstavitvi je sodeloval domači moški zbor ter moški zbor Skala iz Gabrij.

Društveni mladinski odsek je ustanovil ansambel, ki je popestril že kar nekaj prireditev. V okviru društva delujeta pod vodstvom Nadje Kovic otroški in moški pevski zbor. Prvi je nastopil, poleg že omenjenih prireditev v domačem kraju, še na mali Cecilijanki v Gorici, v bolnici sv. Justa in na Prazniku frtalje v Rupi. Moški zbor pa je sodeloval na Cecilijanki in v Rupi ter ob raznih prilikah v domačem kraju.

Društvo Sabotin je 9. maja 1998 organiziralo v štmaverski cerkvi koncert harmonikarskega kvinteta Prosek - Kontovel.

PROSVETNO DRUŠTVO PODGORA Podgorsko prosvetno društvo je bilo tudi v minulem letu najbolj aktivno na pevskega področju. Mešani zbor in moška skupina Akord sta imela pod vodstvom Mirka Špacapana številne nastope. Mešani zbor je pel pred spomenikom v Gonarsu na spominski

*MePZ Podgora
med nastopom
v Romjenu
ob otvoritvi
razstave
Davida Faganela
in predstavitvi
pesniške zbirke
Jurija Paljka
Nedorečenemu.*

proslavi, ki jo je priredila ZSKP. Obiskal je tudi grob Mirka Fileja v Štarancanu. Sodeloval je na Cecilijanki in na koncertu v čast sv. Cecilije v cerkvi na Travniku. Decembra je pel na božičnih prireditvah v goriški stolnici in na Vrhu sv. Mihaela, februarja pa na Prešernovi proslavi v Ronkah. Meseca marca se je Prosvetno društvo Podgora spomnilo prve obletnice smrti organista in zborovodje Bogomira Špacapana. V podgorški cerkvi so nastopili zbori, ki jih je Bogomir Špacapan vodil. O pokojniku je spregovoril časnikar dr. Drago Legiša. Tudi moška pevska skupina Akord je sodelovala na raznih prireditvah. V decembru je imela celovečerni koncert v kraju Fiera di Premiero pri Trentu in sodelovala na božičnici na Vrhu sv. Mihaela, 8. marca 1998 pa na reviji Koroška poje v Celovcu.

Društvo je priredilo miklavževanje, na katerem so nastopili otroci z igro, ki jo je pripravila Lidija Jarc. V podgorški cerkvi so poskrbeli za božičnico, na kateri so nastopili recitatorji, domača zborja in mladinski zbor z Vrha.

Spomnili so se tudi Dneva slovenske kulture in ga obeležili s primernim programom pevskih in recitatorskih točk. Na prireditvi so odprli tudi razstavo slik domačinke Albine Pintar in predstavili zbirko poezij Jurija Paljka *Nedorečenemu*.

MoPZ MIRKO FILEJ - GORICA Lansko sezono je moški zbor Mirko Filej iz Gorice začel z nastopom v Slovenj Gradcu, kjer je sodeloval pri izvedbi recitala pesmi Ljubke Šorli. Program je zbor ponovil 8. marca 1998 v cerkvi pri sv. Ivanu v Trstu in v začetku maja v Gorici.

Meseca novembra je zbor sodeloval na Cecilijanki v KC L. Bratuž in na koncertu, ki ga prireja travniški italijanski cerkveni zbor Sant'Ignazio. V decembru je zbor pel v Cerovem in na dveh koncertih božičnih pesmi, ki sta bila v goriški stolni cerkvi. Udeležil se je Primorske poje in priredil samostojni nastop v cerkvi v Gabrjah. Največji podvig pa je zbor dosegel z večdnevnim obiskom Slovencev, ki živijo v Nemčiji, kamor se je skupaj

z zborom Rupa-Peč podal konec marca. V cerkvi sv. Elizabete v Berlinu je zbor imel koncert, ki ga je pripravila Slovenska katoliška misija. Prvo nedeljo junija je pel na Prazniku špargljev v Štandrežu. Zbor vodi Zdravko Klanjšček.

SKPD MIRKO FILEJ Sredi oktobra so se člani goriškega društva Mirko Filej začeli pripravljati na novo sezono in vaditi za predstavo *Dan oddiha* v režiji Darka Komaca. Premiera *Odra 90* je bila 7. marca v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Igro so ponovili še v drugih krajih Goriške.

Oder '90 z igrjo Dan oddiha

15. maja so gostovali v Notranji Gorici pri Ljubljani, naslednjega dne pa so obiskali Cerkno in se tam predstavili z igro *Dan oddiha*. Goriško društvo z *Odom 90* je navezalo dobre stike z dramsko družino iz Cerknega, s katero že nekaj let uspešno sodeluje. Dramski oder iz tega kraja je obiskal Gorico in nastopil v KC L. Bratuž. Predstavili so se zadnjo nedeljo v marcu z izvirnim besedilom *Štefka d.o.o.*

Člani društva so sodelovali pri miklavževanju v KC L. Bratuž, na radijski postaji Radio Glas in napovedovali na Cecilijanki.

MePZ LOJZE BRATUŽ - GORICA V zadnjem času se je sestava Mešanega pevskega zbora Lojze Bratuž temeljito spremenila in pomladila. Vodstvo je prevzel Stojan Kuret. Leto 1998 je zbor začel 25. januarja z nastopom v Kobaridu, kjer je izvajal program Merkujevih pesmi. V počastitev 70-letnice rojstva tržaškega skladatelja je zbor sodeloval na prireditvi, ki je bila 4. februarja v KC L. Bratuž v organizaciji Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel. 14. marca je pel pri koncertu mestnih zborov v čast goriških patronov sv. Hilarija in Tacijana v goriški stolnici.

V občinskem gledališču v Boljuncu je nastopil na Primorski poje. Na samostojnem koncertu, ki ga je zbor imel na začetku junija v cerkvi sv. Ivana v Gorici je izvajal nabožne skladbe slovenskih skladateljev.

PROSVETNO DRUŠTVO ŠTANDREŽ V minuli sezoni je društveni dramski odsek nastopal s šestimi predstavami, dvema celovečernimi, *Vidi se, da je tvoja hči* v izvedbi mladinskega odseka in Moliérovim *Skopuhom*, ter štirimi krajšimi, *Človek brez smeha*, *Čudna bolezen*, *Ropar s čirom* in *Jaz sem Berto*. Premiera Moliérove komedije *Skopuh* je bila 14. februarja v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu. Delo so ponovili v

Prizor iz
Molièrovega
Skopuha v izvedbi
dramske skupine
Štandrež

Štandrežu (15. februarja), v KC L. Bratuž v Gorici (1. marca), v Grgarju (8. marca), v Mačkoljah (21. marca) in pri Sv. Ivanu v Trstu (19. aprila). Štandreški igralci so bili aktivni tudi v poletnih mesecih in so večkrat nastopili na raznih prireditvah na prostem. Začeli so v Rupi 1. maja. V istem mesecu so nastopili v Novi Gorici in v Renčah. 24. junija so sodelovali na prazniku državnosti na Vitovljah. Konec julija so zabavali publiko v Lokah, prvo nedeljo avgusta v Podgori, zadnjo pa v Braniku.

Tudi mešani zbor je bil aktiven in je pod vodstvom Tiziane Zavadlav nastopal na tradicionalnih revijah Cecilijanka in Primorska poje. Pel je tudi pri italijanski Cecilijanki. Prisoten je bil na božičnih koncertih v stolnici 23. decembra v organizaciji goriške občine in 26. decembra v organizaciji Združenja cerkvenih pevskih zborov iz Gorice. V domačem kraju je zbor obogatil praznik miru v decembru, proslavo 50-letnice športnega društva Juventina 7. februarja ter Prešernovo proslavo 27. februarja. 24. septembra pa je uvedel predstavitev knjige Damjana Paulina *Štandrež 1927 - 1947 Od fašizma do zavezniške vojaške uprave*, ki jo je v župnijski dvorani predstavila prof. Lučana Budal. Knjigo je izdalo Prosvetno društvo Štandrež, ki je tudi pripravilo razstavo fotografij, dokumentov in predmetov iz istega obdobja. 22. oktobra 1998 je društvo pripravilo v prostorih Doma Anton Gregorčič razstavo fotografij Viktorja Selve.

Za družabnost je društvo poskrbelo na Martinovo. Zadnjo soboto in nedeljo v maju ter prvo soboto in nedeljo v juniju se je odvijal tradicionalni Praznik špargljev z bogatim kulturnim programom. Ob tej priliki je bil tudi slikarski ex-tempore, fotografski natečaj in srečanje pritrkovalcev.

PROSVETNO DRUŠTVO RUPA-PEČ Ti vasiči zaznamuje bogato kulturno delo in vsestranska angažiranost članov Prosvetnega društva Rupa-Peč. Najraje pejejo, tako pri otroškem kot pri mešanem pevskem zboru. Prve-

*Mešani zbor
Rupa-Peč in
moški zbor Mirko
Filej pred
Brandenburškimi
vrati v Berlinu*

ga vodi Tanja Kovic, drugega pa Zdravko Klanjšček. Sezono so kot običajno začeli z zahvalno nedeljo in družabnostjo ob sv. Martinu. Zbor vsa leta sodeluje na Cecilijanki in na božični prireditvi v goriški stolnici. Društveni člani radi pričakujejo sv. Miklavža in mu pripravijo primeren spored. Mešani pevski zbor Rupa-Peč je 16. februarja 1998 pel ob otvoritvi razstave del Andreja Kosiča v KC L. Bratuž v Gorici, 1. marca na reviji Sovodenjska poje in na Primorski poje. Konec marca je zbor nastopil v Berlinu, kjer je skupaj z moškim zborom Mirko Filej imel uspešen koncert. Otroci pa so zapeli na mali Cecilijanki, v Štmavru in večkrat tudi v domačem kraju.

Društvo je poskrbelo za Prešernovo proslavo z recitalom iz zadnje pesniške zbirke Jurija Paljka, ki je imel na prireditvi tudi slavnostni govor. Priredilo je tradicionalni Praznik frtalje, ki je potekal 25. in 26. aprila ter 1. maja. Prvi dan so nastopili otroški zbori iz Rupe, Vrha sv. Mihaela, Štmavra in Plešivega, naslednji dan pa MePZ iz Mirna, MePZ Štandrež, ženski zbor Glasbene matice iz Trsta in oktet iz Škofje Loke. Na praznovanju 1. maja so nastopili igralci iz Štandreža z igro Čudna bolezen, govor pa je imela Erika Jazbar.

SKPD HRAST - DOBERDOB V sezoni 1997-98 je Mešani pevski zbor Hrast, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, potrdil visoko kakovostno raven in dosegel nekaj zelo laskavih priznanj. Lani jeseni je zbor nastopil na reviji "Provincia insieme" v Boljuncu, 4. oktobra je pel v Izoli na mednarodnem srečanju pevskih zborov, 18. oktobra pa je pel na 11. reviji polifonije "Cantica" v kraju Sacile. Zbor Hrast je sodeloval na Cecilijanki in na dveh božičnih koncertih, najprej v domačem kraju, nato pa v Carpesico blizu Vittorio Veneto. 6. in 8. februarja 1998 je zbor nastopil v Kulturnem domu v Trstu in v Gorici na skupni proslavi Dneva slovenske kulture. 15. februarja je zbor pel v Kopru na nagradnem koncertu radijskih posnetkov

Primorska poje 1997. Zbor je namreč zmagal v kategoriji mešanih zborov. V okviru goriške koncertne sezone je imel samostojen koncert 4. aprila v cerkvi sv. Ignacija na Travniku. Prvo nagrado v polifoniji je odnesel tudi na državnem tekmovanju v Vittorio Veneto, ki je bilo 23. in 24. maja 1998. V juniju je zbor nastopal na dobrodelnih koncertih za posoške potresence v Tržiču in na Kostanjevici.

Ob 30. obletnici je društvo Hrast v začetku meseca junija priredilo v domačem kraju razne pobude.

Doberdobski otroški zbor Veseljaki se je predstavil 23. decembra pod vodstvom Lucije Lavrenčič v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici z istoimensko zgoščenko. Na predstavitvi je zbor izvajal vrsto skladb. Zgoščenko so predstavili tudi v Doberdobo.

Otroci so se izkazali tudi na miklavževanju in uprizorili igrico *Sveti Miklavž* v Doberdobo.

SKRD JADRO - RONKE Društvo Jadro deluje na robu slovenskega ozemlja in ima zato dodatne težave pri ohranjanju slovenske zavesti in slovenske kulture. Svojo prisotnost utrjuje tudi z dobrimi odnosi in sodelovanjem s krajevnimi upravami ter s slovenskim vrtcem in osnovno šolo, ki se lepo razvijata v Romjanu. Društvo nudi mladini razne pobude od tečajev, poletnih središč, do prireditev, kot so miklavževanje, božičnica in Prešernova proslava.

Na Prešernovi proslavi je sodeloval zbor iz Podgore, dirigent Mirko Špacapan pa je imel slavnostni govor. Na miklavževanju so sodelovali tudi otroci štandreške osnovne šole.

Društvo namenja veliko pozornosti družabnim srečanjem. Ob harmoniki in zabavnih igrach so se člani in prijatelji zbrali na kresovanju v Selcah 23. junija.

Svojim članom in tudi drugim nudi društvo večkrat možnost, da se srečajo z raznimi avtorji ob predstavitvah njihovih knjig. Jurij Paljk je predstavil svojo pesniško zbirko *Nedorečenemu*, Lilijana Visintin svoje poezije, Aldo Rupel pa *Skice Gorice*.

Društvo izdaja glasilo Jadro in prireja tečaje slovenščine in kleknanja.

RADIO GLAS - SLOVENSKI ODSEK Z letom 1998 so slovenske oddaje na zasebni radijski postaji Radio Glas prestopile prag svoje 20-letnice. Dosegli so častitljiv jubilej, ki veliko pomeni za naš goriški prostor. Slovenska prisotnost se je obdržala skozi vsa leta kljub najrazličnejšim težavam, ki so spremljale to delovanje.

Decembra lani so dosegli, da dnevno spet oddajajo za okroglo uro in sicer od 20. do 21. ure. Med programi naj omenimo redno Ankino oddajo ob petkih *Običaji in navade ob praznikih na Slovenskem*. Ob sredah so na sporedu drobci iz naravoslovnega, zgodovinskega, duhovnega in kulturnega življenja z naslovom *Pogled v dušo in svet*.

Pregled dejavnosti Slovenske prosvete v Trstu v sezoni 1997/98

Nadia Roncelli

Slovenska prosveta v Trstu združuje več organizacij in društev, ki se med letom redno zbirajo in živahno delujejo. Njihovo delovanje je pestro in raznoliko, zaobjema kulturna srečanja, proslave, razstave, koncerte in nenazadnje tradicionalne študijske dneve Draga, ki celotno sezono nekako zaključijo v prvih septembrskih dneh. V tem letu pa se je še posebej razmahnila dejavnost MOSPa, to je pred kratkim nastalega mladinskega odbora, ki se je aktivno angažiral v prirejanju najrazličnejših tečajev. Sledeči pregled naj shematsko ponazori živahnost Prosvetinega delovanja.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV Društvo slovenskih izobražencev deluje v Trstu že več kot trideset let. V prvih letih je bilo sicer njegovo

*Tržaški škof
E. Ravignani v
Peterlinovi dvorani
v Trstu ob 50.
obletnici
Vincencijeve
konference*

delovanje okrnjeno, s časom pa je postalo rednejše. Od srede sedemdesetih let DSI prireja tedenske sestanke na svojem sedežu v ulici Donizetti 3. Vsak ponedeljek zvečer se jih udeleži večje število ljudi iz mesta in okolice. Sestanki predstavljajo nezanemarljiv doprinos h kulturnemu in družbenemu življenju Slovencev v Trstu. Njihova vsebina in oblika sta raznoliki. Vrstijo se predavanja, predvajanje filmov ali diapozitivov, debate in predstavitve knjig. Tematika pa je najrazličnejša: vsak večer predstavlja enkratno kulturno ali duhovno obogatitev na področju sociologije, zgodovine, umetnosti in vere. Na začetku lanske sezone je tržaški zgodovinar Jože Pirjevec osvetlil 50-letnico pariške mirovne pogodbe, sezono je zaključila okrogla miza, na kateri so gostje spregovorili o izidu deželnih

volitev in o posledicah teh na položaj Slovencev v Italiji. V velikonočnem času je bil v gosteh tržaški škof Evgen Ravignani, ki je podal nekaj uvodnih misli v velikonočno slavljenje. V sledečem odstavku so sintetično zbrani naslovi vseh sestankov, ki so potekali od oktobra 1997 do junija 1998:

Sonja Gregori - Očarljiva Burma (diapozitivi) (6.10.97); Dr. Jože Pirjevec - 50 let pariške mirovne pogodbe (13.10.97); občni zbor (17.10.97); Prof. Otmar Črnilogar: duhovnik, vzgojitelj in prevajalec Sv. pisma. Predstavil ga je Jurij Paljk (20.10.97); Predstavitev knjige Marije Pirjevec Tržaški zapisi, ki jo je predstavila prof. Lojzka Bratuž, in dokumentarca o pisatelju Borisu Pahorju, za katerega je scenarij napisala prof. Marija Pirjevec (27.10.97); Prof. Jože Velikonja iz ZDA: Domovinstvo, zamejstvo in zdomstvo (3.11.97); Nevenko Troha, Marko Tavčar in Egon Pelikan: Korespondenca Virgila Ščeka (10.11.97); Dr. Mladen Bogić: 30 let železniške povezave med Kopro in zaledjem ter prikaz videoposnetka dr. P. Petronia (17.11.97); Dušan Jakomin in Danilo Šavron: 100 let železarne v Škednju (24.11.97); Prof. Pasquale Maffeo o literarni ustvarjalnosti katoličanov v Italiji (Ivanka Hergold, Ivo Jevnikar, Jurij Paljk, Matejka Peterlin, Alojz Rebula, Diomira Fabjan Bajc) (1.12.97); 50-letnica Vincencijeve konference (15.12.97); Rodiški župnik Milan Pregelj: božična duhovna misel (22.12.97); Ciril Velkovrh: Podobe s slovenske planinske poti v sliki in besedi (diapozitivi) (12.1.98); Predstavitev študije Prvih sto let slovenskega zavarovalništva v ZDA. Sodelovali so: akademik dr. Vasilij Melik, dr. Andrej Vovk, dr. Darko Friš in dr. Bogdan Kolar (19.1.98); Zora Tavčar je predstavila knjigo Željka Peroviča Podarjeni glasovi. Sodelovala sta kvartet flavt GM in pesnik Iztok Kodrič (26.1.98); Boris Pahor: Primorska literatura v francoščini (2.2.98); Prešernova proslava: violinisti GM (razred Jagode Kjuder), govor Milan Gregorič, priznanja

*Podelitev nagrade
Vstajenje Marku
Sosiču za roman
Balerina Balerina.
Od leve: Marko
Sosič, igralka
Lučka Počkaj in
Pavle Merku.*

Mladi oder in nagrade literarnega natečaja Mladike (9.2.98); Inž. Peter Merkù: Primerjava med eksodusom iz Istre in onim iz Sudetov po drugi svetovni vojni (16.2.98); Karlo Kocijančič je predstavil knjigo Miroslave Čenčič o Tigru na Primorskem. Prisoten tigrovec in padalec Ciril Kobal (23.2.98); Dr. Otmar Črnilogar o sv. Hieronimu in njegovi Vulgati. Sodelovali so koledniki iz Kamnika (2.3.98); Viktor Blažič: Slovenci in beg pred življenjem (9.3.98); Pisatelj in režiser Žarko Petan ob izidu knjige Slovenia Felix. Prisoten njegov italijanski založnik Hans Kitzmüller (16.3.98); Stanko Janežič: kulturni utrip Maribora (23.3.98); Otvoritev razstave in srečanje z Evgenom Bavčarjem (30.3.98); Predvelikonočno srečanje s tržaškim škofom Evgenom Ravignanijem (6.4.98); Nagrada Vstajenje Marku Sosiču, govor Pavle Merkù, brala je Lučka Počkaj (20.4.98); Prof. Sonja Gregori: Tibet - država na strehi sveta (diapozitivi) (27.4.98); Marko Tavčar je predstavil knjigo Borisa Bandelja Katoliška socialno-politična misel Virgila Ščeka (4.5.98); Dr. Ivan Štuhec: Pogovor o sinodi na Slovenskem (11.5.98); Mag. Igor Kranjc: Slikar Tone Kralj ob veliki ljubljanski retrospektivni razstavi (diapozitivi) (18.5.98); Istrski ljudski umetnik Slavko Batista, njegova družina in svojevrstna ustvarjalnost. Predstavitev knjige Istrske pesmi (25.5.98); Dr. Simon Špacapan: Onkologija danes - nove terapije, upanja in utvare (1.6.98); Dr. Jože Bernik in inž. Hilarij Rolih: Sedanji položaj Svetovnega slovenskega kongresa (3.6.98); Predstavitev knjige Zore Tavčar Slovenci za danes. Sodelovali so Zorko Simčič in oktet Adoramus iz NM (8.6.98); Dr. Andrej Marušič: Otrokova osebnost in dvojezično okolje (15.6.98); Okrogla miza - Politični položaj Slovencev v Italiji v luči zadnjih deželnih volitev (22.6.98); Slovenski verniki o romanju na Tržaškem (29.6.98).

SLOVENSKI KULTURNI KLUB Slovenski kulturni klub je neke vrste mladinska inačica DSI. Sobotne sestanke, ki potekajo v zgodnjih večernih

*Slovenija
party v SSK*

urah, prav tako na ulici Donizetti 3, obiskujejo nižje in višješolci ter univerzitetni študentje. Namen teh srečanj je tako poučne kot družabne narave. Mladim nudijo možnost, da sledijo zanimivim in kvalitetnim predavanjem iz zgodovinskega, znanstvenega, verskega ali umetniškega področja. V okviru priprav za sveto leto 2000 je filozof, teolog in slikar p. Marko Rupnik govoril o mestu Sv. Duha v naši veri. O priliki zimskih olimpijskih iger na Japonskem je dopisnik slovenskih programov RAIa časnikiar Marij Čuk spregovoril o svojih olimpijskih vtisih. To pa ni še vse. Ob gledanju filmov in diapozitivov, ob srečanjih s pesniki in pisatelji in ob tradicionalnih predavanjih, so mladim namenjeni tudi razvedrilni trenutki kot na primer veselo miklavževanje ali pustni ples. Sinteza resnejših in družabnih trenutkov pa predstavlja že tradicionalni Slovenija Party, ki ga mladi vsako leto prirejajo ob obletnici mednarodnega priznanja samostojne Slovenije. Letošnji častni gost tega praznika je bil slovenski pisatelj, argentinski rojak Zorko Simčič.

V sklopu SKK deluje tudi gledališki krožek, ki ga vodi mentorica kluba Lučka Susič in pri katerem sodelujejo člani kluba. V tej sezoni so mladi igralci še naprej igrali Ingoličevo Tajno društvo PGC, katerega predpremiera je bila ob koncu lanske klubovske sezone.

MOSP V tem kratkem pregledu si nedvomno zasluži kotichek zase in posebno omembo MOSP. MOSP je kratica za Mlade v odkrivanju skupnih poti in združuje mlade, ki so postali že prestari za obiskovanje kluba, a si vseeno želijo aktivnega in odgovornega delovanja v okviru Slovenske prosvete. Skupina je začela delovati ob koncu osemdesetih let kot Mladinski odbor Slovenske prosvete. Osrednja dejavnost tega odbora je bila in še vedno je načrtovanje in prirejanje, v sodelovanju z drugimi slovenskimi združenji, Drage mladih, a o Dragi kasneje. Mladi člani, katerih število je počasi naraslo, so si sčasoma zaželeli aktivnejše poseči v manjšinski mladinski svet in izpeljati tudi nekaj povsem novih in samostojnih načrtov, ki ne bi zadevali le Drage. Odtod tudi sprememba imena. In res, dobra volja je prinesla zaželjene uspehe, ker so mladi v teku lanske sezone izvedli več zanimivih projektov.

26. septembra 1997 se je pričel tečaj pisne slovenščine na visoki ravni, namenjen je bil vsem, ki so želeli izpopolniti svojo slovenščino in se predvsem izogniti rabi govornih vzorcev iz italijanskega miselnega sistema, ki manjšincu nemalokrat povzročajo velike težave. Tečaja, ki se je zaključil konec maja, se je udeležilo približno 40 obiskovalcev, vodila pa ga je profesorica Lelja Rehar Sancin. Vodja načrta je bila Neva Zaghet.

Ker je angleščina najbolj rabljen in najbolj priljubljen jezik na svetu, njegovo poznavanje pa neobhodno, so si mladi zamislili utrjevalni tečaj angleščine s pomočjo filmov. Vodja projekta Tomaž Susič je udeležencem predstavil v originalu uspešnice iz lanske filmske sezone, in sicer: Twister, Ranson, The Huchback of Notre Dame, Braveheart, The Net, The Fifth

Element, Full Monty, Bean in My Best Friend's Wedding. Srečanja so potekala od januarja do junija vsak drugi teden.

Prava poslastica za ljubitelje filmske umetnosti so predstavljala četrtkova srečanja na ulici Donizetti 3. Vodja projekta Štefan Pahor je obiskovalce teh srečanj postregel z izborom filmov, ki so zaznamovali filmsko zgodovino, a se še niso pojavili na televizijskih ekranih, ker se ne uvrščajo v komercialno zvrst; prav zaradi tega predstavljajo že pravo umetniško redkost. V zabavo in razvedrilo pa so člani MOSPa že drugič priredili plesni tečaj za popolne začetnike in nadaljevalni plesni tečaj, ki je privabil približno 20 obiskovalcev. Tečaj, ki je potekal enkrat tedensko od februarja do maja, je že drugič zaporedoma vodil Andrej Zaghet.

DRAGA MLADIH Od 3. do 5. septembra je na Opčinah pri Trstu potekala 8. Draga mladih pod naslovom Mesto civilne družbe v demokraciji. Letošnji glavni organizator teh študijskih dnevov, katerih cilj je povezovati in izobraževati slovensko mladino iz Slovenije, zamejstva in zdomstva, je bilo Združenje katoliških študentov iz Ljubljane, sodelovale pa so še druge študentske oziroma mladinske organizacije iz Slovenije ter MOSP iz Trsta. Na sporedu je bilo eno predavanje, na katerem je govoril filozof in teolog dr. Tone Jamnik, in dve okrogli mizi. Sodelovali so: časnikar Janez Markež, pravnik dr. Peter Jambrek, časnikar Sergij Pahor, šolnik Samo Pahor, minister R Slovenije dr. Tone Rop, tajnik SDGZ Vojko Kocjančič, vodja projekta Skala Martin Lisec in bivši študentski minister za socialo Uroš Slamič. Vzporedno z resnim delom Drage je potekal še družabni in razvedrilni program, ki je obsegal gledališko predstavo Tajno društvo PGC, spoznavni večer s plesom, izlet v Trst in ogled SLORIja.

PREŠERNOVA PROSLAVA Dan slovenske kulture so Slovenska prosveta, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zveza slovenskih kulturnih društev počastile s skupno Prešernovo proslavo, ki je bila 8. februarja v Kulturnem domu v Gorici, 6. februarja pa v Trstu. V Gorici je bil častni govornik Jurij Paljk, recital pa je imel Janez Starina, v Trstu je govoril Miroslav Košuta, z recitalom je nastopila Štefka Drolčeva. Za glasbene točke sta poskrbela zbora Hrast in Jacobus Gallus.

Tudi Slovenska prosveta je počastila Dan slovenske kulture, in sicer v Peterlinovi dvorani na ulici Donizetti. Večer so obogatili mladi violinisti Glasbene matice (razred Jagode Kjuder) ter častni govornik Milan Gregoric. Mlajši člani Radijskega odra so prebrali odlomke iz del, ki so si zaslužila najvišje ocene na literarnem natečaju Madike in so bila v istem večeru nagrajena. Podeljena so bila tudi priznanja Mladi oder, namenjena amaterskim odrom v zamejstvu.

RAZSTAVE 30. marca je DSI priredilo srečanje s slovenskim fotografom Evgenom Bavčarjem, ki že dolgo let živi in deluje v Parizu. O priliki je bila v Peterlinovi dvorani otvoritev razstave njegovih fotografij.

NAGRADA VSTAJENJE Konec aprila je komisija za literarno nagrado Vstajenje podelila tržaškemu režiserju in pisatelju Marku Sosiču priznanje za njegov kratki roman *Balerina, Balerina*. Delo je doživelo velik uspeh bodisi v zamejstvu kot v matici in je letos prišlo tudi v ožji izbor za nagrado Kresnik. Na večeru v Peterlinovi dvorani je o delu in nagradi spregovoril tržaški umetnik Pavle Merku, gledališka igralka Lučka Počkaj pa je prebrala nekaj odlomkov iz Sosičevega romana, ki je že dvakrat doživel svoj odrski krst tako v slovenščini kot v italijanščini.

MLADIKA V pretekli sezoni je bilo delovanje založbe Mladika zelo uspešno. Izdala je sedem knjig in med temi kar tri pesniške zbirke. Te so: *Istrske pesmi*, postumna objava pesniške zapuščine Ferruccia Jakomina, kratka zbirka pesmi sarajevskega umetnika Željka Perovića *Podarjeni glasovi* in zbirka poezij, *Pesmi in časi*, življenjsko delo Marije Rus. Ricmanjski župnik Angel Kosmač je v delu *Boršt skozi čas*, orisal zgodovino borštanske župnije, v knjigi *Tržaški zapisi* so zbrani literarni eseji univerzitetne profesorice Marije Pirjevec. Leta 1998 je izšla tudi druga knjiga intervjujev pisateljice Zore Tavčar z znamenitimi Slovenci v zdomstvu in emigraciji pod naslovom *Slovenci za danes*. Med novostmi Mladike je še zbornik študijskih dnevov Draga 1997, *Med Slovenijo in Evropo*.

Glavni pričevalec prizadevanja urednikov in sodelavcev pri založbi pa je prav revija Mladika, ki izhaja že 42 let. Pri njej sodelujejo predvsem zamejci z literarnimi, zgodovinskimi in politološkimi prispevki, z esei in intervjuji. Večji del literature, ki jo objavlja revija Mladika, pa prispevajo nagrajenci na vsakoletnem natečaju Mladike za prozo in poezijo. Na lanski, 26. ediciji, so prejeli najvišje nagrade Andrej Arko, Magdalena Cundrič in Tarcisia Galbiati za prozo, Danijela Zupan, Miša Shaker in Lina Lavrenčič za poezijo. Njihovi prispevki so bili v celoti objavljeni v reviji.

DRAGA Od 4. do 6. septembra je v parku Finžgarjevega doma na Opčinah potekala 33. edicija študijskih dnevov Draga, ki jih prireja Društvo slovenskih izobražencev. Tudi letos je Draga privabila številno občinstvo in ugledne goste iz zamejstva in matice. Uvodno predavanje je imel dr. Damijan Hlede, sledila sta nastopa dr. Zorka Simčiča in dr. Rudija Koncilje. Drago je zaključilo predavanje dr. Jožeta Pučnika o spravi med Slovenci. Teme letošnje Drage so zadevale problem asimilacije, narodne sprave in sožitja med manjšinci. Zadnji dan predavanj, v nedeljo zjutraj, je bila na prireditvenem prostoru sv. maša.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV Zveza cerkvenih pevskih zborov je tudi letos priredila vrsto koncertov. 7. decembra je organizirala v Kulturnem domu v Trstu Revijo cerkvenih pevskih zborov. Nastopilo je 10 tržaških zborov in zbor z Goriškega. Za Božič je v openski cerkvi potekal že tradicionalni božični koncert, na katerem so zbori, ki gravitirajo okrog openske župnije, izvedli kantato Slovenski Božič. Koncert so 6. januarja

*Člani ZCPZ
na seminarju
v Banovcih*

ponovili na Opčinah, 11. januarja je ZCPZ koncert ponovila v stolnici sv. Justa, 18. januarja pa v cerkvi Kristusa Odrešenika v Novi Gorici.

22. marca je bila v Kulturnem domu v Trstu revija otroških in mladinskih zborov Pesem mladih. ZCPZ je sodelovala pri reviji Primorska poje na koncertih pri Sv. Ivanu in Sv. Jakobu v Trstu, 29. marca in 4. aprila. Tudi letos poleti je ZCPZ priredila seminar za pevce in organiste, in sicer v Banovcih v Prekmurju, vsako prvo sredo v mesecu pa je v Marijanišču na Opčinah potekal celoletni tečaj za organiste.

Združeni zbor ZCPZ je v sezoni 1997/98 nastopil na številnih proslavah in koncertih, v Trstu in v okolici: zadnjo nedeljo oktobra je na pokopališču pri Sv. Ani pel pri bogoslužju za umrlimi, nastopil je na hvaležnici v stolnici sv. Justa, 21. novembra na dnevu zaobljube v cerkvi Marije Velike, 26. decembra na božičnici v cerkvi Novega sv. Antona. Junija 1998 se je zbor udeležil spominske svečanosti v tržaški Rižarni, praznovanja sv. Antona v cerkvi Novega sv. Antona in praznovanja farnega zavetnika ter 350-letnice cerkve v Boljuncu. 12. julija je zbor nastopil na Ciril Metodovem slavju na Vejni, 25. julija pa na prazniku farnega zavetnika v cerkvi sv. Jakoba. Septembra je združeni zbor sodeloval še na 50-letnici Marijanskega shoda na Opčinah in na sklepni svečanosti s procesijo po vasi.

Na vseh omenjenih nastopih je zbor izvedel približno 100 skladb.

SLOVENSKI ODER Leta 1997 je ponovno zaživel Slovenski oder, gledališka skupina, ki je poleti leta 1949 začela delovati pod mentorstvom pokojnega profesorja Jožeta Peterlina. Profesorjeva hčerka Lučka Peterlin Susič, ki se že vrsto let ukvarja z mladinskim gledališčem v sklopu SKK, je v obnovljeno skupino povabila prav starejše člane gledališkega krožka SKK. V njeni priredbi in režiji so mladi uprizorili delo Male dame po romanu ameriške pisateljice Mary Louis Alcott. Predstava je bila uprizorjena v zamejstvu, največkrat pa v Sloveniji, kjer je delo še nepoznano.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA Knjižnica Dušana Černeta je bila ustanovljena v Trstu pred petnajstimi leti. Na njenem sedežu v ulici Donizetti 3 je bilo ob koncu leta 1997 inventariziranih 8383 publikacij in 578 enot drobnega tiska, izposojenih je bilo 266 knjižnih izdaj ter 56 letnikov periodičnega tiska. Ob nakupih in darovih knjižnica veča svoje gradivo tudi z zamenjavo. Ohranja stike z NUKom in knjižnico Studia Slovenica. Knjižnica zbira predvsem zdomsko literaturo in prav ta posebnost predstavlja njeno neprecenljivo vrednost. Že od samega začetka jo upravlja knjižničar Marjan Pertot.

VIRGIL ŠČEK Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je v zadnjem času izdal dve novi knjigi: monografijo *Katoliška socialno-politična misel Virgila Ščeka* izpod peresa Borisa Bandlja in *Josip Vilfan v Parlamentu* zgodovinarja Egon Pelikana. Knjigi sta 22. aprila predstavila predsednik krožka Rafko Dolhar in urednik Ivo Jevnikar na tiskovni konferenci v Trstu. Knjigi Borisa Bandlja je bil posvečen večer v Društvu slovenskih izobražencev, na katerem je bil ob avtorju prisoten časnikar Marko Tavčar. 27. maja pa je bila v Vilfanovi dvorani v Trstu okrogla miza ob Pelikanovi monografiji, katere so se udeležili sam avtor ter zgodovinarja Jože Pirjevec in Milica Kacin Wohinz.

Predstavitve študije o Virgilu Ščeku v Peterlinovi dvorani. Od leve: Ivo Jevnikar, Marko Tavčar in Boris Bandelj.

18. aprila je potekal v Trstu, v prostorih Društva slovenskih izobražencev, celodnevni posvet Josip Agneletto, slovenski kulturnik in politik v Istri in Trstu (1884-1960). Posvet so priredili Znanstveno-raziskovalno središče R Slovenije v Kopru, Narodna in študijska knjižnica v Trstu, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Kulturni klub Istra iz Kopra ter Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček.

MLADI ODER Zveza katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta v Trstu sta o priliki Prešernove proslave v Društvu slovenskih izobražencev podelili priznanja Mladi oder, letos že triindvajsetič. Priznanja so namenjena amaterskim gledališkim družinam in skupinam, ki delujejo po šolah in v društvih. V kategoriji pravih, samostojnih gledaliških skupin so priznanje prejeli: Dramska skupina Prosvetnega društva Štandrež za postavitev komedije Marcela Francka Sreča na kredit in treh enodejank - Človek brez smeha, Čudna bolezen in Ropar s čirom; Slovenski oder iz Trsta z igro Male dame, ameriške avtorice Mary Louis Alcott; Amaterski oder Jaka Štoka s Proseka in Kontovela, ki je predstavil burko

*Podelitev priznanj
Mladi oder:
predstavniki
srednje šole Fran
Erjavec iz Rojana.*

Mutasti muzikant; Dramska skupina kulturnega društva Igo Gruden iz Nabrežine, ki je nastopila z igro Carla Goldonija Primorske zdrahe v prevodu Alojza Rebule in Mirka Rupla ter dramska družina prosvetnega društva Cerovlje-Mavhinje za odrsko postavitev igre Henrika Grudna Moder si, čebula in za uspešno organizacijo drugega zamejskega festivala amaterskih odrov.

V kategoriji gledaliških skupin, ki delujejo v okviru prosvetnih društev, so si zaslužili priznanje: mladinska dramska skupina Prosvetnega društva Štandrež, ki je postavila na oder igro Vidi se, da je tvoja hči; Skupina, ki deluje v okviru prosvetnega društva Sabotin v Štmavru za prireditev Kvante, kar si slišal, ni res; Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba tako za postavitev Ingoličevega dela Tajno društvo PGC kot za sodelovanje na različnih predstavah z recitali; mladinska dramska skupina Tamara Petaros z Opčin, ki deluje v okviru društva Finžgarjev dom in je pripravila vrsto igalskih nastopov in recitalov ter člani prosvetnega društva Mačkolje iz Mačkolj, ki so priredili dva igalska nastopa.

V tretjo kategorijo so se za svojo igalsko delovanje uvrstili: mladi igralci Slovenskega katoliškega prosvetnega društva Frančišek Borgia Sedej iz Števerjana, ki so pripravili igrici Oh, ti darovi in Pri pastirčkih; mladi igralci prosvetnega društva Hrast iz Doberdoba, ki so pripravili igrico za miklavževanje; osnovna šola Josip Abram iz Pevme za otroško igrico Božič pri nas doma; učenci osnovne šole Fran Erjavec iz Štandreža, ki so pripravili igrico Na Miklavžev večer; gledališki krožek srednje šole Fran Erjavec iz Rojana za igrici Pastir in Zvezdica za očka ter Gledališki krožek zavoda Jožef Štefan iz Trsta, ki je uprizoril Cankarjevo farso Pohujšanje v dolini Šentflorjanski.

RADIJSKI ODER Gledališka družina Radijskega odra, ki se oglašja po valovih Radia Trst A, je tudi v lanski sezoni pripravila vrsto radijskih iger in recitalov. Pripravila je tudi nekaj oddaj ob jubilejih nekaterih zamejskih ustvarjalcev (Beličič, Pahor, Dolhar), ki so jih predvajali po radiu Ljubljana, in sodelovala je s Slovenskim odrom pri postavitvi Malih dam.

Erika Jazbar

Kulturno-družbena dejavnost Slovencev na Videmskem

Življenjski utrip slovenske skupnosti, ki živi na Videmskem, je tudi v lanskoletni sezoni pokazal, da je tamkajšnja kulturno-družbena stvarnost živa, saj so prosvetni delavci poskrbeli za marsikatero hvalevredno inicijativo, ki je imela pri širšem občinstvu precejšen odziv; pot vsakdanjega tradicionalnega razvoja srečanj, ki se vijejo iz leta v leto, je sicer v videmski pokrajini pogosto posejana z ovirami in ovinki, vendar občasno ji zasije tudi sonce.

Od 25. avgusta do 6. septembra 1997 se je skupina dijakov in univerzitetnih študentov udeležila **17. Raziskovalnega tabora v Kanalski dolini**. 22 mladih raziskovalcev je pod vodstvom mentorjev preučevalo nekatere specifičnosti življenja, jezika in okolja, v katerem živi najsevernejša slovenska skupnost v Italiji. Po enajstih letih se je Raziskovalni tabor ponovno vrnil v Kanalsko dolino, tokrat pa so sodelujoči lahko računali na pomoč in sodelovanje Kulturnega društva Planika, v prostorih katerega sta bila sedež in centrala operativnega dela tabora; v štirih med seboj povezanih skupinah so preučevali odnos vas-planina, zgodovino nekaterih družin, ljudsko arhitekturo ter bogastvo in jezikovne posebnosti, ki so vezane na kmetijstvo, planine, orodje in vasi. Izvlečke in zaključke raziskovalnega tabora so nato predstavili na zaključnem večeru v Beneški palači v Naborjetu.

Prve dni septembra je Gorska skupnost za Nadiške doline priredila **srečanje o nastajajočem zaščitnem zakonu** za slovensko manjšino. V špeterski občinski dvorani so spregovorili vidni predstavniki političnih gibanj, ki so predložila v italijanski parlament svoj osnutek zakona za zaščito naše narodnostne skupnosti. Stališča sodelujočih politikov niso prinesla bistvenih novosti, razen pomembnega soočanja v duhu novejšega

Pogled na Čedad

časa; prisotni so si bili složni v tem, da je treba problem zaščite slovenske manjšine rešiti v čim krajšem času. Zelo žalostna pa je ugotovitev, da so se protivili omenjenemu zakonu predvsem nekateri domačini, ki so dokazovali, kako ni v teh krajih o Slovencih nobenega sledu.

V mesecu oktobru se je mudil v zamejstvu **poslanec Union Valdotaïne Caveri**. Stranka Slovenske skupnosti je priredila srečanje z njim v občinski sejni dvorani v Špetru. Valdostanski poslanec je spregovoril o manjšinskem vprašanju v Italiji, v Dolini Aoste ter o evropskih parametrih za zaščito. Poudaril je potrebo po uvedbi federalizma, ki naj bo podoben švicarskemu modelu, kajti slednji je sprejemljiv za italijanske razmere. Na marsikoga je letela tudi kritika, tako do zadržanja dvodomne komisije kot do avtonomne dežele F-Jk, ki po njegovem mnenju ni izkoristila vseh možnosti za reševanje nekaterih ključnih problemov manjšinskega vprašanja, kakor ji to omogoča njen posebni statut (ki je tak zaradi prisotnosti slovenske manjšine).

Meseca septembra je ponovno zaživel **Dvojezični šolski center** v Špetru. Po poletnem premoru so osnovnošolčki in malčki stopili v novo šolsko leto, ki se je začelo v parificirani šolski strukturi. Šolsko središče ostaja sicer zasebna struktura, vendar parifikacija s strani državnih oblasti pomeni priznanje pravice do slovenskega izobraževanja v videmski pokrajini.

Meseca novembra so tudi beneško-slovenski verniki in duhovniki praznovali življenjski **obletnici nadškofa Battistija**: zlato mašo ter petindvajsetletnico duhovnega vodenja videmske nadškofije. Na slovesnem praznovanju v videmski stolnici so enakopravno sodelovali in pokazali svojo pripadnost nadškofiji z lepoto slovenske besede in posebnostjo melodij bogate pevske tradicije.

KD I. Trinko je v tem mesecu priredilo niz kulturnih srečanj, s katerimi so predstavili raznoliko, vendar tudi zelo podobno realnost jezikovnih manjšin, ki so naseljene na območju Alp. V okviru že poznane pobude **Spoznajmo se** so med drugim odprli razstavo z naslovom *Drugi v Alpah*, ki ponazarja življenje desetih manjšinskih skupnosti naseljenih na omenjenem območju. Vrsto iniciativ je zaključil koncert zbora Gallus consort v cerkvi sv. Jakoba v Ažli, kjer je tržaška glasbena skupina prvič predstavila glasbeni opus msgr. Ivana Trinka.

14. decembra je bilo skoraj 200.000 volilnih upravičencev iz naše dežele poklicanih na volišča za **nadomestne volitve** v drugem senatnem okrožju ob prerani smrti goriškega javnega delavca Darka Bratine. Raznoliko volilno okrožje zaobjema med drugimi 34 občin z Videmskega, med katerimi so tudi vse občine Nadiških dolin in Rezija. Na volilni preizkušnji je krepko zmagal kandidat Oljke, novinar Mitja Volčič, ki predstavlja zato v italijanskem parlamentu tudi Beneške Slovence.

23. decembra je bila videmska stolnica premajhna, da bi lahko zbrala veliko število vernikov, uglednih osebnosti ter navadnih ljudi, ki so sprem-

ljali predstavitevni večer prvega uradnega prevoda Svetega pisma v furlanski jezik oz. "**La bibie par furlan**". Priložnost je bila posebno slovesna, saj so znani igralci prebrali in interpretirali 16 odlomkov iz Svetega pisma v štirih jezikih. Za prevod svete besede v furlanski jezik je poskrbel don Antonio Bellina, ob njem pa je delovala posvetovalna znanstvena komisija, v kateri je bil tudi beneški duhovnik in teolog Marino Qualizza. Na praznik Sv. Treh kraljev so v Čedadu priredili tradicionalno novoletno srečanje, in sicer **36. Dan emigranta**. Program manifestacije je bil pester in zato zanimiv za vsakogar, saj je ob vsakoletnem nastopu Beneškega gledališča gostil novoizvoljenega senatorja Volčiča; prisluhnili smo tudi spodbudnim besedam župnika iz Barda Renza Calligara ter nastopu zbora in orkestra srednje šole iz Špetra.

Po Dnevu emigranta se obmejni prosvetno-družbeni delavci udeležijo tradicionalnega **Srečanja v Kobaridu**. Že 28 let prirejajo omenjeno pobudo, ki se je v vseh teh desetletjih vsebinsko in kakovostno obogatila. Lani je bilo še posebno slavnostno, saj sta Slovenijo zastopala minister za zunanje zadeve Boris Frlec ter "domačin" Jožef Školč, minister za kulturo, medtem ko so iz videmske pokrajine prišli Marinig, predstavnica iz Rezije Luigia Negro, Rudi Batoloth pa je zastopal Kanalsko dolino. Na srečanju je slovenski zunanji minister med drugim povedal, da se Slovenija strinja z vsebino osnutka zaščitnega zakona, ki ga je za slovenske komponente predstavil v parlamentu poslanec Union Valdotaïne Caveri.

Kulturno združenje Evgen Blankin in Planinska družina Benečije sta bila pobudnik **niza srečanj**, ki so si prizadevala globlje spoznavati in pogledati v prihodnost slovenske realnosti v Nadiških dolinah. V mesecu februarju oz. marcu so si domislili štiri večere na temo družbenega delovanja in ohranjanja slovenske narodne zavesti v videmski pokrajini. Prvi gost je bil slovenski alpinist Dušan Jelinčič, ki je predstavil svojo publikacijo Biseri pod snegom; o svojih bogatih desetletnih izkušnjah je govoril beneški Čedermac msgr. Pasquale Gujon; na ostalih dveh večerih sta bila glavna protagonistata Giovanni Walter Coren in Luciano Chiabudini-Ponediščak.

Praznovanje pusta je med beneškimi Slovenci zelo priljubljeno. Pustne navade, sprevodi, domače maske in plesi so pomemben del etnološkega gradiva, ki oblikuje ljudsko tradicijo te zemlje. Beneški pust ne predstavlja le ljudske norosti in veselja, temveč nosi v sebi stoletno tradicijo in globoke korenine, ki segajo v pogansko kulturo, ko so naši daljni predniki praznovali prihod pomladi in konec dolgih zimskih večerov. V občini Sovodnje so februarja

Matajurski župnik Pasquale Guion

priredili veliko pustovanje, z velikim sprevodom tradicionalnih beneških pustnih skupin, beneški blumarji in druge tradicionalne maske naše zemlje pa so se udeležili tudi kurentovanja na Ptuju oz. najpomembnejšega pustovanja v Sloveniji.

Mesec februar pomeni za vsakega Slovenca mesec kulture. **Prešernova proslava** je neizbežna vsakoletna prireditev, obenem pomembna priložnost za srečanje Slovencev v videmski pokrajini. Zadnji dan februarja so v Špetru proslavili Dan slovenske kulture v Beneški galeriji z otvoritvijo monografske razstave umetnika Vladimira Klanjščka, nato so se sodelujoči zbrali v sejni dvorani špeterske občinske uprave. Tu sta Andrea Rucli (klavir) ter Črtomir Šiškovič (violina) oblikovala koncert. Prešernov dan so praznovali tudi v Kanalski dolini. V Beneški hiši v **Naborjetu** je spregovoril predsednik slovenskega društva Planika Rudi Bartaloth; na večeru so predstavili zgoščenko ljudskih pesmi in glasbe iz Rezije. Srečanja so se udeležili predstavniki SAZU in univerz iz Vidma in Bologne. Na večeru so nastopile tudi pevke komorne skupine Inka iz Podljudinja.

Prve dni marca so **beneški planinci** stopili v šesto leto delovanja. Beneški ljubitelji gora so v domači gostilni na živahen način objeli izpeljane iniciative ter predstavili glavne smernice delovanja z najpomembnejšimi pobudami, ki jih imajo v načrtu. Nič čudnega, če je bil lanskoletni program zelo bogat, saj se PDB danes lahko ponaša z več kot dvestotimi člani, ki naraščajo iz leta v leto in je tako najštevilnejše društvo na Videmskem. Ohranitev kulturne tradicije, jezika ter korenin, prijateljstvo, skupne obmejne pobude so načela, na katerih gradijo planinci svoje delovanje, ki je usmerjeno predvsem v mlajše generacije, saj bodo te v prihodnosti pisale zgodovino slovenske Benečije.

Slovensko kulturno središče Planika je prve dni marca odprlo javnosti novo **knjižnico**, ki so jo poimenovali po domačem družbenem delavcu Salvatoreju Venosiju. Sedež nove ustanove je v nekdanji orožniški kasarni v Ukvah. Tu imajo sedež društvo samo, glasbena šola in odsek SLORI-ja. Slovesnosti se je udeležil tudi slovenski minister Školč, ki je uradno odprl novi prostor. Slavnostni govornik srečanja je bil Ciril Zlobec.

V občinski dvorani na Trbižu so se srečali pevci iz siršega slovenskega kulturnega prostora in oblikovali bogat koncert zborovske revije **Primorska poje**. Družbeno-kulturni delavci, ki delujejo v okviru kulturnega središča Planika, so v sodelovanju s Krščansko kulturno zvezo iz Celovca priredili večer, ki je pomenil snidenje med obema pomembnima zborovskima manifestacijama, in sicer med Primorsko in Koroško poje. Zborovska revija se je zaključila 26. aprila s koncertom na Trnovem in v Benečiji.

Meseca marca so na pobudo zavoda **Malignani** in s sodelovanjem KD I. Trinko priredili dve srečanju v sklopu pobud Spoznajmo se. Protagonista večerov sta bila Miran Košuta, ki je italijanski publiko predstavil svoje zadnje delo in Marko Kravos, ki je spregovoril o slovenski poeziji in prozi v Deželi F-Jk.

Videmski nadškof Alfredo Battisti je na začetku lanskega leta določil, da bo špetrski župnik in dekan za Nadiške doline **Dionisio Mateucig** prevzel službo in vodil duhovno življenje v Kanalski dolini, in sicer v Žabnicah in na Svetih Višarjah. G. Mateucig je to storil 17. maja in tako ugodil zahtevam Cerkve, ki je že dalj časa iskala primerno osebo za mednarodno svetišče na tromeji. Špetrski župnik je tako po osmih letih zapustil svoje vernike, vendar je nadškofa zaprosil, naj najde Cerkev za Nadiške doline domačega duhovnika, ki bi lahko skrbel za slovenske duše. Nov špetrski župnik in dekan je od 12. julija 1998 Mario Qualizza, ki je po rodu Benečan, star 62 let, župnikoval pa je v Reziji, v Naborjetu in nazadnje v Tablji. Bil je tudi asistent škofijske Katoliške akcije in direktor videmskega semenišča. Novi špetrski župnik in dekan Nadiških dolin, tretji v desetih letih, je zadolžen za 3500 vernikov.

6. junija so v farni cerkvi v Ukvah predstavili novo združenje **Mario Černet**. Njegov prvi predsednik je Gabrijel Moschitz, nova ustanova pa nosi ime po duhovniku, ki se je rodil v Črnem vrhu v Benečiji in je bil duhovni vodja v Žabnicah in na Višarjah med leti 1962-1984. Černet je bil dosleden zagovornik slovenske besede in slovenskega petja. Na predstavitvenem srečanju je zapel New Swing Quartet.

Poletje je v Benečiji vedno zelo bogato. Senjam beneške piesmi, Postaja Topolove, Folkest ter Mittelfest so oživeli marsikatero soparno poletno nedeljo. V julijskih dneh so s posebnim slavljem poživili zgodovinski prikaz beneškega parlamenta oz. "**sosiednje**", iz časa, ko so beneški Slovenci uživali pod republiko Serenissimo in z oglejskimi patriarhi dejansko upravno avtonomijo. Spomnili so se zadnjih sej velike sosiednje in izvolili župane landarske in mirenske kontrade ter velikega župana Nadiških dolin. Volitve so potekale po stari navadi: velikega župana so volili dekani tako, da je vsak vpičil svojo palico, simbol moči, h kandidatu, ki je bil zanj najbolj primeren. Najbolj prepričljiv je bil za volilce novoizvoljeni Lorenzo Zanutto, ki je odslej tudi "veliki župan Nadiških dolin".

Prvo nedeljo avgusta so se Slovenci, ki živijo razkropljeni po raznih državah, srečali **na Višarjah**. V Slovenskem domu je kot predavatelj spregovoril msgr. Marino Qualizza in podal svoja gledanja na novo narodno pomlad, ki jo doživlja Beneška Slovenija. Sveto mašo je s številnimi slovenskimi duhovniki daroval koprski škof Metod Pirih.

Od 24. avgusta 4. septembra se je mudil v dolini rož 18. **Mladinski raziskovalni tabor**. Tabor so priredili že osmič v videmski pokrajini, kajti po Benečiji '83 in '96, Kanalski dolini '86 in '97 ter Bardu '92, je bila Rezija tretjič (1989, 1994 in 1998) pod povečevalnim steklom skupine 15 dijakov in univerzitetnih študentov. Zamisel letošnjega dela je bila nekoliko drugačna od prejšnjih izvedb, saj je na terenu delovala ena sama skupina, ki je v skoraj dveh tednih zbrala podatke in material ne le za vsakoletno brošuro, temveč tudi za zametek pravega krajevnega muzeja.

Omenjeno strukturo so odprli v Bili na zaključni dan v eni od barak, ki so bile postavljene leta 1976 po potresu v Furlaniji, in predstavlja uresničitev dolgoletnih prizadevanj domačih kulturnih delavcev.

Ko je pred letom dni izšla žalostna uspešnica zadruga **Dom Gli anni bui della Slavia**, je marsikdo izrazil željo, da bi bilo omenjeno dokumentarno delo prevedeno v slovenski jezik. Knjiga je v naši deželi zbudila veliko zanimanja, kmalu je pošla, predstavnikom založniške zadruga pa je prinesla tudi nekaj sodnih prijav. Naslov publikacije verjetno najjasneje predstavi vsebino knjige, saj lahko mirno govorimo o mračnem obdobju naše zgodovine. Neposrednost ter dokumentarnost sta glavni značilnosti avtorjevega raziskovalnega dela, ki ne gradi na komentarjih, temveč z dokumenti, poročili, številčnimi podatki ter samimi imeni in priimki podaja še preveč jasno sliko omenjenega obdobja. Cankarjeva založba je poskrbela za slovensko izdajo publikacije, avtorica prevoda je Vida Gorjup Posinković. Na septembrski predstavitvi v Ljubljani so bili beneški predstavniki deležni velike medijske pozornosti, publika je bila zelo številna, kar pomeni, da je za novo publikacijo veliko zanimanja.

Vladimir Kos

Cvetka tam na tleh ob plotu

Potrkal sem na nebes, poln oblakov:
bi okence odprli nam toplo?
A svod ostal je mračen za zapahom -
le kaj mu zagrenilo je oko?

Obrnil sem se k vetru: naj zsvira
najljubšo soncu vižo za pomlad.
Zapiskal je. Ah, kakšna melodija!
Le vrag bi jo morda poslušal rad...

S poljá pred mestom grem domov, premagan.
"Hej, pesnik!" me pozdravi droben glas -
škratne češplje s plotu cvetka rana.
Morda zaradi nje ostaja Mraz.

Bogomil Brecelj

Pregled versko-kulturnih dogodkov v Nabrežini (od septembra 1997 do septembra 1998)

Versko-kulturna dejavnost se je odvijala tako v župnijski dvorani kot v cerkvi. Obsegala je mesečne konference o aktualnih kulturnih, verskih in socialnih vprašanjih, razstave domačih umetnikov in kamnosekov, koncerte in družabna srečanja.

V sklopu mesečnih konferenc je najprej septembra 1997 začel s predavanjem dr. Drago Štoka o Etiki in narodnosti v nizu osebnih izkušenj. O pomenu in vlogi sv. Pisma je 22. okt. spregovoril priznani strokovnjak prof. Otmar Črnilogar. Na zahvalno nedeljo smo imeli pred cerkvijo blagoslov avtomobilov ter smo vsem ponudili pečen kostanj in novo vino. Novembra je prišel med nas prof. Karel Mučič, ki je predstavil delovanje društva Jadro na Laškem. Naši ljudje so se tudi udeležili "baklade" v Sesljanu v korist rakastih oboljenj v Avianu. V župnijski dovrani je bilo 30. nov. 1997 lepo in prijetno srečanje z nekdanjo učiteljico v Nabrežini Marijo Ažman, ki je dočakala 90 let. Skavti pa so priredili miklavževanje

Večer z učiteljico Marijo Ažman (tretja z desne) ob njeni 90-letnici

v veselje vsem pristonim. V decembru je domače društvo Igo Gruden pripravilo v župnijski dvorani zanimivo razstavo Kamen z izdelki kraških - umetnikov kamnosekov.

Mesečno predavanje v decembru je imel dr. Bernard Špacapan iz Gorice o zdravju v družini. Predavanje je spremljal dekliški zbor Devin, ki ga vodi Herman Antonič.

V božičnem času so pripravili odmevno razstavo o jaslicah in versko - družinskih simbolih, zlasti delo dijakov proseške in komenske šole. Pri božičnem koncertu je nastopil tercet *Musica noster amor* iz Trsta in mešani zbor M. Rilke iz Devina.

V okviru meseca našega tiska januarja 1998 so na mesečni konferenci predstavili knjige zbirke GMD prof. J. Jež, prof. Nada Pertot in časnikar Marko Tavčar. V februarju pa so se na praznik Lurške Marije še posebej spomnili bolnikov, katerim so ponesli vrtnico. Marca nam je spregovoril župnik in dekan dr. Zvone Štrubelj z Opčin o darovih Sv. Duha za današnji čas, večer je popestril ženski tercet *Ver laetum* z Opčin. Ob Veliki noči smo pripravili poleg obredov v cerkvi in velikonočne procesije z godbo tudi razstavo pirhov. Pri tej sodelujejo umetniki, mladina in posamezniki. Razstavljenih je bilo nad 300 pirhov s številnimi simboli, umetniškimi poslikavami in pirhi iz različnih snovi, tudi iz kamna in železa; zaznamovali pa so različne pokrajine in kraje, domače kakor tuje, Slovenijo, Rusijo, Kitajsko, Poljsko idr.

Aprila nas je obiskal prof. Franko Žerjal, ki je spregovoril o lepoti in važnosti moralnih in narodnih vrednot pri delih zamejskih umetnikov. Pri večeru sta sodelovala še umetnika Bogomila Doljak in Andrej Kosič. Ansambel Kraški ovčarji je večer polepšal.

Zadnja konferenca v maju je bila posvečena predvajanju dokumentarnega filma o Turinskem prtju - sindonu, o katerem je spregovoril proseški župnik Rudi Bogatec, za sklep pa je zapel domači zbor I. Gruden. Srednja šola Igo Gruden je imela svojo zaključno prireditev v župnijski dvorani.

Sredi poletja obhajamo župnijski praznik sv. Roka, ki je povezan tudi z vaško šagro. Občinska uprava je na nabrežinskem trgu postavila več ličnih lesenih hišic z razstavo kmečkih pridelkov in domačih dobrot. Na praznično nedeljo pa smo imeli slovesno sv. mašo, ki jo je opravil

novomašnik P. Vrabc z Ljubljane; dvojezično bogoslužje in procesija po vasi sta obogatila ta dan, ki ga je zvečer sklenil nastop mešanega pevskega zbora Primorje iz Ajdovščine pod vodstvom Mirana Rustje.

Poskrbljeno je bilo tudi za vernike italijanskega jezika, tako s srečanji in konferencami kot z verskimi prazniki, zlasti v Kamnolomih.

Nastop zbora Primorje iz Ajdovščine

*D. Bertinazzi, M. Jarc,
K. Peric*

30-letnica mešanega pevskega zbora Hrast

*MePZ Hrast
med nastopom
v cerkvi
sv. Ignacija
na Travniku
Gorici*

PEVSKA DEJAVNOST V DOBERDOBU DO LETA 1963 Mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba deluje že 30 let v okviru istoimenskega katoliškega društva, ustanovljenega leta 1968. Njegove korenine pa segajo že v predvojni čas, ko je deloval cerkveni pevski zbor. Ob izbruhu prve svetovne vojne je bil Doberdob do tal porušen. Pevska in kulturna dejavnost v vasi sta zamrli vse od konca vojne.

Slovenska versko-prosvetna dejavnost je po vojni spet zaživela. Takrat je cerkveni pevski zbor vodil Karlo Jelen iz Opatjega Sela, in sicer do leta 1930. Vodstvo zbora je nato prevzel Rado Lakovič do leta 1932, ko sta slovenska beseda in pesem bili prepovedani tudi v cerkvi.

Po letu 1945 je številni cerkveni pevski zbor spet dirigiral Rado Lakovič. Pod njegovim vodstvom so v zboru nastopali tako člani prosvetnega društva Jezero kot tisti, ki so delovali le v cerkvenem krogu. Lakovičevo mesto je leta 1960 zaradi notranjih razprtij prevzela Adela Ferletič in takrat je zbor nastopil na "Tekmovanju v proslavi svete Cecilije". Odtlej se je zbor redno udeleževal te revije.

USTANOVITEV IN DELOVANJE ZBORA DO LETA 1990 Mešani cerkveni pevski zbor je leta 1963 nastopil na mednarodnem pevskem tekmovanju v Gorici, ki je pozneje postalo mednarodno tekmovanje Seghizzi. Ob tej priložnosti so si člani zbora prvič nadeli ime Hrast. Leta 1965 je prevzel vodstvo zbora dirigent Karlo Lavrenčič.

V naslednjih letih so se vrstili nastopi na običajni Cecilijanki, Primorski poje, božičnicah v Gorici in raznih gostovanjih na Primorskem (Trstu, Rupi, Gonarsu, Krminu, Zgoniku, Križu, Samatorci). Sledila so tudi pomembna gostovanja: leta 1977 v Karlovcu, leta 1980 v Milanu, leta 1983 v Beljaku ob 75-letnici ustanovitve Krščanske kulturne zveze. Leta 1983 sta v župnijski dvorani v Doberdobo skupno nastopila domači pevski zbor in nemški cerkveni pevski zbor iz Althofna na Koroškem. Leta 1985 je mešani zbor Hrast vrnil obisk. Ta nastop velja posebej omeniti zato, ker je tedaj prvič vodil zbor mladi domači glasbenik Hilarij Lavrenčič.

Pod vodstvom novega dirigenta je zbor leta '85 nastopil v Pianezah pri Valdobbiadene, marca '86 pa v Castions delle Mura. Zbor je za Veliko noč '86 naštudiral ob spremljavi orkestra Gruberjevo latinsko mašo. Leta 1987 je MePZ Hrast uspešno nastopil v Prata di Pordenone, v Althofnu in v Poertschachu. Leta 1988 je ob praznovanju 20-letnice delovanja društva Hrast priredil v doberdobski cerkvi veličasten koncert. Zbor je nastopal tudi v Štivanu in Števerjanu. Istega leta je gostoval še na Dunaju in v Svečah na Koroškem.

V naslednjih letih so sledila razna gostovanja na Primorskem in okolici z dvema celovečernima koncertoma v Trevisu in Ljubljani.

ZBOR HRAST V 90. LETIH Leta 1990 je bilo zelo plodno: ob štirinajsti obletnici potresa je zbor nastopil pod veličastnimi oboki stolnice v Gemoni in nastopil na tekmovanju Corovivo v Gorici. Septembra istega leta je nastopil na mednarodnem tekmovanju v Maasmechelenu v Belgiji kot edini slovenski zbor. Pevci so ob tej priložnosti obiskali rojake, ki živijo v Belgiji. Ta je bil verjetno največji uspeh, ki ga je zbor do tedaj dosegel. Leta '91 je zbor ob dvestoletnici Mozartove smrti izvedel dve maši (Missa brevis v G-duru K.V. 49, Missa brevis K.V. 259) ob spremljavi orkestra Opera Giocosa Furlanije Julijske krajine z dirigentom S. Zannerinijem. Z istim programom je nastopil bodisi v Trstu kot v Gorici.

Ob 25-letnici delovanja društva Hrast je zbor pripravil jubilejni koncert, kjer se je predstavil v prvem delu z umetninami evropskih mojstrov, v drugem delu pa s priredbami slovenskih ljudskih mojstrov.

Leta 1994 je zbor želel ovrednotiti vaško folklorno tradicijo, tako da je sklenil izdelati narodne noše, katerih vzor so bila stara praznična oblačila Doberdobcev. V sodelovanju z dramsko skupino Oder '90 pa je te predstavil na scenskem koncertu *Al' maraš kaj za me?*. Istega leta je zbor nastopil na 18. pokrajinskem pevskem srečanju v Marianu, ki ga prireja italijansko združenje pevskih zborov USCI.

Ob petdesetletnici ustanovitve radia Trst A je leta '95 združeni pevski zbor Hrast - Jacobus Gallus pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča popestril večer s priredbami primorskih ljudskih pesmi.

Naj omenimo, da se je istega leta cerkveni pevski zbor ločil od pevskega zbora Hrast in začel na novo delovati.

Zbor je večkrat sodeloval v vokalno/instrumentalnih izvedbah ter odrskih postavitvah, vedno pod taktirko prof. Hilarija Lavrenčiča. Naj omenimo Sattnerjevi kantati *Jeftejeva prisega* ('86, '89) in *Oljki* ('94), Gobčeve spevoigre *Planinska roža* ('89), Vodopivčeve *Srce in denar* ('92) in Spevoigra Ralpa Benatzkyja *Pri belem konjičku* ('96).

Februarja '97 se je zbor udeležil osrednje Prešernove proslave v Trstu in Gorici. Nedvomno je ključni dogodek leta 1997 15. tekmovanje slovenskih pevskih zborov Naša pesem '97 v Mariboru. Zbor se je takrat uvrstil z enakim številom točk (95,6/100) kot APZ Tone Tomšič na prvo mesto. Poleg zlate plakete mesta Maribor so bila podeljena dirigentu Hilariju Lavrenčiču še tri posebna priznanja.

Istega leta je MePZ vrnil obisk zboru San Giovanni iz Lecca, se udeležil koncerta Zlati Primorci '97 in sodeloval na slovesni 50-letnici priključitve Primorske k matični domovini v Novi Gorici. Obenem je pel še v Boljuncu in v Sacileju.

Leta 1998 je zbor požel nov uspeh na radijskem tekmovanju revije Primorska poje, kjer je dosegel prvo mesto v kategoriji mešanih zborov. V sklopu koncertne sezone Glasbene matice je zbor nastopil na dveh celovečernih koncertih v luteranski evangeličanski cerkvi v Trstu in cerkvi sv. Ignacija v Gorici. Sodeloval je na 30. srečanju Pesem ne pozna meja v Doberdobo.

Kakovost zbora je bila maja t.l. ponovno potrjena na 33. vsedravnem tekmovanju zborovskega petja v Vittoriju Venetu. MePZ si je prislužil prvo mesto v kategoriji polifonije, medtem ko je v kategoriji folklornega petja dosegel drugo mesto. Zbor MePZ Hrast se je predstavil še v Trziču na pobudo društva Tržič in na koncertu iz cikla Glasba z vrto v sv. Frančiška na Kostanjevici pri Novi Gorici.

V Tržiču deluje novo slovensko društvo

Bernardka Radetič

Prvo srečanje Slovencev v Tržiču 1. aprila 1998. Z leve: predsednica društva Bernardka Radetič, odbornik za socialne zadeve prof. Francesco Orlando, prevajalka Nataša Bazzani in odbornik za šolstvo in kulturo prof. Fabio Del Bello.

Tržič - mesto poznano po vsem svetu po svoji ladjedelnici, ki je zadnje čase ustvarila največje in najbolj luksuzne potniške ladje in dala dobršnemu delu Slovencev z Goriškega, s Krasa in iz okolice vsakdanji kruh - je končno dobil, po 50. letih molka, tišine in bojim se tudi za dve generaciji prepozno, svoje novo slovensko društvo: *Slovensko kulturno športno rekreacijsko društvo TRŽIČ*. Ta naziv se nam je zdel najbolj primeren, saj je postal najhitrejša in najučinkovitejša izkaznica.

Do odločitve za ustanovitev društva je prišlo na informativnem srečanju, ki smo ga imeli številni tržiški Slovenci v baru ACLI, dne 1. aprila 1998, ko smo se odzvali vabilu pobudnice večera Bernardke Radetič. Vsi prisotni, polni novega zagona, smo si želeli središča, kjer bi se zbirali in gojili slovensko besedo. Po živahni in prijetni debati smo sprejeli in odobrili statut in krstili društvo z imenom TRŽIČ.

"Sedaj odplujmo z našim negotovim čolnom na sredino morja. S seboj ponesimo navdušenje, dobro voljo, žrtvovanje za narodov blagor, svoje znanje in izkušnje pa tudi kanček samozavesti in slovenskega ponosa! Bodimo prepričani, da kar bomo naredili, bo v dobro nam samim in vsej slovenski narodnostni skupnosti. Poletimo torej, ne ustrašimo se življenja, ki nas obdaja in je v nas!" so bile zadnje besede izrečene na tem večeru.

Društvo naj bi povezovalo vse Slovence iz Tržiča in budilo k narodni zavesti, čutu pripadnosti in seveda tudi kulturno, športno, rekreacijsko ter vsestransko bogatilo slehernega slovenskega človeka s prireditvami, koncerti, proslavami, predavanji, itd.

Člani in odborniki društva smo prežeti z ničkoliko dobre volje, navdušenja in optimizma. Kohezijska sila, ki nas veže, čeprav smo si različni tudi v

ideoloških in političnih pogledih, je tista globoka zavest, da smo Slovenci in se ponášamo s tem.

Sodelovanje s slovenskimi društvi, predvsem z društvom Jadro iz Ronk, našim najbližjim sosedom, bo na dnevnem redu, kajti vsi delamo s poglobitnim ciljem: ohranjati naš jezik, vero, kulturo, šege in navade. Kratkotermalno tudi zato, da se ne bi nikoli govorilo, da je nekoč v Laškem živel slovenski človek.

Želimo sodelovati z občinsko upravo in občasno tudi s tu živečim italijanskim življem in jih osvješčati predvsem z našo kulturo.

Sedež društva, ki nam ga bo dala na razpolago tržiška občinska uprava, s katero imamo dobre odnose in stalne stike, predvsem z županom A. Persijem in odbornikom profesorjema Fabion Del Bellom in Francescom Orlandom, bo važno ognjišče, okoli katerega se bomo združili vsi Slovenci dobre volje in skušali narediti kaj koristnega za vse nas. Dokaz, da nam je občina precej naklonjena, je tudi dejstvo, da nam je pri naši prvi pobudi, ob dobrodelnem koncertu dala svoje pokroviteljstvo in nam brezplačno tiskala vabila in lepake. Zgleda tudi, da se bo občinska uprava na našo prošnjo, ob premestitvi občinske knjižnice v večje, udobnejše prostore, obogatila tudi s slovenskimi knjigami. Izkoristim zato priložnost, da vam bom posameznike in ustanove, naj nam pošljejo knjige, ki so jim odveč, da bomo z njimi obogatili našo knjižnico. Naj povem tudi, da nam je občina poskrbela, da dobivamo v knjižnici tudi Primorski dnevnik in Novi glas.

Občinska uprava nam je tudi zagotovila v občinskem gledališču štiri dneve oz. večere za letošnjo sezono. Trije večeri naj bi bili namenjeni predstavam Slovenskega stalnega gledališča. Naša želja je, da bi četrti večer organizirali tudi za italijanske občane Prešernovo proslavo - Dan slovenske kulture v sodelovanju in pod pokroviteljstvom občine. Upamo, da se bo naša želja uresničila, kajti to bi bil dokaz dobrega sožitja in obenem bi Tržičani italijanske narodnosti spoznali delček naše kulture.

Med pobudami, ki jih velja v tem smislu omeniti, naj zabeležimo, da je naše društvo v sodelovanju občine Tržič 8. okt. 1998 v "Casa Albergo" v Tržiču predstavilo roman Doberdob (v italijanskem prevodu) in Grammatico della lingua slovena prof. Antona Kacina ob prisotnosti prevajalca prof. Ezia Martina in prof. Marije Kacin. To sodelovanje občine Tržič z našim novonastalim društvom je za nas zelo pomembno in zdi se mi, da je tudi redkost za našo zamejsko stvarnost.

V upanju, da bo društvo TRŽIČ doprineslo precej novega duha, koristi in obogatitve predvsem občanom slovenske narodnosti, vabimo v naš krog vse tiste Slovence, ki se nam niso še pridružili. Globoko smo prepričani, da je vsak izmed nas, ki tu živi, vsaj enkrat v življenju čutil potrebo po vračanju k svojim koreninam, šegam in navadam. Tržiški rojaki, pridružite se nam! Ne bo Vam žal naše dobre volje, spoštovanja in ljubezni do našega lepega jezika!

Kulturni center Lojze Bratuž

Danilo Čotar

Večnamensko središče na Drevoredu 20. septembra v Gorici je z dokončanimi objekti stopilo v drugo leto delovanja. Po prvem letu izkušenj so bile izpeljane razne organizacijske izboljšave in lahko rečemo, da kulturni center deluje res profesionalno. V začetni fazi je z veliko odgovornostjo usklajeval dejavnosti predsednik društva Franko Žerjal, ki se je po poldrugem letu zaradi drugih obveznosti umaknil. Na njegovo mesto je stopila znana kulturna delavka Franka Žgavec, ki je takoj poprijela za delo. Ravnateljsko delo opravlja z vso zavzetostjo Marinka Černic, ki s svojo živahnostjo daje centru pravi utrip. Ob zahtevnejših prireditvah ji priskočijo na pomoč že preizkušeni in solidni zunanji sodelavci.

Tudi drugo leto delovanja kulturnega centra je bilo uspešno in bogato. Levji delež zasedajo tudi v tej sezoni koncerti, saj jih je bilo okoli 35. Poleg koncertov, ki jih prirejata glasbena šola Emil Komel in društvo Lipizer, pri katerih sodelujejo večinoma solisti ter komorne zasedbe, je velika dvorana sprejela tudi pevske revije kot sta Cecilijanka in Primorska poje ter

skupine, ki privabijo širše občinstvo, kot sta bila ansambel Grega Avsenika in Kvartet 7+ iz Izole.

Na drugem mestu so gledališke predstave, katerim prištevamo tudi baletne uprizoritve, šolske prireditve in druge mladinske veselice. Bilo jih je približno 30, od katerih jih kar polovica pripada gledališču za otroke in lutkovnim predstavam. V mesecu sep-

Božični koncert Kvarteta 7+ iz Izole

tembru se je tu odvijal odmevni Puppet festival z lutkarskimi predstavami. Hvalevredno je, da Kulturni center Lojze Bratuž zadobiva važno vlogo v prireditvah za otroke in za mladino.

Veže kulturnega centra so zelo primerne za razstave večjih obsežnosti. V pretekli sezoni so bile tu na ogled tri velike razstave: mladega goriškega umetnika Davida Faganela, uveljavljenega slikarja Andreja Kosiča in mednarodna razstava italijanskih, slovenskih in avstrijskih umetnikov na temo Carmina Burana.

*Otvoritev
razstave
Andreja
Kosiča*

Kongresov, seminarjev, simpozijev, občnih zborov in predavanj se je v veliki in mali dvorani zvrstilo okoli 20. Udeleženci so odhajali vsakokrat vidno zadovoljni zaradi lepih prostorov in prisrčne gostoljubnosti. Velika dvorana kulturnega centra ima nedvomno zagotovljeno prihodnost kot kongresna dvorana, saj je že zdaj poznana tudi daleč izven Gorice. Gosposkost prostorov, prijaznost gostiteljev in zmogljivo parkirišče v zelenem okolju naredijo na vsakega lep vtis.

Vse kaže, da si Kulturni center Lojze Bratuž s sodobnim pristopom in resnim delom odgovornih zagotavlja trden življenjski prostor, kar je jamstvo za uspešno delovanje v prihodnosti. V Gorici so posodobili in so že ali bodo v kratkem zopet odprli nekatere dvorane, ki so bile doslej neuporabne. Zato bo konkurenca večja in delovanje uspešno le ob visoki prizadevnosti in kakovostni ponudbi. V tem oziru si je Kulturni center že pridobil nekaj prednosti in je na dobri poti.

*Sv. Miklavž je
v spremstvu
angelčkov
obiskal tudi
KC Lojze
Bratuž.*

Galerija Ars v Katoliški knjigarni na Travniku

Vida Bitežnik

Katoliška knjigarna na Travniku je bila tudi v sezoni 1997/98 prizorišče lepega števila razstav. V njenih prostorih so predstavili tudi več novih knjig. Namen društva Ars, ki skrbi za razstavitvene in predstavitvene dejavnosti v teh prostorih, je, da seznanja našo zamejsko skupnost predvsem s primorsko umetnostjo, vendar tudi z ustvarjalci iz Slovenije. Z velikim zadovoljstvom lahko zabeležimo, da je naša zamejska kulturna ustvarjalnost bogata, delovanje društva Ars pa vsekakor ni zanemarljivo. V preteklem letu je poskrbelo za šest razstav in deset predstavitev novih publikacij. Za glasbeni uvod na razstavah je poskrbel Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel.

Prva razstava v sezoni 1997/98 je bila 25. sept. 1997 Svoje akrile in olja je razstavljala Claudia Raza, po rodu iz Benečije. Umetnico je predstavil časninar Jurij Paljk, na klavir je zaigral David Bandelli.

14. novembra je bila odprta razstava akademske slikarke Klementine Golija (Kranj). Predstavila se nam je z večjimi platni, manjšimi akvareli in akvareliranimi grafikami. O njenem delu je spregovoril kritik Joško Vetric. Glasbeni uvod je zaigral čelist Aleksander Sluga, profesor na Centru E. Komel.

V božičnih dneh (12. decembra) je odprl svojo razstavo slikar Pavel Medvešček. Z njegovo umetnostjo nas je seznanila kritičarka Maja Jerman Bratec. Na večeru je pel baritonist Martin Srebrnič, spremljala ga je pianistka Valentina Pavio.

Januarja smo tudi v galeriji Ars počastili stolentico rojstva priljubljene- ga akvarelista Roberta Hlavatyja. Odprtje njegove spominske razstave je

Razstava
Hlavatyjevih del
v počastitev
slikarjeve
100-letnice rojstva

bilo 30. jan. 1998. Spominski govor je imel prof. Milko Rener. Razstavljenih je bilo 62 akvarelov - risb. Dela so za razstavo odstopili njihovi lastniki skoraj izključno iz Goriške. Igral je mladi pianist David Trebižan iz Ajdovščine.

13. marca nam je časnikar Jurij Paljk predstavil grafike akademskega slikarja Lucijana Bratuša. Pri klavirju je bila učenka Centra E. Komel Eleonora Castaldo.

17. aprila je odprl svojo osebno razstavo David Pintar, rojak iz Števerjana, ki sedaj živi in dela na Tirolskem. Pri tej razstavi je sodelovalo društvo F.B. Sedej iz Števerjana. Slikarja je predstavil kritik Joško Vetrlih. Nekaj pesmi je zapela vokalna skupina Akord.

V knjigarni je bilo v minuli sezoni kar deset srečanj, na katerih so predstavili nove knjige. Posebno zanimanje je vzbudila predstavitev knjige *Gli anni bui della Slavia* (NAZ) 10. oktobra. Govorili so župnik Božo Zuanella, prof. Marino Qualizza in dr. Oskar Simčič, ki je gosta predstavil. Kot vsako leto je bila v teh prostorih predstavljena tudi redna zbirka Goriške Mohorjeve družbe. Na predstavitvi 20. nov. 1997 so o zbirki spregovorili prof. Janko Jež, prof. Nada Pertot, dr. Oskar Simčič in dr. Jožko Markuža. Pogovor je vodil časnikar Marko Tavčar.

Že naslednji teden je bila v galeriji predstavitev *Tržaških zapisov* Marije Pirjevec. Ob prisotnosti avtorice in urednika založbe Marija Maverja je o delu spregovorila prof. Lojzka Bratuž.

23. januarja 1998 so bili gostje knjigarne dr. Rafko Dolhar, avtor *Kraške simfonije*, pisateljica Ivana Hergold, ki je knjigo predstavila in urednik založbe Igor Starc.

V februarju (20.2.) je časnikarka Neva Lukeš predstavila svoje spominke zapise (*Delčki našega vsakdana*). Prisoten je bil tudi urednik založbe Fontana Danilo Japelj.

6. marca je bila v knjigarni predstavitev tehtnega dela *Slovenija na vojaških zemljevidih*. Delo je zasnovano v več delih. Na večeru so predstavili vojaške zemljevide Primorske. Govorili so dr. Branko Marušič ter avtorja Vincenc Rajšp in Drago Trpin. Niko Klanjšček je poskrbel za prikaz diapozitivov.

V pozni pomladi so se predstavitve kar vrstile. Tako so 8. maja predstavili življenje zanimivega župnika v Istri - *Velikan je pop hajduški* avtorja Cvetka Svetlika. Prisotna sta bila tudi oblikovalec knjige, slikar Lucijan Bratuš in urednik založbe Družina dr. Janez Gril. Posebno pijeten je bil nastop Miroslava Božiča, ki je na večeru zaigral na oglece.

22. maja je prof. Nadja Marinčič predstavila zbirko poezij *Črno zlato* Borisa Pangerca.

29. maja pa je Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček predstavil svoja bela priročnika, publikaciji *Josip Vilfan v parlamentu* in *Katoliško socialno politična misel Virgila Ščeka* (Boris Bandelj). Ob avtorjih sta na

*Predstavitev dela
Velikan je pop
hajduški, ki je
izšlo pri založbi
Družina.*

večeru bila prisotna tudi predsednik krožka in urednik zbirke, dr. Rafko Dolhar in časnikar Ivo Jevnikar.

Vrsto predstavitev knjižnih novosti je v knjigarni zaključil Dušan Jelinčič s svojim počitniškim romanom *Budovo oko* (5. junija). Lep uvod v poletne dni. Njegov roman bi morala predstaviti prof. Matejka Grgič, ki pa je žal zbolela. Uspešno jo je nadomestila prof. Darja Betocchi, prevajalka Jelinčičevih del.

Naštevaje je vedno suhoparno, a v poročilih brez tega ne gre. Odkriva nam živ utrip zamejske kulturne stvarnosti in potrjuje plodno delovanje majhne galerije v središču Gorice.

v.b.

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel 1997/98

Pregled delovanja SCGV Emil Komel, ustanove, ki nadaljuje tradicijo glasbenega šolstva na Goriškem, zaobjema le pobude, smernice in dogodke, ki vidneje označujejo njegovo delovanje v preteklem letu. V zadnjih letih je Center razširil svoje dejavnosti; danes poučujejo na šoli skoraj vse klasične instrumente, solopetje, teoretične in komplementarne predmete. Poskrbljeno je tudi za tečaje predšolske glasbene vzgoje in baleta kot tudi za tečaj podiplomskega študija klavirja. Slednjega vodi priznani pedagog z moskovskega konservatorija prof. Sijavuš Gadžijev.

Pouk poteka v individualnih in skupinskih učnih urah. Pedagoško delo zasleduje dva cilja: glasbeno vzgojo želi posredovati čim večjemu številu učencev, poleg tega pa nuditi priložnost rednega študija, ki učenca strokovno usposobi, da lahko doseže državno diplomu. Šolsko dejavnost dopolnjujejo vrsta šolskih in javnih nastopov, razna srečanja, tekmovanja in sodelovanje učencev na različnih kulturnih prireditvah.

Med letom so učenci lahko pokazali svoje znanje na šolskih nastopih, bilo jih je 15. Ob zaključku leta se je odvil niz nastopov, tako v Gorici kot tudi v Doberdobi, Štandrežu, Števerjanu, na Plešivem in Vrhu sv. Mihaela. Zaključni nastopi so že vrsto let tematsko zasnovani. Tako smo konec maja lahko občudovali najmlajše učence v glasbeni pravljici *V začarani deželi glasbe in petja* (vezni tekst je napisala Lidija Jarc), ki nas je prenetila z vsestransko živobarvnostjo. Nastopilo je nad 60 otrok.

Pod cerkvenim obokom sv. Ivana smo se zbrali na koncertu zbora Lojze Bratuž in solistov z izbranim programom del slovenskih skladateljev (J. Gallus, P. Merkù, M. Tomc, M. Filej, S. Premrl, F. Gerbič, P. Jereb, M. Železnik, A. A. Leban). Pevski zbor je pod vodstvom dirigenta Stojana Kureta slavil po dobrem letu poglobljenega študija svoj drugi nastop v cerkvi in zaslužen požel dolgoτραjen aplavz. Prav tako so navdušile solopevke iz razreda prof. Franke Žgavec.

Tretji poklon V galeriji zvokov in glasov je v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž združil gojence vseh treh stopenj in ponudil bogat program.

Ob zaključku šolskega leta nam je bil poklonjen recital mladega pianista Jana Bratoža. Istega večera je vodstvo šole podelilo diplomu udeležencem dvoletne klavirske šole za pedagoge, ki je bila na Centru.

Na vsakoletnih srečanjih glasbenih šol Primorske so bili prisotni tudi učenci šole Emil Komel, in sicer v Sežani, Postojni, Idriji in na srečanju v KC Lojze Bratuž v Gorici; tu je bila šola tudi prireditelj srečanja. Na-

Gojenke solopetja v razredu prof. Franke Žgavec: (z leve) Alessandra Schettino, Julija Kramar in Kristina Macarol so prejele zlata odličja na regijskem tekmovanju v Postojni.

grajenci različnih državnih in mednarodnih glasbenih tekmovanj so oblikovali odlični koncertni večer na dvorcu Zemono. Šola Emil Komel sta zastopali pianistka Maya Fürst in solopevka Kristina Macarol. Šola beleži v preteklem letu naslednje uspešne tekmovalce: na regijskem tekmovanju pianistov v Novi Gorici je Jan Bratož dosegel srebrno odličje, solopevke Kristina Macarol, Julija Kramar, Alessandra Schettino pa so na regijskem tekmovanju v Postojni prejele zlato odličje, Maya Fürst je bila absolutna zmagovalka v svoji kategoriji na mednarodnem tekmovanju v Povolettu (Videm). Kristina Macarol pa je dobila bronasto priznanje na državnem tekmovanju RS v Ljubljani.

Ustaljenim oblikam nastopov, srečanj, tekmovanj se je pridružilo še sodelovanje učencev na vrsti prireditev, oziroma koncertov; tako na Primorskih dnevih na Koroškem, na razstavah v galeriji Ars in galeriji KC Lojze Bratuž, na miklavževanju, na božičnih koncertih v Šempetru, Štandrežu in Novi Gorici, na koncertu v Šempetru in Tolminu.

Poleg rednih izpitov teorije in solfeggia je izpit iz instrumenta opravilo še: 57 učencev kontrolni izpit, 37 pa prestopni. Na konservatoriju Tartini v Trstu je naredilo državni izpit 15 učencev: 4 teorijo in solfeggio, 4 harmonijo, 4 glasbeno zgodovino, 1 klavir nižje stopnje, 1 klavir srednje stopnje, 1 oboa nižje stopnje.

Tudi letos je Center poskrbel za izpopolnjevanje učencev in profesorjev. Tako so se nekateri učenci udeležili klavirske delavnice, ki jo je vodil prof. Luciano Lanfranchi, docent na konservatoriju v Genovi, ter poletne klavirske šole prof. Gadžijeva v Nervi (Genova).

Že sedmo leto zapovrstjo ponudi Center za glasbeno vzgojo Emil Komel svojim učencem, prijateljem in širšemu občinstvu koncertno sezono. Lani je pripravil cikel desetih glasbenih večerov. Štirim tradicionalnim oblikam

glasbenih predstav je dodal Srečanja z glasbo, ki naj bi odkrivala predvsem domačo glasbeno ustvarjalnost.

Uvodni koncert je bil v KC Lojze Bratuž. Nastopil je Trio Brahms iz Bologne in tenorist Leonardo De Lisi s skladbami J. Brahmsa in L. van Beethovna.

V božičnih dneh, 28. decembra, smo si lahko ogledali vedno priljubljeni balet Labodje jezero P. Čajkovskega v izvedbi SNG Opere in baleta Maribor in Kijevske nacionalne opere. Zaradi odrskih razsežnosti in tehničnih zahtev je bila ta predstava v novogoriškem gledališču, kar je bilo za naše občinstvo prijetna novost. Pri organizaciji je sodelovalo tudi PDG Nova Gorica.

8. marca je v veliki dvorani KC Lojze Bratuž nastopil svetovno znani violinist Miha Pogačnik ob spremljavi pianistke Diane Baker.

Zadnji koncert je bil 4. aprila v cerkvi sv. Ignacija na Travniku. Nastopil je mešani zbor Hrast iz Doberdoba s svojim dirigentom Hilarijem Lavrenčičem. Predstavil je izbor vokalne literature od romantike do sodobnikov. Med temi je bil poudarek na slovenskih skladateljih. Koncert je bil v sodelovanju z Glasbeno matico.

Srečanja z glasbo je pričela instrumentalna skupina Evasion iz Trsta 12. novembra 1997 v KC Lojze Bratuž. Glasbeniki Tamara Tretjak - flavta,

*Nastop skupine
Evasion v nizu
koncertov
Srečanja z glasbo*

Marko Feri - kitara, Igor Cante - harmonika, Claudia Sedmach - klavir, Aleksander Ipavec - kontrabas, Dario Šavron - tolkala so nas seznanili s skladbami Piazzolle in Bollinga. Na drugem srečanju, 11. decembra, sta Ilario Gregoletto in Elena Modena, profesorja čembala iz Vittoria Veneta, predstavila značilnosti fortepiana v času Napoleona in ob zatonu beneške republike. Sledilo je srečanje z Janezom Matičičem, slovenskim skladateljem med Ljubljano in Parizom; skladateljeva dela so izvajali učenci in

profesorji Glasbenega ateljeja Emil Komel, pogovor z gostom je vodil glasbenik Ivan Florjanc (14.1.1998).

Četrto srečanje je bilo s Pavletom Merkušjem 4. februarja. To je bila slavnostna proslava ob 70-letnici našega skladatelja in raziskovalca. Po zamisli Tatjane Gregorič so jo oblikovali MePZ Lojze Bratuž in člani Glasbenega ateljeja Emil Komel (violinist P. Gus, violist M. Bitežnik, violončelist A. Sluga, solopevki J. Kramar in A. Schettino s pianistko I. Silič). Ob tej priliki so predstavili tudi novo zbirko njegovih skladb za zbor Od korenin do vrhov.

Na petem srečanju pod naslovom Dionizova strast nas je goriški filozof in glasbenik Alessandro Arbo seznanjal z Nietzschejevo glasbo in estetikom. Skladbe iz avtorjevega mladostniškega obdobja so izvedli predavatelj sam, profesor Arbo, ter pevki Romina Basso in Enza Pecorari.

Zadnje, šesto srečanje, je bilo ob spominu na 100-letnico rojstva Garcie F. Lorca 26. marca.

SCGV Emil Komel je poleg koncertne sezone, ki jo je podprl KC Lojze Bratuž, poskrbel še za več koncertov. Že pred sezono nas je v komorni dvorani KC prijetno presenetil basist Luka Debevec - Mayer, ki je ob spremljavi pianista Christiana Usciattija izvedel večer samospevov. V oktobru je bil Center soprireditelj Dnevov saksofonov v Gorici in Novi Gorici, v decembru pa je imel v gosteh učence in učitelje koprške glasbene šole, ki so predstavili novo zbirko klavirskih skladb za mladino Klavirske pisanice. Marca sta na šoli nastopila dva tečajnika devinske šole za komorno igro, ki jo vodi znameniti Trio di Trieste (Ambrosini-Dentesani).

V vročih poletnih dneh je Center Emil Komel oblikoval Romantični šopek v škofijskem parku na notranjem dvorišču nadškofijske palače v Gorici. Koncert je bil v sklopu 4 glasbenih večerov, ki jih je priredila organizacija Punto Giovani iz Gorice.

SCGV Emil Komel je poskrbel tudi za trajnejšo oživitev neumornega dela in uspehov z najmlajšimi, izdal je CD ploščo in kaseto Veseljaki doberdobskega otroškega zbora ob spremljavi Orffovih instrumentov, ki ju že dolgo vodi Lucija Lavrenčič-Terpin.

Ob sklepu še kak podatek. V šolskem letu 1997/98 je bilo vpisanih 194 učencev: v Gorici 140, Doberdobo 14, Štandrežu 5, Števerjanu 7, na Vrhu sv. Mihaela 11, Plešivem 13, v Devinu 4. Poučevalo je 32 profesorjev. Šolo vodi dr. Silvan Kerševan, predsednik upravnega odbora je Martin Srebrnič. Vodstvo si že več let prizadeva, da bi ustanovi zagotovilo kontinuiteto in vedno boljše kakovostno raven. Zato išče možnosti, da bi postavilo šolo na trdnjša tla. Tudi v tem smislu podpira zamisel o ustanovitvi mednarodne umetniške gimnazije s sedežem v Novi Gorici, s katero bi bil tesno povezan. Neutrudnemu delu in doseženim uspehom navkljub pa hromijo šolsko delo predvsem finančni, pa tudi prostorski problemi. Šola je dosegla visoko strokovno raven, zato je odgovornost naše celotne skupnosti, da to ustanovo podpira in ji zagotovi prihodnost.

Zasanjana Koala

Skavtsko delovanje na Tržaškem v letu 1997/98

*Zbrani ob
tabornem
ognju*

V delovnem letu 1997/98 je bilo delovanje kot običajno zelo razgibano. Skozi celo leto so se vrstile številne dejavnosti, ki so bile namenjene članom skavtske organizacije, nekatere pa so bile odprte širši javnosti. Zelo razveseljivo je dejstvo, da je v miljski občini nastala skupina izvidnikov in vodnic, ki so se pridružili že obstoječi skupini volčičev in veveric, kar daje upati, da se bo skavtizem počasi razširil tudi na to področje tržaške pokrajine.

Kot vsako leto smo tudi delovno leto 1997/98 začeli z občnim zborom, ki je potekal v Marijanišču na Opčinah. Tudi lani je bil občni zbor dvodelen. Prvi del je bil namenjen voditeljem in starejšim članom skavtske organizacije. V tem delu je imel vsak voditelj možnost, da najprej vsak zase in nato še vsi skupaj preverijo opravljeno delo in začrtajo cilje bodočega delovanja, ki so seveda prilagojeni specifični starostni skupini in kraju, kjer skupina deluje. Poleg poročil o preteklem delovanju so bili na programu tudi načrti za bodoče delovanje. Drugi del občnega zbora pa je bil namenjen širši javnosti. V krajših poročilih so posamezni voditelji predstavili prisotnim svoje delovanje in se zahvalili za moralno in gmotno pomoč, ki so jih bili deležni od raznih organizacij. Na občnem zboru so bile na vrsti tudi volitve novega vodstva. Načelnico Martino Grahonija in načelnika Tea Kralja sta v teh funkcijah zamenjala Matejka Bukavec in

Mitja Ozbič. Ravno tako je organizacija dobila novega tajnika Stojana Pahorja, ki je v prejšnji mandatni dobi opravljajal tajniške posle, je za dobo treh let zamenjal Tomaž Petaros.

Po občnem zboru so skupine delovale po programu, ki so ga začrtali posamezni voditelji glede na specifične potrebe skupine in kraja, kjer skupina deluje. Začetek delovanja po skupinah je bil vsekakor izlet stega, kjer so se поблиže spoznali voditelji, ki v stegu delujejo, in novi člani, ki so se organizaciji komaj pridružili.

V prvih dneh novembra smo skavti in skavtinje sodelovali pri zahvalni maši v cerkvi Svetega Justa. Pred tem so se zbrali v kapelici na ul. Risorta, da bi se skupaj spomnili bratov in sester, ki so že pri Gospodu. Po več letih smo imeli letos ponovno skupni deželni občni zbor, stega so se udeležili člani iz Trsta in Gorice. Začrtali so smernice za skupno bodoče delovanje, del srečanja pa so posvetili tudi utrjevanju medsebojnih prijateljskih vezi.

Tudi letos so skavti sodelovali pri organizaciji romanja betlehemske luči, ki prinaša mir. Skupina voditeljev se je odpravila na Dunaj po betlehemsko luč, to so kasneje pri slovesni maši, ki jo je daroval g. škof za vse tržaške skavte, razdelili vsem predstavnikom tržaških župnij, v katerih delujejo skavti.

Med božičnim časom so vsi skavti sodelovali pri zbiranju božičnih daril (igrač pa tudi knjig in šolskih pripomočkov) za otroke iz Umbrije in Mark, ki jih je v jeseni doletel potres.

Pred Božičem so lahko vsi skavti in skavtinje sodelovali pri duhovni pripravi na Jezusovo rojstvo. Volčiči in veverice so se zbrali v Marijinem domu na ul. Risorta in skupaj s svojimi voditelji izdelovali darila za skritega prijatelja in peli. Srečanje so zaključili z mašo, ki jo je daroval g. Tone Bedenčič in ki so se je udeležili tudi starši. Izvidniki in vodnice so pripravili 4 božična srečanja, ki so jih vodili župniki krajev, kjer skupine delujejo. Izvidniki in vodnice 4. čete pa so božično srečanje organizirali v Doberdolu, kamor so ponesli betlehemsko luč. Tudi za starejše je bilo poskrbljeno.

Božične počitnice so v veji izvidnikov in vodnic izkoristili tudi za vodniški tečaj, ki je potekal v Klancu pri Kozini. Nekateri pa so se udeležili tezejskega srečanja na Dunaju.

V januarju in februarju se je delo nadaljevalo po vodih in šestoricah; med bistvenimi dogodki moramo omeniti veliko orientacijsko igro ob dnevu spomina (22. februarja), ki so ga letos za izvidnike in vodnice organizirali tržaški in goriški voditelji. Člani tržaških klanov pa so se udeležili posebnega zasedanja tržaškega občinskega sveta, ki je bilo posvečeno mladinski problematiki v Trstu.

Skavti se seveda tudi zabavamo; tako smo o pustnem času priredili kar tri pustovanja: volčiči in veverice so se zbrali v Marijanišču na Opčinah, izvidniki in vodnice so se srečali na pozno popoldanskem

plesu v Marijinem domu pri Sv. Ivanu, kjer so se v poznejših urah naplesali še najstarejši skavti.

Ne smeno prezreti delovanja posameznih skupin, kar je bilo vidno predvsem v vaseh, kjer le-te delujejo. Vsaka četa je izvedla več podvigov.

Volčiči in veverice so se podali na pomladanski izlet v Doberdob in okolico. Ogledali so si jezero, ki je bilo v tem obdobju polno vode, sodelovali pri župnijskem križevem potu in obiskali grobnico v Sredipolju.

Pred Veliko nočjo so se skavti in skavtinja spet zbrali, da bi se pripravili na največji krščanski praznik. Tudi tokrat je organizacija pripravila vrsto srečanj za svoje člane. Posebno pozornost pa velja posvetiti skavtskemu križevemu potu na Repentabru, ki se ga vsako leto udeležuje veliko število mladih skavtov in njihovih prijateljev. Pred križevim potom so imeli klani in novinciati velikonočno srečanje, ki so ga zaključili na križevem potu samem. Veja izvidnikov in vodnic se je tokrat odločila za pripravo na Veliko noč po posameznih četah, ki so to srečanje pripravile ločeno po župnijah. Volčiči in veverice pa so se tokrat zbrali pri frančiškanski večerji in spoznavali življenje svetega Frančiška ter zaključili srečanje z mašo, ki jo je daroval frančiškan Rafael Slejko.

V juniju so se tržaški in goriški novinci in klanovci odpravili na Kras. V skupinicah po dva so morali opraviti številne naloge in doseči zastavljeni cilj. Z večjimi ali manjšimi težavami so vsi prišli do kraja velike igre. Kot vsako leto so se skavti tudi letos udeležili Marijanskega shoda na Opčinah, kjer so aktivno sodelovali s petjem in prošnjami. Po shodu pa so si v dvorani ogledali filme letošnjih taborov.

DELOVANJE PO STEGIH Vodstvo tržaških skavtov je uvidelo potrebo po večjem sodelovanju skavtov v posameznih krajih, kjer skupine delujejo, in to skušalo povezati s svojim programom in podvigi v delovnem letu. V številnih župnijah so sodelovali ob praznovanju župnijskega zavetnika, kot se to že vrsto let dogaja v Nabrežini ob praznovanju sv. Roka ali pri Sv. Ivanu. V vseh župnijah pa so aktivno sodelovali pri romanju Marijinega kipa v mesecu maju. Po številnih župnijah pa so pomagali tudi ob drugih priložnostih, kot npr. ob pripravi jaslic za Božič, pri organizaciji procesije za Telovo ipd.

V Mačkoljah sodelujejo skavti redno pri vseh važnejših vaških dogodkih, kot vsako leto so tudi lani pripravili miklavževanje, pripomogli k boljšemu uspehu raznih dejavnosti v župniji. Sodelovali pa so tudi v drugih župnijah, od koder prihajajo njihovi člani. Tako so se npr. udeležili slovesne maše v Štmarju, sodelovali so pri maši v Borštu, obiskali Ricmanje, Prebeneg in Dolino. V sodelovanju s tržaško Karitas pa so na božično vigilijo pomagali pri delitvi hrane tržaškim klošarjem.

Drugi steg je tesno sodeloval z opensko, repentaborsko in s proseško župnijo. Poleg tega so razvijali stike s skladom Mitja Čuk in pripomogli k uspehu kresovanja. Tudi s krajevnimi jusarskimi odbori so se stiki močno okrepili. Na Opčinah so ponovno obudili koledovanje.

Prav zato, ker se vsi v naši skavtski družini zavedamo važnosti, ki jo ima delovanje tudi po naših vaseh, se je vodstvo že zavzelo, da bi se to delovanje še okrepilo.

JURJEVANJE Največji skavtski praznik, jurjevanje, so skavti in skavtinje praznovali 26. aprila v Bazovici. Za razvoj naše skavtske organizacije je zelo pomembno dejstvo, da je kljub demografskemu padcu obljubilo zvestobo skavtskim načelom kar 13 volčičev in veveric in približno 23 izvidnikov in vodnic. Ti so se na ta dan pripravljali skozi celo leto. Vreme jim je bilo zelo naklonjeno, tako da so lahko v celoti izvedli program in popoldansko igro, ki so jo letos skrbno pripravili voditelji drugega stega in ki je letos predvidevala tekmovanje med posameznimi stegi. K sodelovanju so bili povabljeni tudi starši in stari skavti, ki so vestno branili barve svojega stega.

Razveseljivo je dejstvo, da se je letošnjega jurjevanja udeležilo veliko staršev, ki so lahko ostali z nami na skupnem kosilu. Vseh skupaj nas je bilo pri kosilu in pozneje ob tabornem ognju približno 600 udeležencev, od teh pa najmanj 250 rednih članov.

Jurjevanje smo zaključili z zanimivim tabornim ognjem. Program so oblikovali člani vseh treh starostnih vej, kar je gledalce in "izvajalce" zelo pritegnilo in navdušilo.

Jurjevanje so voditelji združili tudi s prenočevanjem, ki se je odvijalo za vsako starostno vejo posebej. Tako so lahko novinci videli, kaj pomeni spat v šotorih in kaj se sploh počne na krajšem skavtskem taboru.

TABORI Po jurjevanju so se pričele priprave na poletne taborne. Letos so voditelji pripravili celo vrsto taborov, skupno pet po številu. Poglejmo po vrsti: najmlajši člani organizacije, volčiči in veverice, so si kot indijansko pleme postavili tee-peeje v bližini vasi Bukovo pri Cerknem. Na tabor so odpotovali v četrtek, 23. julija 1998. Pleme je vodila modra čuvarka svete pipe Woosee (Martina Slavec). Med enajst-dnevnim bivanjem so se volčiči in veverice marsičesa novega naučili in zadovoljni pričakali starše, ki so prišli ponje na nedeljo, 2. avgusta 1998. Dejstvo, da se je tabor zaključil na nedeljo, je zelo navdušilo starše, otroke in voditelje, ki so se tako lahko bolje spoznali, starši pa so se поблиže seznanili z življenjem na taboru. Med taborom so imeli zelo veliko stikov z vaščani in s krajevno občinsko upravo, ki so nam bili pri organizaciji tabora v veliko pomoč. Taboreči so bili deležni številnih obiskov. Takoj drugi dan jih je obiskal g. škof Evgen Ravignani, ki je z malimi bojevniki kosil in se med počitkom z njimi pomeril v nogometu. Obiskali so jih še predstavniki tržaške radijske in televizijske postaje, uslužbenka radijske postaje Cerčno, župnika s Proseka in iz Nabrežine, zadnji dan tabora pa so se srečali še s predsednikom državnega zbora Slovenije Janezom Podobnikom in podpredsednikom vlade Marijanom Podobnikom.

Izvidniki in vodnice so si postavili kar tri taborne. 1. in 3. steg sta taborila pod vodstvom Samuele Bandi v Reki pri Cerknem. Kot Indijanci so kljub slabemu vremenu preživeli deset nepozabnih dni ob prijetno osvežujoči reki Idrijci in ob izrednem gostoljubju domačinov, ki so jim bili stalno v pomoč. 2. četa si je postavila svoje šotore v Žirovnici pri Idriji. Tabor so postavili 13. julija in ga zapustili 27. julija. Tudi ti izvidniki so se med taborom preselili med Indijance in so preživeli 14 dni v odkrivanju njihovih navad. Tabor je vodil Matjaž Rustja. Na Lahovem pa so si postavili svoj tabor izvidniki in vodnice 4. čete. Že prvi dan tabora so premaknili urine kazalce za nekaj stoletij nazaj in prestavili svoje življenje v čas kmečkih uporov. Tabor je vodil Ivo Keržè.

Člani Carpe diem klana so v minulem letu organizirali poseben tabor. S kolesi so se podali vzdolž Donave od Lienza do Dunaja. Med potjo so prenočevali pri izredno gostoljubnih domačinih, na Dunaju pa so obiskali tamkajšnje skavte, s katerimi so navezali prijateljske stike ob srečanju za betlehemske luč. Kras'n klan se je letos odločil za krajši potovalni tabor po Julijcih. Tabor so zaključili na Bovškem, kjer so nekaj dni sodelovali pri popotresni obnovi. S to pobudo so se vključili v širši projekt Skupaj v Posočju primorske regije Zveze slovenskih katoliških skavtov in skavtinj, ki so aktivno sodelovali pri popotresni obnovi.

Tabori so dobro uspeli, vsi udeleženci so se zadovoljni vrnil v svoje domove, saj so se na taboru naučili marsikaj novega: spretnosti, pesmi ipd. Spoznali so veliko drugih ljudi, navezali trajna prijateljstva in se zelo verjetno tudi precej zabavali.

Delovno leto 1997/98 je bilo za vse voditelje zelo naporno, vendar je vsem prineslo tudi precej zadoščenja, saj hvaležen otroški pogled več zaleže kot tisoč pohvalnih besed.

*Srečanje
roverjev in
popotnic -
udeležencev
projekta
Skupaj
v Posočju*

Na začetku skavtske sezone 1997/98 so voditelji goriškega dela SZSO čutili potrebo, da bi vse tri starostne veje pri vzgoji članov polagale posebno pozornost skavtskim spretnostim, odgovornosti, obredom in odnosom med mlajšimi in starejšimi člani. Vodstvo se je pri uresničitvi teh ciljev posluževalo sredstev, ki so tipična za razne starostne skupine: igre pri volčičih in volkuljicah, pustolovščine pri izvidnikih in vodnicah, ter služenja pri roverjih in popotnicah. Vzgoja članov je potekala v enotah (krdelo pri VV, četa pri IV, klan pri RP), kjer so voditelji poskrbeli za stalno rast vsakega posameznika znotraj enotnega osebnega napredovanja. Volčiči in volkuljice so lovili plene in se skušali izboljšati v značaju, ročnih spretnostih, pomoči bližnjemu in fizični moči. Izvidniki in vodnice so dosegali etape odkrivanja, odgovornosti, veščin in posredovanja. Roverji in popotnice pa so rasli v opuščanju slabih lastnosti in okrepitvi lastnih vrlin, predvsem s pomočjo aktivnega služenja - pomoči bližnjemu. Bilo je tudi nekaj srečanj (začetek skavtskega leta, obljube in zahvalna skavtska maša), ko se je zbralo vseh stotrideset aktivnih članov. Slovenski goriški skavti so se posebno izkazali na dan zahvalne skavtske maše v Štandrežu, ko so nabrali lepo vsoto denarja za potresence v Posočju.

Omeniti velja, da je letos tako goriški kot tržaški del Slovenske za-
mejske skavtske organizacije znatno pospešil ritem sodelovanja in

načrtovanja med pokrajinama. Stiki z drugimi organizacijami, metodologija, usposabljanje voditeljev so naloge, ki so prešle v pristojnost deželnega vodstva, kar razbremenjuje delo voditeljev na pokrajinski ravni in pripomore k večji enotnosti v odnosih s sorodnimi organizacijami kot sta ZSKSS (Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov) in AGESCI (Združenje italijanskih skavtov v Furlaniji Julijski krajini).

Pri SZSO-SGS so letos **vejo volčičev in volkuljic** sestavljala tri krdele: Sambhur v Gorici, Ankus v Sovodnjah in Seonee v Doberdobi. Vse skupaj so letos imele štiriinštirideset članov v tej veji, od katerih trinajst mladičev. Poleg rednih enotedenskih sestankov in občasnih lovov (krajših izletov) so se krdele izkazale še z raznimi drugimi dejavnostmi. Skavti so sodelovali na miklavževanjih. V Adventu so pripravili razna ročna dela, nabrani denar pa darovali potresencem v Umbrijo. Ob Božiču so sprejeli betlehemske luči in pripravili okraske za božičnico v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Za Svečnico so izdelali sveče iz odpadnega voska in jih razdelili po domačih župnijah. Med božično in velikonočno duhovno obnovo sta se zvrstila še izlet na sneg in pustovanje. Konec julija so se najmlajši člani naše organizacije odpravili na Olimp - Visoko pri Škofji Loki. Polnoštevilo so se namreč odzvali vabilu Polon, ki je potrebovala dobra dela, da bi postala prava grška boginja. Med enotedenskim bivanjem na Olimpu so opazovali lepote narave in zvezd; zgradili so si splave in se z njimi podali po Sori; reciklirali so papir in se pomerili v fizičnih spretnostih ter izrazili svojo ustvarjalnost z ročnimi izdelki. Tabor sta vodila Marlenka Žerjal in Niko Di Battista.

Pustolovščina in odgovornost sta zaznamovali letošnjo sezono **priizvidnikov in vodnicah** (stari 11-16 let), saj sta jih spremljali tako med letom kot na taboru. Program se je odvijal znotraj dveh čet, ki krijeta števerjansko in goriško občino oziroma sovodenjsko in doberdobsko. Letošnji priliv novih članov je bil številen, saj je izreklo skavtsko obljubo šestnajst mladih fantov in deklet. Na tedenskih sestankih vodov so se člani redno pripravljali v skavtskih veščinah, ki so jih enkrat mesečno preverili na prenočevanjih čete v bližnji okolici. Pred iztekom leta 1997 so ob duhovni obnovi sprejeli betlehemske luči, teden kasneje pa se odpravili na zimski tabor. Ob dnevu spomina na ustanovitelja skavtskega gibanja Badena Powella so gostili v Doberdobi tržaške brate in sestre. Junija so že tretje leto zapored sodelovali pri kresovanju z Mladinskim pevskim zborom Vrh sv. Mihaela. Za višek skavtske sezone - tabor so si izbrali idiličen prostor sredi divjega gozda. Med štirinajstdnevnim bivanjem v Platišču so se izvidniki in vodnice posebno izkazali. Preden so si postavili šotore in zgradbe, so pod skrbnim vodenjem Petra Černica pokosili in očistili taborni prostor. Modrasi iz Doberdoba so uresničili načrt in dvignili šotor na kole, Sokoli iz Sovodenj pa so pripravili pravo presenečenje: električno razsvetljava na taboru! Taborno življenje je obogatila tudi skupina Beneške

korenine s petjem narodnih pesmi in predstavitevijo Benečije. Navezali so tudi nova prijateljstva s skupino skavtov iz Sicilije, ki je taborila v bližini Platišča.

Delovanje najstarejše veje se je začelo s prenočevanjem **roverjev in popotnic** v Mačkoljah. Člani klana in noviciata so se srečevali na tedenskih sestankih in skupaj spoznavali osnove roverizma (pot, skupnost, služenje), si delili zanimanja in se pogovarjali o najrazličnejših stvareh. Poleg številnih prenočevanj je omembe vreden večdnevni zimski potovalni tabor v Poljanski dolini pri Škofji Loki. Spomladi pa so se pomerili s tržaškimi roverji in popotnicami na srečanju v Sežani, kjer so v mešanih skupinah (Gorica-Trst) opravljali razne naloge in se preizkusili v skavtskih spretnostih. Na poletnem taboru so v okviru pobude Skupaj v Posočju poblizje spoznali tudi skavte iz Tolmina, Nove Gorice, Ajdovščine, Postojne, Ilirske Bistrice, Ankarana, Žirov in Brezovice. V različnih časovnih obdobjih so pomagali nekaterim družinam, ki so ob potresu utrpele škodo. Opravljali so najrazličnejša dela: pomoč na polju, pri zidavi, v kuhinji in pri varstvu ter zabavi otrok. Na dolgo pričakovanem potovalnem taboru so se spoprijeli tudi s težko hojo v hribih. Ves trud je bil poplačan, ko so se nekega dne povzpeli na najvišjo slovensko goro Triglav. Sestindvajsetega in sedemindvajsetega septembra 1998 je bilo v Gorici zaključno srečanje udeležencev pobude Skupaj v Posočju. Ob zabavi, igrah, petju in sv. maši so se prijateljske vezi med roverji in popotnicami s Primorske utrdile, kar daje upati v še tesnejše sodelovanje med Slovensko zamejsko skavtsko organizacijo in Združenjem slovenskih katoliških skavtinj in skavtov.

Septembra 1998 je zapadel triletni mandat ožjemu vodstvu. Na občnem zboru, ki je bil v Sovodnjah 18. septembra 1998, so voditelji izvolili novo ožje vodstvo v tej sestavi: g. Marjan Markežič-Neukrotljivi Medved, duhovni asistent, Mauro Leban-Močni Bober, tajnik, Katja Tommasi-Srčkana Mravlja, načelnica, Ivo Cotič-Športni Orel, načelnik.

Vinko Beličič

Nova pesem in njeni odmevi

V letu 1998 je pesnik in pisatelj prof. Vinko Beličič obhajal 85-letni življenjski jubilej. Številnim čestitkam in voščilom se pridružuje tudi GMD. V počastitev tega jubileja objavljamo izbor avtorjevih spominskih zapisov ob izidu njegove knjige *Nova pesem 1961 v Argentini*. Pri Goriški Mohorjevi družbi je avtor izdal naslednja dela: *Kačurjev rod* (1952), *Med mejniki* (1971), *Prelistavanje poldavnine* (1979) in *Leto odmrznitve* (1992).

4. DEC. 1961 Nova pesem je dotiskana pred mano: 45. izdajanje Slovenske kulturne akcije v osmem letu njenega življenja. Diši po Južni poluti: po Buenos Airesu, kamor zdaj prihaja poletje. Poslal mi jo je Ruda Jurčec.

Moja šesta knjiga. Razdebelili so jo na 120 strani. Papir je odličen, tisk jasen in prikupen, platnice svetlorumene, kot sem želel. Le na skico gmajne se bom moral šele navaditi; preporasla, premalo zračna se mi zdi. O, jaz gmajno imenitno poznam! A kje je že čas, ko jo je zadnjič videl argentinski arhitekt Viktor Sulčič, iz Sv. Križa doma, ki je knjigo opremil!

Popoldne sem vse črtice z radovednostjo še enkrat prebral. Zelo sem zadovoljen. Tiskovnih napak ni takorekoč nič; Zorko Simčič je vestno uslišal moje rotnje.

In črtice? Prva peterica mi je najmanj všeč - mogoče zato, ker je bila povečini že objavljena, ali pa zato, ker sem tiste črtice najbolj pilil. Vedre in vesele so v drugem razdelku, najbolj pri srcu pa so mi iz zadnje peterice. Le Trikraljska meditacija me nekam ne ogreje. Bomo videli, kaj porečejo drugi.

18. JAN. 1962 V radijski oddaji Književnost in umetnost sem slišal dolgo in izrazito pozitivno oceno Nove pesmi izpod peresa Franca Jeze. Kar bolelo me je pri srcu - kot najbrž boli planinca, ko po vzponu na visok vrh sluti, da mu takih višin ne bo več usojeno doseči. Povpraševanje po knjigi se je že začelo, a pošiljke prodajnih izvodov kar ni iz Argentine. (Nisem vedel, da bom še tedne in mesece nestrpno čakal ter Slovensko kulturno akcijo dolžil malomarnosti, premalo misleč na daljave in na carinske predpise, njihove in naše.)

Pisatelj Vinko Beličič

19. MARCA 1962 Sije sonce in rahla sapa je v sijajno čistem ozračju; oster mraz diha, tako da je najprijetneje notri. Včeraj, na drugo postno nedeljo, nas je bila večja družba v Ricmanjih, v tisti strmi vasi, v vrvežu svetojožefovskem. (Danes smo mirni, mislimo že spet na jutrišnji delavnik.) Končno sem župniku Angelu Kosmaču lahko dal zaželjena dva izvoda Nove pesmi. Zdaj sem cel. Za prodajo je prišlo v Trst nekaj čez 40 izvodov; jaz pa še vedno čakam odgovor od uprave SKA, kaj je z mojimi avtorskimi izvodi - in vobče odgovor na veliko vprašanj.

Zdaj bi knjiga zelo, zelo "šla". Včeraj je namreč openski župnik (in dekan in častni kanonik) Natal Silvani pri vseh treh slovenskih mašah - ob sedmih, devetih in enajstih - med oznanili pograjal Novo pesem in obžaloval, da se napake v fari razglašajo po obeh straneh oceana. Najtrši je bil pri prvi maši. Po drugi, ob devetih, je Miha, zdaj v štirinajstem letu, takoj pritekel domov, mi malce preplašen dal vedeti, da je "na moji strani", in mi z velikimi sivimi očmi odsvetoval iti v cerkev. Pri enajsti maši, kjer sem bil jaz, ni gospod niti naslova omenil, avtorja pa sploh nobenkrat ne. Le "profesor" je dejal, in pa, zakaj nisem nič njemu prišel povedat, kaj je narobe. Žal mi je, da nimam celotnega teksta (ki ga je očitno imel v oznanilni knjigi). Tistega, kar je povedal pri zadnji maši, ni mogel razen mene takorekoč nihče razumeti. Zato se mi je zasmilil. Gotovo zdaj tudi sam čuti, da se je prenagnil, in trpi.

Kako se je moglo zgoditi, da gre take - recimo: zasebne - stvari razglašat s prižnice?

Kaplan Jože Vidmar je v petek popoldne srečal na cesti Elko - in kmalu je beseda nanesla na Novo pesem. "Ali vaš mož na Opčinah ne vidi nič drugega, kot da se zaletuje v duhovščino? Izposodil sem si knjigo, preletel jo bom in podčrtal nekatere stavke, potem pa jih pokazal dekanu." Tako je najbrž tudi storil. Iztrgani stavki so, kot je razumljivo, le-tega zelo razburili in prizadeli - in sledila je tista včerajšnja nespamet. Da je počasi in pazljivo prebral vso knjigo, tega gotovo ne bi bil storil. Naša duhovščina je nasplošno preveč zamerljiva.

Sam ne mislim niti najmanj reagirati; še zlasti ne mislim na kako Canosso. Zelo sem miren in močan, in nobenega straha, mržnje, maščevalnosti ni v meni. Mar nisem črtico Binkoštni praznik, najbolj "nabito" med vsemi, bral 28. jan. na "dnevu katoliškega tiska" v Avditoriju?

Za spomin na župnikovo reakcijo naj dodam še naslednje. Pri maši ob 11. uri se je zlasti opravičeval zavoljo svoje slabe slovenščine. Povedal je, da je hodil v nemško šolo, zatem je študiral v latinščini, v Istri je moral pridigati v italijanskem in hrvaškem jeziku, zato ne more tako znati slovensko kot izobraženci v Ljubljani. Dragocena avtobiografija, občutljivost pa prevelika! Pri oznaki pridige, ki da je najbolj podobna "raztresanju listja", nisem mislil nanj, ampak na Franca Štuheca, ravnatelja Marijanišča. Ta je čistokrven Slovenec, priljuden salezijanec in navdušen duhovnik,

toda k maši ne hodijo samo starejši ljudje. Po mojem čutu se na pridige premalo pripravlja ali pa zanje nima daru. Zato se zgublja v zvočnosti, in kdor je alergičen na slabe pridige, zgubi vso pobožnost. Vobče spada med pridigarje starega kova, kakršne je sedanji papež Janez XXIII. že večkrat pograjal. (1) Na župnika sem mislil le v zadnji črtici, kjer o misijonarjih pravim: "...in beseda jim je tekla v vsej blagoglasnosti". Ali je to za koga žaljivo? Je: za tistega, ki stika za besedami in jih po svoje obrača, spregleduje pa duha. In vendar moč Nove pesmi ni v ničemer drugem kot v duhu, v želji po človekovi večji popolnosti.

27. MARCA 1962 Iz Argentine ni nobenega glasa; tudi novih izvodov ni. Mogoče je kakšen še v Tržaški knjigarni. Tu se je zgodil čudež: takoj po usodni nedelji so Novo pesem postavili v izložbo. (Zlepa kake moje knjige ne bo več doletela ta čast. Oni so dosledni, zapomnili so si zapoved iz Ljubljane.)

1. JUL. 1962 Na Petrovo je bila slovenska, danes pa italijanska proslava 40. obletnice mašništva našega župnika mons. Natala Silvanija. Dal jo je praznovati zelo slovesno, dasi bi bil primernejši jubilej petdesetletnica. Ali on je prepričan, da zlatega jubileja na Opčinah ne bo dočakal. Po mnogih mesecih, odkar sva nazadnje govorila oziroma se srečala, sem mu na Petrovo v zakristiji stisnil roko. Bil je zelo ganjen in ljubezniv. O tistem dogodku s knjigo ni padla seveda nobena beseda. No, čas bo vse postavil na pravo mesto.

23. SEPT. 1962 Še nikdar nisem tako intenzivno delal ko zadnja dva tedna: prevajal sem svojo disertacijo o Antonu Medvedu v italijanščino. Glava mi je gorela, in nocoj sem opazil, da se mi je čelo močno pomaknilo v teme. Jurij Slama mi je ljubeznivo prišel na pomoč z nujno in jedrnato italijansko retušo - in me spravil v veliko zadrego, ker je odklonil vsak honorar. Jutri upam najti človeka, ki bo namesto mene opravil tehnični posel pretipkavanja. Bog ve, kako sem že sit tega teksta, čeprav ga občudujem kot sad svojega truda.

V tej skrajni napetosti uma mi je kot balzam prišla julijska številka sydneyjskih Misli s Klakočerjovo prelepo, skoraj dve strani dolgo oceno Nove pesmi. Ludvik Klakočer ne slovi kot naširoko razdajajoč se pisec. Njegovo ime mi kaj pomeni od leta 1933, ko je v zborniku Krog, publikaciji disidentov Doma in sveta, objavil esej Sinovi in ljubimci (o angleškem pisatelju Davidu Herbertu Lawrenceu); naslednje leto je izšel njegov prevod Munthejevega San Michela. Je Nova pesem vzbudila v njem domotožje po Evropi? Mu je tako izbran prikaz narekovalo prijateljstvo do mene, sočutje z mano? Med drugim je iz knjige navedel pet citatov in jih komentiral. Naj se ustavim ob enem samem primeru! "Pretehtajte tale odstavek, v katerem se pisec spomni domačih krajev. - *Da bi še enkrat občutil tisto sladko grozo ob gledanju v brezmejne, mračne, nasveže zasute*

zamolke gorske gozdove s temnosivim počivajočim nizkim nebom, pijano trudnim od silnega sneženja! - Nič manj ko enajst pridevnikov v eni sami potezi, ki jih niti ni ločil vseh z vejicami, da ne bi nastale razpokline v težki besedni masi. Tako barvno gostoto težko najdeš celo v svetovni literaturi. Izvirnost tega opisa bi še najlaže občutil, če bi skušal ta stavek prevesti v kak tuj jezik. Takoj boš spoznal, da se vse zatika in da se vse barve razlezejo in razmažejo - izvirni opis se nehote zruši pod svinčnikom." Če je to res, nimam drugih besed ko: Bogu hvala!

26. APR. 1963 Na zadnji platnici 6. številke Literarnih vaj za to šolsko leto je tale novica, ki mi ni moč mimo nje.

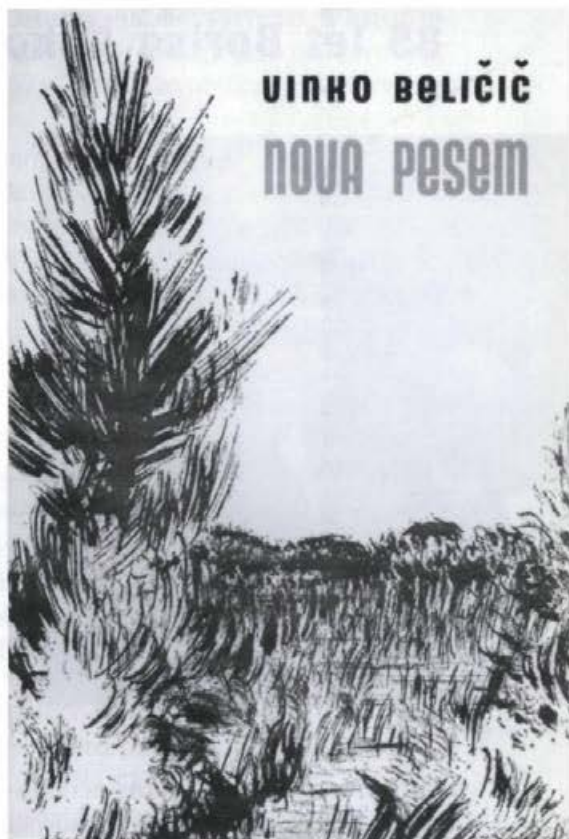
NAGRADA TISKOVNEGA INŠTITUTA Tiskovni inštitut, ki so ga ustanovili predstavniki slovenskih katoliških kulturnih in založniških delavcev v zamejstvu, je na veliko soboto podelil literarno nagrado za najboljše lansko in predlansko literarno delo. Nagrado si delita prof. Vinko Beličič iz Trsta za zbirko črtic *Nova pesem* in Jože Udovič iz Ljubljane za knjigo pesmi *Ogledalo sanj*.

Obema čestitamo!

9. JUN. 1963 Sinoči, na predvečer nedelje Sv. Trojice, je bila v Donizettijevi ulici 3 prva podelitev Literarne nagrade Vstajenje. (Jožeta Udoviča iz Ljubljane seveda ni bilo, in tudi odgovoril ni na pismo. Nekdo se je pri tem spomnil na Borisa Pasternaka, ki se tudi ni upal v Stockholm po Nobelovo nagrado...)

Zelo lepo, intimno slavje slovenske besede. Prvič sem od blizu videl Engelberta Besednjaka in gospo, kar mi je bilo res prijetno. Najprej je Stanko Janežič spregovoril o Slovenskem tiskovnem inštitutu in njegovem programu. Potem je Martin Jevnikar prikazal moje literarno delo. Marinka Pertot je prebrala nekaj pesmi iz Udovičeve zbirke, a Matejka Peterlin Rdeči balonček iz Nove pesmi. Dobil sem nageljne in v kuverti 25.000 lir. Izrekel sem zahvalo vsem navzočim in povzdignil živost slovenske besede. Primerno se mi je zdelo povedati kaj o svojih literarnih začetkih v Novem mestu. Kako sem, še ne šestnajstleten, pustega zimskega dne, ko zavoljo gripe nisem mogel v šolo, gledal skozi okno stanovanja pri Zofiji Jereb v migotanje snežink in napisal vstopne besede v svojo poezijo: "Mrzli, beli snežec / nam neslišno pada..." Povedal sem še, da je vloga poezije po mojem pričevanjska. Sledil je razgovor - in vse se je končalo milo praznično. Mitja Bitežnik nas je trojico potegnil v Mačkovlje, kjer smo pri Janežiču popili steklenico belega štajerskega vina in steklenico črnega. Bistri, družabni in ljubeznivi voznik je naju z Maksom Šahom potem zapeljal v Dolino, da smo si malo privezali dušo. Od tam smo se razvozili: Trst - Opčine - Kontovel.

6. FEB. 1964 Že pred časom se je napovedal na obisk naš dekan Silvani. Rekel sem mu, da bi rajši jaz prišel k njemu v župnišče, kjer je več prostora in zlasti miru ko pri nas doma. In sem šel v ponedeljek 3. t.m. Sprejel me je zelo prijazno. Najprej sva govorila o Lokarjevi noveli Praznina, ki je izšla v prvi številki Mosta in je v delu duhovščine zbudila oster odpor. To je bilo hitro opravljeno. Pritrdil je mojemu mnenju, da prevelika občutljivost za spolne zadeve ni umestna; da so drugi grehi - grehi duha - veliko hujši, na primer napuh, sovraštvo, lakomnost. Spomnil sem ga na nejevoljne besede, ki jih je neko nedeljo proti koncu predlanske zime izrekel o Novi pesmi. Priznal je, da sta ga do tega pripravila Vidmar in Štuhec; in da mu je bilo takoj žal, brž ko je knjigo prebral. "Moral bi bil priti k vam in stvar urediti," je rekel. Pomenila sva se še o tem in onem. Res je dober človek, pošten, odkrit in iskreno pobožen. Vesel sem, da je to senco med nama odpihnil veter časa.

Beličičeva Nova pesem je izšla v Argentini leta 1961

(1) Imenovani je te moje besede slišal po radiu Trst A 15. jan. 1981 in se je čutil zelo užaljen. Mojo zadrego je pomiril moralist Alfonz Čuk: "Smemo li kritizirati osebne napake kulturnih delavcev? Razlikovati je treba med delovnimi ali poklicnimi napakami in med osebnimi, nravnimi pregreški. Pri prvih je kritika dovoljena in nujna." (Meddobje X, 1967-1969, str. 261)

85 let Borisa Pahorja

Marko Tavčar

Pisatelj Boris Pahor

Pisatelj in esejist Boris Pahor je avgusta lani obhajal 85. rojstni dan.

Ob tej priložnosti naj nekaj teh utrinkov in misli iz raznih Pahorjevih del objavimo v premislek bralcem.

ABECEDA PO BORISU PAHORJU

A kot absurd (*Dom in svet* 1988)

...taka revolucija, kot jo je slovenski svet doživel, ni bila utemeljena, glede žrtev, ki jih je zahtevala, pa je vsekakor bila tragičen **absurd**, katerega narave, žal, ne more ta spremeni niti zavest niti junaštvo ljudi, ki so se bojevali in žrtvovali za svobodo domačih tal.

B kot Barkovlje (*iz govora ob Prešernovem prazniku, Brakovlje* 1964)

V knjigi, ki je pred nedavnim izšla,

sem posvetil **Barkovaljam** nemalo strani. To seveda zato, ker nima ta naša obala nič zavidati drugim marinam, ki se postavljajo s svojim obrežjem in svojimi značilnostmi. Res je, da naša plaža ne nudi svilenega sipka, a zato spremljajo mehko vijugo našega brega apnenčasti skladi, zavoljo katerih se naše obrežje takó belo sveti, da jemlje vid. In paštni se vzpenjajo vse gor po pobočju kakor na Capriju ali Anacapriju, majhne domačije, ki se sončijo nad morjem, pa so še zmeraj priče davnega začudenja, ki so ga ob čudoviti panorami doživeli naši predniki ob prihodu pred to "podobo raja", kot bi rekel naš pesnik.

C kot Cankar (*Zaliv* 1976)

...Tako se je na primer zgodilo, da se za časa osvobodilnega boja poimenovali razne bojne enote po **Cankarju** in Kosovelu in celo po mašniku Gregorčiču, nikomur pa ni padlo na misel, da bi si omislil Kettejevo brigado...

Č kot čas (*Celovski zvon* 1987)

To je bilčas, ko je moja generacija preživljala svojo otroško in mladeniško dobo ob kulturnem - in ne samo kulturnem - rodomoru, na katerega je bilo skoraj četrt stoletja obsojeno slovensko prebivalstvo. Saj, v letih, ko so naši kulturni domovi postajali pogorišča, sem bil učenec v osnovni šoli. A ko je govor o rodomoru, ne gre v prvi vrsti ne za odpravo bančništva in zadružništva in raznih kulturnih, športnih in drugih organizacij; in tudi

nima predvsem v mislih odprave pouka slovenščine, slovenskih listov in knjig; marveč v prvi vrsti prepoved rabe slovenskega jezika v javnosti, spremembo slovenskih imen in priimkov v italijansko obliko, prekrščevanje imen celó na grobnih napisih.

D kot domovina (*Novi list*, 12. maja 1983)

Vem, vprašali se boste, zakaj sem čutil potrebo, da se danes spomnim na duhovno bogastvo te zemlje ob morju, ki je naša lepa **domovina**. Odgovor je zelo preprost: zdelo se mi je prav, da obnovim z vami veselo doživetje ob ugotovitvi, kako izredno mesto imajo naša obala, naš breg, še posebej pa Devin v tkivu književnih stvaritev naših umetnikov besede.

E kot edinost (*Sidro, pomlad* 1953)

Edinost. Edinost na osnovi zmage in nove samozavesti, kulturno edinost ustanov in sredstev - to so ljudje hoteli in kljub vsemu še hočejo. Pogubna naivnost je zahtevati edinost na osnovi dialektičnega materializma, stalinizma, jugoslovanskega tolmačenja marskizma itd.

F kot fontana (*Brodolom*, 1959)

... Prav sredi trga je **fontana**, kamniti amoret se je vzel na desno stopalo in krili z rokami, ko da hoče zleteti. Vse dni je tako pripravljen na vzlet. Debelo glavo ima pod njim pa so na treh koncih fontane spet tri kamnite glave in iz ust jim curlja voda v tri školjke. In ob školjke so spet pritrjene tri majhne glavice in iz ust, ki so odprta kot ribi žrelo, jim pada curek. Branjevke perejo ob teh curkih solato in zeljnate glave.

G kot gorje, (*Kres v pristanu*, MK, Lj 1959.)

... Prav gotovo segajo korenine tega **gorja** zelo daleč nazaj v zgodovino, pravzaprav do samega začetka težke usode vseh slovenskih ljudi, ne samo tržaških. To so sledovi tiste nesreče, ki se narodu vpiše v srce, ko pride pod tujo oblast.

H kot hekatombe (*Zaliv* 1981)

Naj judovska tragična specifika seveda ostaja, vendar je tudi res, da so bili prav takó spremenjeni v pepel pripadniki vsaj deseterih narodov Evrope. Bile so prave **hekatombe**.

I kot ideologija (*Večer*, 14. 10. 1989)

Pri nas je **ideološko** ukrepanje prišlo najbolj rezko do izraza, ko se je moralo vse razvijati na podlagi teze o italijansko-slovenskem proletarskem sodelovanju, to se pravi v boju proti buržoaziji, ker da imata italijanska in slovenska buržoazija iste cilje. To je bil absurd na kvadrat, ko pa veliko mesto brez uradnikov, tvrdk, bank ne more obstajati.

J kot jezik (*Vilenica* 1987)

Najbolj usodni pa niso bili pogromi, ki so jih bile deležne naše kulturne stavbe, ampak obsodba na smrt, ki je bila izrečena nad našim **jezikom**.

K kot kultura (*Sidro, jeseni* 1953)

Naša **kultura**, ki je do prve svetovne vojske doživela tako čudovit razcvet, da je pisatelj Slataper 1914. leta napisal, kako se Trst spreminja

iz kozmopolitskega v slovensko mesto, naša kultura pravim, se je v naslednjem mračnejšem obdobju morala skriti v katakombe srca, slovensko knjigo pa je bilo bolj tvegano spraviti čez mejo kakor tobak in cigarete.

L kot Lepa Vida (*Morje kot simbol, Zagreb 1988*)

Lepa Vida je torej za zmeraj zapustila starega moža - občestvo svojih prednikov - in majhnega otroka - nadaljevalca domačega občestva -, ker jo je mamila veličastnost španskega dvora, vendar je ob tujem čaru kmalu razkrila pogubo španskega dvora, vendar je ob tujem času čaru kmalu razkrila pogubno izgubo svojega intimnega bistva. Gre torej za odhod, ki je beg in hkrati izdajstvo.

M kot manjšina (*Misel iz dnevnika*)

Do opustitve izraza **manjšina** je prišlo v prvi vrsti zato, ker le-ta oznamuje skupnost, ki je takó številčno kot tudi drugače handikapirana. Ti zapostavljenosti, ki je potrjena že v oznaki, seveda sledi zgrešeno razpoloženje tako v dominantni skupnosti kakor v dominirani.

N kot nacionalno vprašanje (*Intervju v Kmečkem glasu*)

Eno izmed poglavitnih vprašanj je, po mojem, tudi **nacionalno vprašanje**. To v sklopu združenih evropskih držav kakor tudi v marsikateri izmed njih, kjer obstajajo takó imenovane manjšinske skupnosti. Evropa se boji nacionalizma, ne ločuje pa med le-tem in upravičeno zahtevo po priznanju narodne identitete. Slovenija se je k sreči pravočasno vključila v zgodovinski trenutek rušenja komunističnega sistema in potrditve nacionalne suverenosti.

O kot Osimo (*Nova revija 1985*)

Osimo. Ta je prav gotovo pomemben, ker je dokončno potrdil slovensko mejo, pa tudi drugače je osimska listina pomembna. Tisti izjalovljeni načrt o prosti coni pa je naredil več škode kot koristi. Predvsem, ker se je Trst čutil zapostavljenega, saj bi cona živela poleg in ločena od njega, v nji pa bi se naselili prišleci, ki bi prišli tako z jugoslovanskega kakor z italijanskega juga.

P kot politika ali partija (*Misel iz govora*)

Seveda Branko Babič, kot voditelj nekdanje **partije** pri nas, marsikje Vidalijevim tekstom ugovarja. Vendar je, po mojem, tisto pisanje pomanjkljivo, ker bo treba tudi **politiko** tedanjega slovenskega vodstva dati na rešeto. Predvsem je bilo zgrešeno njihovo revolucionarno razmerje do anglo-ameriške oblasti.

R kot resnica (*Dom in svet 1988*)

... zgodovinska **resnica** je namreč, da so imeli poglavitno vlogo v protifašističnem boju tako imenovani "nacionalisti" - katoličani - liberalci - krščanski socialci - vključeni v organizacije Borba, TIGR in druge. komunisti so bili le del celote, ne pa glavno gibalo, kot je prikazovala in skuša prikazovati povojna monovalentna politična literatura v matičnem prostoru in tiste, od matične odvisna, zunaj matičnega prostora.

S kot slovenstvo (*Novi list*, 5.12. 1968)

A če je Trubar na Nemškem pisal slovenske knjige in jih tihotapil v sodih na Slovensko, če je Trubar, pravim, verjel v naš rod in se takó žrtvoval zanj, potem moramo mi, ki živimo na svojih tleh, na tem koščku obmorske zemlje, ki po svoji lepoti nima kaj zavidati drugim obmorskim pokrajinam, potem moremo mi ne samo verjeti v našo prihodnost, ampak doživljati **slovenstvo** takó, kakor so ga doživljali naši veliki možje: kot spoprijem s stvarnostjo, kot uresničevanje svoje resnice ne glede na zapreke, kot uveljavljanje v boju.

Š kot Španger... (*uvod v Bazoviški spomenik, Trst, 1986*)

"Špangerjevo pričevanje (Bazoviški spomenik) je edinstveno, ker nam avtor iz prve roke ponuja dokaz spontanega izziva mladih ljudi na uničevalne načrte črnega režima, načrte, ki so sicer nadalevali asimilacijsko politiko prejšnjih rimskih vlad oziroma že italijansko nacionalistično politiko v naših krajih za časa Avstro-Ogrske,"

T kot Trst (*Celovski zvon 1997*)

Vendar če je **Trst** varilni kotel za ljudi različnih narodnosti in jezikov, slovenski živelj, ki ima v rokah zaledje, kljub vsem izgubam ne klone in od 1848. leta naprej nevzdržno potrjuje svojo istovetnost.

U kot usoda (*Pogovor z B. Štihom, 10. november 1983*)

Ko sem se vrnil domov, sem res mislil, da se bom lotil pisanja o naši **usodi**, kot sva se v Dachau pogovarjala z Linom Legišo, ki je prebral nekaj mojih strani, ki so pred vojno izšle v Dejanju.

V kot vas (*Zgrešene diagnoze*)

Od Trsta do Devina so bila leta 1945 vsa naselja slovenska, pa je bilo ozemlje prepuščeno Italiji, da bi imela koridor do Trsta, v zameno je Slovenija dobila cono B, da ima izhod na morje, od katerega bi bila odrezana, ko pa so Barkovlje, Križ, Nabrežina, Sesljan, Devin v italijanski republiki.

Po letu 1945 oziroma po 1954 so begunce iz celotne Istre naselili prav na tem obmorskem pasu, postavili so jim **vasi**, takó da je ob vsaki slovenski vási italijanska proti-vas. Tako na Proseku, v Križu, v Nabrežini itd. itd. Taras Kermauner, ki je bil takrat direktor ljubljanske Drame, tega raznarodovalnega procesa na slovenskem ozemlju ni videl, zapazil pa je, da so Slovenci slovenizirali istrske kraje.

Z kot zgodovinski spomin (*Prešernova proslava v Trstu, 1990*)

...Ta naloga pa poleg že omenjene politične širine zahteva novo razmerje do tega, kar danes imenujemo **zgodovinski spomin** ali v tradicionalnem jeziku zvestoba zgodovinskemu izročilu. Temu pa smo se v povojnem času dobršno izneverili.

Ž kot življenje (*Novi list, 1984*)

Ker mi smo si zdavnaj otrli solze ob naših pogoriščih, zgradili smo si nova domovja, stavili na **življenje** in začeli spet upati na zemlji naših očetov.

Da bi bili graditelji miru...

Giorgio Giannini

22. SEPTEMBER 1998

Gospod, naj bom orodje Tvojega miru...

Obsedel sem v miru že prazne cerkve in se zazrl v poslikave Toneta Kralja, ki upodabljajo pastirja in ovce, kako klečijo ob grmu, pri katerem so na čudežen način našli malo Marijino soho na začetku milostne preteklosti zgodovine Sv. Višarij.

Samo zelo veliko sveč je obzirno širilo na oltar in na Marijino podobo toplo luč zaupanja porojenega iz vere tistih, ki so med dnevom prišli na goro. V krajih, kjer se rojevajo močna čustva, ima človek včasih občutek, da ostaja nekaj te napetosti v zraku, na stenah in predmetih,... čustva, ki jih vzbuja vera, so včasih zelo močna in zato ni brez zveze misliti, da ostaja nekaj tega tudi tam gori.

Na misel so mi nepričakovano prišle besede sv. Frančiška, kot lava, ki se dvigne do vulkanskega žrela in je na tem, da prekipi. To je moč vere! To so besede veselja, ki izražajo darovanje, pripravljenost darovati se brez pridržkov.

Tudi tokrat mi ni bilo lahko odpotovati iz Devina, da bi se povzpел tja gor. Da se razumemo, to ni nobeno potovanje, toda vedno se zadnji trenutek kaj zgodi in vse postane težje, kar lepljivo... Dogaja se nekako tako, kot če se pri hoji skozi gozd naenkrat znajdeš sredi močvare, ki jo prekrivata mah in visoka trava, in ti korak zastane zaradi blata in se sprašuješ, kako se boš izvlekel, da bi našel pravo pot.

Ne gre vedno za osebne zadeve. Če je duhovnik le malo pozoren do bližnjega, ki ga sreča ali obiše, da bi pri njem našel opore; če je duhovnik le malo pozoren na trpljenje bližnjega, resnično nima veliko časa, da bi skrbel za svoje zadeve. To mogoče ni niti tako slabo, če pomislimo na tiste, ki jih zaposluje samo to, kar je v zvezi z njimi in preživljajo svoj čas v premlevanju svojih pravih ali domnevnih nesreč, ne da bi našli izhod.

Življenje je lahko danes, kot je verjetno vedno bilo, za nekatere precej slabše, kot je močvirje. Blato je včasih zelo stvarno... to je blato, ki ga ustvarjajo trdota srca in nesposobnost imeti rad, egoizem in prevare, pomanjkanje čuta odgovornosti in preseganje svojih razpoloženj, naj bodo konstruktivna ali destruktivna, s pametjo, predvsem pa s pravo ljubeznijo, ki zna gledati više in preko meja svoje paranoične ujetosti.

Sodobni človek ne zna živeti v miru!

Tako!... Kaj lahko narediš, ko ti na predvečer izleta kdo plane v hišo in

Kip Matere božje na glavnem oltarju v višarski cerkvi

te zasuje z besedami o zapuščenosti in varanju? Ali se lahko z mirnim srcem povzpneš na Sv. Višarje ali kamorkoli drugam? In vendar je prav v takih okoliščinah potrebno, da se umakneš, da se z umirjenim korakom povzpneš skozi gozd, da lahko razumeš, kako so nekatera ozdravljenja duha pravi čudež Duha in Marijinega posredništva.

Hodim in skušam določiti pravi ritem svojemu koraku in ga uglasiti z glasbo Zajzere, ki šumi v daljavi. Zaradi včerajšnje nevihte so vsi studenci in potočki polni vode. Po vseh žlebovih teče blatna voda, ki ustvarja manjše ali večje brzice in slapove... Bučanje slapa s konca doline Zajzere pa se sliši do sem gor. Ko ujameš pravi ritem, se začne resnična prenova duha. To je prava 'mantra'. Vsakdo jo ustvarja sam sebi, ko se giba. Dihanje se usklajuje s korakom in utripom srca in misli plujejo, da bi zaznale druge svetove, druge zvoke, druge barve, ki presegajo neprenehno igranje luči in senc v gozdu ter vrhove dreves, za katerimi se skrivajo in istočasno kažejo Montaževe stene, in preglasujejo klice veveric ali zariple krike sokola.

Še vedno tiho sedim v cerkvi. Nekoliko sem si že oddahnil in ohladil, tako da že začenjam drhteti od mraza, ko se na zahodu izza nekega črnega oblaka pokaže sonce, ki razsvetli cerkev z milo in toplo svetlobo. Ta svetloba je podobna oni, ki pogosto naredi, da se škrlatno obarvajo vrhovi Dolomitov, preden zatone sonce za daljne gore.

Svetloba se kmalu izgubi in v srcu mi ostane brezmejni mir... to je Tvoj mir! Naredi me, Gospod, za orodje Tvojega miru! Saj nočeš, da bi samo užival ob Tvojem miru, ko sam prinašaš mir tistim, ki ga nimajo. Iz vseh nas naredi orodja miru. Mi vsi, duhovniki in laiki, verni in neverni, mi vsi ljudje dobre volje (če to smo in kadar smo) smo lahko tako orodje. Mi vsi, ki imamo radi naravo, se lahko z njo - posredno ali ne - učimo tudi ljubiti svojega bližnjega... Ob tem se učimo poživljati preprosta in pristna čustva, ki jih slutimo, da so, le ko zmoremo postati kot otroci.

Biti orodje miru, pomeni gledati v srce ljudem, prisluhniti njihovim dramam, z njimi deliti čustva, trpljenje, pomagati jim prenašati negativne trenutke in jim pomagati ponovno poiskati pravo pot. Pomagati jim prenašati težo bivanja. Kdor se povzpne sem gor, ali obišče katerokoli drugo cerkev ali božjo pot, prihaja pod težo križev, ki jih nosi... mogoče, da bi se spet našel, da bi spet osmisлил svoje življenje, da bi slišal tolažilne besede, ki naj mu pomagajo, da bi spet prišel do luči. Prava sreča je zato najti duhovnika, ki je pripravljen za pogovor ali mogoče za spoved, ali takega, da zna med mašo nagovoriti prisotne, tiste, ki so prišli, da bi poiskali luč v bistvu evangelija, v velikih in jasnih Jezusovih besedah, ki nam edine lahko pomagajo, da najdemo pot, ne da bi potrebovali zgodovinske ali politične razlage.

Kdor se povzpne na goro, pride, da bi našel Boga... to je edini razlog, da Sv. Višarje obstajajo in da obstaja vsaka druga božjepotna cerkev. Samo zato nam Marija ponuja svojo roko.

(Prev. Marko Tavčar)

Rešitev je v očiščenju

Miran Mihelič

Danes že marsikdo opaža, da toneta po krivdi političnih sil "kontinuitete" slovenska družba in narod v načrtnem onesnaževanju in uničevanju krščanskih in s tem civilizacijskih vrednot, iz katerih sta v tem prostoru nastala. Namesto da bi si ta jarem, ki nam ga je nadel komunizem odvzeli, pa zaradi umetno ustvarjene politične zbežanosti do te nevarnosti ne kažemo dovolj množične opredelitve in še manj iskanja ter odločnih dejanj reševanja. Posebno je zaskrbljujoče, ker te volje po jasnih opredelitvah in tako javnem delu osveščanja nima dovolj intelektualcev, tudi ne tako imenovanih katoliških izobražencev. Še vedno se nas drži slama dolgoletnega ležanja v prepovedani odkriti prisotnosti v javnem življenju. Tudi danes bi se temu lahko popolnoma sodobno reklo družbeno-intelektualna lenoba, iz katere se ne more prebuditi civilna družba. Brez nje so dani vsi pogoji za nadaljevanje in še neprimerno večje uveljavljanje neke diktatorske moči nad tem narodom, nad državljanji, pa naj bi ta prihajala od znotraj ali zunaj, ko bomo enkrat v EZ. Namesto prave civilne družbe je sedanja "kontinuiteta" oblastnikov ustanovila šibko, lažno civilno družbo gibanj, ki plešejo po zvokih njene piščali in državljanje še dodatno zavaja. Rabimo neodvisno civilno družbo med seboj spravljenih v sebi in z drugimi, ki bo prisluhnila tudi svojemu neodvisnemu dnevnomu mediju.

Uničujoče je bilo za Izraelce suženjstvo, toda izgubljeni bi bili, če bi poslušali tiste, ki so Egipčanom služili tudi v njem in bi se iz naporenega očiščevanja v puščavi vanj vrnili. Prilika izhoda iz duhovnega in narodnega suženjstva se je ponudila tudi Slovencem in navdušeno smo se je oprijeli. Toda sedaj se kaže, da se vse več tistih, že nekdanjih neučakancev, ki so v tem suženjstvu postali sopotniki "gospodarjev" za košček kruha, danes vrača v duhovno suženjstvo za drobtinico več z bogatinove mize, še preden bi očiščeni prispeli čez duhovno puščavo do lastne duhovne njive, tam posejali lastno seme in ga pridelali sami. Če ostane na tej poti le peščica, zna večina za seboj potegniti nazaj v suženjstvo tudi druge, namesto, da bi vrednote med seboj združevali. Da smo se Slovenci lahko imenovali narod, smo morali vendar vse to združevati, skrbno dodajati skupaj v krščanstvu. Komunistični in današnji liberalni ateizem pa je v vse to zasadil razdor in sovraštvo, brisanje iz narodnega spomina, da je na ničú lahko pognal sam. Že takrat je bilo tudi povedano, da bo padlo na ničevi podlagi vse v nič. In kaj delamo sedaj v naši mladi državi? Gradimo na tem ničú naprej, namesto da bi prej prišli do pravega dogovora, ki vrne mlajši generaciji možnost ljubezni narodnega bratstva ali vsaj čistih izhodišč in računov. Tako pa od prestrašenega, nezaupljivega in posledično hirajočega narodnega telesa nažene sedaj strah v beg to, sedaj ono narodotvorno vrednoto ali opcijo. S tem pa seveda tudi fizične osebe, kar je

najbolj nazorno vidno pri rojakih v zamejstvu in po svetu, samomorih, prometnih nesrečah, alkoholizmu, drogi in drugačnih oblikah nihilizma, ki se odraža kot brezbožen beg iz sebe in celote - od globljega smisla.

Ker so to razmere načrtovane družbene preobrazbe, ni čudno, da po toliko letih osamosvojitve in uradnega padca diktatorjev, nikakor še ne zmoremo usklajenih učinkovitih potez niti na tako imenovani pomladni strani.

Nekaj časa je veljalo mnenje, da je temeljni problem v množičnem pojavu neosveščenosti in pomanjkanju razkritega zgodovinskega spomina.

Danes bi se morali na osnovi zgodovinskega spomina (tega intelektualci imajo) vsaj na stran odrinjeni kristjani vprašati: kaj je z nekom narobe danes in sedaj, če je pripravljen pobrati na tla vrženo drobtinico kruha od tistega, ki njemu ali Cerkvi nasilno krade cele vreče ali ukradenega ne vrne? Zakaj prisluhnemo Faustovi piščali danes po tej izkušnji, če vendar vemo, da je pesem zla? Kaže, da je problem v miselni usedlini, že kar v bolesi, s katero so nam od vrtca naprej vgrajevali v našo podzavest. V našo, na ta način, onesnaženo, obolelo podzavest! Postavlja se vprašanje, kdaj bo vzhodna Evropa od tega ozdravela. Gre za okužbo z nevidnim virusom oz. orodjem manipulacije s tem narodom, na katero še posebno "elitne" sredine slišijo in se mu s še prav posebno ljubeznijo odzivajo tudi danes. Gre za prefinjeno sugestivno "moralno", protiversko in drugo nesnago. Gre za skrit sprejemnik, naravnan na frekvenco teh, ljudski logiki neprepoznavnih tonov, ki jih potem v naše možgane pošiljajo z najsodobnejšimi prijemi propagande. To pomeni biti v oblasti. Ta prevzgoja nam je okužila podzavest in je sedaj znotraj nje kot njen sestavni del. Naša osebnotna imunost je ne prepozna, ali pa vsaj ne ob pravem času. Je torej nekakšna rakasta tvorba znotraj naše psihe, ki sobiva skupaj z odporom proti njej. V oblasti pa nas ima zaradi prevladovanja zunanjih vplivov-medijev. Kako je ta vpliv lahko uničujoč, lahko pove zelo enostavna primerjava. Edini laični pomladni tednik Demokracija je 23. julija 1998 praznoval stoto številko po skoraj dvoletnem izhajanju. En sam dnevni časopis kontinuitete je javnosti polnil glavo z nasprotnimi "argumenti", tudi zavajajni stotih izdaj samo v treh mesecih! Preštejmo, koliko ima zavajajočega dnevnega rumenega tiska sedanja oblast in temu prištejmo še večji del informacij s strani regijskih tednikov, radia in televizij. Zelo hitro bomo ugotovili, da mora Demokracija svoje in nove pomladne volilce in tudi nasprotnike vsaj malo dajati na trdna tla kar petnajst let, da lahko količinsko pove toliko stvari kot drugi v treh mesecih! To je nasilje političnih strank na oblasti, ki jim je (po propadu ideologije) ostal skupni imenovalec sovraštvo do katoliške vere, razprodaja ideologije in v liberalistični zmedi rop državnega kapitala ter nadaljnje bogatenje v kapitalističnem sistemu in ob razprodaji slovenskih nacionalnih interesov. Stanje je podobno nekakšni asimilaciji dela Slovencev v zamejstvu ali pa tudi po svetu. Ta asimilacija se kaže najhujše tam, kjer je to delovanje enobarvno, intenzivno ali pa traja že generacije. V zamejstvu se kaže

najhujše na Koroškem, kjer so neprestano pod eno nacionalno državo. Malo manj je ta asimilacija posegla v Benečijo, kjer so menjali nacionalno državo nazadnje pred poldrugim stoletjem. K sreči so bile te menjave najbolj česte vsaj na Primorskem. V omenjenih dveh slovenskih deželah se je večina Slovencev že asimilirala, vendar čuti večina preostalih slovenstvo kot domačo tradicijo in zasebno pravico ali kot pravico manjšine. Veliko od teh se čuti kot del avstrijske ali italijanske nacije: v tem smislu Avstrijci, Italijan; ("ponosni Slovenci, vendar Avstrijci", je bilo slišati na neki letošnji univerzi) in ti so zelo hitro slišali na krilatico multikulturalnost. To je primerljivo tudi z nekakšno raznopolno koalicijo v slovenskem parlamentu, kjer je šibkejši pristal v nekakšno nemčurstvo, zaradi katerega hira iz dneva v dan bolj. Seveda pa so po drugi strani narodno dejavni Slovenci iz teh krajev upravičeno užaljeni, če jih kdo iz te strani naivno in bedasto imenuje Italijani, Avstrijci... Multikulturalnost je lahko čisto v redu, če zadrži vsak svoje. Ko pa pomeni to odpovedovanje čisti narodni identiteti manjšin ali majhnih narodov, je to samo prefinjena poteza čezmejnega širjenja asimilacije. Sosedje dajejo v te namene vedno več sredstev. Začelo se je že tudi na področju podjetništva italijanskih državljanov v Sloveniji, že davno penzij, od katerih se ve, da so 95% na podlagi lažnih prič... Sobivanje je v bodočnosti neizogibno. Kako se bodo stvari odvijale, pa je odvisno od tega, ali bomo liberalni brezbrizneži ali igralci s svojim pripadajočim delom pobude.

Rešitev je le v očiščenju, v še večji globini naše notranjosti in v močnejši lastni pobudi na vseh področjih.

Pomlad prihaja v naravi po zimskem očiščenju, zato tudi kmetje svoje travnike trebijo pred rastjo mlade trave. Brez videnja in priznanja nesnage ni potrebe po čiščenju in prošnje po odpuščanju krivde. Dosedanji slovenski premiki pa očitno pomenijo le eno lastovko, zato nam ta ni prinesla prave pomladi. Brez lastovk pa nas bodo predpomladni komarji in mušice popolnoma okužili.

Vračanje v megleni predpomladni čas pomeni prav uničujoč "biti zraven" v nemočni manjšini kot sopotniki drugih opcij, ki so krščanstvu in moralnim vrednotam civilne družbe sovražne. To je kratko malo izguba časa! Koliko smo ga izgubili že doslej?!

Korak naprej je v zavedanju tega rušilnega potresa in priznanju stanja. Šele od tu dalje je možna alternativna sanacija in gradnja na trdnih, realnih temeljih.

To pa ni lahka stvar. Do razčiščenja zgodovinske resnice in posameznih dogajanj je tolikšen odpor, ki so ga "gospodarji resnice" naselili v večino v javnosti (po naših mehkužnih normah) neizbežno podložnih državljanov. Človek ne more mimo dejstva, da je to eno ključnih vprašanj javnega delovanja, ki mora postati proces. Najprej ga moramo rešiti v zavesti in sedaj zbrisanem spominu nas vseh, če hočemo dobiti neko jasno sliko, kaj se je z nami zgodilo, kaj se danes dogaja kot posledica tega in kako naj se rešujemo iz tega hudo globokega brezna, kamor niso pometali le najčistejših duš, ampak v prenesenem pomenu spravili vanj cel slovenski narod. Tja

so že takrat vrgli tudi vizijo kančka humanega, ki bi lahko zavelo po revoluciji. Premagancev divji človeški rod masovno ni pobijal niti v kani-balizmu, ko so bili vsi siti.

Brez aktiviranja požrtvovalne civilne družbe pa nasilno obubožanim kristjanom in drugim "neelitnežem", ob neuravnoveženem medijskem prostoru, ni mogoče niti približno pomagati, niti približno predstaviti svoje poglede nasproti pričevalcem "več resnic" ter njih plačanim medijskim zavajanjem. Dopustili smo stanje, pri katerem ni krivda in greh le napaka, ampak je tudi nedejavnost. Pogubi se je moč izogniti le z znatno dejavnostjo. Le ta že takoj osvobaja in sproščujoče očiščuje.

Zlo je razbrati iz primerjav njegovega današnjega obnašanja z obnašanjem na začetku in sredi tega stoletja. Dokazi pričajo, da so imeli nacizem, fašizem kot tudi komunizem že od samega nastajanja veliko skupnega. Obenem odkrito in prikrito sovražstvo do Cerkve. Skupno izhodišče v neki različici liberalizma do takrat, ko so si postali, zaradi konkurenčnosti in nadute netolerantnosti do najmanjše različice, prikriti ali odkriti sovražniki, ki so se razšli. Zato je tudi današnje prehajanje nekaterih struktur iz komunizma v fašizem napolnjeno z besnim sovražstvom do Cerkve. Njihovi vidni voditelji so imeli gotov osebnostni "razvoj", ki se je nagibal bolj k eni ali drugi ideologiji in prehajal iz ene v drugo... Kot rdeča nit se vleče pri vseh skupno (antikrščansko), najkrutejše nasilje nad posamezniki, množicami, narodi, kristjani, Judi in celo rasami. Pri tem jim je sicer zdrsnilo na podirajočem se babilonskem stolpu in so si potolkli nosove, še preden so mogli opraviti dokončen obračun - uničenje in posledično morda samouničenje človeštva, nevarnost pa danes narašča..

Spričo postopanja z ljudmi, da so bili prisiljeni sobivati ali biti formalno zraven, ob tako veliki grožnji človeštvu, so bile posledice tudi današnjega obnašanja dokaj žalostne, toda prepoznavne. Ob tem je razumljivo marsikaj, toda moramo se iz tega nekaj naučiti, sicer se bodo učili te groze naši potomci vedno znova.

Brez notranjega očiščenja obhajilo ni smiselno. Rešitev torej ponuja ske-sana vrnitev k večnemu smislu, prevzemu odgovornosti v javnosti in svetlo-bi vsakdanjega dne in ne le v svetohlinstvu posameznikov, ob svečanih priložnostih, množic pa le v polmraku za cerkvenimi zidovi ali na romanjih.

Potrebna je skratka slovenska občestvena maša. Znotraj nje je opredeliti "obred": spoved in kesanje, Evangelij, pridiga, obhajilno očiščenje...

Režim potiska Cerkev na nivo kulturne ponudbe, po vrhu vsega še ločeno od države, in mnogi verniki se tega ne zavedajo. Krščanstvo v javnosti pomeni danes civilno družbo. Treba je spregovoriti z jezikom te družbe, zlasti mladini, ki je bombardirana z izjemno strokovno pripravljeno razdiralno propagando in ponudbo vseh vrst.

Pogovor z Bogom se udejanja ali pa ga ni bilo. Molitev po spovedi mora postati prošnja za pomoč, za udejanjenje dogovora z Bogom, sicer n-enkrat zaveza brezpotje.

Trnjeva pot do oltarja

Franc Koritnik

SPOMINI - DRUGO PISMO NEČAKOM

Gospod Franc Koritnik, letnik 1910, je doma iz Dolenje vasi pri Senožčeah. Rodil se je v desetčlanski kmečki družini kot šesti otrok. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, srednjo in višjo pa v Gorici. Odločil se je za poklic duhovnika in mu ostal zvest vse življenje. Na svoji duhovniški poti je marsikaj doživel in kdor ga obiše v domu za ostarele občane v Sežani, kjer sicer biva, čeprav še vedno tudi pomaga sežanskemu župniku, bo v njem našel zelo zanimivega sogovornika. Posvečen je bil leta 1936, prvo kaplansko mesto je dobil v Postojni. Nato je služboval v Brkinih (16 let; 1939-55) in upravljal župnijo Vatovlje, vikariat Barka, podružnico Kozjane in druge zaselke iz župnije Brezovica, občasno še župnijo Vreme in Suhorje z Ostrožnim Brdom. Leta 1955 je bil premeščen v Bertoke, od koder je na začetku oskrboval še pet drugih župnij v slovenski Istri. Po Londonskem memorandumu (1954) se je veliko domačinov in z njimi tudi njihovih duhovnikov, ki so bili italijanske narodnosti, izselilo. Na tem območju sta delovali dve bolnišnici (Ankaran in Valdoltra). Nahajalo se je tudi premoženje koprskega kapitlja, ki ga je bilo treba upravno voditi. Večina tega nepremičninskega imetja je bila na območju navedenih župnij. Po desetih letih službovanja v Istri je bil premeščen v Jelšane pri Ilirski Bistrici, ki so bile tedaj, zaradi nekaterih nasilnih dogodkov nad duhovniki, zelo težka župnija. Po štirih letih je bil premeščen v Hrušico, pred prihodom v Sežano pa je bil župnik v Matenji vasi.

ŠTUDENT V GORICI Torej študent naj bom. Nerodni kmečki fantek sem se v mestu Gorici kmalu znašel. Čeprav mi je neki profesor (Terčelj) ob prvem srečanju rekel, da od tam, kjer sem doma, ne more nič dobrega priti. Takrat sem sklenil pokazati, da to ni res. Voljo do učenja so mi dali dobri učitelji in vzgojitelji na škofijski gimnaziji v goriškem malem semenišču. Ta zavod je ustanovil nadškof Sedej malo pred prvo svetovno vojno. Po vojni je bil ponovno odprt v šolskem letu 1923/24 z notranjo gimnazijo in italijanskim učnim jezikom. Vpis na gimnazijo pa me je zadolžil za nadaljevanje vsaj do mature. Namesto dote naj me družina podpira, dokler bo le mogoče. In res! Oče in oba brata so z izkupičkom za drva iz domačih gozdov ter s prodajo ledu iz lastne velike ledenice ter z mojim delovnim prispevkom ob počitnicah - s skupnimi močmi smo zmogli plačevati šolnino in vzdrževalnino. Ta je samo do mature znašala za eno naše premoženje. Kar lepa dota! Dan pa je bil pogoj, da ne bom ponavljal nobenega razreda, sicer me doma ne bodo več podpirali.

Bila so težka študentska leta: šola še po avstrijskem sistemu, mnogo

učenja, stroga disciplina, zahtevni izpiti. Poleg obveznih šolskih predmetov, med njimi pet jezikov (italijanski, slovenski, latinski, grški, nemški), so bili še drugi prosti predmeti po zanimanju in izbiri posameznika, npr. učenje tujih jezikov - francoščina. Velika umska obremenitev ter izraba slehernega prostega časa so bile poleg šole priprave na igre in prireditve, študijski krožki v okviru raznih kongregacij ter društev, študentska predavanja in debate, obvezna je bila prisotnost na predavanjih gostujočih strokovnjakov o izvenšolskih vedah in modernih odkritjih, literarni prispevki za študentovski list. Ni bilo časa za lenobo, zabave in pohajanje, razen dvakrat ali trikrat na teden dveurni skupen sprehod v naravo in enkrat na leto celodnevni izlet, navadno peš, v oddaljeno okolico.

Poleg sprejemnega izpita na gimnazijo sta bili še dve mali maturi in velika matura konec 8. razreda, ki je bila kot prva po vojni zelo slovesna, resna in zahtevna. Hvala Bogu, da je šlo vse po sreči. Bilo nas je 12 maturantov. Od 44-ih učencev v prvem razredu nas je do mature prišlo 6 (4 Slovenci, 2 Furlana), ostalih 6 se nam je pridružilo od drugod v raznih letih, nekateri naši sošolci pa so zaostali ali odšli na druge šole. Vseh nas je bilo tisto leto (1933) na gimnaziji okrog 300 dijakov.

RAZMERE NA PRIMORSKEM POD ITALIJO To so bila leta najhujšega italijanskega ter fašističnega zatiranja primorskih Slovencev. Bili smo brezpravni, orožani najbolj osnovnih pravic. Začelo se je takoj po zasedbi Primorske sistematično poitalijančevanje. Ukinjene so bile slovenske šole (1923-25), izobraževalna društva, gospodarske in trgovske organizacije, prepovedana slovenska beseda v uradih in v javnosti, tako pisana kot govorjena. Onemogočen slovenski verouk, slovenske pridige in slovensko petje, zlasti v Istri in slovenski Benečiji. Ukinjeno slovensko časopisje, zaplenjene in uničene slovenske knjige (mohorjevke), sveto pismo in celo molitveniki. Slovenske tiskarne v Trstu in Gorici večkrat uničene. Požgani "Narodni domovi" v Trstu (13.7.1920) in drugi v Istri. Slovenski Trgovski dom v Gorici izročen italijanskim ustanovam. Dostop v vsako, tudi najnižjo, državno službo onemogočen vsakemu značajnemu Slovincu, ki ni hotel zatajiti svojega naroda in materinega jezika. Nešteto Slovencev je bilo po ječah in v izgnanstvu na otokih. Glavni stebri slovenstva na Primorskem med obema vojnama so bili predvsem slovenski duhovniki, ki so kljub fašističnemu pritisku vztrajali pri svojih slovenskih vernikih in na skrivaj poučevali njih otroke slovenski jezik. Prenekateri so bili zaprti, konfinirani, vsi pa na razne načine "šikanirani" in tudi fizično napadeni (Guštin v Trstu, streljan na prižnici; Zlobec v Marezigah; Cerar v Šmarjah; Esih v Kortah, in drugi). Posebno sodišče za varstvo države je imelo svoje zloglasne procese v Trstu (septembra 1930 štiri smrtne obsodbe: Bidovec, Marušič, Miloš in Valenčič iz Trsta, ustreljeni pri Bazovici, drugi obsojeni na visoke zaporne kazni; decembra 1941 več obsojenih na smrt in

ustreljenih na Opčinah, mnogo drugih pa obsojenih na razne kazni). Poleg raznih smrtnih obsodb je to sodišče naložilo za več tisoč let ječe samo med Slovenci. Vsak zaveden Slovenec je prej ali slej prišel v neprijeten stik z zastopniki oblasti ali režima. Vse te krivice in zatiranja so ljudje trpeli z nenavadno visoko razvito narodno zavestjo in z velikim veseljem do dela in življenja, v upanju, da bo tudi zanje prišla enkrat rešitev. Zato so, svobode in življenja žejni, podpirali vsako osvobodilno gibanje od narodno zavednega (TIGRA), ki se je pred vojno boril za osvoboditev Trsta, Istre, Gorice, Reke - torej vse Primorske, do medvojne boljševiske fronte, ki je znala, vsaj na začetku, pretkano zakrivati ideje in namene svetovnega komunizma. Nekateri so verjeli lažnim obljubam mogočne propagande, drugi so morali prisilno v njej sodelovati, vsi pa so bili nazadnje nad njo razočarani.

V takih težkih razmerah smo slovenski študentje študirali pod Italijo. Vse šole, tudi ljudske, so bile v italijanskem jeziku. Drugam (v Ljubljano) nismo mogli, ker nismo dobili potnega lista. Sreča, da je dalekovidni in odločni takratni goriški nadškof Frančišek Sedej že pred prvo svetovno vojno (v letih 1910-12) ustanovil (sezidal) v Gorici velik zavod, namenjen slovenski gimnaziji po zgledu ljubljanskega škofa Jegliča, ki je malo prej ustanovil v Šentvidu pri Ljubljani podoben zavod. Ta je v letih do 2. svetovne vojne, ko je bil ukinjen med sovražno nemško zasedbo, po vojni pa podržavljen, vzgojil mnogo zavednih krščanskih izobražencev.

Podoben namen naj bi imela ta prva slovenska gimnazija v škofijskem zavodu (konviktu) v Gorici. Ker je po 1. svetovni vojni Gorica prišla pod Italijo, je nadškof Sedej imel veliko težav in sitnosti, da je ohranil ta zavod škofiji in smel v njem obnoviti popolno gimnazijo, ki naj bi jo obiskovali notranji ter zunanji dijaki - tako slovenski kot italijanski - seveda z italijanskim učnim jezikom. Za Slovence je bil obvezen učni predmet slovenščina, ki jo je dolgo let poučeval v vseh razredih prof. Anton Kacin, doma iz Idrije. Da bi bolj zavaroval to svojo ustanovo pred grožnjami ter napadi oblasti, jo je nadškof, s privoljenjem Vatikana, razglasil za škofijsko malo semenišče, namenjeno predvsem za vzgojo duhovniškega naraščaja. Vzdrževanje velike stavbe semenišča in učnega kadra je bilo zgolj na ramah škofije in na prispevkih študentov.

Semenišče je imelo od začetka odlično vodstvo - tako vzgojno (Brumat, Cigoj), disciplinsko (Valdemarin, Juvančič) in šolsko (dobri slovenski ter italijanski profesorji). Dokler je živel nadškof Sedej, ki nas je večkrat obiskoval, je vladal v hiši red in mir, medsebojna strpnost ter spoštovanje drug do drugega. Slovenci, Hrvati iz Istre ter sosednji Furlani - vsi smo bili kot en narod in ena družina, kot nekaka protiutež zunanjim fanatizmom ter sovraštvom. Stanje se je močno spremenilo po Sedejevi smrti (novembra 1931).

Okupatorska oblast je vedno bolj grenila življenje ostarelemu nadškofu

z nezaslišanimi pritiski, očitki, zahtevami, sramotenji in grožnjami tako po časopisih kot z žaljivimi napisi na stenah škofijske hiše (*npr. A morte Sedej! Abasso il vescovo slavo!*). Tožili so ga v Rim, zahtevali njegov odstop in ga dosegli. Na poziv iz Vatikana se je moral odpovedati škofiji. Ko je zvedel, da ga bo nasledil zagrizeni poitalijančeni Hrvat iz Kopra, msgr. Sirotti, je čez mesec od žalosti umrl.

RAZMERE NA GIMNAZIJI Do uradne zamenjave pri vodstvu goriške škofije smo živeli v Malem semenišču v nekakem političnem zatišju in popolni nacionalni strpnosti med Slovenci, ki smo bili v večini, Hrvati iz Istre ter sosednjimi Furlani. Tisto leto je naš razred srečno dokončaval osmo gimnazijo in smo bili prvi povojni maturanti na tej šoli, na kateri smo preživeli najlepša leta naše mladosti. To so bila leta iskanja resnice ter poglobljanja znanosti. Tudi leta notranjih bojev in zunanjih napetosti med sošolci, vendar v skladnem pluralizmu idej, stremljenj in hotenj. Drug ob drugem smo si brusili značaje in skupno zoreli v samostojne osebnosti. V vsakem se je že tedaj oblikoval njegov bodoči poklic, čeprav še megleno in nedoločeno. Nekateri so že med gimnazijo izbrali drugačno, svojo pot, mnogi pa so se nam pridružili od drugod. Cela generacija je tu dobivala znanstveno podlago za višje študije na univerzah, širila svoja duhovna obzorja in se seznanjala s prvimi življenjskimi izkušnjami ter usodami. Nepozabne so nam bile šolske lekcije, predavanja, razni nagovori in nedeljske pridige ravnatelja Valdemarina. Uživali smo ob učenih razgovorih ob prostem času na šolskih dvoriščih ali na sprehodih s podravnateljem Juvančičem, novopečenim doktorjem z Insbruške univerze. Bil je evropsko in svetovno razgledan, pedagog, psiholog in filozof. Znal je odkrivati pri študentih skrite darove pesništva in pisateljevanja. Ker je poučeval tudi na neki državni srednji šoli, si je pridobil simpatije tudi druge goriške mladine, tako slovenske kot italijanske.

Zaradi svojih naprednih idej in širjenja novih duhovnih, filozofskih, verskih, zlasti pa mladinskih gibanj v svetu, je v nas povzročal neko razdvojenost duha, zaradi različnosti z nekoliko zastarelim marijanskim gibanjem in duhovnostjo, ki nam jo je malo pred njim vcepil v srca prizadevni in svetniški spiritual in škofijski voditelj vseh Marijinih kongregacij Leopold Cigoj. On je tudi v Malem semenišču ustanovil prvo fantovsko Marijino družbo, ki je ves čas njegovega življenja - umrl je leta 1934, izčrpan od dela še ne 50-leten - odlično delovala, ne le duhovno, marveč tudi kulturno in prosvetno v raznih študijskih odsekih, dramskih prireditvah, slovesnih akademijah. Ob vsaki priložnosti nas je spodbujal k osebni zavzetosti in samostojnemu delu. Bil je za svoj čas odličen duhovni voditelj in kulturni delavec. A mlada Juvančičeva struja je bila na videz modernejša, razglednejša in privlačnejša. Tako smo se študentje opredeljevali za eno ali drugo ali za obojno vodstvo, saj nas je vse to le bogatilo in izpopolnjevalo. Obema voditeljema smo ohranili spoštljivo hvaležnost.

Tudi ona dva sta se med seboj spoštovala, saj sta oba delala za iste cilje, čeprav po različnih metodah. Spominjam se, kako nam je g. Juvančič tisto leto na počitniškem tednu na Višarjah, ko nam je naznanil novico o Cigojevi smrti, pohvalno o njem govoril in obžaloval njegovo prezgodnjo smrt.

ŽIVLJENJSKA ODLOČITEV Po uspešno opravljeni maturi (1932) smo se prvi povojni semeniški abiturienti zadnjič skupaj zbrali na Sveti gori, da se Bogu in Mariji zahvalimo za preteklo pomoč, se priporočimo za bodoče božje varstvo ter se med seboj poslovimo. Čutili smo, da stojimo na razpotju, na začetku nove poti, ki si jo bo vsak sam izbral. Odločitev je bila zdaj neodložljiva in enkratna. Zato ni bila lahka. Vsak se je ali se bo odločil po svojem srcu, po svojih sposobnostih in nagnjenjih in po božjem klicu.

Nekateri so sprejeli odločitev že pred maturo, drugi potem. Za mojo odločitev ni tisto poletje nihče vedel, niti domači. Hotel sem priti glede poklica čisto na jasno in sam. Zato sem porabil tiste zadnje gimnazijske počitnice, da sem več potoval, se posvetoval z uglednimi osebnostmi, duhovniškimi ter laičnimi, proučeval razmere, osebne, družinske in narodne, tudi v perspektivi bodočnosti.

Po dobrem premisleku in molitvi v ta namen sem prišel do zaključka, da bom najbolj koristil našemu zatiranemu narodu, pa tudi sebi zagotovil polno zaposlitev, ne da bi bil kdaj v breme družine, ki je že toliko žrtvovala zame, oziraje se tudi na svoje osebne težnje in želje, v upanju, da s tem izpolnim božjo voljo in tako pripomorem k svoji večni sreči, če postanem duhovnik.

Kako se je na to odločitev odzvala naša družina in sorodstvo? - Odzivi so bili različni, a vendar vsi pozitivni. Mati, ki je bila sicer mačeha - prava mati mi je umrla v zgodnji mladosti - , je požrtvovalno skrbela za nas še nepreskrbljene otroke in za pozneje težko bolnega očeta. Tudi sama je bila zadnje čase hudo bolna na žolču. Svojo odločitev sem ji razodel ob njeni bolniški postelji. Ta novica jo je tako razveselila, da je skoraj ozdravela, saj je gotovo na tihem to želela in tudi v ta namen veliko zame molila. Bila je zelo pobožna in globoko verna, zato je Bog uslišal njene molitve. Vsak duhovnik mora biti od nekoga izmoljen.

Oče, resen in veren mož, ni pokazal posebnega presenečenja, sam mi je večkrat pravil, da se bom moral sam odločiti. Od bratov je bil eden zadovoljen in ponosen, drugi pa ravnodušen. Sestre, dve že poročeni, so imele pomislek, če bom kos tej službi. Sorodniki, predvsem sestrične in bratranci, pa so mi k tej odločitvi veselo čestitali. Znašel sem se tako v bogoslovju med novimi sošolci in pred novimi profesorji. V prvem letniku sta mi ostala v spominu Slovenca dr. Pavlica za Staro zavezo in hebrejščino, dr. Mužica za fundamentalko. V poznejših letnikih so nam predavali še dr. Del Fabro dogmatiko, dr. Spitteri filozofijo in hermenevtiko, jurist dr. Toroš cerkveno pravo. Ta je bil po vojni nekaj časa apostolski administra-

tor najprej poreško-puljske škofije, pozneje pa jugoslovanskega dela goriške in tržaške škofije. Dr. Tul je predaval tudi moralko in še kaj.

Poleg navedenih predmetov so se zvrstili v naslednjih letih še drugi: pastoralka, katehetika, liturgika, homiletika, petje, predvsem gregorijansko, zgodovina Cerkve, jeziki - za Slovence italijanščina in za Italijane slovenščina. Imeli smo redne pevske vaje za cerkveni pevski zbor. V okviru Marijine kongregacije in akademije sv. Karla smo prirejali sestanke, predavanja in razne druge prireditve. Imeli smo na razpolago veliko semeniško in tudi svojo bogoslovsko knjižnico, naročali in brali tuje knjige in revije, predvsem nemške in italijanske, težje je bilo priti do slovenskih. Začetek je bil kar dober in obetaven.

ZGODOVINSKE REFORME V SEMENIŠČU Naslenje leto se je začelo nebo nad nami mračiti. Novi začasni upravitelj nadškofije msgr. Sirotti je po smrti nadškofa Sedeja začel takoj uvajati upravne ter študijske reforme v obeh semeniščih - malem in velikem. Na pritisk oblasti se je začelo menjavanje semeniškega vodstva. Dolgoletni ravnatelj Brumat, uvideven in pravičen, je bil odstranjen z upokojitvijo. Na njegovo mesto je prišel duhovnik s Sicilije, g. Butto, ki ni imel pojma o naših razmerah. Še pred njim je za malo časa vodil semenišče goriški kanonik msgr. Velčič, doma z otoka Cresa. Podravnatelj Rutar je bil izgnan na otoke, ostali profesorji, tako slovenski kot italijanski, so bili polagoma odpuščeni ali se jim je zgodilo kaj hujšega. Policijski opomini, grožnje, kaznovanje, zapori, časopisni napadi in blatenja slovenskih ljudi, izgnanstva, umori (Lojze Bratuž) so bili takrat na dnevnem redu po vsej Primorski. Slovenski bogoslovci smo imeli, kakor vsi duhovniki, vsak svojo kartoteko na policiji z osebnimi in političnimi oznakami in pripombami, ki so se stalno dopolnjevala. Ta politični nadzor od zunaj in notranje spremembe v semenišču so postavili na glavo dolgoletne in preizkušene metode učenja in vzgoje. Onemogočeno je bilo vsako slovensko kulturno udejstvovanje, ukinjena latinščina, ki je bila od začetka semenišča uradni jezik pri uradovanju, vzgajanju in poučevanju. Nadomestila jo je italijanščina kot obvezen študijski in občevalni jezik. Odmevi na napredujoče pogrome na Slovence v mestu in na podeželju - vse to je v nas povzročalo vzdušje visoke živčne napetosti in naraščajoče odpornosti proti zatiranju in krivicam, na veliko škodo duhovne in znanstvene priprave za bodoče delovanje.

DELOVANJE ŠKOFA FOGARJA Slovenci smo bili brezpravni in brez varstva. Edini, ki nas je po smrti nadškofa Sedeja zagovarjal in branil, je bil tržaški škof Fogar, velik prijatelj Slovencev. Zato ga je kmalu zadela usoda škofa Sedeja. Hudo so ga napadali po časopisih in javnih protestnih nastopih. Ostal je trden in odločen v boju za resnico in pravico. Ko je bil primoran izključiti iz semenišča nekatere svoje italijanske bogoslovce - ker so ovajali, se je oblast maščevala s prepovedjo nadaljevanja študija v

Italiji nekaterim slovenskim bogoslovcem. Žrtve smo bili: dva 4-letnika (Milič in Požar) in dva 3-letnika (Koritnik in Margon). Od ravnateljstva sem prejel sporočilo med poletnimi počitnicami: "Venga subito a prendere i suoi documenti!" Na moje vprašanje zakaj, sem dobil odgovor: "Il governo non le da nulla osta per studiare in Italia." Vprašal sem, kaj naj storim. Dobil sem odgovor: "Vadi a Zagabria!" Šel sem najprej k škofu Fogarju v Trst in mu pokazal odslovilno pismo. Rekel mi je: "To sem pričakoval. Tudi jaz čakam na izgon iz Trsta." Naročil mi je, naj končam zadnji letnik privatno, kar bi bilo itak potrebno, ker zaradi spremenjenega učnega reda bi moral ponovno poslušati že znana predavanja, nova pa bi tisto leto odpadla. Tudi izpite bom delal privatno, v Gorici ali v Trstu, potem pa me bo g. škof takoj posvetil v duhovnika. Dosegel je, da sem lahko še naprej stanoval v semenišču, nemoteno tam privatno študiral in se hranil in po možnosti se udeleževal skupnega semeniškega življenja. Podobno se je škof zavzel za ostale izključene bogoslovce. Ker je tudi drugim grozila enaka usoda, so v 4. letniku pohiteli z zaključkom učenja in se predčasno dali posvetiti v duhovnike in celo odšli na pomoč župnijam, tudi zato, ker je zaradi vojne nevarnosti grozila mobilizacija, kateri bi se kot posvečeni duhovniki izognili.

NEVŠEČNOSTI SLOVENSКИH NOVOMAŠNIKOV Vsi slovenski novomašniki so imeli večje ali manjše nevšečnosti v zvezi z novomašnimi pripravami. Zlasti v tržaški in istrski pokrajini. Dramatično je popisal Leopold Jurca svojo novo mašo na Opčinah v svoji knjigi *Moja leta v Istri pod fašizmom*. Glavna tarča napadov fašističnih skrajnežev ni bil toliko duhovnik ali Cerkev, čeprav sta bili prvi žrtvi, ampak je bil to napad naperjen na slovenstvo, jezik in kulturo ter narodno istovetnost, katere glavni stebri so bili v takratnih razmerah prav duhovniki. Narodu so bile slovenske nove maše in druge verske prireditve potrebne, saj drugih možnosti ni imel, da bi dal duška svojim verskim čustvom in izrazil svojo narodno zavest.

Priprave na mojo novo mašo so brez mene potekale v dveh smereh. Na eni strani so bili narodno zavedni vaščani, ki bi se radi postavili s to slovesnostjo pred javnostjo, z lastnim pevskim zborom in vso organizacijo tega praznovanja brez kakršnegakoli tujega vmešavanja. Na drugi strani civilna oblast, zastopana po političnem občinskem tajniku iz Senožeč, Giamporcaru. Ta je družini sporočil svojo in še nekaterih drugih funkcionarjev udeležbo in zahteval vsaj delno rabo tudi italijanščine pri bogoslužju in ostalih slovesnostih. Taka zahteva je bila za domače seveda nesprejemljiva. Domači župnik je predlagal skromnejšo novomašno slovesnost med nedeljskim bogoslužjem v župnijski cerkvi, v kateri bi bilo vse samo v slovenščini, razen če bi bilo nad 30 navzočih Italijanov, a morali bi priti od drugod, kajti v Senožečah jih je bilo komaj za eno družino - v tem primeru, kot je bil že običaj, bi se jim prebral le evangelij v njihovem jeziku. Popol-

dne bi bile slovesne večernice z novomašnim nagovorom in blagoslovom v naši podružni cerkvi v Dolenji vasi. Tak načrt bi bil tudi zame ustrezen, da ni nepredvidljiva okolnost še to zavrla. Nastopila je namreč bolezen. Mislim sem že, da pojdem tudi jaz za tistimi, ki so tik pred ciljem omagali in namesto v službo legli v grob. Vendar sem, čeprav bolan, zaključil študije, napravil iz postelje zadnje izpite in se pripravil na posvečenje. Sošolec Margon in jaz sva bila zadnja slovenska duhovnika, ki naju je posvetil škof Fogar malo pred odhodom iz Trsta.

Obred mašniškega posvečenja je bil določen za Belo nedeljo pri glavni maši ob 10. uri, 19. aprila 1936, v cerkvi Marije Milostljive na ulici Rossetti (pri frančiškanih) v Trstu. Bila sva dva novomašnika. Ganljivemu obredu je prisostvovala naša družina iz Dolenje vasi, obe sestri iz Sovodenj s svojima možema in kakšen drug sorodnik.

MAŠNIŠKO POSVEČENJE IN NOVA MAŠA V TRSTU O dnevu in kraju posvečenja so bili domači pravočasno obveščeni. Že kmalu po novem letu, na začetku mojega obolenja, sem jim sporočil, da se utegne vse zakasnit zaradi bolezni. Zdravnik iz Gorice, dr. Jakončič, ki me je pregledal, mi je predpisal po prestani bolezni vsaj mesec bolezenskega dopusta, če mogoče v hribih, zaradi zrahljanih živcev in splošne oslabelosti. Računati je bilo treba, da ostanemo kmalu tudi v Trstu brez škofa.

V tem primeren je bil škof Fogar pripravljen nas predčasno posvetiti, da bi se tako izognili morebitnim poznejšim zapletom. O tem negotovem položaju so bili obveščeni poleg družine tudi vaščani in župnik v Senožečah. Vsi so se sprijaznili z novim dejstvom in bili zadovoljni tudi z manj slovesno ponovljeno novo mašo, kadar bo pač mogoče. Tako se je vse uredilo v splošno zadovoljstvo vseh.

Prvo novomašno slavje pa je bilo v Trstu, takoj naslednji dan, 20. aprila 1936, v armenski cerkvi in to po zaslugi gospoda Guština, voditelja tržaških Marijinih družb, in po iniciativi naše matere, ki je bila kot dekle v času službovanja v Trstu članica omenjene družbe in je od takrat poznala njenega voditelja.

Naključje je hotelo, da je prav tiste dni Marijina družba imela duhovne vaje v armenski cerkvi, ki jo je imela v najemu. Duhovne vaje je vodil g. Cerar, župnik iz Šmarij pri Kopru, udeleženk pa je bilo več kot 100. Bile so vesele imeti novomašnika v svoji sredi in so same pripravile lepo slovesnost in poskrbele postrežbo vsem mojim domačim, ki so ponovno prišli v Trst na to mojo prvo daritev. To je bilo pravo novomašno slavje, združeno z globokim duhovnim užitkom, ob številni udeležbi dobrih ljudi in srečanju z mnogimi znanci. Nobenih drugih slovesnosti nismo potrebovali, zlasti še, ker razmere njim niso bile naklonjene.

SLOVO OD ŠOLSKIH KLOPI Po posvečenju sem se mudil nekaj dni v Gorici, da sem se odpočil in uredil svoje zadeve in račune v semenišču. V

kapeli sem maševal za bogoslovce, ki so nadaljevali študije do konca šolskega leta. Potem sem se za vedno poslovil od hiše, ki nas je pred 4 leti pod nadškofom Sedejem in slovenskimi predstojniki in dobrimi profesorji gostoljubno sprejela, zdaj pod novo in tujo upravo pa nas neprijazno odslovila.

POČITNIŠKO BOLOVANJE V UKVAH POD VIŠARJAMI Takratni ukvanski župnik, mladi Viktorin Stanič iz sv. Križa na Vipavskem, brat nekoliko starejšega Stanka, župnika v Podgori pri Gorici, oba izvrstna pridigarja in narodna voditelja, Stanko tudi nabožni pisatelj - je bil zelo prijazen in gostoljuben gospod, družaben in veselega značaja, rad se je pogovarjal z vsakim, naj si bo po slovensko, nemško ali italijansko. Njegova župnija je bila namreč narodnostno in jezikovno mešana. Tudi bogoslužje v cerkvi je bilo trojezično, enako verouk. Ljudje so ga spoštovali in ljubili, ker so videli v njem vnetega dušnega pastirja, ki je nastopal z ljubeznijo in dobroto, po potrebi pa tudi strogo in odločno. Posebno, če se je šlo za načela in narodne pravice. Znal je dati in povedati vsakemu svoje. Rad je sprejemal na planinsko okrevanje predvsem bolehnih duhovnikov in bogoslovcev, pa tudi druge študente ali turiste, jim nudil udobna prenočišča v velikem, skoraj novem župnišču ter izdatno hrano iz domače kuhinje, ki jo je vodila njegova sestra Milka, ki je bila tudi organistka in pevovodkinja. Po potrebi so ji v kuhinji pomagale žene in dekleta iz vasi.

Njemu sem se javil samo nekaj dni prej, gotov, da me bo sprejel. Čakal me je ob prihodu popoldanskega vlaka na ukvansko postajo, me sprejel kot brata in starega znanca, čeprav se nisva še nikoli videla. Ker takrat ni imel drugih gostov, mi je odkazal največjo sobo z razgledom na Sv. Višarje in druge planine, me seznanil s hišnim redom in gospodinjskim osebjem, mi zaželel čim boljše počutje in uspešno okrevanje. Za plačilo mu bom v cerkvi kaj pomagal in ga nadomeščal v njegovi odsotnosti. Rad je namreč kam potoval in enkrat na leto si privoščil kakšen "delovni dopust na kmetih" v domačem kraju na Vipavskem.

Tu sem se kmalu počutil kot doma. Drugačno okolje, čist planinski zrak, dobri ljudje, prijazna postrežba in dobra hrana, vse to je ugodno vplivalo na izboljšanje zdravja in na pomiritev živcev. Začel sem delati vedno daljše sprehode v hribe in po dolini. Obiskal sem vse sosednje župnije od Tablje (nemška župnija) in Žabnic (slovenska) do Trbiža (italijanska) in Bele peči (mešana) ob jugoslovanski meji. Bil sem tudi na Ukljanski planini ob avstrijski meji in dvakrat peš na Višarjah in kdaj na drugih vršacih - seveda v družbi enega ali več spremljevalcev. Zdravje se mi je vidno krepilo, pa tudi pogum in samozavest sta v meni rastla. Pozabil sem na prejšnje skrbi in sitnosti. Začel sem misliti in delati načrte za bodoče delo. Že ob posvetitvi sem dobil dekret, ki me je pošiljal za kaplana v Postojno, in tako se je začelo moje redno delo med našim ljudstvom.

Ivan Artač

Krpanov rod je krepak

Vroč julijski dan je na večer prinesel dušljivo soparico poletne noči. Nebo se je stemnilo, v daljavi se je bližala nevihta. Nad Alpami so se prepletale z zamolkim grmenjem ognjene strele in napovedovale hudo uro. Ribič Vane, ki se je pred soparico umaknil na pomol, da bi si ohladil noge v morju, je zaskrbljeno gledal proti Furlaniji in ugotavljal: sveta Marjeta na nebu zmaja preganja, nič dobrega se nam ne obeta.

Onkraj Sv. Justa je ob Šentjakobskem trgu v bližini cerkve v starem delu mesta sameval v pritličju Češko. Ni se zmenil za bližajočo se nevihto, ležal je na postelji, pogreznjen v blazinjak in dremal. Na pol oglušeli starček je že krepko zakoračil v leta, saj je šel čas vidno prek njega, zapletal mu je spomin in občutke, utrudil noge in ukrivil hrbet.

Nebesni zmaj se je proti polnočnim uram umiril, nevihta se je počasi prevalila onkraj gora in mesto ob morju se je oddahnilo v zatišje noči. Le tu pa tam je bilo videti potegnjene nočne sence meščanov, ki so z zapoznelimi koraki iskali poti proti domu. Poletna vročina jih je dodobra utrudila. Češko je končno zaspal.

Tedaj so se kot v pravljici nenadoma prebudili na Krasu nevidni duhovi. Sprostili so svoje moči in po drugi uri, ko je noč do kraja zagrnila svoj plašč nad od vročine razbeljene strehe hiš, pričeli s plesom. Zdelo se je, da so komaj čakali, kdaj se bo mesto pogreznilo v dremavico. Prek Draščice je zašumelo, najprej tiho, nato vedno glasneje. Zapihal je hladnejši zrak, odrinil duščečo kahalico nad mestom in z osvežujočo hladnino zajel nižine vse do obale.

Ljudje so začutili spremembo in se oddahnili. Blažilni vetrič je Češku v nekaj minutah prezračil zatohlo stanovanje, pometel bližnje ulice in trge ter odstranil morečo kopreno z mežikajočih mestnih svetilk daleč proti ladjam v pristanu. Nebo se je medtem spočilo v zvezdnati noči v pričakovanju jutranje zarje novega dne. Meščane je končno objel spanec, ki se je v poletni noči prav prilregel.

Le Češko se je ob nenadni svežini prebudil, kajti ležal je nepokrit in z odpeto srajco na prsih. Zleknil se je na rob postelje, s tresočo roko potipal na sosedno ležišče, kjer je bilo mesto njegove žene. Tipal je in tipal in ni si mogel domisliti, da so njo prejšnji dan prepeljali v bolnišnico na zdravniški pregled.

"Hilda, Hilda, kje si!" je na pol v snu zamomljal.

Glas mu je odmeval v praznino. Češko je brskal po spominu, ta pa mu je neizprosno dopovedoval, da je sam v sobi. Počasi je dojel, da ga je sinoči obiskala socialna asistentka Kati, ki mu je pripravila večerjo in posteljo, nato pa potolažila, naj mirno počiva, saj ga bo jutri zgodaj spet obiskala. Nekaj dni bo že potrpel, dokler se žena ne vrne.

"Hilda, Hil-da!" je še glasneje tolažil samega sebe. Hilda ga ni slišala in Češko se je v svoji nemoči zatekel v sanjski preblisk, ki ga je kmalu potegnil v potopljeni svet. Bližnja cestna svetilka mu je s čarobno svetlobo slikala v sobi nočno tišino in preteklost. Starček se je spomnil na svojega psička Pubija.

"Pubi, Pubi, pridi sem!"

Njegov hripavi glas je še vedno sameval v sobi, saj Pubija ni bilo. Kako neki bi Pubi slišal svojega gospodarja, ko ga že zdavnaj ni bilo več!

"Pubi, greva v trgovino! Po Hildo!"

Francesco Carpani, tako ga je uradno poznal anagraf, je počasi vstal, si nataknil copate, vzel palico in kar v pižami stopil z negotovimi koraki na ulico v nočni tišini.

"Pubi, Pu-bi, kje si? Greva!"

Starček je stopal počasi, počasi, negotovo, opotekajoče... Na ulici ni bilo nikogar, bila je še zgodnja nočna ura in vetrovi so že zdavnaj potihnili v julijski noči.

Češko je iskal sopotnika, a ga ni bilo. Začutil je, da nekaj ni prav, a si ni znal pomagati. Pubija ni bilo in Hilde tudi ne. Nenadoma so se mu zapletle noge, klecnil je in padel. Obležal je na pločniku z okrvavelim obrazom.

"Hil-da, pomagaj!" je še kriknil, nato pa ga je zapustila zavest.

• • •

Noč se je že umaknila svetlobi, ko se je Češko prebudil na postelji v bolnišnici, kamor ga je pripeljal rešilec. Pred njim je stal zdravnik in ga opazoval:

"Carpani, kako se počutite?"

"Gospod doktor, zdaj dobro. A jaz nisem Carpani, sem Francesco Krpan," je na pol v snu odgovarjal.

Zdravnik se je nasmehnil in si misli: "Starost ga daje, a kaj hujšega ne bo. Le po obrazu se je potolkel."

"Koliko ste stari?" je hotel vedeti dalje mož v beli halji.

"Sedemindvetdeset let."

"97? Očka, dobro jih nosite!"

"Veste, gospod doktor, nekoč sem bil mlad. Kje so že tisti časi!"

"Da, da, razumem, gospod Carpani."

"Rekel sem vam že, da nisem Carpani, sem Franc Krpan," je trdo pripomnil Češko in že se mu je ponovno stemnilo pred očmi, v duhu je doživljal svoja mlada leta. Pa se je kmalu opomogel in dejal:

"Moj praded s Kranjskega je nekoč tovoril sol iz Trsta na Dunaj, pa Brdavsa je premagal. Martin mu je bilo ime, avstrijski cesar je imel velik rešpekt pred njim. Jaz sem pa v Trstu rojen. Ko sem bil mlad, so me poklicali v občinski urad in mi rekli:

"Vi niste več Krpan, ampak Carpani!"

Ugovarjal sem jim, a ni nič pomagalo. Pa so bili dobri, ime so mi vzeli, a so mi dali delo. Postal sem občinski delavec, jarke sem kopal za kanalizacijo in vodovode, pa v Afriki sem bil v vojski. Ženo sem pa dobil na šagri v Sv. Križu, Hilda ji je ime. Bilo je na praznik sv. Petra in Pavla, ko smo plesali na placu.... ja, gospod, kje so že tisti časi!"

"Dobro, dobro!" je potolažil zdravnik bolnika.

"Malo poflikali vas bomo, nato pa poslali domov."

• • •

Pa ni bilo tako. Češko je ostal v bolnišnici več kot teden dni. Postalo mu je dolgčas po domu in Hildi, zato je sklenil:

"Domov grem! Če me nočejo oni poslati, gem pa sam!"

Vstal je s postelje in v omari iskal svojo obleko. Ni je našel, saj je tudi ni imel, v bolnišnico so ga pripeljali oblečenega v pižami. Pa se je kmalu znašel. V omari je poiskal obleko svojega soseda, ko je bil ta na hodniku. S težavo se je oblekel, a vendar je šlo, nato pa brez pozdrava nerodno odkorakal proti svobodi.

"Hej, očka, kam pa kam?" je detektivsko povprašal vratar pri izhodu, ko je videl nerodno oblečenega opotekajočega se možakarja, ki je bil bolj podoben bolniku kot pa obiskovalcu bolnikov.

"Domov, gospod doktor!"

"Jaz nisem doktor, sem vratar. Iz katerega oddelka ste pa vi?"

"Ne vem. Pripeljali so me sem k vam, a mi niso povedali kam."

"Kar tu počakajte, zadevo bomo kmalu uredili."

Tako se je Češko zopet znašel na svojem oddelku, a ne za dolgo. Zdravniki so uvideli, da je najbolje, da zdravega bolnika, skoraj stoletnika, izročijo v varstvo njegove žene, ki se je medtem že vrnila iz bolnišnice.

Češko je doma okrevail in se opomogel. Po nekaj tednih si ga že videl, kako je v spremstvu žene na trgu pred cerkvijo opazoval mladi rod in se veselil življenja. Včasih se je nagnil do Hilde in se ji nasmehnil:

"Hilda, se še spomniš, kako je bilo, ko sva bila nekoč mlada tudi midva!"

VSEBINA

str. 4 KOLEDAR

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

- 29 **Škof Slomšek med blaženimi** *Kazimir Humar*
31 **Kardinal Alojzij Ambrožič** *Andrej Bratuž*
34 **Koledar jubileja 2000** S.Č.
38 **Apostolsko pismo o nedelji** *Rafko Valenčič*
44 **Marija, Mati ljubljena** S.Č.
49 **Druga sinoda goriške Cerkve** *Andrea Bellavite*
55 **Prisotnost sv. Cirila in Metoda na Primorskem** *Angel Kosmač*
70 **Jubilejni 50. Marijanski shod na Opčinah** *Zvone Štrubelj*
74 **Cerkev sv. Mihaela v Biljani v goriških Brdih** *Peter Stres*
77 **P. Marko iz Aviana na Slovenskem** *Danijel Devetak*

OBLETNICE IN JUBILEJI

- 80 **200-letnica openske in 130-letnica trebenske osnovne šole** *I.Ž.*
83 **10 let vzgojnozaposlitvenega središča Mitja Čuk** *jc*
87 **Desetletnica cerkve v Cerovljah** *J.M.*
88 **660 let stare cerkvice pri Sv. Ivanu v Trstu** *Ivan Žerjal*
90 **Stoletnica rojstva Avgusta Černigoja - 1898-1998** *J.P.*
92 **Ob 50-letnici smrti Virgila Ščeka** *M.V.*
96 **Prvo, nekrvavo razdobje velikega Tolminskega punta 1699-1703 (ob 300-letnici)** *Janez Dolenc*
99 **Življenjsko priznanje Jožetu Čotarju** *Bogomila Lupinc*
101 **70 let duhovnika in skladatelja Stanka Jericija** *Štefan Mauri*
103 **Glasba, zemlja in narod - tri ljubezni 70-letnika Iva Kralja** *M.T.*

PRIČEVANJA

- 104 **O dr. Petru Laharnarju s Pečin na Tolminskem** *Branko Marušič*
111 **Križev pot Petra Kupljenika v luči zgodovinskih virov** *Lojzka Bratuž*
114 **Obnovljena kapelica na Bukovju** *J.M.*
115 **Doberdob pod varstvom Svetogorske Kraljice** *Dario Bertinazzi*
117 **Težave Andreja Šterka - slovenskega škofa v Trstu** *Zorko Harej*
119 **Urbar cerkve sv. Jožefa v Sesljanu iz leta 1767** *Jože Markuža*
123 **Dragi Srečko!... Nekaj pisem, kot vir za boljše spoznavanje Srečka Kosovela** *Nada Pertot*
129 **Ameriški rojaki za Slovence v Italiji** *Ivo Jevnikar*

- str. 133 | **Tržaški mestni svet in pridiga g. Rajmunda Logarja** *Peter Rustia*
136 | **Sporočilnost antične škofije** *Miran Mihelič*
140 | **Vladimir Lakovič - Kraška apokalipsa** *Ambrož Kodelja*
143 | **Velikonočni potres na Kobariškem in Bovškem** *Franc Rupnik*

POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB

- 147 | **Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 1998** *Marko Tavčar*
150 | **Kronika Mohorjeve družbe Celje od septembra 1997 do oktobra 1998** *Alenka Veber*
153 | **Delovanje celovške Mohorjeve družbe v letu 1998** *Anton Koren*

F-JK, SLOVENIJA, EVROPA

- 157 | **Evropa in federalizem** *Andrej Bratuž*
161 | **S 1. januarjem 1999 nova evropska valuta** *Mara Petaros*
166 | **Usoda Primorske v 20. stoletju** *A. Tul*
170 | **Deželne volitve v Furlaniji - Julijski krajini** *A. Tul*
172 | **Goriške občinske volitve v letu 1998** *Bernard Špacapan*
174 | **Še eno leto Slovenije v tranziciji** *Janez Povše*
178 | **Multikulturalnost in identiteta** *Peter Černic*

POLJUDNOZNANSTVENI ZAPISI

- 183 | **Stoletnica tržaške zvezdarne** *Pavel Zlobec*
189 | **Grb grofov Goriških** *Jožko Šavli*
191 | **Srenje - skupna vaška lastnina** *Marko Legiša*
196 | **Povišani krvni pritisk, problem, ki ga lahko nadzorujemo** *I. Tavčar*
202 | **Izvirne slovenske pasme** *J.Š.*

SPOMINSKI ZAPISI

- 205 | **Slikar Stanislav Rapotec** *Martin Jevnikar*
206 | **Duhovnik in pisatelj Ludvik Ceglar** *Martin Jevnikar*
207 | **Pisatelj Stanko Kociper** *Martin Jevnikar*
209 | **Politik Rudolf Smersu** *Martin Jevnikar*
210 | **Šolnik Jožko Baša** *Martin Jevnikar*
211 | **Mladinska pisateljica Tončka Curk** *Martin Jevnikar*
212 | **Dr. Teofilu Simčiču v spomin** *M.T.*
214 | **Zadnji pozdrav g. Srečku Šuligoju** *J.M.-M.P.*
216 | **Prezgodaj je odšel p. Božidar Rumpfer** *J.M.*
217 | **Dr. Francu Felcu v spomin** *Kazimir Humar*
219 | **Just Lavrenčič - organist in pevovodja** *Drago Štoka*
221 | **Msgr. Janeza Moharja ni več med nami** *Jože Kunčič*

KULTURNA DEJAVNOST

- str. 223 **Ljubiteljska kulturna dejavnost na Goriškem 1997/98** *Damjan Paulin*
232 **Pregled dejavnosti Slovenske prosvete v Trstu 1997/98** *Nadia Roncelli*
241 **Kulturno-družbena dejavnost Slovencev na Videmskem** *Erika Jazbar*
247 **Pregled versko-kulturnih dogodkov v Nabrežini** *Bogomil Brecelj*
249 **30-letnica mešanega zbora Hrast** *D. Bertinazzi, M. Jarc, K. Peric*
252 **V Trziču deluje novo slovensko društvo** *Bernardka Radetič*
254 **Kulturni center Lojze Bratuž** *Danilo Čotar*
256 **Galerija Ars v Katoliški knjigarni na Travniku** *Vida Bitežnik*
259 **Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel 1997/98** *v.b.*

SKAVTIZEM

- 263 **Skavtsko delovanje na Tržaškem v letu 1997/98** *Zasanjana Koala*
268 **SZSO-SGS v letu 1997/98** *Športni Orel*

ZGODBE ŽIVLJENJA

- 271 **Nova pesem in njeni odmevi** *Vinko Beličič*
276 **85 let Borisa Pahorja** *Marko Tavčar*
280 **Da bi bili graditelji miru...** *Giorgio Giannini*
282 **Rešitev je v očiščenju** *Miran Mihelič*
286 **Trnjeva pot do oltarja** *Franc Koritnik*
295 **Krpanov rod je krepak** *Ivan Artač*

PESMI

- 43 **Jutri** *Jože Aleksij Markuža*
43 **Jesenske barve** *Jože Aleksij Markuža*
86 **Zdravnici grešnikov, Mariji sveti** *Vladimir Kos*
208 **Tango "Vstajenje"** *Vladimir Kos*
210 **Elegija japonskega mesta** *Vladimir Kos*
215 **Daljni, daljni breg** *Vladimir Kos*
246 **Cvetka tam na tleh ob plotu** *Vladimir Kos*

KNJIŽNA ZBIRKA

1999

ZA LETO

Koledar 1999

Domovina, kje si?

*Zbornik ob stoletnici rojstva
Alberta Rejca (1899-1976)*

Boris Pahor

Pogled iz jamborovega koša

Ivan Rudolf

Spev v nanoško jutro

IZVEN REDNE ZBIRKE V LETU 1998

Anton Kacin

*Grammatica della lingua slovena
uredila Marija Kacin*

Prežihov Voranc

*Doberdò
prevedel in uredil Ezio Martin*

*V Pastirčkovi knjižnici sta pod
skupnim naslovom Skozi luknjo
v knjigo izšli zbirki pesmi za
otroke Goska brez noska in
Prav zares Zore Saksida.*

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

RIVA PIAZZUTTA 18 - 34170 GORICA / GORIZIA
ITALIA / ITALY (EUROPE)

TEL. 0481 533177 - FAX 0481 536978

17

SECRET

SECRET

NO FOREIGN DISSEM